

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ,
МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ
РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА**

МАТЕРІАЛИ

**ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ ВИКЛАДАЧІВ,
АСПІРАНТІВ, СПІВРОБІТНИКІВ ТА СТУДЕНТІВ ФАКУЛЬТЕТУ
ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ**

(Суми, 19-20 квітня 2012 року)

Частина друга

**Суми
Сумський державний університет**

2012

3

Секція 4
ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ

**СЕМЕЙНЫЕ КОНФЛИКТЫ И ВОЗМОЖНОСТИ ИХ
ПРЕОДОЛЕНИЯ**

Ткаченко А.А., студ. гр. СУ-71

Есть три источника влечения человека:

Душа, разум и тело.

Влечение душ порождает дружбу.

Ума – уважение,

Тела – желание.

Соединение всех трех – порождает любовь.

«Ветка персика»

(Древнеиндийский эпос)

Семья — древнейший институт человеческого взаимодействия, уникальное явление. Ее уникальность состоит в том, что несколько человек самым тесным образом взаимодействуют в течение длительного времени, насчитывающего десятки лет, т. е. на протяжении большей части человеческой жизни. В такой системе интенсивного взаимодействия не могут не возникать споры, конфликты и кризисы.

Ключевую роль в семейных отношениях играют супружеские конфликты. Они чаще возникают из-за неудовлетворения потребностей супругов. Исходя из этого, выделяют основные причины супружеских конфликтов:

- психосексуальная несовместимость супругов;
- неудовлетворение потребности в значимости своего «Я», неуважение чувства достоинства со стороны партнера;
- неудовлетворение потребности в положительных эмоциях: отсутствие ласки, заботы, внимания и понимания;
- пристрастие одного из супругов к чрезмерному удовлетворению своих потребностей (алкоголь, наркотики, финансовые расходы только на себя и т.д.);
- неудовлетворение потребности во взаимопомощи и взаимопонимании по вопросам ведения домашнего хозяйства, воспитания детей, в отношении к родителям и т.д.;
- различия в потребностях по проведению досуга, увлечениях.

Наиболее конфликтными являются кризисные периоды в развитии семьи. К ним относят первый год супружеской жизни, период

появления детей, период среднего супружеского возраста и период 18-24 лет совместной жизни.

Так же следует обратить внимание на предупреждение и разрешение супружеских конфликтов.

Разработано много рекомендаций по нормализации супружеских взаимоотношений, предупреждению перерастания спорных ситуаций в конфликты. Большинство из них сводится к следующему:

Уважай себя, а тем более другого. Помни, что он (она) самый близкий для тебя человек, отец (мать) твоих детей. Старайся не копить ошибки, обиды и «грехи», а сразу реагируй на них. Это исключит накопление отрицательных эмоций.

Исключи сексуальные упреки, так как они не забываются.

Не делайте замечаний друг другу в присутствии других (детей, знакомых, гостей и т.д.).

Не преувеличивай собственные способности и достоинства, не считай себя всегда и во всем правым. Больше доверяй, и ревность своди к минимуму. Будь внимательным, умей слушать и слышать супруга. Не опускайся, заботься о своей физической привлекательности, работай над своими недостатками. Никогда не обобщай даже явные недостатки супруга, веди разговор только о конкретном поведении в конкретной ситуации.

Относись к увлечениям супруга с интересом и уважением. В семейной жизни иногда лучше не знать правду, чем, во что бы то ни стало, пытаться установить истину. Старайтесь находить время для того, чтобы хотя бы иногда отдохнуть друг от друга. Это поможет снять эмоционально-психологическую перенасыщенность общением. Конструктивность разрешения супружеских конфликтов, как никаких других, зависит в первую очередь от умения супругов понимать, прощать и уступать.

Одно из условий завершения конфликта любящих супругов — не добиваться победы. Победу за счет поражения любимого человека трудно назвать достижением. Важно уважать другого, какая бы вина ни лежала на нем. Нужно быть способным честно спросить у самого себя (и главное, честно ответить себе), что же тебя на самом деле волнует. При аргументации своей позиции стараться не проявлять неуместный максимализм и категоричность. Лучше самим найти взаимопонимание и не втягивать в свои конфликты других — родителей, детей, друзей, соседей и знакомых. Только от самих супругов зависит благополучие семьи.

Отдельно следует остановиться на таком радикальном способе разрешения супружеских конфликтов, как развод. По мнению психологов, ему предшествует процесс, состоящий из трех стадий: а) эмоциональный развод, выражающийся в отчуждении, безразличии супругов друг к другу, утрате доверия и любви; б) физический развод, приводящий к раздельному проживанию; в) юридический развод, требующий правового оформления прекращения брака.

Многим развод приносит избавление от враждебности, неприязни, обмана и того, что омрачало жизнь. Конечно, он имеет и негативные последствия. Они различны для разводящихся, детей и общества. Наиболее уязвима при разводе женщина, у которой обычно остаются дети. Она больше, чем мужчина, подвержена нервно-психическим расстройствам. Но негативные последствия развода для детей гораздо значительнее по сравнению с последствиями для супругов.

Конечно же, существует более широкий спектр способов разрешения супружеских конфликтов. Как мы знаем, мера напряжения конфликтов может быть различной. Именно она и определяет выбор того или иного способа разрешения. Чем выше степень развития напряжения, тем больше духовных усилий потребуется от нас на поиск выхода из ситуации и тем более «сильным» по своему воздействию должен быть способ разрешения коллизий.

Науч. рук. – Кудояр Л.М., *доцент СумГУ*

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ МОЖЛИВОСТЯМ УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОК У ПЛАНУВАННІ СІМ'Ї

Савельєва Ю., СумДУ

Серйозність суспільної проблеми демографічного занепаду для нашої держави є загально визнаною. Корені цього явища глибокі, вплетені в різні сфери життя та, як з'ясувалось, не легко піддаються вилученню. Задля подолання невтішних тенденцій з народонаселенням України влада намагається застосовувати різні методи - від пряника до батога. Так, після введення заохочувальних соціальних виплат при народженні дитини, з'явилися законопроекти щодо заборони абортів та так званого «податку на бездітність».

Непродумані дії щодо збільшення виплат у зв'язку із народженням дитини та відсутність заходів, що формують відповідальне ставлення батьків до виховання дітей, призвели до підвищення рівня народжуваності у соціально неадаптованих сім'ях. Крім того, аргументи

свідчать, що самі по собі соціальні виплати створюють негативні стимули та не сприяють економічно ефективній поведінці людей.

Поштовхом до репресивних дій у демографічній політиці влади стають заклики очільників церков щодо законодавчої заборони абортів. Через ЗМІ духовенством поширюється інформація стосовно того, що в Україні щорічно реєструється близько 2 млн. абортів. В той же час, згідно зі статистикою МОЗ України, динаміка частоти реєстрації абортів та пологів в Україні носить позитивний характер – на фоні зниження частоти абортів у жінок репродуктивного віку, частота пологів має стійку тенденцію до зростання. Не дивлячись на це, у Верховній Раді наразі зареєстровано законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо заборони штучного переривання вагітності (абортів)» [1], який забороняє штучне переривання вагітності, окрім випадків, коли це загрожує життю вагітної жінки.

Не можна не погодитись з авторами ініціативи щодо вкрай згубних наслідків абортів для психологічного і фізичного здоров'я всіх задіяних в них осіб. З цим також згодна українська громадськість, обурена подібними ініціативами. У відкритих листах до духовенства, президента та інших вищих посадових осіб [2] вказується на відверте перебільшення та маніпуляцію даними, а за всім цим вбачається порушення прав людини, принципів соціальної справедливості, гарантованих Європейською конвенцією з прав людини, дискримінація жінок та позбавлення їх права на репродуктивний вибір та планування сім'ї, що несе загрозу здоров'ю та благополуччю. Через бідність, брак інформації та доступу до послуг планування сім'ї, а не «аморальність», жінки вдаються до абортів як засобу планування сім'ї. За оцінкою гендерного балансу в 2011 році (дані чергового звіту Світового Економічного Форуму) у доступі до охорони здоров'я Україна отримала 56 місце серед 134 країн. Незважаючи на те, що кількість абортів в Україні щороку зменшується, цей показник все ще залишається високим (13,94 абортів на 1000 жінок репродуктивного віку) порівняно з іншими країнами Західної Європи (5,0 абортів на 1,000 жінок). Вирішення проблеми небажаної вагітності та абортів тісно пов'язано з профілактичними заходами, широкою просвітницькою роботою та доступом до сучасних методів планування сім'ї.

Противники законів, які забороняють аборти, наголошують, що не схвалюють та не захищають штучне переривання вагітності. Але констатують, що «...не жінки привели країну до такого стану, який можна назвати демографічною кризою...», і не погоджуються з покладанням всього тягарю відповідальності за винищення українців

на жінок, що вдаються до абортів. На їх погляд заборона абортів стане не меншим, а навіть більшим злом, ніж сам аборт [3]. І тому підтвердженням виступає досвід Польщі, в якій з 1989 року аборти знаходяться поза законом, а демографічна ситуація при цьому не змінилась. Крім того, недавня історія України у складі СРСР має переконливий досвід негативних результатів подібної практики - у 1936 р. в СРСР було заборонено аборти. Таким чином влада примусово намагалася насадити пуританську радянську мораль, зміцнити сім'ю та збільшити приріст населення. За складних соціальних та матеріальних умов, у яких знаходилася переважна більшість населення країни, це лише викликало лавиноподібне збільшення кількості «підпільних абортів» з усіма їх негативними наслідками для здоров'я та життя жіноцтва. Результатом стала вимушена відмова уряду від цієї практики та легалізація абортів у 1955 р.

Експерти з гендерних питань зазначають, що в умовах обмеженого доступу до відповідних медичних послуг, непослідовної соціальної політики, фактичної безправності жінок, відсутності сексуальної просвіти, вчасного інформування молоді про протизаплідні засоби, руйнування системи позашкільної освіти, нестачі дитячих садочків перехід до заборони абортів – не найрозумніший крок [4].

Вплинути на народжуваність через фінансовий тиск депутати ВР України пропонують також через збільшення ставки податку на дохід для українців без дітей (з 15% до 17%) [5]. Стимуляції чоловіків до відповідального батьківства, а роботодавців – до припинення дискримінації жінок (вагітних або з дітьми), держава протиставляє покарання людей за їх раціональну економічну поведінку. Статистика свідчить, що кожна нова дитина в сім'ї посуває її на 15-20% до межі бідності.

З боку соціологів також чути думки, що намагатись матеріальними санкціями змусити жінок вирішувати питання демографічної кризи – це помилка. Доцільніше було б детально вивчити питання, чому українці роблять вибір не на користь 2-3 дітей. Очевидно, що за всім цим викриється дефіцит житла, дитсадків та дружнього до дітей/сімей середовища.

Таким чином, можна говорити про неоднозначність політики нашої держави по відношенню до планування сім'ї, що в певній мірі втручається в право вибору громадян України, і в першу чергу жінок.

Література:

1) Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо заборони штучного переривання вагітності (абортів)

[Електронний ресурс] // Режим доступу до джерела:
http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=42765

2) Відкритий лист жіночих громадських організацій
[Електронний ресурс] // Режим доступу до джерела:
<http://gender.at.ua/news/2012-03-20-963>

3) Заборона переривання вагітності збільшить кількість нелегальних абортів – експерт [Електронний ресурс] // Режим доступу до джерела:
<http://www.unn.com.ua/ua/exclusive/641641-zaborona-pererivannya-vagitnosti-zbilshit-kilkist-nelegalnih-abortiv---ekspert/>

4) Експерт: закликати сьогодні до заборони абортів – не найрозумніший крок церкви [Електронний ресурс] // Режим доступу до джерела:
<http://www.unn.com.ua/ua/exclusive/640487-ekspert:-zaklikati-sogodni-do-zaboroni-abortiv---ne-nayrozumnishiy-krok-tserkvi/>

5) Проект Закону про внесення змін до статті 167 Податкового кодексу України щодо перегляду ставки податку на доходи фізичних осіб [Електронний ресурс] // Режим доступу до джерела:
http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=42672

ДО ПРОБЛЕМИ ГЕНДЕРНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Шульга І., *магістрантка Тернопільського національного педагогічного університету ім. В.Гнатюка*

У сучасних умовах глобалізації особливої ваги набуває виховання у молодого покоління цінностей громадянського суспільства, гуманності, поваги до життя та прав інших, справедливості, толерантності, виховання успішної та здорової особистості. Важливим завданням сучасної школи є створення сприятливого освітнього творчо-розвивального середовища на засадах особистісно-орієнтованого підходу та дитиноцентризму, де кожна дитина відчуватиме позитивний, оптимістичний стиль шкільного життя, його привабливість, динамічність тощо [1]. Свого часу видатний український педагог-гуманіст В. О. Сухомлинський, створюючи Школу радості, наголошував на прояві любові до дитини, знанні її внутрішнього світу, індивідуально-вікових особливостей та психічного здоров'я. На думку Несторки української літератури, Софії Русової, школа є перш за все, школою самореалізації та самоактуалізації особистості, бо саме «нова школа кладе за головну мету збудити, дати виявитися самостійним творчим здібностям дитини».

Відомо, що провідним інститутом гендерної соціалізації молодших школярів є початкова школа, це період остаточного «цементування» підвалин психічної діяльності людини, від якості яких залежить подальша доля її самореалізації в майбутньому. Гендерна соціалізація дитини охоплює коло питань, пов'язаних з присвоєнням нею статеворольових норм, приписів, прийнятих у навколишньому соціальному довкіллі щодо поведінки чоловіків та жінок. Саме молодший шкільний вік є фундаментом накопичення таких знань, як рівність, паритетність, однаковість, формування гендерних компетентностей у хлопчиків та дівчаток тощо [2]. Це, в свою чергу, передбачає побудову навчально-виховного процесу у початковій школі на ідеології егалітарності, метою якої є розвиток індивідуальності, здорової та компетентної особистості. Як зазначає академік С.Д.Максименко, «від того, наскільки вимоги, які пред'являються школою, будуть адекватними потенційним можливостям дітей, багато в чому залежать не тільки шкільні успіхи, але й становлення особистості в цілому, бо «успішність учня є мірою суб'єктності у власному русі: міра самостійності, оригінальності, творчості, гнучкості тощо» [3].

Забезпечення впровадження гендерного підходу у початкову школу передбачає створення розвивально-виховного та соціально-емоційного середовища на гуманістичних засадах, рівноцінності прав та можливостях обох статей, діалогічну та інтерактивну взаємодію у тріаді «вчителі-учні-батьки», особистісно-орієнтований підхід.

Науковці наголошують, що гендерний та особистісний підходи є основою гуманізації навчально-виховного процесу, зокрема: «...гендерний підхід у педагогіці й освіті — це індивідуальний підхід до прояву дитиною своєї ідентичності... дає дитині більшу свободу вибору і самореалізації, допомагає бути достатньо гнучкою і вміти використовувати різні можливості поведінки» [2] «Особистісно-орієнтований підхід до виховання у нинішньому його варіанті певною мірою ґрунтується на методологічних принципах західної гуманістичної психології: самоцінності особистості, глибокої поваги та емпатії до неї, врахування її індивідуальності тощо» [4, 5].

Вчені (І.Бех, Т.Говорун, Т.Дороніна, Т. Голованова, Н.Городнова, О.Кікінежді, В.Кравець, І.Кон, С.Максименко, О.Луценко, Н.Павлуценко, О.Каменська, А.Мудрик, О.Савченко, Л.Штильова, О.Сухомлинська, та ін.) вважають, що впровадження гендерного підходу спрямоване, в першу чергу, на розвиток особистісного потенціалу дитини та є передумовою формування гендерної культури молодших школярів.

Проблема створення гендерно-освітнього середовища у початковій ланці освіти є однією з найменш розроблених у вітчизняних психолого-педагогічних дослідженнях, що пов'язане передусім із відносним новаторством гендерно-чутливого підходу в освітню практику початкової школи, неоднозначним трактуванням як гендерної термінології, так і її змістовного наповнення [2].

Вченими (В.Кравця, Т.Говорун, О.Кікінежді) з'ясовано, що у прихованому соціалізаційному навчальному плані початкової школи не просто відображаються гендерні стереотипи, а й підтримується гендерна нерівність. Це той зміст дидактичного матеріалу, а також взаємодія вчителя з учнями та ученицями, який в опосередкований спосіб «посилає» певні гендерні настанови – як традиційного, так і егалітарного характеру. Відповідно до цих традиційних настанов набувається і різне засвоєння особистісних цінностей та життєвих орієнтирів, в яких «чоловіче» стає домінуючим, а «жіноче» — підпорядкованим [2, 76- 77].

Згідно досліджень І.Предборської, прихований план як метакомунікація — мова, через яку відбувається соціальний контроль, контролює дитячу поведінку через повсякденний одяг («дівчачий» та «хлоп'ячий»), що передбачає формальну/релаксійну поведінку, контроль голосів і фізичну взаємодію між дітьми. Інший аспект прихованого навчального плану стосується відображення гендерних стереотипів у книжках. На думку В. Гайденко та І. Предборської, гендерними стереотипами пронизані використання фізичного простору, поведінка, ілюстровані книжки, підручники, телевізійні програми, що є головними компонентами прихованого навчального плану [5, 226-227].

Як зазначають вчені, представлений у літературі гендерний образ чоловіка чи жінки відчутно впливає на процес соціалізації, оскільки він формує свідомі чи підсвідомі установки на правильну (підтриману, схвалену) чи неправильну (розкритиковану, рідко представлену) поведінку. Це, в свою чергу, зумовлює розробку критеріїв та методів виявлення прихованих елементів гендерної дискримінації у дидактичних матеріалах (Ш. Берн, В. Гайденко, Т. Говорун, О. Кікінежді, Н. Козлова, Т. Котлова, І. Предборська, А. Смирнова, Т. Рябова, О.Штильова, П. Фролов та ін.).

Вченими з'ясовано, що переважна більшість вітчизняних підручників і посібників є прикладами як гендерного дисбалансу (хлопчики і чоловіки зображені діючими особами, незалежними і творчими, а жінки і дівчатка — пасивними персонами, що потребують допомоги, турботи), так і прояву сексизму (зарозуміле, зверхнє, зневажливе ставлення представників однієї статі до іншої).

Проведення гендерної експертизи підручників із курсу «Основи здоров'я» для початкової школи показало, що в цілому характерним є гендерно-нейтральний виклад. Виявлено маркування чоловічої статі, чоловічі персонажі показані переважно у головних ролях, активними, натомість жіночі – у другорядних ролях, пасивними. Обидві статі, як правило, зображені у традиційних видах діяльності. Проте, слід відмітити і позитивні тенденції зображення статей у змістовому матеріалі, малюнках, заголовках тощо у егалітарних ролях та андрогінними персонажами.

Отже, виникає необхідність у незначному корегуванні змісту підручників з курсу «Основи здоров'я» щодо дотримання принципів гендерної рівності як у дидактичному матеріалі, так і навчально-виховному процесі початкової школи, створення психолого-педагогічних умов для розвитку особистісного потенціалу хлопчиків та дівчаток, для тренування міжстатевої чутливості, рівноправного співробітництва між хлопчиками та дівчатками. Активність вихованців сприятиме тому, що діти зуміють відійти від стандартних шаблонів поведінки, а із задоволенням прогнозуватимуть, дивуватимуть, творитимуть та вноситимуть щось нове. Одним із пріоритетних завдань гендерної просвіти є розширення кругозору бачення проблеми рівноправності статей у різних сферах людської життєдіяльності, прищеплення гендерної чуйності, здатності дружити та поважати іншу стать.

Література

1. Савченко О.Я. Виховний потенціал початкової освіти: посіб. для вчителів і методистів почат. навчання / О.Я. Савченко. – 2-е вид., допов., перероб. – К.: СПД Богданова А. М., 2009. – 226 с.
2. Кравець В.П. Гендерна соціалізація молодших школярів: [навчальний посібник] / В.П. Кравець, Т.В. Говорун, О.М. Кікінежді. – Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2011. – 192 с.
3. Максименко С.Д. Генеза здійснення особистості / С.Д. Максименко. – К.: Вид-цтво ТОВ «КММ», 2006. – 240 с.
4. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. - Кн.1; Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади / І.Д. Бех. - К.: Либідь, 2003. - 280 с.
5. Гендерна педагогіка: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / за ред. В. Гайденко. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. – 313 с.

Наук. кер. – Кікінежді О.М., *канд. психол. наук, доцент кафедри психології ТНПУ ім. В. Гнатюка, директор Науково-дослідного гендерного центру НАПН України-ТНПУ ім. В. Гнатюка*

Секція 5 ФІЛОСОФІЯ ДОБИ ГЛОБАЛІЗМУ ТА ПОСТМОДЕРНІЗМУ

Філософія: ИСТИНА БЫТИЯ И БЫТИЕ ИСТИНЫ

Лебедь А. Е. – к. филос. н., доцент СумГУ

История человеческой мысли знает бесчисленное множество попыток определить, что же представляет собой философия. Заметим, однако, что более-менее четкое понимание того, чем же все-таки является философия (не философия, и не філософія, и даже не philosophy или der Philosophie) невозможно без учета того, что философия – продукт древнегреческого мышления, мыслить который должно по-древнегречески.

В этом контексте примечательна одна история, случившаяся во время одной из прогулок Л. Витгенштейна, Дж. М. Кейнса и его жены. Последняя, увлеченная красотами местности, где совершалась прогулка, эмоционально воскликнула: "Какое красивое дерево". На что ее визави, философ Л. Витгенштейн отреагировал, как ей показалось, не совсем адекватно. Встречным вопросом "Что Вы имеете в виду?" он просто довел до слез свою спутницу. Этот пример показателен в том случае, если следовать схеме самого Л. Витгенштейна, что "цель философии – логическое прояснение мыслей... Философская работа состоит по существу из разъяснений. Результат философии – не "философские¹ (курсив мой – А.Е.) предложения", но прояснение предложений" [4.112].

Именно такое высвечивание мыслью сути языковых выражений и выступает основополагающим элементом нашего исследования. Філософія понимается нами как θεωρία Истины. Смысл древнегреческого θεωρία (наблюдение, созерцание, зрелище) не имеет ничего общего с более поздним, новоевропейским в своем основании пониманием теории как высшей формы научного знания или как концептуального класса элементарных высказываний. Θεωρία в Древней Греции – религиозное посольство полиса в другой полис для участия в празднованиях и игрищах. Существовало даже

¹ Читай "бессмысленные".

соответствующее должностное лицо, Теор (Θεωρος) – государственный представитель, совершавший поручения культового характера.

Φιλοσοφία как θεωρία выступает способностью, возможностью усмотреть, увидеть и увиденное концентрированно сфокусировать во взгляде. На что же φιλοσοφία направляет свой взор? Конечно же, на созерцание и схватывание сущего как истинно бытийствующего и бытийствующего в Истине. Однако, опыт созерцания сущего не подтверждает связь φιλοσοφία с эмпирией. Эти понятия в корне несовместимы. Наше представление об эмпирии не отражает и не содержит сущностных характеристик древнегреческого εμπειρία, что действительно переводится как опыт, опытность и в то же время как рутинная.

Εμπειρία резонировала с процессами (не со-бытиями) вещественного мира, текущего, неустойчивого, не-сущего, неистинного. Εμπειρία свидетельствует о рутинном, нетворческом труде в его повседневности и бессодержательности, когда Вещи не говорят, не вещают, а за-ставляют своей пред-метностью сущее. Если привилегия богов в том, чтобы быть свободными от εμπειρία, то человек обречен на постоянный переход от θεωρία к εμπειρία и наоборот. Греки не отдавали предпочтение θεωρία в сравнении с εμπειρία, для них θεωρία и была высшей εμπειρία. Последняя (наряду с θεωρία) мыслилась как одна из форм постижения бытия, Истины.

Аристотелю часто приписывают тезис, что Истина выражается посредством высказывания и есть согласованием мысли с сущим. Но как понять, что означает такое согласование? Сам Аристотель не Истину определяет через λόγος, а λόγος через Истину, точнее, через возможность быть Истиной. Речь как выявляющее высказывание определяется через возможность быть истиной или ложью. Любое высказывание, так или иначе, обязательно принадлежит дихотомии истины-лжи. Если высказывание истинно, оно таково потому, что могло быть и ложью. Истина и ложь появляются не с появлением высказывания, последнее возможно постольку, поскольку истина и ложь существуют уже прежде него. Что помещено в их альтернативу, то может стать высказыванием. Истина и ложь – свойство речи

вообще, в рамках которой мы утверждаем бесконечность дескрипций посредством операций утверждения или отрицания.

Мы говорим о реальности так, как если бы у нас была возможность отличать ее от нашей речи. Но всё, что наша речь (мысль) не раскрыла, она же сама и закрывает. Представить что-то вне представимого, помыслить что-то вне мыслимого мы не можем. В этом ключе, вероятно, релевантным будет тезис [7] Л. Витгенштейна: "О чем невозможно говорить, о том следует молчать". И далее: "Есть, конечно, невыразимое. Оно показывает себя; это – мистическое" [6.522]. Таковым, которое нельзя выразить, но возможно показать, и является мистический опыт философствования, когда сущее высвобождается, становится явным, просвечивается в Гераклитовском акте молнии-мысли.

Литература

1. Витгенштейн Л. Логико-философский трактат / Л. Витгенштейн. – М.: "Канон+" РООИ "Реабилитация", 2011. – 288 с.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ОСМИСЛЕННОСТІ ЛЮДСЬКОГО ІСНУВАННЯ

Андрущенко Н.О., студ. гр. І-13

В сучасну епоху проблема сенсу життя набуває особливої гостроти. В умовах, коли відбувається глобальна переоцінка усіх цінностей та ломка традицій, дедалі більш виразніше виявляється хиткість, нестійкість людського буття, втрата, відсутність сенсу народжує у людини стан екзистенційного вакууму і призводить до важких наслідків, аж до психічного розладу та самогубства. Людину дедалі більш поглинає потік масової культури, масового споживання, масових стандартів. І щоб не захлинутися у ньому, не втратити ідентичності, людина потребує вироблення певної життєвої позиції, яка б ґрунтувалася на особистих уявленнях про сенс життя. Хоча сенс життя окремої людини є унікальний та неповторний, кожний власноруч вирішує питання про сенс життя, але й тут виявляється певна «єдність всупереч багатоманітності», якісь загальні основи, передумови ставлення та вирішення питання. Адже від того, що життя

переживається людиною суб'єктивно, все ж життя не втрачає власних об'єктивних характеристик. Слід розрізнати і питання про те, «що робити», тобто про конкретну мету дій певного періоду життя та питання про те, «навіщо робити», тобто про сенс життя, про те, яку мету, цінності зробити вихідними, життєво визначальними. Адже людина може чинити досить цілеспрямовано, вірно діяти відповідно до визначеної мети, але в цілому її життя буде безглуздим, якщо ця мета не має загальної основи, тобто є не просвітленою уявленням про сенс життя. Яку опору можна знайти при вирішенні питання про сенс життя, які цінності мають смисложиттєве значення? Тут знов може допомогти звернення до історії філософської думки, що акумулює духовний досвід людства.

Центральна ідея, що спрямовує всі пошуки сенсу життя в історії філософії - це розуміння того, що задоволення лише віртуальних потреб не може надати осмислення людського буття. Ще Сократ зазначав, що людина живе не для того, щоб їсти, пити, одягатися, а навпаки – вона їсть, п'є тощо для того, щоб жити. У буддизмі ця ідея висловлена з особливою силою. Тут є навіть протиставлення життя та справжнього буття. Життя є страждання, які народжуються пристрастями, потягом до чуттєвих насолод. Тільки відмовившись від них, можна досягти стану повного спокою та абсолюту (нірвани).

У внутрішньому світі людини мислителі шукали джерела осмисленості життя, і, наприклад, стоїки вважали справжнім призначенням людини – творити добро заради добра. Ця ж ідея виявляється практично в усіх гуманістично спрямованих філософів. Навіть у межах тієї традиції, фундаторами якої виступили Демокріт та Епікур, і де справжній сенс життя вбачався у прагненні до задоволення, робились принципові уточнення, що задоволення повинно стати помірним, розумним, переважно духовним. У християнській традиції, яка знайшла розвиток у Аврелія Августина та Фоми Аквінського, сенс життя вбачався у любові, сердечному почутті, яке має універсальний характер, у любовному ставленні до світу.

Ще один лейтмотив вирішення питання про сенс життя, який утвердився в епоху Просвітництва і аж до сьогодні став визначальним, – це ідея реалізації сенсу життя шляхом служіння загальному благу, внесення особистого вкладу в історію, культуру, прогрес суспільства. Але цю ідею не слід розуміти як заклик розчинити себе у загальному

близі. Швидше її можна розглядати як вказівку на необхідність знайти ту міру особистого та загального, що дозволила б подолати дві крайні життєві настанови: самозаперечення особи перед історичними формами життя, які прийняті як зовнішній авторитет, та самоутвердження її всупереч усіх історичних форм та авторитетів. Цю ідею розвивало багато філософів, які належали навіть до протилежних напрямків (наприклад, матеріаліст Карл Маркс та релігійний філософ Володимир Соловйов). Глибоко розкрив зміст настанови Семен Франк, який підкреслював, що служіння навіть абсолютному початку, в якому людина сама не бере участі і яке не прикрашає і не зігріває її власного життя, не може надати сенсу останньому. Але й одне лише благо у суб'єктивному сенсі – суб'єктивна насолода, радість, щастя – також не дарує сенсу, тому що навіть найбільш щасливе життя отруєне мукою питання «навіщо?» і не має сенсу в самому собі. Люди прагнуть до того, що можна назвати задоволенням, поповненням людської душевної порожнечі та нудьги, саме до осмисленого, об'єктивно повного самодостатньо цінного життя. Вище благо не може бути нічим іншим ніж самим життям, але не життям як безглуздим процесом та одвічним прагненням до чогось іншого, а життям як самоусвідомленої та самопереживаємої повноти задоволення в собі. Отже, ідея загального блага трансформувалася у принцип самоцінності та самоцільності життя як основи вирішення питання про її сенс.

Обміркування проблеми виявлення сенсу життя передбачає і узагальнення можливих шляхів надання життю сенсу. Віктор Франкл, засновник сучасної логотерапії, виділяє такі можливі шляхи: по-перше, це те, що людина дає світу (творчість та її результати); по-друге, це те, що людина бере від світу (переживання цінностей, любов); по-третє, те, як вона ставиться до життя (позиції, які вона обирає відносно того, що вона не в змозі змінити, а може лише оцінити) [1]. Відповідно до того відокремлюють три групи смисложиттєвих цінностей: цінності творчості, цінності переживання, цінності відносин. Цінності ставлення людина реалізує, коли опиняється у владі трагічних обставин, які не може змінити. Цінності ставлення дозволяють прояснити не тільки сенс життя в цілому, але й конкретних життєвих ситуацій, не втратити сенс життя навіть перед стражданнями, тяжкими життєвими випробуваннями. Отже, сенс

життя завжди можна знайти, але його швидше варто виявити, аніж вигадати, довільно сконструювати.

Сенс життя кожної людини унікальний та неповторний, як і її життя. Людина завжди вільна в тому, щоб знайти та реалізувати сенс життя. Але свободу не можна ототожнювати з свавіллям. Її варто сприймати з точки зору відповідальності. Людина відповідає за вірно знайдений та реалізований сенс життя, життєві ситуації. Проте, не достатньо тільки знайти сенс, але й реалізувати його. Тому людина обирає не сенс, а покликання, в якому життя набуває сенсу. У знаходженні та реалізації сенсу життя людині може допомогти самопізнання, виявлення власного призначення, а також її совість, що узгоджує універсальні смисло-життєві цінності з конкретними життєвими ситуаціями.

Література

1. Франкл В. Человек в поисках смысла: Сборник / В. Франкл; [пер. с англ. и нем.]. – М.: Прогресс, 1990. – С. 41.

Наук. кер. – Синах А.О., *доцент СумДУ*

КРИЗА КУЛЬТУРИ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Сінько Ф., студ. гр. І-13

Криза культури – поняття, що фіксує ситуацію, що виникла в результаті розриву між культурою та всіма її інститутами та структурами та різко зміненими умовами суспільного життя. Це явище найбільш характерне для ХХ-ХХІ ст., коли на долі культури позначається зіткнення духовно-етичних ідеалів з реальним життям: зростають зневага і цинізм до етичних норм культурної людини, посилюються озлобленість, нігілізм, забувається елементарна ввічливість. Загострюється тривога за завтрашній день, множаться похмурі сценарії і прогнози; поширюється естетична всеїдність.

У ситуації системної кризи особливо актуалізується питання про значення культури, духовності, норм моральності і їх безпеки. Безпека культури, в широкому сенсі, передбачає захист громадян

країни від насильницьких духовно-етичних потрясінь, зіткнень і руйнувань. На передній план виходить проблема тісного взаємозв'язку культури, науки, освіти, виховання, мистецтва, релігії та їх впливу на людину.

XX-XXI століття продемонстрували людству, що культура як інтегруючий початок суспільного розвитку, охоплює не лише сферу духовного, але у все більшій мірі – матеріального виробництва. Всі якості техногенної цивілізації, чиє народження було відмічене ледве більше трьохсот років тому, змогли виявитися повною мірою саме в нашому столітті. В цей час цивілізаційні процеси були максимально динамічні і мали визначальне значення для культури. За Ч.П. Сноу, «в XX столітті цілісна і органічна структура культури розламалася на дві антагоністичні форми» [1]. Між традиційною гуманітарною культурою європейського Заходу і новою, так званою науковою культурою, похідною від науково-технічного прогресу XX століття, з кожним роком зростає катастрофічний розрив. Ворожнеча двох культур може призвести до загибелі людства.

Існує цілий ряд причин, що породжують в культурології XX-XXI століття стійке відчуття кризи культури. Головне – усвідомлення нових реальностей: універсального характеру життєво важливих процесів, взаємодії і взаємозалежності культурних регіонів, спільності участі людства на сучасному світі, тобто тих реальностей, які є джерелом цивілізації і одночасно її слідством. Спільність доль різних культурних регіонів представлена «катастрофами», які захоплювали не лише окремі народи, а все європейське співтовариство в XX-XXI столітті: світові війни, тоталітарні режими, фашистська експансія, міжнародний тероризм, економічні депресії, екологічні потрясіння і так далі. Всі ці процеси не могли протікати локально, не зачіпаючи внутрішнього життя інших народів, не порушуючи стилю культурного розвитку. Все це, з точки зору О. Шпенглера, лише доводить помилковість еволюційної дороги всієї західної цивілізації.

Кризисні явища в культурній практиці Європи XX століття, з точки зору цих мислителів, носять необоротний характер. Представник так званого другого покоління франкфуртської школи Ю. Хабермас затверджує, що сучасна «пізньо-капіталістична» держава здатна витіснити кризисні явища з однієї сфери суспільства в іншу: політична криза може бути витиснена в сферу економіки, економічна – в соціальну сферу і так далі. Але область культури,

підкреслює Ю. Хабермас – область, стосовно якої поняття кризи зберігає своє значення, де вона не може бути «пом'якшена», оскільки сфера культури непідвладна адміністративному маніпулюванню, яке здійснює держава. В даному випадку Ю. Хабермас говорить про справжню культуру, неформальну мораль і мистецтво, а не про «масову», сурогатну культуру, що заповонила історичний простір Європи в нинішньому столітті.

Ситуація порушення культурної цілісності і розриву органічного зв'язку людини з природними підставами життя в XX-XXI столітті інтерпретується як ситуація відчуження. Відчуження – це процес перетворення різних форм людської діяльності і її результатів в самостійну силу, пануючу над ним і ворожу йому. Механізм, що відчужує, небезпечний тим, що пов'язаний з наступними проявами:

- 1) безсиллям особи перед зовнішніми силами життя; уявленням про абсурдність існування;
- 2) втратою людьми взаємних зобов'язань по дотриманню соціального порядку, а також запереченням пануючої системи цінностей; відчуттям самоти, що виключає людину з суспільних зв'язків;
- 3) втратою індивідом свого «я», руйнуванням автентичності особи.

Питання психологічної «незадоволеності культурою» і самовідчуження особи поставлені і вирішені представниками психоаналітичної теорії (З. Фрейдом, К.Г. Юнгом, Е. Фроммом). До дослідників даної проблеми відноситься і Г. Маркузе, що розробив концепцію «одновимірної людини», яка, будучи включеним в споживчу гонку, виявляється відчуженою від таких своїх соціальних характеристик, як критичне відношення до існуючого суспільства, здібність до революційної боротьби.

У основі сучасної кризи цивілізації лежить також протиріччя між зростаючими потребами суспільства і можливостями природного середовища їх задовольняти. Не вирішивши даного складного протиріччя, неможливо здійснити перехід світової цивілізації до стійкого розвитку.

Але не можна не зазначити і той факт, що сучасна цивілізація створює умови для духовного розвитку суспільства. Розвитку освіти, прилучення людини до різних форм культури, ціннісних надбань людства. Духовне життя суспільства – це творче творення, збереження

та засвоєння духовних цінностей та змісту. До таких цінностей можна віднести: єдність людини і природи, єдність людської цивілізації, ненасильництво, самоцінності особистості тощо. Все це співзвучно сучасним загальнолюдським цінностям. Разом з тим даний потенціал цивілізації реалізується не в повній мірі, що обмежує духовний розвиток людини. Значна частина населення не має доступу до користування духовними цінностями, а дехто взагалі знаходиться в ізольованому життєвому та культурно-інформаційному просторі. Тому нині дуже часто спостерігається втрата духовності людиною, поширення псевдоцінностей, зростання агресії та рівня злочинності. Саме сьогодні проблеми і перспективи сучасної цивілізації набувають особливого сенсу, унаслідок протиріч і проблем глобального порядку, що набувають усе більш гострого характеру. Перед людством стоїть важливе завдання подолання цих негативних тенденцій у сучасному світовому розвитку.

Література

1. Сноу Ч.П. Две культуры: Сборник публицистических работ / Ч.П. Сноу; [сокр. пер. с англ. Н.С. Родмана]. – Москва: Прогресс, 1973. – С. 17.

Наук. кер. – Синах А.О., *доцент СумДУ*

ОСНОВИ ПСИХОСОМАТИКИ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ МЕДИЦИНИ

Плахута В.А., *студ. гр. НР – 02/1*

Немає ніяких тільки психічних чи тільки соматичних хвороб,
а існує лише живий процес в живому організмі;
життєвість його і полягає саме в тому,
що він поєднує в собі і психічний,
і соматичний бік хвороби.

Р.А. Лурія

Проблема психосоматичних співвідношень – одна з найбільш складних проблем сучасної психології і медицини, незважаючи на те що тісний зв'язок психічного і соматичного помічений і вивчається протягом декількох віків, з часів Гіппократа і Аристотеля.

З другої половини ХХ ст. в суспільстві спостерігається значне зростання психосоматичних розладів, які нині по праву вважаються

"патологією сучасної цивілізації". Так, за даними різних авторів, частота психосоматичних розладів складає від 30% до 57% від загального числа пацієнтів на первинному етапі медичного обслуговування і коливається в загальній популяції населення від 11 до 52%.

Мета роботи – розкрити основи психосоматики як міждисциплінарного напрямку психології, психіатрії і загальної медицини.

Завдання роботи: проаналізувати суть поняття і основні аспекти історії психосоматики; визначити положення психосоматики в загальній медицині; з'ясувати умови розвитку захворювання при психосоматичних хворобах; визначити теорії та моделі психосоматики; дослідити основні моменти діагностики та лікування.

Щодня лікарі загальної практики та вузькі спеціалісти зустрічаються з великою кількістю дуже різних пацієнтів, кожен з них по-своєму реагує на виявлене у нього захворювання, тому важливо враховувати наступні особливості кожної людини: психологічну дію хвороби як хронічної, так і гострої та вперше виявленої; відношення до діагнозу – визнання або недостатнє розуміння; манеру спілкування і відношення до лікаря. Відношення хворих до побічних дій ліків теж широко варіює. Тому для більш ефективної роботи лікаря дуже важливим є чітке усвідомлення та знання основних понять психосоматики.

Психосоматика (греч. *psyche* – душа, дух і греч. *soma* – тіло) – міждисциплінарний напрям психології, психіатрії і загальної медицини, що виступає як комплекс теоретичних переконань і методів дослідження, діагностики і терапії, що ґрунтується, переважно, на психоаналітично орієнтованих уявленнях про взаємозв'язок психічного і фізіологічного (душевного і тілесного) і визнанні головної ролі психічних чинників в підтримці здоров'я, виникненні і лікуванні захворювань.

Поняття "психосоматичний" уперше було використано Гейнротом у 1818 р. Історія сучасної психосоматичної медицини починається з психоаналітичної концепції З. Фрейда, який спільно з Брейером довів, що "пригнічений афект", "психічна травма" шляхом "конверсій" можуть проявлятися соматичним симптомом. Фрейд вказував, що потрібна "соматична готовність" - фізичний чинник, який має значення для "вибору органу". Творчо розвиваючи ідею З.

Фрейда, Ф. Александер запропонував теорію емоційних конфліктів, що принципово впливають на внутрішні органи, зв'язуючи специфіку психосоматичного захворювання з типом емоційного конфлікту, який веде до того, що не виконуються дії, спрямовані на зовнішній конфлікт. Емоційна напруга не може пригнічуватися, оскільки зберігаються супроводжуючі його вегетативні зміни. Надалі можуть наступити зміни тканин і безповоротне органічне захворювання.

Завдання психосоматичної медицини полягає в тому, щоб знайти зв'язок між психологічними показниками переживань та поведінки і соматичними процесами та отриману картину використовувати в терапевтичних цілях. Психосоматика також вирішує питання прогнозу, який визначається при лікуванні різними методами.

Розширення можливості перевірити початкові гіпотези лежить в основі подальшого переходу від спостереження за окремими пацієнтами до вивчення суцільних показних вибірок. Формалізація діагностичної бесіди у вигляді стандартизованого інтерв'ю дозволяє отримати більш систематизовані анамнестичні відомості. Стандартизація оцінки полягає в семантико-лінгвістичному аналізі змісту бесіди, що сприяє правильному підбору психотерапевтичного методу лікування.

Гіпотези, засновані на нечисленних спостереженнях, вимагають перевірки серед великої кількості хворих з однаковим діагнозом. Допоміжним засобом такої перевірки є статистичні дослідження, мета яких полягає в тому, щоб вивчити закономірності виникнення певних явищ. Ці закономірності відносяться до різної частоти однієї ознаки в двох порівнюваних групах пацієнтів або ж до зв'язку двох і більше ознак в одній групі. Достовірність кожного статистично обґрунтованого підтвердження гіпотези зростає із збільшенням числа спостережень.

При впровадженні статистичного методу слід спиратися на математичну модель, якою користуються для підрахунку вірогідності в математичній статистиці. Повторна перевірка гіпотези про ту або іншу закономірність здійснюється, як правило, непрямим шляхом, причому встановлюють, що спостережувані відмінності або зв'язки при прийнятті так званої нульової гіпотези (тобто коли вважається, що немає ніякої відмінності або зв'язку) дуже маловірогідні.

Психосоматика виникла в історико-медичному аспекті як антитеза односторонньому органоцентричному сприйняттю хвороби, яке відриває людину від навколишнього світу. Психосоматика припускає, що хвору людину слід розглядати як істоту, що живе і працює, з усіма його міжлюдськими стосунками і взаємодіями зі світом, з його культурними нормами і цінностями. У спілкуванні з пацієнтом спочатку виявляється його суб'єктивний досвід. Але це зовсім не означає, що психосоматика обмежується психогенезом як причинною концепцією. Суб'єктивний погляд і відповідно сприймане середовище завжди визначаються селективно і з особовим акцентом. Такий погляд визначається в більшій або меншій мірі спільними "тілесно-спадковими" якостями особи.

Існує досить велика кількість теорій і моделей виникнення психосоматичних захворювань і способів їх класифікації (психоаналітичні концепції, теорія специфічного психодинамічного конфлікту, інтеграційні моделі, теорія стресу, нейрофізіологічний напрям, концепція ворожості та інші). Представлені основні концепції психосоматичної патології показують, що неможливо вичленувати ізольовано специфічні психічні або фізіологічні констеляції, які б охоплювали увесь спектр проявів при цьому виді захворювань. Проте усі гіпотези сходяться в одному: соціальна дезадаптація – це основна причина виникнення психосоматичної патології.

При постановці психосоматичного діагнозу у розпорядженні психотерапевта є дві основні методики – діагностична бесіда і психологічне тестування.

Діагностична бесіда дає можливість зібрати психосоматичний анамнез, щоб привести не осмислені пацієнтом соматичні симптоми в зрозумілий смисловий зв'язок із зовнішньою і внутрішньою історією його життя.

Першочергова мета полягає в знаходженні зв'язків в часі між початком соматичних проявів і анамнестично достовірними життєвоважливими змінами або ж в констатації їх відсутності. Якщо такі зв'язки встановлюються, то подальша бесіда повинна прояснити, чи розуміє сам пацієнт значущість для розвитку захворювання тих прикросців, які виникли у нього у зв'язку з конфліктами і кризою. Це припускає знання особи пацієнта, умов його розвитку в дитинстві, конфліктів в процесі соціалізації, фіксації на них до останнього часу і

уразливості відносно них з урахуванням послаблення актуальності минулих переживань.

При виборі комплексу тестових методик для дослідження психосоматичних пацієнтів мають бути враховані наступні принципи: відносна простота вживаних методик, швидкість їх проведення, повнота вивчення досліджуваного явища, взаємна доповнюваність вживаних методик, висока сумарна валідність, достатня чутливість до зміни спостережуваного явища у здорових і хворих, а також до зміни показників протягом лікування.

Основним методом психосоматичного лікування є психотерапія, орієнтована на встановлення витиснених в несвідоме потягів і бажань та виявлення прихованих зв'язків між психічними (емоційними, особистими) конфліктами і соматичними симптомами і їх корекцію.

Отже, психосоматика є актуальним питанням психології, психіатрії і загальної медицини і вимагає подальшого вивчення і впровадження в практику сучасного лікаря.

Наук. кер. –Вандишев В.М., *проф.*, *д-р філос. н.*, СумДУ

ФІЛОСОФІЯ БУДДИЗМУ У СПРИЙНЯТТІ ГЕРМАНА ГЕССЕ

Кугук В.О., *студ. гр. НР-02*

Герман Гессе став культовою фігурою руху шістдесятників, розглядаючи у своїх творах питання про сенс життя та етичні засади різних культур та релігій. Його позиція об'єднання різних культур та релігій, взаємної толерантності та гуманізму дуже актуальна для підкреслення цивілізаційних спільностей у часи глобалізації. Найпопулярнішими його твори є в Америці та Азії. Універсальність творів Гессе полягає насамперед у видимій простоті. Власним завданням він вважав зрозуміти важливість простого.

Однією із спроб пізнання людського життя є повість «Сіддхартха». У ній автор у черговий раз вказує нам на те що життєвий шлях кожного з нас – унікальний. А спроби знайти себе

шляхом чужих вчень безперспективні. Відображається не тільки боротьба різних сторін особистості, але і уособлення двох можливих позицій по відношенню до суспільства: втеча від нього і діяльність всередині нього.

Інструментом Гесе у написанні твору «Сіддхартха» стає оригінальний східний погляд на такі цінності, як сім'я, дружба, любов і багатство.

Після двадцяти років вивчення Індії Герман Гесе познайомився з її релігійними працями. Грунтуючись на інтенсивній дискусії з індійським світом віри, він створював повість «Сіддхартха. Індійська поезія». Багато з імен взяті з індійської культури і містять натяки на релігійні уявлення як індуїзму, так і буддизму: Сіддхартха – це ім'я історичного Будди Сіддхартхи Гаутами; Васудева (Vasudeva) ім'я батька Крішни (Krishna), згідно з індійською міфологією, і таким чином він є втіленням Вішну; Говінда (Govinda) – це ім'я Крішни, яким воно, наприклад, з'являється в епосі Бхагавад-Гіта (BhagavadGita); Камала (Kamala) – це натяк на одну з людських сторін – сексуальність, яку, згідно індуїзму, персоніфікує Кама (Kama), бог кохання.

Для відчуття основної ідеї твору необхідно поринути у час становлення та розвитку устрою в Індії. Осмислити розвиток тогочасної релігії.

В якийсь період в індійській історії відбувається дивне явище. Велика кількість молоді залишає свої домівки, селища і міста та йде до лісу, де починає вести життя відлюдників, аскетів. Це відбувається, оскільки індійська філософська думка прийшла до великого відкриття. Якщо раніше людина шукала божественне в природі, в оточуючому видимому світі, то споглядальники Індії відкрили його всередині себе, в середині свого духу. Мовчання, концентрація духу, особливі духовні вправи привели людину до того, що вона відкрила великий внутрішній вимір буття. Древні тексти розповідають, що з лісу з'явилися архати з довгим волоссям, напівоголені з відчуженими палаючими очима. І всі бачили, що вони щасливі. Це стало переломом в історії духу, що було засвідчено в древній індійській літературі, зокрема Ведах. На основі цього поступово сформувався брахманізм як пануюча релігія. Вона полягала у вірі в світ вічного, який називався світом Брахмана. Брахман – це справжня реальність, а все що ми бачимо довкола, лише сплески Брахмана, який є вічним. Було

розроблене вчення про дхарми, сансару і карму, а відповідно закріплений розподіл на варни. Але пошук істини навіть після цього не припинився і ліси Індії були наповнені аскетами і мудрецами, які поряд з брахманами користувалися повагою населення, найвидатнішим з яких безперечно був Сіддхартха Гаутама або Шак'ямуні (мудрець із племені шак'я).

Задовго до виникнення буддизму Індія мала оригінальні релігійні вчення, культури і традиції. Складні суспільні відносини і висока міська культура, що включала в себе і писемність і розвинуті форми мистецтва, існували тут одночасно з такими древніми вогнищами світової культури, як Месопотамія і древній Єгипет, у ряді відносин перевершуючи останні. Якщо вже в релігії епохи харрапської культури (середина 3 тисячоріччя до н.е.) виявлені елементи, що ввійшли в більш пізні релігійні представлення, то в 2 тисячоріччі почали складатися ті важливі релігійні традиції, що до початку 1 тисячоріччя одержали літературне оформлення, іменовані в історії індійського світогляду і ритуальної практики ведами. Ведизм, чи ведійська релігія, уже містив риси, характерні для більш пізніх індійських релігій, у тому числі і буддизму.

Сформувавшись в Індії в середині 1 ст. до н.е., буддизм поширився далеко за межі своєї батьківщини по всій південній, південно-східній і центральній Азії аж до Бурятії і Туви на півночі. Більшість буддистів проживають у таких країнах, як Шрі-Ланка, М'янма, Таїланд, Японія, Корея та Китай. Буддійськими країнами вважаються Кампучія, Лаос, В'єтнам, Монголія. Буддисти кажуть, що всього в світі їх є 356 млн.

Буддизм — найдавніша світова релігія, яка є спільним компонентом різних цивілізацій Сходу — від Індії до Японії. Його філософія глибока і оригінальна. Буддизм вважається „ключем до східної душі”, без нього не можливо зрозуміти багатьох культур і особливостей східних народів.

Наук. кер. –Переломова О.С., проф., д-р філол. н., СумДУ

РАЗМЫШЛЕНИЯ О ГОСУДАРСТВЕ

Провозин Н., *аспирант СумГУ*

Человечество наиболее высокоразвитое общество на планете Земля. Самоорганизуясь, люди постепенно совершенствовали взаимоотношения, создавали быт, мораль и законы. Наивысшее развитие общество достигло созданием такого института, как государство.

Современные государства весьма разнообразны по своему укладу. На современном этапе развития образцовым обществом государства считается демократическое. Хотя на политической карте достаточно стран и с иными устоями: коммунистическими, монархическими, тираническими и другими. Кроме того из истории нам известно, что развиваясь, человеческое общество проходило разные этапы с разнообразными общественными устоями. Много государств погибло или преобразовалось и современная карта мира весьма далека от стабильности.

Разнообразие в формах государственности и политических режимах состоит в распределении власти между людьми. Там, где властью обладает лишь один человек – общество авторитарное, монархическое или тираническое. Там, где властью обладают все – демократическое, либеральное, коммунистическое. Есть также множество промежуточных звеньев, например олигархическое общество, аристократическое и другие.

Многие правители и философы искали тот единственный формат, который бы удовлетворил всех и в государстве все были бы защищены и услышаны. Но, тем не менее, идеального государства нет и, возможно, не будет.

Одним из первых об идеальном государстве заявил Платон. Он отдал всю верховную власть философам – лучшим из лучших, кто прошёл длительный путь испытаний и заслужил доверие и уважение соотечественников. Обеспечивать безопасность и правопорядок, по Платону, должны воины – менее мудрые, но доблестные, сильные и ответственные. Те же, кто не мог отличиться особыми "полезными" навыками должны были обеспечивать всех пропитанием, жильём, одеждой и другими необходимыми вещами.

В идеальном государстве Платона все индивидуальные интересы людей были подчинены общим интересам государства. В

нем нет частной собственности (по крайней мере для первых двух, высших структурных единиц идеального государства), поскольку всё является общим. Стоит также отметить, что Платон жил во времена городов-полисов, когда было рабство, а женщины не считались полноценными гражданами. Всё это отразилось на его мировоззрении и, соответственно, модельной сущности государственности.

Кроме Платона проблема государства волновала и его выдающегося ученика – Аристотеля. Он критиковал некоторые положения идеального государства Платона, отстаивая право частной собственности. Стагирит утверждал, что частная собственность коренится в природе человека, в его любви к себе. Общим же вещам полагается наименьшая забота и следовательно такая позиция ведёт к упадку всего созданного ранее.

Аристотель различал правильные формы правления, которые отстаивают общие интересы и неправильные, в которых отстаиваются интересы частные. Объясняя причины переворотов и изменений политических режимов, Аристотель утверждал, что таковые есть результатом выявления неудовольствия неравенством различных слоёв населения.

Со времени античных философов прошло много времени. Много других философов волновали вопросы государства. Но до сих пор мы возвращаемся к античным первоисточникам. История созидания и разрушения государств в целом, всё же может уложиться в миропонимание этих античных философов.

Действительно, только объединившись в государство люди, разделённые территориально, но имеющие общие интересы, могут их (интересы) отстаивать. А интересы у каждого индивидуально-специфические. Поэтому все разногласия между людьми состоят в том, чтобы соотнести частные интересы одних с частными интересами других. Это есть более общий корень проблемы государства. Решив его можно создать общество более равноправное, чем любое из существующих сегодня. По нашему мнению, устранить противоречия можно двумя основными способами.

Во-первых, ликвидировав все оппозиционные и неудобные интересы, подчинив частные интересы государственным. Этим методом насильственный и чем-то подобен тому способу наведения порядка, какие мы видели в Германии и России в первой половине XX века.

Лучшая ему альтернатива – постепенное воспитание граждан в системе таких ценностей, при которых не возникает прецедентов столкновения интересов (или их количество значительно уменьшится). Человеческое общество постепенно превращается в единый организм. Это значит, что естественным является и зарождение его интересов, то есть общих интересов всех людей. Эти общие интересы связаны с обеспечением условий выживания и развития будущих поколений.

Науч. конс. - Лебедь А. Е., к. филос. н., доцент СумГУ

ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «НУМІНОЗНЕ» В ТЕОЛОГІЇ РУДОЛЬФА ОТТО

Руденко Р., студ. гр. ІН-01

Книга німецького теолога Рудольфа Отто (1869–1937) «Священне» (1917) вважається теологічним бестселером ХХ століття. Вона мала величезний вплив на релігієзнавство ХХ століття, поклавши початок феноменології релігії. У 20-і рр. минулого століття її уважно читали і використовували такі далекі один від одного за переконаннями мислителі як Мартин Гайдеггер та Карл-Густав Юнг; зрозуміло, вона входила і в обов'язкове коло читання протестантських богословів в Німеччині. Широкого поширення ідеї цієї книги набули вже після Другої світової війни, чому сприяли впливи феноменологічної філософії і психології, а також успішна популяризація цього підходу відомим істориком релігій і правим інтелектуалом Мірчею Еліаде.

Зміст поняття «священне» звично пов'язують з релігією і з божественними персонажами, але заслуга Отто була саме в тому, що він розрізнив «священне» і «нумінозне», виділивши першофеномен сакрального відчуття, який передує будь-яким інституційним релігіям, будь-яким особовим уявленням про богів, духів і так далі. Такий «іраціональний» початок релігії він назвав відчуттям «нумінозного». Сам термін «нумінозне» (лат. – *numinous*) походить від латинського «*numen*» що означає «Бог», «дух» або «божественність».

Нумінозному, на відміну від інших елементів релігійної віри, не можна навчити – це не догмат, а досвід, який «можна тільки

викликати, збудити, – як і все, що приходить “від духу”» [1, с. 14]. У декількох розділах своєї книги Р. Отто описує складові елементи цього досвіду: «страхітливе» (*tremendum*), «таємниче» (*mysterium*), таке, що «зачаровує» (*fascinans*). Так, «страхітливе» він, услід за Ф. Шляєрмахером, пов’язує з «відчуттям тварності – відчуттям тварі, яка тоне у власному ніщо і схиляється перед тим, що вище за всяке творіння» [1, с. 8]. Істотно, що в такому відчутті немає ніякого інтросуб’єктивного відношення – «те, що вище за будь-яке творіння», переживається як могутня і об’єктивно-безособова сила, а не як особа, з якою можна було б вести діалог (у формі молитви, заповідей, священного переказу і т. д.). Між нею і людиною немає навіть раціонально-доцільного відношення, як між «виробником» і «виробом», а є лише абсолютний розрив між творцем і тварю. Нумінозне визначається як абсолютно «інше» [1, с. 41], незіставне із звичним ладом речей; перед нами основоположна опозиція сакрального («священного», *das Heilige* – так називається в оригіналі книга Р. Отто) і профанного.

Найважливішою межею нумінозного є його амбівалентність: нумінозне і вабить в якості «зачаровуючого», і відштовхує в якості «жахаючого». Як наслідок, і уявні істоти, яких можна вважати його джерелом, протистоять один одному. Перш за все, це, звичайно, боги, що відрізняються ревниво-мстивим характером, як старозавітний Ягве з його знаменитим «гнівом».

Дивні риси «гніву Ягве» завжди впадали в очі. Перш за все, у багатьох місцях Старого Завіту відчутно, що цей «гнів» спочатку не має нічого спільного з моральністю. Він «займається» і загадковим чином про себе заявляє як «прихована природна сила», як скупчена електроенергія і розряджається на того, хто дуже близько підходить. Гнів його «непередбачуваний» і «довільний» [1, с. 31].

Одночасно Р. Отто відзначає й інше – не позитивне, а негативне – джерело нумінозного, що осмислюється через уявлення про примару. Саме лякаючі примари, а не анімістичні «душі» речей або ж особисті демони чи боги служили початковою формою надприродної істоти, і вони до цих пір турбують нашу уяву, викликаючи характерне відчуття «страшного», часто з найнезначніших зовнішніх приводів (приміром, порожній будинок).

Позитивно-негативна амбівалентність нумінозного у Р. Отто зближується з переконаннями антропологів, що відкрили в кінці XIX

ст. знамениту «ману» – сакральну субстанцію, яка за віруваннями багатьох традиційних народів наповнює магічно дієві речі, живі істоти і т.д.: мана теж подвійна, зарядженими нею об'єктами можна захоплюватися, але можна й гребувати. «Енергетичне» розуміння сакрального, яке уподібнюється безособовому електричному потенціалу, пов'язує думку Р. Отто з традицією французької соціологічної школи – зокрема, саме так Марсель Мосс і Анрі Юбер описували священну енергію, що виділяється при обряді жертвопринесення; пізніше Еміль Дюркгайм тлумачив цю дієву силу як фантастично трансформовану силу соціальної згуртованості. Сам же Р. Отто не був соціологом і не посилався на французьких учених (що легко пояснити і позанауковими причинами: його книга вийшла у розпал Першої світової війни). Його метод – переважно інтроспективний, коли досліджуються не об'єктивно спостережувані факти, а тексти і свідчення тих, хто пережив досвід нумінозного.

Не дивлячись на деяку композиційну і концептуальну рихлість (а може бути, саме завдяки такій вільній формі), «Священне» виявилось виключно продуктивним науковим твором, що на багато десятиліть визначив цілий ряд напрямів аналізу феномена сакрального. Поняття сакрального як «страхітливого» зайняло важливе місце у ряді робіт М. Гайдеггера. У Р. Отто відмічається і паралель між священним і піднесеним – естетичною категорією, яка ще з XVIII ст. і до наших днів активно вивчається філософами, від Канта до Ліотара і Жіжека, і визначається через неуявність, плотську невизначеність піднесеного об'єкта: «Це вказує на сокровенну спорідненість нумінозного і піднесеного, спільність між ними виходить за межі простої випадкової схожості» [1, с. 111]. Поняття «страшного» (das Unheimliche), проаналізоване Р. Отто у зв'язку з вірою у примари, було опісля концептуалізовано в однойменній статті засновника психоаналізу Зигмунда Фрейда, який, втім, теж не посилався на Р. Отто і, можливо, ще не знав про його книгу.

В цілому Р. Отто визначив, з одного боку, місце нумінозного у структурі священного взагалі, а з іншого – розробив структуру самого нумінозного, виділивши в ньому певні стадії або етапи наближення людини до нумінозного об'єкту.

Сьогодні книга «Священне» цікава саме багатством свого інтелектуального потомства, ставши істотним фактом інтелектуальної культури XX сторіччя. Крім всього іншого, вона не раз взаємодіяла і з

художньою літературою: сам Р. Отто не раз апелював до художніх текстів і до висловів письменників (наприклад, Гете), а серед уважних читачів його «Священного» можна зустріти, окрім філософів і теологів, і таких великих поетів і есеїстів, як Октавіо Пас (Мексика) та Ів Бонфуа (Франція).

Література

1. Отто, Рудольф. Священное: об иррациональном в идее Божественного и его соотношении с рациональным / Пер. с нем. и послесл. А.М. Руткевича. – СПб.: Изд-во СПб. ун-та, 2008. – 272 с.

Наук. кер. – Артюх В.О., доцент СумДУ

СУТНІСТЬ МОВИ В НАУКОВІЙ КОНЦЕПЦІЇ О.ПОТЕБНІ

Бага В.М., студ. гр. НР-02

В Україні ідею духовно-енергетейної (духовно-динамічної) сутності мови плідно розвивав О. Потебня, передусім у праці «Думка і мова» (рос. «Мысль и язык») (1862). Ця праця молодого українського дослідника стала, так би мовити, «прологом» до всіх його наступних досліджень, зокрема «Із записок з російської граматики», «Із лекцій з теорії словесності» та ін. У них О.Потебня «імпліцитно» використовував положення, висловлював в «Думці й мові».

Олександр Потебня (1835-1891) своїми працями багато в чому визначив характер і основну проблематику розвитку лінгвофілософії в Росії другої половини ХІХ-початку ХХ ст. і в подальшому. Його філософсько-лінгвістичне вчення було націлене на визначення сутності й природи живої людської мови, вивчення проблеми її походження, дослідження ролі в пізнавальній і творчій діяльності індивіда і народу загалом, втілювало оригінальні підходи до вивчення співвідношення думки і слова. Новаторськими були ідеї українського мовознавця в царині граматичної будови мови та семантики живих природних мов.

Значний вплив на формування лінгвофілософської концепції О. Потебні мали ідеї В. Гумбольдта, якого він називав «великим мислителем».

Причина недостатньої уваги дослідників творчості О. Потебні до концепції божественно-людської сутності мови полягає в тому, що її засади досить лаконічно викладено в його праці «Думка і мова» у зв'язку

з полемікою щодо часткової лінгвофілософської проблеми гумбольдтівських антиномій мови.

Зображати О. Потебню релігійним містиком або послідовним неоплатоніком ризиковано, адже це не зовсім відповідало б духові наукової творчості вченого. З цього приводу варто процитувати В.Бібіхіна стосовно зображення Гегеля релігійним містиком :

«... зображати Гегеля релігійним містиком буде "неадекватним" Гегелю, однак ця неадекватність буде виправлена іншим, протилежним трактуванням; навпаки, твердити, що його систему не можна або не потрібно прочитувати релігійно чи містично, буде вже непоправною помилкою».

Визначивши духовно-енергетичну сутність мови, О. Потебня у низці праць порушив проблеми співвідношення етносів (народностей, націй) і їх рідних мов. Його ідеї стають підґрунтям для формулювання важливого лінгводидактичного висновку: «Знання двох мов у ранньому дитинстві — це не володіння двома системами зображення і повідомлення одного і того самого кола думок, це роздвоєння цього кола і... забруднення досягнення цілісності світоспоглядання; це заважає науковій абстракції». Було зазначено співвідношення індивідуального і народного, що індивідуальне виростає із національного, яке, у свою чергу, пов'язане з мовою і є явищем глибоко давнім, таким, що сягає сивої давнини». Найвищим виявом народного (етнічного) у його зв'язку з мовою є «словесність, література», у якій найповніше виявляється неповторність народу.

Система і структура людських мов, за О. Потебнею, спільні лише за двома ознаками - членороздільність звуків і символічна природа, «решта їх властивостей суть племінна, а не загальнолюдська. Немає жодної граматичної і лексичної категорії, обов'язкової для всіх мов». Мови - це «глибоко відмінні системи прийомів мислення», а тому, на думку вченого, можлива заміна в майбутньому існуючих мов однією мовою - це зниження рівня мислення індивідів.

А ще є цікавою думка стосовно використання мови в школі і в сім'ї. О.Потебня зауважував: «Якщо мова школи відрізняється від мови сім'ї, то слід очікувати, що школа і домашнє життя не будуть гармоніювати, але будуть стикатися і боротися одна з одною»

Отже, з вищесказаного можна зробити висновок що, своїми працями О.Потебня зробив великий внесок в розуміння сутності мови й всебічного визначення характеру та основної проблематики філософського розуміння природи мови.

Наук. кер. - Переломова О. С., *д-р філол. н., проф., СумДУ*

КОНЦЕПЦІЯ ІДЕАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ ПЛАТОНА

Назаров М., студ. гр. ГМ-71

Мислячих людей усіх часів та народів цікавило питання раціонального вибору державного устрою та форми правління. Історичний аспект завжди мав місце, адже провідні тенденції та погляди у суспільстві впливають на вибір моделі управління державою. Якщо ще 50-70 років тому авторитаризм мав широку підтримку та вважався раціональною відповіддю реальності, сьогодні ми є свідками тенденції переходу держав до демократії [3, с. 134].

У дохристиянський період існувало колове розуміння ходу історії, після приходу Христа – лінійне, сьогодні вважається, що все рухається по спіралі. Тобто імовірно у майбутньому є дрейф країн від демократії до авторитарних методів управління з елементами модернізації. Еліти мають бути готові до цього, а філософські концепції повинні стати ціннісним ядром нової політики.

У своїй праці «Держава» Платон пропонує своє бачення ідеальної держави - Атлантиди, яка по сьогоднішнім міркам класифікується як тоталітарна. Форма правління тут – аристократія, проте варто зазначити, що демократію Платон не відкидав, наголошуючи на необхідності диктатури закону в даному випадку.

Держава, на думку Платона, виникає з огляду на поділ праці, оскільки ніхто не може всім себе забезпечити. Він розділяє населення на три верстви: контролери, солдати та маса. Кожен з нас має домінуючу схильність до мудрості, сили чи розваг, відповідно в суспільстві кожен має займати свою нішу та не зазіхати на місця інших. Платон вважає найвищою справедливістю, коли громадяни роблять свою справу й не пхають носа в чужу [1, с. 96].

Ідеальна держава Платона має досить зрозумілу мету – забезпечення перемоги над іншими народами та функціонування економіки для малої кількості людей. Досить цинічно, але при аналізі треба чітко розуміти період історії, за який дана концепція виникла.

Заслуговує на увагу фундаментальний підхід Платона до виховання в державі. Усе починається з того, що дітей у батьків забирають одразу після народження, це пояснюється необхідністю привити відчуття родинної близькості кожному. На його думку, виховання має здійснюватись за допомогою строгої цензури, тому саме держава має взяти на себе ці функції.

З економічної точки зору держава Платона – комуністична. Володіння приватною власністю не передбачається, торгівля й ринок жорстко регулюються. Комунізм розуміється як в економічному, так і в родинному ракурсі.

У свідомого громадянина держава асоціюється з рідною хатою, фортецею, яка охороняє його від небезпеки. Ідеї Платона щодо побудови ідеальної держави вважаються застарілими, проте варто звернути увагу на головне – необхідність братерського ставлення один до одного та професійний підхід при вихованні громадян.

Література:

1. Платон. Держава /Платон. – К., Основи, 2005. – 576с.
2. Nations in Transit 2004. Democratization in East Central Europe and Eurasia / ed. by A.Motyl, A.Schnitzer. – New York : Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 2004. – XVII, 666 p.
3. Хантингтон С. Третья волна. Демократизация в конце XX века / С. Хантингтон ; [пер. с англ.]. – М. : РОССПЭН, 2003. – 386 с.

Наук. кер. – Вандишев В.М., *проф., д-р філос. н., СумДУ*

КОНТЕКСТНАЯ ЛОГИКА И ЕЁ ПРИМЕНЕНИЕ ДЛЯ РЕШЕНИЯ ПАРАДОКСОВ САМОРЕФЕРЕНЦИИ

Гарин А.В., *студ. гр. ТМ-71*

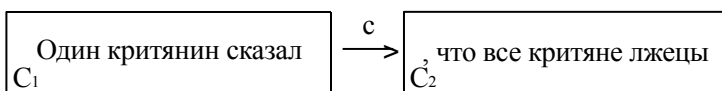
Поскольку логика является наукой о законах, формах и методах интеллектуального познания, следует говорить о её предметной полноте. Логика изучает способы познания и, следовательно, является основным инструментом достижения цельного знания, абсолютность которого не возможна без полноты логики. Так логической формализации не подвержены контекстные отношения между логическими объектами. Контекст является логическим пространством, интерпретирующий логические объекты в зависимости от заданных условий. Понятия, суждения, выводы, множества могут иметь различные логические свойства в зависимости от условий их определения. Чтобы в полной мере проникнуться пониманием контекстных отношений, рассмотрим применение

контекстной логики в решении проблем самореференции и в частности, в решении парадокса "Лжец".

Как известно, проблема самореференции заключается в возникновении парадоксов при самоотождествлении понятий в системах высказываний посредством самих себя, т. е. когда понятие самодифференцирует себя в некотором множестве и дает себе логическую оценку. Рассмотрим состоятельность законов контекстной логики для решения одного из такого парадокса. Его изложение следующее:

"Один критянин сказал, что все критяне лжецы".

В данном парадоксе самореференция заключается в том, что высказывание "все критяне лжецы" в силу своей истинности, оценивает высказывание "один критянин сказал [истину]" как ложное, что в свою очередь оценивает высказывание "все критяне лжецы" как ложное – логический круг замыкается, порождая парадокс. Возникновение логической замкнутости возникает из-за отсутствия грани контекста между таксонами суждения. Так высказывание "один критянин сказал" в родительском контексте заведомо определено как истинное, а значит автоматически исключающее собственную ложность. При переходе к высказыванию "все критяне лжецы" возникает идентификация последнего в родительском контексте высказывания "один критянин сказал" как истинного, тем самым нарушая закон исключённого третьего. Без четкого понимания контекста подобная логическая ошибка возникает естественным образом. Но проведя грань между контекстами суждения, получим:

Контекст C1 определяет высказывание А ("один критянин сказал") как истинное, контекст C2, образуемый высказыванием В ("все критяне лжецы"), определяет высказывание А как ложное. Парадокс возникает при логическом равенстве C1=C2. Но, поскольку осуществляется контекстный переход от контекста C1 к контексту C2 парадокс исчерпывается.

Таким образом, решение парадокса находится в разделении контекстов, устраняя тем самым идентичность логических пространств определения понятия функции и понятия аргумента этой функции в самореферентных суждениях. Отрицание своего

особенного содержание (в терминологии Гегеля) является, по сути, отрицанием контекста, определение в котором отягощает познание истины. Так отрицание истинности высказывания "один критянин сказал [истину]" не должно приводить к переходу в "нуль", к парадоксу, но должно свидетельствовать о переходе одного контекста к другому, разделение и соотношение которых минимизирует усилия на пути к адекватному знанию.

Науч. рук. - Лебедь А. Е., к. филос. н., доцент СумГУ

КРИЗА ОСОБИСТОТІ У ПОСТСУЧАСНУ ЕПОХУ

*Шерстюк Н.В., аспірантка кафедри філософії
Полтавського національного педагогічного
університету імені В.Г. Короленка*

Межа XIX-XX століття часто і зовсім різними напрямками у філософії історії, соціальній філософії, соціології оцінюється як ключова фаза світового історичного процесу. Перетворення в європейській культурі на рубежі століть кардинально змінили її вигляд, відобразившись і на світовідчутті людини. Відбувалася швидка і болісна зміна ціннісних орієнтирів, традиційних уявлень, самих основ буття, що сприймалася як катастрофа. Події Першої світової війни породили занепадницькі очікування хаосу.

Розуміння історії культури як зміни одних її форм на інші через болючі етапи руйнування і створення, прийшло у європейську культуру світовідчуття через ідею апокаліпсису. Християнське очікування кінця світу трансформувалося у традицію інтерпретувати культурно-історичний розвиток як почергову зміну фаз стабільних/кризових періодів. Розвиток культури у міжвоєнний період можна розцінювати як певний посткризовий етап, період осмислення змін, що вже відбулися. Але реалізація наслідків, потенційно закладених у кризі культури, відбувалася вже в умовах поствоєнного світу та наростання темпів глобалізації.

Після Другої світової війни все частіше почали говорити про кризу людства і людини, духовну кризу та кризу внутрішнього світу особистості. Епоха модерну поступається епосі постмодерну (постсучасності), межею між якими виступає фаза завершення проєктів модерну – остаточного формування капіталізму, настання ери постіндустріалізму.

Наслідком кризи культури стала кардинальна трансформація досвіду особистісного формування та перенесення кризи із макрокультурної сфери у структуру особистості. Людина виявляє своє нове місце в культурі, про що говорить екзистенціалізм: у постійно змінній природі людини відкривається нова якість, яка дозволяє людині самій встановлювати свою природу. У цих умовах на перше місце виступає проблема пошуку критерію, на основі якого відбувається така «самоідентифікація» особистості. Процес визначення цього критерію супроводжується станами невпевненості, занепокоєння, страху, туги, абсурдності, і саме вони стають об'єктами, над якими задумуються філософи, соціологи, психологи ХХ століття. Проблема людини виявляється у її неспроможності прийняти і розпорядитися набутою свободою самостійного вибору своєї природи. Філософи екзистенціального напрямку та психологи Франкфуртської школи підняли загальну світоглядну проблему: як людині ставитися до свого існування, коли кінцева мета його, існування, незрозуміла і туманна [1, с. 8-10].

У постмодерністській парадигмі людина постає як машина бажання, залежна від правил, обмежень, норм, кодів культури, в якій живе. Світ існування суб'єкта перебуває під впливом несвідомих сил, до яких відносяться, передусім, влада, соціальні механізми, бажання самої людини, обтяжені колективним несвідомим, Еросом, Танатосом, тілесністю. Для Ж.Дельоза, Р.Барта, Ю.Крістєвої досягнення суб'єктом незалежності від пут ідеології можливе лише через ірраціональне. Людині постмодерну іманентно властивий супротив політизованим структурам, політизованому соціальному простору, моральним імперативам, нав'язаних владою. Дегуманізація суб'єкта стала реакцією на картину світу, в якій особистість знаходилась у центрі всесвіту, їй було все дозволено вона була автономною через наявність у неї розуму. З іншого боку, дегуманізація виступила як усвідомлення людиною своїх сил і можливостей у пізнанні світу, але не як суб'єкта, якому все дозволено, а як однієї із частинок світу, де

все живе і неживе рівноцінне і потребує один одного. Людина постсучасності залежить від мови і через мову отримує свободу. З одного боку – індивід у своєму життєписі незалежний, а з іншого – тотально залежний від уже сформованих дискурсів, мов. Більше того, перед ним відкривається множинність варіантів описів світу, думок про себе з боку інших (соціальних інститутів, друзів, ворогів і т.д.). Тому дуже часто постмодерністський суб'єкт асоціюється із фрагментарною, розколотою особистістю [2, с. 109-112].

Людина епохи постмодерну намагається розібратися із метою своєї екзистенції. Не маючи чітких вказівок ні від держави, ні від політики, ні від науки, ні навіть від різного роду догматичних течій, людина залишається перед вибором, про свободу якого так мріяли попередні покоління. Відсутність чіткого критерію вибору обертається кризою особистості, яка має наслідки не тільки індивідуального, а й загальносуспільного плану.

У наш час говорять про кризу цілого ряду соціальних інститутів – таких, як сім'я, освіта, сфера охорони здоров'я, про кризу у деяких галузях науки – педагогіці, психології, в цілому у знанні, що не піддається інтеграції в єдину систему. Таким чином, соціально-культурна криза XIX і XX століть, що проявилася у внутрішній структурі особистості, у XXI столітті набуває глобального соціального масштабу.

Література.

1. Извеков А.И. Проблема личности постмодерна: кризис культурной идентификации. / А.И. Извеков. — СПб.: СПбГУ, 2008. — 244 с.
2. Усовская Э.А. Постмодернизм: Учеб. пособие. / Э.А. Усовская. — Минск: ТетраСистем, 2006. — 256 с.

Наук. кер. - Куцепал С. В., *д-р філос. н., професор, завідувачка кафедри соціально-економічних дисциплін Полтавського факультету Національної юридичної академії України ім. Я.Мудрого*

КРИЗА КУЛЬТУРИ: ЕСТЕТИЧНІ І АСКЕТИЧНІ ПРАКТИКИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ (Ф. НІЦШЕ, М. ФУКО)

Дубина О.О., студ. 4 курсу ННІ історії і філософії,
кафедра філософії,

Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького

В кінці XIX століття провісником культурної кризи, переоцінки і падіння старих цінностей став Фрідріх Ніцше, який констатував «смерть Бога». 80 років потому, вже Мішель Фуко досліджує наслідки глибокого впливу даної кризи на сучасну епоху.

Для Ніцше, «смерть Бога» стала подією, яка поділила історичний процес на дві частини і розбивала вщент наріжні основи, над якими мораль, цінності, знання, істина, соціально-політичне життя і взагалі все те, що означало бути людиною – надбудовувалось в Західній культурі впродовж двох тисяч років.

Наслідком культурної кризи ознаменованої «смертю Бога», постає історичний період впродовж якого людство вигадує нові сурогати для поклоніння, нові основи для метафізичної впевненості – науку, технології. Однак, в той же час, криза відкриває простір для людських експериментів над власною екзистенцією, відкриваючи нові буттєві виміри. І Ніцше і Фуко усвідомлювали небезпеку, на яку подібна культурна криза наражає людство, обидва мислителі шукали шляхів її розв'язання, в етичному і естетичному самоконструюванні людської особистості.

Для Ніцше, сигналом початку кризи стала «смерть Бога», кінець віри в стабільну реальність, в авторитетні джерела норм і цінностей, в фіксовані рамки сталої людської сутності. «Бог помер» - говорить Ніцше, проте саме тут прихована відчайдушна надія на нову велич людини – це відправна точка духовних пошуків Ніцше.

Ніцше ніби передбачає катастрофу, хаос в світі людини, жажливі війни, які постають на тлі націоналізму і науково-технічних плодів. Все це свого роду наслідки «метафізичної ностальгії», за словами Девіда Еллісона, – «ностальгія за життям в тіні мертвого Бога» [1, 97]. Таким чином, Ніцше рішуче стверджував, що наша «наукова свідомість» була сублимацією християнської свідомості в «християнську мораль в собі».

Ніцше передчував настання епохи в якій «будуть війни яких ще земля не бачила»[2, 307]. Страх мислителя перед впливом війни і

націоналізму, що займав велику частину його роздумів, корінився в його вланому пережитому досвіді жорстокості і варварств сучасних промислових досягнень, військових конфліктів, під час його служби на Франко-Пруській війні і в його медитаціях стосовно взаємозв'язку культури і війни. «Якщо поразка не знищить Німецький дух, то вона стане користю для Німецького рейху»[2, 757]. Саме всюдисущий пасивний нігілізм і поява «останньої людини» є головними лейтмотивами творчості Ніцше.

В надії, яку несла з собою культурна криза, викликана «смертю Бога», містилась також перспектива активного нігілізму, можливості подолання, перетворення себе, яку Ніцше виражає в поняттях «свободний дух», «філософія майбутнього», «вищі люди» і *Übermensch*. Проте, ці поняття розуміються не як кінцеві, статичні стани. Ніцше розуміє *Übermensch*, або становлення, як безперервний процес самовизначення, або ж, як це визначаємо ми, «самоконструювання».

Етика самоконструювання викладена Ніцше і Фуко, на основі їх сміливого бачення життя як твору мистецтва і специфічного концепту аскетизму викликає більш ніж історичний інтерес як відповідь на глибоку культурну кризу, яка ознаменована «смертю Бога».

80 років опісля Ніцше, в кінці 60-х років ХХ століття, Фуко сигналізував про «смерть людини» - проте смерть не людського буття, а смерть визначеної історично-культурної форми або ж модальності суб'єкта. Так само як Ніцше, який відчув на власному досвіді бруталність Франко-Пруської війни, Фуко пережив кошмар лихоліть ХХ століття – нацистську окупацію Франції, а також криваву колоніальну політику, яку демократична Франція провадила в Індонезії і Північній Африці. Фуко хвилювала жорстокість і байдужість влади «сильних світу цього», він осуджував вторгнення Радянського Союзу в Угорщину і Чехословаччину, так само як і війни, які проводили США в В'єтнамі і Камбоджі. Все це підштовхнуло Фуко боротися з фашизмом в середині нас усіх.

Для Мішеля Фуко, жах ГУЛАГу був одним із прикладів катастроф, які лишили відбиток на тілі сучасної епохи. Проте, такі приклади важко назвати нещасними випадками, подібно до нацизму, геноциду, колоніальних воєн, вони пов'язувалися із розгортанням біополітики і її технологій панування.

Слід зазначити, що для Фуко, смерть гуманістичного суб'єкта, наслідника християнського суб'єкта, створила можливість для появи етики самоконструювання, а разом з нею «естетики існування» і своєрідних практик аскетизму. Поява «етики самоконструювання» позначала подолання кризи спричиненої «смертю людини», кризи, яка в розумінні Фуко, пов'язувалась з підтекстом «смерті Бога» Ніцше.

Дана культурна криза здійснила особливий вплив як на Ніцше, так і на Фуко, обидва мислителі не вбачали призначення філософії в оціночному судженні про «реальний світ». Не дивлячись на те, що і Ніцше і Фуко писали свої твори на досвіді власних переживань і страждань, обоє відстоювали думку про те, що філософія має допомогти читачеві виробити свій власний самостійний шлях. Тому, і автор і аудиторія будуть зазнавати перетворень в результаті досвіду.

Думку, яку Ніцше виклав в «Веселій науці», «мистецтвом перетворення є філософія»[3, 85], Фуко пояснив: «філософія стала вихідною точкою переміщення і трансформації меж людської думки, модифікації цінностей і всієї роботи, спрямованої на те, щоб мислити інакше, змінити себе»[4, 307]. Це той сенс, в якому Ніцше і Фуко розуміли філософію як мистецтво існування.

Для Фрідріха Ніцше «смерть Бога» є водночас і нещастям, оскільки «тіні Бога» не дозволять звільнити наші думки від темряви, і звільненням, котре «подібне новому, незвичайному світлу, радості, полегшенню, сп'янінню, бадьорості, світанку» [3, 280]. Далі ми більш детально розглянемо імплікації констатованої Ніцше «смерті Бога».

Для Фуко, так само як і для Ніцше, «смерть Бога» спричинила культурну кризу, глибину якої Мішель мав змогу оцінити в середині 1960-х років, і можливу відповідь на яку, він почав шукати своєю «етикою самоконструювання» на початку 1980-х років.

Фуко розумів, що Ніцше був далеко не першим мислителем, який сигналізував про «смерть Бога», але все ж можливо першим, хто не замінив вакантний простір «Бога» іншою трансценденцією. «... але ми маємо бути обережними, тому що ідея «смерті Бога» немає однакового значення у Гегеля, Фейєрбаха і Ніцше. У Гегеля, Причина займає місце Бога, це являється водночас і людським духом, який крок за кроком розвивається; для Фейєрбаха, Бог є ілюзією, що віддаляє Людину, проте дехто звільнюється від цієї ілюзії, це – людина, яка починає реалізувати свою свободу. Нарешті, для Ніцше «смерть Бога»

позначає кінець метафізики, але Бог не заміщується людиною, «тому простір залишається порожнім»[4, 85].

«Смерть Бога» в Ніцше, також була смертю людини проте, звичайно мається на увазі не людське буття, а «смерть» історичної форми суб'єкта. Згідно Фуко: «Ніцше переглянув точку зору, за якою людина і Бог належать одне одному, відповідно до неї, смерть другого є синонімом зникнення першого, обіцянка надлюдини означає, перш за все, невідворотність смерті людини»[5, 342].

Таким чином, у висновку «Порядку і речей» Фуко розмірковує, що теперішнє розгортання суб'єкта, його екзистенційна конструкція «руйнується... людина буде стерта, як лице накреслене на піску на березі моря»[5, 387]. Фуко вірив, що його світ випробує саме така криза суб'єкта, зникнення історичного контингенту і форми суб'єкта.

Що ж після цього буде заповнювати порожнечу, яку Фуко бачив в «зникненні людини»? Яким чином, культурну кризу, яку вперше констатував Ніцше, а потім зреагував Фуко, можна було б подолати?

Жах життя і страждання якими воно наповнене, створили аскетичний ідеал. На думку Ніцше, аскетичний ідеал, який надає людському стражданню сенс, а ненависть до себе і до світу і всюдисуща провина, сформували образ Західної людини. Аскетичний ідеал є історично визначеною відповіддю на «метафізичну потребу», потребу в тлумаченні людського життя як наповненого сенсом, це форма «метафізичного комфорту», віра в те, що той біль, який ми переживаємо в цьому житті, може знайти відплату в іншому світі нашого існування. Ніцше вважає, цю «метафізичну потребу» продуктом історії, яка має власну генеалогію, проте все ж не є необхідною і природною властивістю нашого виду.

Метафізична потреба страждання для світу, має історичне, трансцендентне значення, яке закладене в ній і яке сформувало християнський Захід. Пошук «метафізичного комфорту» задовольняється пристрасним прагненням сенсу, який віднаходиться в світі страждань, який породив його, щоб постати в аскетичному ідеалі, прикладом чого стало християнство із зневажливим ставленням до земного, мирського життя.

Проте, «смерть Бога» не призводила з необхідністю до смерті аскетичного ідеалу. Насправді, атеїзм як маніфестація волі до істини, не був антитезисом цього ідеалу, скоріше, атеїзм був лише однією з

останніх фаз еволюції цього ідеалу, однією з його кінцевих форм і внутрішніх наслідків...»[2, 731].

Тому, все те, що буде виникати після «смерті Бога», метафізичної потреби і аскетичного ідеалу, буде набувати секуляризованої форми, постаючи у вигляді нових ідеалів – в апофеозі наук, в націоналізмі і політичних релігіях, в фундаменталізмі – а разом з цим і в різних війнах, які передбачив Ніцше. Збереження метафізичної ностальгії, маніфестує себе в нових механізмах соціального контролю, нових формах масової мобілізації, які базуються на страху і ненависті до Іншого, і можуть виникнути навіть в формально демократичних режимах. До тих пір, поки люди вимагають, щоб їхнє існування мало свій власний внутрішній сенс і ціль, до тих пір, поки вони жадатимуть трансцендентної істини, вони лишатимуться обмеженими в горизонті метафізики.

Метою Ніцше була трансформація людського буття, тоді як Фуко, через впровадження нового концепту «суб'єктивації», допоміг нам здобути розуміння того, яким чином етика самоконструювання може стати відповіддю на ту культурну кризу, в якій перебуває сучасне суспільство. На основі закладених Ніцше, Фуко розробляє «технології себе», специфічні вправи і техніки за допомогою яких стає можливим вироблення стилю життя людини. Ніцше закликав перетворити особисте життя в твір мистецтва, проте, він не визначив фактичних умов такого проекту, настільки детально як це зробив Фуко.

Етика і естетика самоконструювання з баченням філософії як способу життя, а не лише теоретичних міркувань, для нас пов'язана з переконанням про те, що культурна криза, в якій опинився світ ХХІ століття, може бути подолана прокладеним Ніцше і Фуко шляхом.

Список використаної літератури

1. David B. Allison. Reading the New Nietzsche / David Allison. – Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 2001.
2. Ницше Ф. Малое собрание сочинений / Фридрих Ницше; Пер. с нем. Ю. Антоновского, В. Вейнштока, А. Заболоцкой и др. – СПб.: Издательская Группа «Азбука-классика», 2010. – 1056 с.
3. Ницше Ф. Сочинения в 2 т., Т.1 / Фридрих Ницше; Сост., ред. изд., вступ. ст. и примеч. К.А. Свасьяна; Пер. с нем. С.Л. Франка – М.: Мысль, 1996. – 829 с.

4. Фуко М. Воля к истине: по ту сторону знания, власти и сексуальности. [Електронний ресурс] : Работы разных лет / Мишель Фуко; [пер. с франц.]. – М.: Кастанль, 1996. – 448с. – Режим доступа Интернет :<http://www.filosofa.net/book-92-page-1.html>

5. Фуко М. Использование удовольствий: История сексуальности. / Мишель Фуко. -Спб.: Алетейя, 2004, с. 338 – (т. 2).

Наук. кер. - Братко К. В., к. філос. н., доцент,
Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького

ВИБОРЧА СИСТЕМА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ІНЖЕНЕРІЇ

Опанасюк В.В., к. політ. н., СумДУ

У сучасному світі формування та розвиток нових політичних систем здійснюється або в напрямку до авторитаризму, або до демократії. Остання тенденція при цьому є необхідною та об'єктивною, а відповідно – домінуючою. Поряд із цим названі тенденції реалізуються при значному зовнішньому політичному впливові на національні політичні системи, що здійснюється на основі політичної інженерії та маніпулятивних технологій. Однак експортовані Заходом політичні технології часто не враховують ментальні особливості, політичну культуру трансформаційних суспільств. Саме тому політичним силам, які перемогли всередині держави не вдається повністю реалізувати намічені демократичні перетворення, зокрема ті, що визначають демократичний статус відносин між державою та її громадянами.

Проблема полягає в необхідності прогнозування можливостей вільного волевиявлення громадян під час чергових парламентських виборів 2012 р. у зв'язку з прийняттям Верховною Радою України нового виборчого закону [1]. У дійсності поставлена проблема зачіпає значно глибші прошарки виборчого процесу, ніж звичайне з'ясування можливостей реалізації громадянином процедури голосування, адже організаційне та правове забезпечення вільного волевиявлення є одним із визначальних критеріїв демократичного суспільства.

Ухвалення в листопаді 2011 р. нового Закону України “Про вибори народних депутатів України” викликало жваву дискусію в засобах масової інформації. Подію оцінювали експерти та політики, проте поза межами публічного обговорення залишилися прогностичні оцінки реалізації самої суті поняття “виборча система” в її вузькому, тобто професійному для політолога значенні. Із врахуванням висновків західних теоретиків політики М. Дюверже [2] та Дж. Сарторі [3] спершу з’ясуємо характер основних змін у моделі переходу голосів виборців у місця у вищому представницькому органі – Верховній Раді України. Зауважимо, що поняття моделі виборчої системи об’єднує її формат із сукупністю механізмів переведення голосів виборців у депутатські мандати.

Політологи схильні вирізняти дві ідеальні моделі виборчих систем – мажоритарну та пропорційну. Однак у дійсності віднайти чисті типи неможливо, оскільки механізми переведення голосів виборців у депутатські мандати залежать від функціональних особливостей політичної системи та потреб політичної сили, що знаходиться при владі. У зв’язку з цим поряд із вже переліченими часто називають змішану виборчу систему, яка в залежності від уже згаданих умов у різних пропорціях поєднує елементи пропорційної та мажоритарної виборчих систем. Згідно з виборчим законодавством 2011 р. в Україні існує змішана форма виборчої системи, яка розподіляє мандати у Верховній Раді порівну між одномандатними та багатомандатними округами.

Однак такий, на перший погляд справедливий, принцип розподілу місць у вищому законодавчому органі України в дійсності не гарантує співвимірне представництво політичних партій так само, як і не забезпечує реалізацію принципу достатнього зв’язку між виборцями та їх представниками в парламенті. Зауважимо, що ідеалом демократії є безпосереднє волевиявлення народу при прийнятті доленосних для суспільства рішень, а тому в дійсності рівень демократичного представництва оцінюється за критерієм відображення інтересів громадянина у вищому органі законодавчої влади.

Перейдемо до з’ясування причин викривлень у системі представництва. Перша причина знаходиться в площині розподілу місць у парламенті. У частині депутатських мандатів, отриманих за мажоритарною системою, місця розподіляються переважно між

політичними партіями. Дійсно, виборець голосує за конкретну особистість, але остання може бути або, як правило, є завдяки зусиллям тієї чи іншої політичної сили членом тієї ж іншої політичної партії. Звідси випливає закономірність стабільно функціонуючої політичної системи, що базується на виборчій системі абсолютної більшості: чим керованішою є економічна система держави, чим сильнішим є вплив держави на громадянина, тим більше шансів у правлячої партії зберегти свої позиції у вищому законодавчому органі. І причина тут полягає не тільки в ресурсних можливостях правлячої партії, хоч це один із найважливіших факторів впливу на громадську думку, і навіть не в можливостях використання адміністративного ресурсу як методів, що є достатньо перевіреним різними правлячими політичними партіями на українському виборцеві як в радянський період, так само й упродовж років незалежності України. Мовиться про те, що саме правляча, а не опозиційна політична партія має реально більші можливості ангажувати до своїх лав осіб, які готові включитися в передвиборчі перегони. Із цією метою часто використовують такі методи політичного, економічного, психологічного впливу як підкуп, політичний чи економічний тиск, шантаж тощо. Поряд із цим значно зростає можливість реалізації сценаріїв залякування, звинувачення в протиправних діях, а також використання брудних політичних технологій, спрямованих як на кандидата-мажоритарника, так само й на його електорат.

Друга причина викривлення представництва в парламенті – це підняття прохідного бар'єру для політичних партій із 3 до 5%. Таке нововведення прогнозовано на користь правлячої політичної партії. Спробуємо обґрунтувати цей прогноз. Справді, підняття прохідного бар'єру збільшить частку депутатів у Верховній Раді України від партії-переможниці виборчих перегонів. Підвищення прохідного бар'єру стимулює непрохідні політичні партії до об'єднання із прогнозовано прохідними партіями. У цьому зв'язку спрацьовує ефект вибору сильнішого. Звідси випливає, що у правлячої політичної партії в Україні з'являються реальні шанси забезпечити собі переважаючу більшість у парламенті.

Все сказане дає підстави зробити висновок про зовні демократичний характер останніх нововведень до виборчого законодавства України. Водночас приховані особливості нової виборчої системи забезпечують широкі можливості для

маніпулювання результатами виборів не тільки на етапі передвиборчих перегонів, але так само на етапі розподілу місць у парламенті. Цей розподіл прогнозовано здійснюватиметься на користь правлячої політичної партії, яка має всі шанси сформувати абсолютну більшість. Водночас, прийнята виборча система послабляє зв'язок виборця з депутатом, зменшує шанси на забезпечення інтересів виборця у вищому представницькому органі держави.

Список використаних джерел

1. Україна. Верховна Рада. Про вибори народних депутатів України : Закон України від 17 листоп. 2011 р. № 4061-VI // Урядовий кур'єр. – 2011. – 15 груд. – № 234.
2. Дюверже М. Политические партии / Морис Дюверже ; пер. с франц. Л. А. Зими́на. – М. : Академический Проект, 2002. – 560 с. – (Серия “Концепции”).
3. Сарторі Дж. Порівняльна конституційна інженерія : дослідження структур, мотивів і результатів / Джованні Сарторі ; пер. з 2-го англ. вид. О. І. Мороз. – К. : АртЕк, 2001. – 224 с.

СТАН РОЗВИТКУ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Шпірко Д., студ. гр. ЖТ-02

Політична система будь-якої держави є індикатором організації та методів діяльності влади. Це поняття об'єднує в собі весь спектр взаємодії інститутів влади та громадян.

Мета дослідження полягає у з'ясуванні сучасного стану розвитку політичної системи України.

Політологи, як правило, класифікують політичні системи залежно від типу політичного режиму. Виділяють три основні типи політичних систем: тоталітарні, авторитарні, демократичні.

Сучасний розвиток суспільства культивує демократію (демократичну політичну систему), про що свідчить активна робота великої кількості різного роду організацій, що моніторять стан демократії у всьому світі. Найвпливовішими з них є Рада Європи, Freedom House та ін.

Періодичні звіти цих організацій дають можливість об'єктивно оцінити стан демократії у кожній окремо взятій державі, зробити висновок про домінування в сучасному світі демократичного типу політичних систем.

Україна на поч. ХХ ст. тимчасово досягла вагомого прогресу в розвитку демократії. Американська неурядова організація Freedom House у період з 2005 (після Помаранчевої революції) до 2010 року зараховувала Україну до групи “вільних демократій”. Наша держава була єдиною пострадянською небалтійською державою, в якій підтримувався достатній для сталого розвитку демократичних відносин рівень демократичних свобод. Проте з 2011 року Україна, на думку експертів згаданої організації, втратила позиції та перейшла в розряд “частково вільних демократій” (див:[3]).

Показовими для виявлення рівня розвитку демократії в Україні є результати дослідження “Індекс трансформації”, що його проводить німецький фонд Бертельсмана. Кожні два роки ця організація оприлюднює висновки міжнародних експертів. Так, згідно з останніми висновками, що датуються березнем 2012 року, в Україні спостерігаються “яскраво виражені ознаки ерозії демократії”. Україна за показником стабільності інститутів демократії та дотримання принципів правової держави станом на 2010 р. обіймала 37 місце в рейтингу. У рейтингові березня 2012 р. держава опустилася на 55 позицію, і знаходиться на одному рівні з Замбією (див.: [1]).

У листопаді 2011 р. Верховна Рада України ухвалила, а в грудні 2011 року Президент України В. Янукович підписав Закон України „Про вибори народних депутатів України” [4]. Законопроекти, які розглядав вищий законодавчий орган держави, так само як і новий закон викликали резонанс у засобах масової інформації. Зокрема, гостра критика зачіпала перехід до змішаної системи та підвищення прохідного відсотку з трьох до п'яти [2]. З огляду на попередній досвід проведення виборчих кампаній, є усі передумови вважати, що новий Закон поверне Україну в минуле – на к. ХХ – поч. ХХІ ст.

Підсумовуючи, слід сказати, що на декларативному рівні Україна позиціонує себе не інакше як країна із демократичним типом політичної системи. Це пояснюється тим, що світова спільнота вважає демократію загальноприйнятною. Саме тому українська влада змушена, принаймні, ілюзорно демонструвати демократичність своєї

політики. Водночас реальний стан розвитку демократії в Україні викликає стурбованість, оскільки намітилася стабільна тенденція до згортання процесів розвитку демократичних свобод.

Список використаних джерел

1. У рейтингу стану демократії Україна опинилася на рівні Замбії і Центральноафриканської Республіки [Електронний ресурс]. – Дзеркало тижня. – 2012. – 22 берез. – Режим доступу : http://news.dt.ua/POLITICS/u_reytingu_stanu_demokratiyi_ukrayina_opinilasya_na_rivni_zambiyi_i_tsentralnoafrikanskojyi_respublik-99176.html
2. Тейзе Є. Демократія по-українськи : крок вперед, два назад [Електронний ресурс] / Є. Тейзе // Deutsche Welle. – 2011. – 3 черв. – Режим доступу : <http://www.dw.de/dw/article/0,,15128373,00.html>
3. Freedom House відзначає погіршення політичних і громадянських свобод в Україні [Електронний ресурс]. – Дзеркало тижня. – 2012. – 19 січ. – Режим доступу : http://news.dt.ua/POLITICS/freedom_house_vidznachae_pogirshennya_politichnih_i_gromadyanskih_svobod_v_ukrayini-95818.html
4. Україна. Верховна Рада. Про вибори народних депутатів України : Закон України від 17 листоп. 2011 р. № 4061-VI // Урядовий кур'єр. – 2011. – 15 груд. - № 234.

Наук. кер. –Опанасюк В.В., *к. політ. н., доцент СумДУ*

ПОЛІТИЧНІ МАНІПУЛЯТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЗМІ У ПЕРЕДВИБОРЧІЙ АГІТАЦІЇ

Заворотько Т., *студ. гр. ЖТ-02*

Важливу роль у формуванні й поширенні громадської думки в суспільстві відіграють засоби масової інформації – сукупність сучасних каналів зв'язку (преса, телебачення, радіо, Internet), за допомогою яких поширюється інформація. Технології, які використовують ЗМІ, наділені маніпулятивно-управлінським потенціалом. Завдяки цьому вони можуть змінювати наше сприйняття дійсності, установки, моделі поведінки.

Мас-медіа в сучасному суспільстві значною мірою забезпечують комунікацію між політичними силами та електоратом. ЗМІ перетворюють інформацію про діяльність політичних сил, органів державного управління на публічну, забезпечують комунікацію між усіма учасниками політичного життя суспільства.

Завдання нашого дослідження – проаналізувати технології маніпулювання свідомістю виборців через засоби масової інформації, з'ясувати роль телебачення у виборчій практиці.

Проведення дослідження зумовлено потребою розпізнавати політичні маніпулювання народним волевиявленням під час виборів.

Політичним аспектам діяльності ЗМІ, їх статусу в політичній системі суспільства приділяли увагу Ю. Дорошенко, Д. Дуцик, В. Карпенко, Т. Стрекаль та ін.

Протягом останнього десятиліття дискусії викликає проблема політичних маніпулятивних технологій, які використовуються ЗМІ. Актуалізується цей феномен у контексті виборів.

Маніпуляція – це вид психологічного, ідеологічно-соціального впливу, використання якого призводить до зміни світоглядної позиції [1, с. 29].

Російський дослідник І.М. Дзялошинський виокремлює дві головні ознаки маніпуляції. По-перше, цей процес – асиметричний (є сторона на яку діють і яка діє) та прихований. По-друге, інформаційна дія маніпулятора спрямована на психіку людини й потребує особливих, спеціальних знань. Всі технології маніпуляції ґрунтуються на побудові штучної реальності, створенні зовнішнього стимулу, який фіксує увагу об'єкта, є значущим для нього. Мовиться про вплив на психічний стан людини як представника певного народу, культури, носія менталітету. Згаданий дослідник виділяє три рівні маніпулювання: перший рівень – посилення існуючих у свідомості людей потрібних маніпулятору ідей, установок, мотивів, цінностей, норм; другий рівень – часткові, несуттєві зміни поглядів на ті чи інші події, процеси, факти, що також впливає на емоційне і практичне ставлення електорату до конкретного явища; третій рівень – докорінна, кардинальна зміна життєвих установок шляхом поширення серед виборців сенсаційних, драматичних, надзвичайно важливих для них повідомлень [1, с. 30-32].

Опираючись на висновки соціолога Г.Франке, І.М. Дзялошинський виокремлює маніпулятивні технології ЗМІ:

„Використання емоції страху” – страх змін, смерті, втрат тощо забезпечує концентрування зусиль групи, її об’єднання. Із використанням однієї з найсильніших людських емоцій – страху – подається чіткий і простий спосіб уникнення проблеми: не голосувати за цього кандидата, придбати саме цей товар тощо.

„Використання або створення контрасту” – підбір фактів, образів, на тлі яких оцінка понять набуває очевидного необхідного ракурсу. Це може бути, наприклад, чорно-біле зображення реклами, не на користь одного чи іншого порівняння різних за якістю портретів кандидатів, зображення статури людини до і після пластичної операції, зачіска до і після створення нового „образу” тощо. У пресі використовують емоційно забарвлену лексику, що передбачає контрастність: новий, унікальний, великий, легкий, щасливий, успішний, відмінний, безкоштовний.

„Спрощення проблеми” – використання простих інтерпретацій складних понять, експлуатація почуття зверхності над іншими.

„Використання фактору гумору” – нестандартна гумористична ситуація краще запам’ятовується й не викликає неприйняття.

„Концентрація на деяких особливостях” – узагальнення якостей політика, приділення уваги сімейним цінностям, його родині.

„Інтрига” – двоетапний прийом, який полягає у створенні ефекту інтриги та недомовок.

„Трюїзми” – банальна істина, за допомогою якої маскуються певні накази під виглядом роздумів.

„Використання протиставлення” – складна технологія, що використовує протиставлення двох реакцій поведінки.

„Вибір без вибору” – створюється ілюзія вибору.

„Використання „якорів” – використовується асоціативний образ (мелодія, звук, запах, герой, образ), що є каталізатором певних позитивних емоцій для маніпулювання спокоєм, рівновагою, впевненістю, можливостями людини.

“Використання штампів” – нав’язування електорату необхідних маніпулятору поглядів за допомогою різних штампів: висловлювань, гасел, тверджень, прислів’їв, приказок тощо [1, с. 42-54].

Серед найпоширеніших ЗМІ, які використовують маніпулятивні технології є телебачення, газети, радіо, Internet.

Телебачення є основним видом ЗМІ, який найінтенсивніше сприяє створенню іміджу політика. Це унікальний засіб використання інформаційного ресурсу, який здатний одночасно ефективно впливати на два основні рецептори, якими людина сприймає світ: зір та слух. Саме тому в сучасних умовах телебачення – найдієвіший інструмент реклами, зокрема політичної.

Телебачення вже майже 50 років утримує першість за впливовістю на аудиторію. Переважаюча роль телебачення очевидна під час кожної електоральної кампанії (неважливо, президентської чи парламентської). Телебачення зберігає значний вплив, незважаючи на стрімкий розвиток новітніх засобів масової інформації.

Однією з визначних подій у президентській виборчій кампанії є теледебати між кандидатами. Вони привертають більше уваги електорату, ніж будь-яка інша подія в рамках цієї кампанії. Теледебати дають змогу аудиторії оцінити позиції кандидатів із ключових питань та скласти враження про їхні персональні якості. Теледебати дають змогу посилити й кристалізувати у свідомості аудиторії вже наявні політичні орієнтири, впливати на виборців. Крім дебатів, вплив на виборця під час передвиборчої кампанії, на думку американського дослідника Дж.Беєра, мають ток-шоу, вечірні комедійні шоу, музичні кліпи (див.: [2]).

Проаналізуємо виборчу кампанію 2004 року. Саме аналіз цієї виборчої кампанії дозволяє найповніше виявити технології, які використовували кандидати на посаду Президента України з метою маніпулювання свідомістю за допомогою ЗМІ. У березні 2005 року Інститут соціології НАН України провів соціологічне дослідження, результати якого відобразили рівень впливу ЗМІ на процес прийняття електорального рішення під час виборів Глави держави у 2004 році. “У відповідь на запитання: “Хто вплинув на ваш остаточний вибір?” ...15,3 % респондентів назвали телебачення. Для порівняння, радіо фігурувало у 5,1 % відповідей, газети – 7,8 % ”(цит. за: [3, 95]).

Засоби масової інформації перетворилися на головний інструмент для розповсюдження повідомлень, здатний змінювати суспільну свідомість. Політичні сили через ЗМІ фактично контролюють усі сфери суспільного життя, пропускають їх через свої фільтри. Пересічний виборець робить висновки про політика переважно за іміджем, який йому створюють мас-медіа. Згідно з результатами вже згаданого дослідження Інституту соціології НАН

України засобам масової інформації довіряють 35,5 % населення України, і ще 33,6 % довіряють частково (див.: [4, с. 128]). Відсоткове співвідношення показане в діаграмі (рис.1).

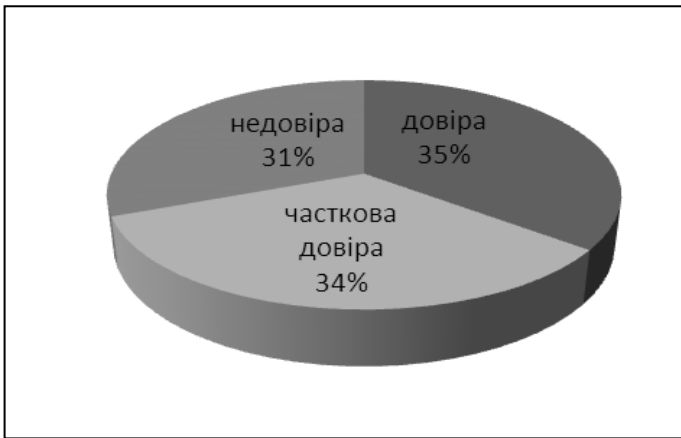

Рис. 1 Ставлення респондентів до мас-медіа (згідно з результатами соціологічного дослідження Інституту соціології НАН України, 2005)

Отже, завдяки ЗМІ відбувається комунікація між політичними силами та виборцями. Людина в сучасному суспільстві при інтенсивному розвитку систем масової комунікації повинна навчитися розпізнавати політичні маніпулятивні технології, розуміти та усвідомлювати їх вплив, щоб своїм голосом об'єктивно впливати на хід виборчого процесу.

Список використаних джерел

1. Дзялошинский И. М. Манипулятивные технологии в масс-медиа / И. М. Дзялошинський // Вестник Моск. ун-та. Сер. 10. Журналистика. – 2005. – № 1. – С. 29-54.
2. Мовчан П. Медіа-конструювання та громадська думка [Електронний ресурс] / П. Мовчан // Віче. – Режим доступу : <http://www.viche.info/journal/961/>.
3. Станкевич Б. Роль телебачення як ефективного інформаційного ресурсу під час виборів Президента України 1999 р. /

Б. Станкевич // Українська національна ідея : реалії та перспективи розвитку : зб. наук. праць. – Л., 2010. – Вип. 22. – С. 94-99.

4. Станкевич Б. Політичні маніпуляції в інформаційній сфері під час проведення виборчих кампаній в Україні / Б. Станкевич // Українська національна ідея : реалії та перспективи розвитку : зб. наук. праць. – Л., 2008. – Вип. 20. – С. 125-129.

Наук. кер. –Опанасюк В. В., *к. політ. н., доцент СумДУ*

ПРОБЛЕМА ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ПОСТМОДЕРНІЗМУ

Гаврилюк А.В., Пасечник І.В., *студ. гр. ЕЕ-21,
Луцький національний технічний університет*

Глобалізація не лише містить економічні, технологічні чи фінансові складові, а й трансформує культуру, спосіб життя людей, систему цінностей і настанов, що визначають становище людини в світі. Зокрема, глобалізація руйнує і трансформує традиційні форми ідентичності, і у людей зникає відчуття причетності до певного оточення, сталих та визначених цінностей і орієнтирів.

Отже, оскільки глобалізація розвиває не лише традиційні ідентичності (пов'язані із сім'єю, місцем проживання, релігією тощо), не лише ідентичності, вироблені в період становлення індустріального суспільства (праця, фірма, корпорація), а й пов'язані з нацією-державою (інтенсивний наступ на неї з боку глобалізації також досить відчутний), то саме тому проблема ідентичності постала так гостро в період розгортання глобалізаційних процесів, Внаслідок цього в наш час і інтенсифікується пошук нових різновидів ідентичностей та адекватних відповідей на виклики сьогодення.

Зовсім іншого типу глобалізація виникла в умовах переходу до інформаційної економіки та становлення постіндустріального суспільства, в якому претензія на всеосяжність та певну глобальну роль набуває нових ознак. Як зазначає відомий фахівець в галузі дослідження інформаційної доби М.Кастельс [1], основними ознаками глобалізації є утворення нової реальності з новою соціальною структурою, специфічною економікою та особливою віртуальною

культурою. Основні чинники цієї хвилі глобалізації полягають у тому, що завдяки інформаційним мережам майже весь світ зв'язується технологіями, людьми і корисними функціями таким чином, що утворюється своєрідна глобальна система. Вона проникає в усі країни, в усі культури, на всі території, в усі комунікаційні потоки та в усі фінансові мережі, безупинно “проглядаючи” планету у пошуках нових можливостей для отримання прибутку. (Р.Дарендорф зауважив з цього приводу, що відомий угорсько-англійсько-американський фінансист Джордж Сорос “уособив аспекти нового світу глобалізації” [2, 23], оскільки він вмів блискуче здійснювати світові фінансові операції). Але характерно, що глобалізація буде це робити вибірково, поєднуючи значущі для неї сегменти та нехтуючи тими місцями й людьми, які вже вичерпали свої можливості, або є нецікавими для неї на даний момент. Зрештою, маємо не суцільну глобалізацію, а різкий поділ країн світу на тих, які вже долучилися до інформаційно-мережевого світу, і тих, які залишилися за його межами і приречені на довічне перебування на периферії.

Звичайно, усі ці тенденції можуть діяти як спільно, так і окремо, тому іноді важко відрізнити, яка саме з них спричиняє ту чи іншу відповідну соціальну реакцію. До того ж і сама сучасна глобалізація не є чимось однозначним. Можна погодитися з Е.Гідденсом, що “глобалізація являє собою не один процес, а комплексну сукупність процесів. І ці процеси діють суперечливо, а то й конфронтаційно” [3, 14]. Зокрема, глобалізація може бути причиною відродження локальних культурних ідентичностей, викликати негативний спротив чи сприяти відновленню різного роду фундаменталізмів.

Зрештою, маємо процес глобальної трансформації, яка зачіпає усі сфери: економіку, політику, культуру, існування людей, тощо.

Втім, висновок про реальність глобалізації підтверджується не лише антиглобалістськими рухами чи певними негативними реакціями на неї, а й зміною джерел поступального розвитку постіндустріальних країн. Якщо раніше таким джерелом виступали технологічні інновації матеріального виробництва, то для постіндустріальних країн джерелом економічного розвитку виступає теоретичне знання, а матеріальне виробництво як таке втрачає своє домінуюче становище. Звідси випливає суттєва різниця між індустріальними і постіндустріальними країнами якраз в плані несумісності стимулів для подальшого розвитку. Для перших має

значення розвиток матеріальної бази на основі індустріального типу праці. Мірилом розвитку для других є інтелектуальний потенціал країни, здатність людей до творчості. Відповідно відбувається певна поляризація світу на тих, хто вже освоїв нову постіндустріальну систему цінностей і новий спосіб розвитку, і тих, хто продовжує орієнтуватися на матеріальні цінності та індустріальний спосіб виробництва. Драматизм ситуації полягає в тому, що постіндустріальний світ стає самодостатнім, він меншою мірою залежить від країн з матеріальним способом виробництва, тобто глобальна економіка у XXI ст. розвиватиметься і поширюватиметься, використовуючи, насамперед, значне збільшення потужності телекомунікацій і обробки інформації.

Перелічуючи ознаки глобалізації, які наводять соціологи (активізація міжнародних контактів, розвиток комунікацій, взаємне збагачення культур, глобальна взаємозалежність соціальних і політичних рішень), економісти (активізація міжнародних фінансових трансакцій, збільшення обсягів міжнародної торгівлі, засвоєння західних стандартів споживацької культури), В.Іноземцев робить протилежний висновок: “Втім все це аж ніяк не означає, що глобалізація сучасного суспільства повинна розглядатися як безперечна даність” [4, 590]. Наявність певних кількісних показників ще не свідчить про якусь специфічну характеристику світу. В.Іноземцев схиляється до думки, що “глобалізація” – це лише теоретична конструкція, призначена відобразити формування однополюсного світу, і до того ж в якості ідеального світового порядку.

Проте процес глобалізації не є безболісним і безконфліктним. Вона зачіпає усі аспекти життєдіяльності людей. Руйнується весь попередній звичний спосіб життя, відбувається злам у так званій психосфері, все більше людей відчувають психологічний неспокій. Глобалізація змінює соціокультурні, психологічні, моральні форми існування людей. Втрачається певна стабільність, визначеність індивіда в соціальному середовищі, розриваються сталі зв'язки і приналежність людини до певних видів ідентичностей.

Зазначимо, що під ідентичністю тут розуміється процес, завдяки якому соціальний агент усвідомлює себе і конструює смисли навколо якоїсь культурної властивості або сукупності властивостей. Канадський дослідник Ч.Тейлор дає таке визначення ідентичності:

“Ідентичність – це хто ми, звідки ми є. Власне, це те підґрунтя, на якому наші смаки та бажання, думки та прагнення набувають смислу” [5, 36]. Американський соціолог Е.Тоффлер визначає три основні потреби кожної особистості, які можна віднести до потреб ідентифікації. Це, по-перше, – потреба бути причетним до якоїсь спільності, по-друге, потреба в структурній визначеності свого існування і, нарешті, потреба в значущості самого себе (потреба у визнанні). Відповідно незадоволення кожної із зазначених потреб веде до фрустрації та до “кризи ідентичності”. Зокрема, якщо говорити про США, як авангард глобалізаційних процесів, то слід відзначити, що в цій країні мільйони людей несамовито шукають свою справжню індивідуальність або якусь магічну терапію, щоб знову стати цілісною особистістю (на сьогодні в США налічують близько 8 тисяч терапій подібного типу).

Звідси й виникає прагнення дослідників протиставити цій тенденції глобалізації нові форми структурованості життя людей, які могли б надати нової визначеності свободі і демократії. Зокрема, німецько-британський соціолог Р.Дарендорф говорить про необхідність відродження або відновлення глибоких зв’язків (лігатур) у суспільстві (“лігатурами називаються глибокі зв’язки, наявність яких надає сенс вибору” [2, 32]). З цієї точки зору він, зокрема, критикує позицію постмодерну, визначену у вислові “підходить все”. Адже, незважаючи на збільшення свободи в глобалізованому світі, одночасно зростає небезпека аномії. Такими лігатурами можуть стати традиційні форми причетності до організованої спільноти. Р.Дарендорф, насамперед, підкреслює позитивний аспект існування лігатур: “Глибокі зв’язки, за які ми тут заступаємось, дають великий простір для прав громадян та набору можливостей вибору, які вони роблять доступними. Разом з тим вони дають людям зброю, щоб не відчувати себе безпорадними перед цими можливостями” [2, 33]. Хоча, як зазначає сам дослідник, ці ж лігатури можуть стати занадто жорсткими і бути перепорою для розвитку.

Отже, в добу глобалізації, насамперед, формуються ідентичності спротиву, які намагаються щось протиставити ситуації невизначеності і ризику, що несе з собою глобалізація. Тобто спроба вийти з-під влади мереживного суспільства стимулює створення різних спільнот ідентичностей спротиву, породжуючи нові націоналізми, сепаратизми, локалізми, етнічні та культурні співтовариства. Проте, як зазначає

Дарендорф, “правда, яка багатьом не до вподоби, така: людство не дуже чисто розподілене по земній кулі в групи з однією ідентичністю; за часів глобалізації ця ситуація стала гіршою, ніж будь-коли” [2, 31]. Тобто, нові можливості, які відкриває глобалізація, стають підставою для появи нових соціальних конфліктів.

Отже, глобалізація вносить новий вимір у процес пошуку ідентичності, оскільки вона спирається на нові джерела розвитку і надає нові можливості для реалізації людського потенціалу. Звідси напрашується висновок, що хоча глобалізація спричиняє повернення до традиційних ідентичностей, таке повернення не є адекватною відповіддю на виклик глобалізації. Потрібно сформувані нові ідентичності, які враховували б ті можливості для реалізації індивіда, що їм надає доба глобалізації. Для формування цих нових ідентичностей потрібно створити новий дискурс ідентичності, потрібна нова політика, яка працювала б в системі культурних цінностей і поведінкових моделей. В добу глобалізації ідентичність виступає як постійне самовідтворення, а не у вигляді причетності до сталих структур і спільнот. Однак це завдання виняткової складності, тому пошук ідентичності в добу глобалізації ще потребує свого теоретичного осмислення і вироблення практичних засобів для її формування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура. – М., 2000.
2. Дарендорф Р. У пошуках нового устрою: Лекції на тему політики свободи у ХХІ ст. – К., 2006.
3. Гідденс Е. Нестримний світ: як глобалізація перетворює наше життя. – К., 2004.
4. Иноземцев В. Расколота цивилизация. – М., 1999.
5. Тейлор Ч. Мультикультурализм і “Політика визнання”. – К., 2004.

Наук. кер. - Матвеева Г. А., *асистент кафедри філософії, політології та права Луцького НТУ*

МОТИВ СТРАЖДЕННОСТІ ЯК СВІТОГЛЯДНИЙ АСПЕКТ СУЧАСНОЇ УКРАЇНОМЕНТАЛЬНОСТІ

Шадюк Т.А., *асистент кафедри філософії НУВГП м. Рівне*

В сучасному українському суспільстві продовжує бути актуальним питання з'ясування особливостей українського національного характеру, котре сприяє національному самоусвідомленню та поглибленому вивченню українського світогляду та духовності. Праці багатьох українських культурних діячів: істориків, філософів, публіцистів, поетів, письменників проливають світло на це питання. Серед них М.Гоголь, М.Костомаров, М.Максимович, Т.Шевченко, В.Антонович, М.Драгоманов, І.Франко, В.Гнатюк, Ф.Вовк, І.Нечуй-Левицький, М.Коцюбинський, В.Горленко, В.Щербаківський, В.Липинський, І.Мірчук, Я.Ярема, П.Феденко, Є.Онацький, М.Шлемкевич, Д.Чижевський, О.Кульчицький, Ю.Липа, В.Янів. У складі сучасної етнопсихології та історіософії звертає на себе увагу тема людської стражденності, розвій якої в українській філософічній літературі відбувається переважно в контексті проблем україноментальності. Ідея стражденності є світоглядним аспектом української духовної культури, проявляючись в українській ментальності, й опосередковуючись в багатьох її характеристичних рисах, таких як емоціоналізм (екзистенціальність), релігійність, інтровертизм, моральнісність, спорідненість із землею, ідейність та ідеалістичність, універсальність, індивідуалізм.

В системі українського світогляду ідея стражденності виявляє себе в онто-екзистенційній площині. Одним із аспектів стражденного світовідчуття і світорозуміння є ставлення українця до зовнішнього світу, землі, життя, що конституює онтологічні підвалини стражденності.

Світ буття української людини – це світ стражденності, що породжує постійне прагнення виходу за його межі, – обґрунтовує сучасний дослідник М.Зайцев, ґрунтуючись на матеріалі поезії Т.Г. Шевченка. Прагнення до “належного стану буття”, що ним інтенційована вся поезія Т.Шевченка, було опосередковане жертівністю з власної волі, що є помноженою стражденністю, – висновує автор (1, 117). Поняття межі, граней є символічними в українському світогляді, вони позначають відмінність між зовнішнім та внутрішнім, “між простим “буттям” і справжнім “існуванням”

(2, 245); звідси – здатність українця до трансценденції. “На грані двох світів” – улюблений вислів української публіцистики й поезії, – відзначає В.Янів. Ця онтологічна обставина зумовлена історично: “межовість положення породжує межовість ситуацій, так добре відомих із нашої історії, – історії країни “при битій дорозі”, якою проривалися з зарання орди кочовиків, приносячи із собою боротьбу, випадковість, терпіння, смерть, а то й цілковиту руїну, знищення, загибель. А це вже є всі межові ситуації модерної екзистенціальної філософії, – ситуації, які мусять призвести до філософичної застанови про призначення людини й істоти життя” (2, 245). Справді, питання про смисл життя людини й сутність людського буття є такими ж автентичними для українця як і його національні ознаки. Разом з тим в українському світогляді виразно проступає спрямованість до трансцендування, “переставлення життя на вищу “екзистенціальну форму”, в якій долається проблематичність, стражденність життя. У трансцендуванні життя народжується вища релігійна ідея, ідеал, що ними є для українського християнина екзистенціали віри, надії, любові.

З приводу ставлення українця до зовнішнього світу цікавим є також спостереження Я.Яреми, котрий визначає його як негативне, що може проявлятися в ізоляціонізмі, у критицизмі й насміханні над дійсністю. Проте неприйняття зовнішності обертається, на думку Я.Яреми, утвердженням духовних цінностей: піднесенням внутрішності, культом духовності, моральної краси, вартості. Втім, зовнішнє, як осередок і джерело людської стражденності, не завжди сприймалось українцями рефлексивно, а тому не отримувало імпульсів до духовного преображення дійсності. Прикладом такого ставлення до зовнішнього світу є втеча й пасивність, акумульовані в інтровертизмі як однієї із рис національного характеру українця. Українська інтровертованість тісно пов’язана з географічними умовами. Одностайність краєвиду (степ, рівнина), позбавлена різноманітності, скеровувала увагу із зовнішнього світу у світ внутрішній; безмежний простір полегшував незалежність особи від оточення, зумовлював вільність, яка привчала до невідпорядкованості, а географічний чинник — урожайна земля — не вимагав від людей підприємницької діяльності. “Безнастанні історичні лихоліття, які були вислідом передусім пасивного відношення до дійсності,

спричиняли кожний раз нову втечу від світу, а вслід за тим спадали на край і народ нові зовнішні лиха” , – зазначає Я.Ярема (3, 81).

Історична детермінанта та геополітичні чинники спричинилися також до конституалізації таких рис української ментальності як ідейність та ідеалізм, що є знаковими щодо переживання стражденності українцями, свідченням чого є вся історія українського народу. Авторитет ідеї (ідея самостійництва) й боротьба за неї зумовлювали в українському характері глибоку жертвовність, - відзначає В.Янів. В ідейності, як рисі національного характеру, відображається екзистенційність світогляду українця, його прагнення до справжнього, достотного, належного буття. Екзистенційна традиція органічно зростала на українському ґрунті (І. Бичко). Її підпорою, зокрема, була культура українського бароко XVII – XIII ст., що в українській філософічній літературі ознаменувалась іменами І. Гилятовського, Д. Туптала, Г. Сковороди тощо. Екзистенційність українського світогляду неодмінно включає в себе екзистенціальне переживання дійсності в якості світовідчуття й світорозуміння, одним із аспектів якого є стражденність.

Ідеєю стражденності позначається ставлення українця до землі. Спорідненість із землею є однією з рис української ментальності (І. Мірчук). Прикметно, що із землею та працею на ній пов'язується й витвір самого поняття стражденності. Як відомо, лексема “страда”, що лежить в основі поняття “стражденність”, позначає напруження сил, напружену роботу, важку працю, муку під час жнив, сінокошу. Відтак, в українській мові етимологічна конструкція поняття “стражденність” вказує на безумовне прийняття праці і пов'язаного з нею страждання як тривалого в часі процесу й, загалом, способу буття. Для українця характерне шанобливе ставлення до землі і праці. Шанобливе ставлення до природи було закладене ще язичництвом і вкорінилося у свідомості українців-землеробів. Тому у свідомості сучасного українця спостерігається не відштовхування стражденності, а активна рефлексивна робота задля її прийняття та перетворення у вищі креативні цінності людського буття. Тим самим, саме поняття стражденності підіймається до рівня вищої екзистенційної цінності.

Як поняття, стражденність набуває знаково-символічного смислу в українській філософічній думці. На думку О. Потебні, кожне слово відображає історію пізнавальної діяльності людини. А наш

сучасник С.Б. Кримський узагальнює: „Всяка репрезентація буття є мовною, і тому світ є доступним пізнанню як певний дискурс” (4, 179). Присутність в українській мовній культурі поняття стражденності свідчить про об’єктивування чуттєвих знань та даних індивідуального психічного життя, що посутньо складають зміст людського пізнання та самопізнання. Стражденність є виразником внутрішнього духовного досвіду українця, символіко-смысловим еквівалентом якого є, зокрема, напружена фізична і духовна праця по преображенню дійсності й світу власного буття.

Якщо в зовнішньому світі закладено онтологічні підстави стражденності, то внутрішній світ людини виражає її екзистенційність, якою зумовлене екзистенціальне переживання, опредметнене в таких рисах української ментальності як глибокий емоціоналізм, релігійність та ідеалістичність тощо. Ідеалістична настанова українців, на думку І. Мірчука, проявляється головним чином у тому, що всіма їхніми думками й учинками керують не загальні категорії розуму, а передусім суб’єктивні чинники, які своє джерело мають у почуттях і волі (5, 17). В тій самій емоціональності, надмірній чутливості, емотивності пролягає певна супротивність ідейності та навіть становить цій останній загрозу, – вважали В. Липинський, М. Гоца. Втім, почуттєвість, котра становить основу релігійності й ініціює її собою як рису української ментальності, зосереджує в собі змістові вияви стражденного світобачення й самопочування українця. У зв’язку з цим цікавим є осмислення життя як страждальної мандрівки у М. Шлемкевича. В його творчості онтологічність мотиву стражденності поступається екзистенціальності, набуває релігійно-морального виміру. В душі української людини М. Шлемкевич навмисно будить приспану страждальність, шукає в ній сліди боротьби “з ангелом сумніву”, “білі рамена туги” як співчуття українській справі, спорідненість душ як одностайність та готовність до спілкування і порозуміння між собою. Тим самим автор намагається збудити моральну самосвідомість нації: “Загублена українська людина живе в нас, і плаче в нас. І здохне нас, як не втікали б ми від неї. І коли слів не зуміємо знайти для її болю, тоді з очей наших той біль продирається страшним, незаспокоєним докором. Забуття – це омана!” (6, 11). Стражденність, пов’язана з осмисленням світоглядної і моральної кризи української людини, має у М. Шлемкевича свої конкретні вияви. Це

страждання, біль, журба, туга, самотність, пов'язані з екзистенційним прагненням “вийти поза себе, поза своє дочасне існування” (6, 99), з шуканням справжнього, вічного, Божого, а також з пошуками власної ідентичності.

Стражденність як світоглядний аспект україноментальності розкривається через світовідчуття й світорозуміння шляхом екзистенціального (психо-емоційного) переживання дійсності: у відчутті недостепенності зовнішнього світу, несправжнього буття, загрозливої реальності, суперечностей внутрішнього світу людини тощо. При цьому найбільш характерними психо-емоційними реакціями у світовідчутті українця є туга, страждання, біль, журба, самотність, що присутньо є модифікаціями стражденності. Мотив стражденності як спосіб життя і ставлення до зовнішнього світу (світовідчуття і світорозуміння) в українській історії та світоглядній рефлексії в цілому позбавлений героїзації. Стражденність набуває екзистенційної ваги завдяки свідомій настанові на здолання і трансформацію екзистенціальних переживань, що реалізується у трансцендентальних формах стражденності: терпінні, вірі, надії, любові, свободі, співчутті, жертвності, козацьких вольностях та волі, чим конструє себе як глибинна внутрішня спонукка духовного розвитку української людини.

1. Зайцев М.О. Стражденність як характерна риса буття української людини // Українознавчий альманах. Випуск 1: Український образ світу: особливості у світовому контексті. – К., 2009. – С. 114 – 117.
2. Янів В. Нариси до історії української етнопсихології / Упоряд. М. Шафовал. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2006. – 341 с.
3. Ярема Я. Українська духовність в її історично-культурних виявах // Перший український педагогічний конгрес 1935 р. Львів, 1938.
4. Кримський С.Б. Запити філософських смислів. – К.: Вид. ПАРАПАН, 2003. – 240 с.
5. Мірчук І. Світогляд українського народу: Спроба характеристики. Прага, 1942.
6. Шлемкевич М. Загублена українська людина. Життя і мислі. Книжка друга. Нью-Йорк, 1954. – 158 с.

Наук. кер. - Саух П. Ю., *д-р філос. н., професор,
ректор Житомирського державного університету ім. І. Франка*

ПРОБЛЕМА «ПРИСУТНОСТІ» ТА «ВІДСУТНОСТІ» ЛЮДИНИ В КУЛЬТУРІ СУЧАСНОСТІ

Бабушка Л. Д., к. філос. н.,
доцент кафедри філософії,

Національний університет харчових технологій

У сучасній культурі змінюється структура суспільства, іншого сприйняття набувають такі поняття як сім'я, дім, нація, мораль, моральність тощо. Важливим питанням постає визначення місця людини в сьогоденному світі, а саме, чи є вона центром культури, і загалом чи має вона право ним бути? Суперечливим та неоднозначним є дане питання, оскільки спостерігаються деяка байдужість та відстороненість, відсутність зацікавленості індивіда в перетворенні (процесів) культури. Сучасне життя позначене певною нудьгою, де навіть науці та політиці доводиться набувати рис розважальності, проте лише вона відрізняється стабільністю, і лише в цьому середовищі людина може відчути себе захищеною [1, 219]. Її положення характеризує стабільність, комфорт, тому сучасна наука разом з індустрією розваг винаходить все новіші заміновачі гострих відчуттів у вигляді комп'ютерних ігор, атракціонних технологій кінопоказу, тощо – людина таким чином перетворюється у велику дитину, а оточуюча її культура у парк розваг. Відтак, головним для людини «постісторичного світу» (Ф. Фукуяма) виступає не його національна ідентичність, етнічна культура, моральні якості, релігійна належність, а проблема можливості споживання. Людина діє, виходячи з власних практичних потреб і завдань, які виникають у даному моменті. Помітним стає дедалі більший розрив між технікою, що постійно ускладнюється з темпами зростання знанням про її вплив на людину і оточуюче середовище. Виникає відчуття невпевненості в позиціонуванні власної діяльності, вчинках і смислах життєвих орієнтацій. Сучасний світ в невпинному устремлінні до комфорту, забув про свої історичні архетипи. Технічні досягнення (попри їх безперечно позитивне функціонування), обмежують та матеріалізують людину. Відповідно надмірна комфортність призводить до втрати духовності та творчих потенцій. Зміна мотивацій людської діяльності та невпинний культ трансформацій, що призводять до кризи основних цінностей світобудови, провокує зрушення в культурних процесах. Культура, як відомо, несе в собі творчий імпульс для будь якої

цивілізації. В кінцевому рахунку, народження та загибель цивілізацій визначаються тими змінами, які виникають в культурі, зміною ціннісних систем.

Сьогодні велика чисельність соціокультурних змін пов'язуються з викликами глобалізації. Глобальні тенденції, проникаючи в окремі локальні структури, руйнують їх безпечність, власну стійку систему відносин. За тими плодами, котрі приносить глобалізація, приховуються деградація та регрес, які руйнують не лише культурні утворення, але і людину як суб'єкта історії. Дж. Нейсбіт прогнозує один із можливих сценаріїв подальшого розвитку світу: посилююча дезінтеграція суспільства, що відбуватиметься паралельно з глобалізацією культурно-історичної діяльності, призведе до фактичного зникнення цивілізацій, національних держав і створення глобальних органів управління, з одного боку, а іншого – призведе до множення мікроідентичностей, в основі яких буде мережеве мислення [2, 271].

Глобалізація постійно вносить корективи у світосприйняття сучасної людини, стиль життя, систему цінностей, осмислення себе й свого місця в світі. М. Козловець вдало коментує цю ситуацію у своєму фундаментальному доробку «Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації»: «демасифікація суспільства, руйнування попередніх ідентичностей потребує формування нових, співвідносних із глобалізаційними викликами. Сучасне соціальне життя надає людині множину статусно-рольових можливостей, які вона намагається реалізувати не тільки (і не стільки) у сфері трудової діяльності, а й у приватному повсякденному житті. Спроби їх реалізації не завжди ведуть до появи нової усталеної ідентичності» [3, 143]. Глобалізація невпинно вносить корективи в «правила гри», до яких людина не встигає адаптуватися. Не випадково багато індивідів переживають кризу ідентичності, свідченням чого є неврози, депресії, деструктивна поведінка, відсутність життєвих планів.

Сучасна людина, збільшуючи роль своєї індивідуальності, підіймаючи рівень індивідуалізації, вибираючи власні цінності й приймаючи відповідно з ними рішення, має можливість ствердити себе в якості творчого начала, здатного створювати і змінювати, моделювати як себе, так і оточуючий світ. При подібному підході світ усвідомлюється як реальність, котра є результатом людської самореалізації і трансформована в конструкції її життєдіяльності.

Кожна людина сама робить свій вибір: зануритися їй в безумовно прекрасний світ споживання, при цьому важливим постає споживання постійно нової інформації, або намагатися відділити зерна від лузги, вибрати власні пріоритети.

Література

1. Булычева Д. Ф. Место человека в культуре современности / Сб. мат. Второго Российского культурологического конгресса. – Санкт-Петербург, ЭЙДОС, АСТЕРИОН, 2008. – С. 219.

2. Нейсбит, Дж. Мегатренды: Пер. С англ. М. Левина. – М.: АСТ, ЕРМАК, 2003. – С. 271- 293.

3. Козловець М. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації: Монографія. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. і. Франка, 2009 – С. 143.

4. Кримський С. Ранкові роздуми / Зб. ст. – К.: Майстерня Білецьких, 2009, – 120 с.

ТЕМА СОСТРАДАНИЯ В ПРОИЗВЕДЕНИИ Ф. НИЦШЕ «АНТИХРИСТИАНИН»

Шарафуллина А., студ. гр. ЛС-007

Толковый словарь русского языка С.И Ожегова трактует сострадание как «...жалость, сочувствие, вызываемые чьим-то несчастьем. Сочувствие - отзывчивое, участливое отношение к переживаниям, несчастьям других».(2,с. 751) Жалость является печалью и сожалением. Как же должна проявляться человеческая жалость? Как наша душа должна «отозваться» на несчастье другого человека? Согласно произведению Ф. Ницше «Антихристианин», христианство является религией сострадания. Возможно, именно в этой религии и нужно искать ответ на волнующий вопрос? «Сострадание противоположно аффектам тонуса, повышающим энергию жизненного чувства, - оно воздействует угнетающе. Сострадая, слабеешь.»(1, с. 21) Да, мы слабеем, усугубляем свое несчастье, отталкиваем свое счастье. Наше сознание действует деструктивно не только на нашу душу, но и на тело, вызывая новые заболевания и обострение хронических. «В целом сострадание парализует закон развития - закон селекции.

Оно поддерживает жизнь в том, что созрело для гибели, оно борется с жизнью в пользу обездоленных и осужденных ею... этот депрессивный, заразный инстинкт парализует инстинкты, направленные на сохранение жизни»(1, с.22).Для христианства такое сострадание является главной добродетелью. Но разве нам нужна такая добродетель, которая угнетает нас, поддерживает в нас самые пагубные мысли и качества, из такого сострадания рождается неуверенность в себе и психологические комплексы.

Ницше вовсе не против самого сострадания .Он лишь противник ее трактовки в христианской традиции .Через «Антихристианина» он пытается донести до нас мысль о том, что жалостью или состраданием является не относиться к человеку как к убогому и неполноценному .Сострадание должно культивировать в человеке уважение к себе, волю к власти, стремление человека стать сверхчеловеком Конечно, стать сверхчеловеком является недостижимой целью, ведь стать сверхчеловеком - быть идеалом! Но стремление делает человека лучше, поднимает его на новый уровень духовности. Христианское сострадание предписывает нам стыдить человека, унижая его. Помогая, таким образом, человеку, мы «прохаживаемся» по его гордости. Мы проявляем ненависть к мужеству, свободе духа человека. Поистине благородный человек предпишет себе не стыдить других. Сострадание можно и вовсе искоренить, тогда бы отпала необходимость разбираться, какое сострадание истинное, а какое ложное. Его мы проявляем, видя несчастье другого. Несчастье возникает по причине недостатка счастья. Мы слишком мало радуемся! Радостью, в моем представлении, называют ощущение большого душевного удовлетворения. И когда мы научимся больше радоваться, тогда мы не сумеем причинять горе другим и выдумывать его. Сострадая человеку «по-христиански» мы не позволяем человеку испытать истинную радость. Необходимо дать человеку радоваться собственным победам, «..пусть чужие и бедные сами срывают плоды своего дерева..», это менее стыдит человека. Ницше дает нам всем совет - если есть страдающий друг, то нужно оказать помощь, которая заключается не во взятии решения его проблемы на себя, но в адекватной ее критике и таким образом подтолкнуть друга к решению проблемы. Этим мы проявим настоящую любовь к ближнему, которая и есть настоящая добродетель.

«Нет ничего менее здорового во всей нашей нездоровой современности, чем христианское сострадание. Тут-то послужить врачом, неуступчивым, со скальпелем в руках,- наша обязанность, наш способ любить людей...»(1, с. 23)

Литература:

1.Ф. Ницше. Антихристианин / Сумерки богов. – М. - 1990.

2. Толковый словарь русского языка./ С.И.Ожегов и Н. Ю. Шведова. - М.2002.- 751с.

Наук. кер. – Козинцева Т.О., доцент СумГУ

ЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ТРАНСПЛАНТОЛОГІЇ

Щеглюк Л., студ. гр. ЛС-004

Відновна хірургія зародилась в сиву давнину, оскільки одвічною мрією людства було відновлення втрачених або ушкоджених частин тіла, або просто уражених хворобою органів. За одним із переказів, брати Космо і Даміан, які жили в III столітті нашої ери в Сирії, пересадили ногу негра білій людині. Чим закінчилася дана операція невідомо. II століття датують виникнення індійського способу пластики носа. Відомий також італійський спосіб ринопластики, секретом якого володіла сім'я Бранко із Сицилії. Отже, виходить, що трансплантологія як наука була цікава людству уже давно. Проте, істотного розвитку дана галузь зазнала тільки на початку минулого століття. Трансплантація сформувала навколо себе дві протилежні позиції: як панацея від захворювань, що вважаються невиліковними, але з іншого боку трансплантологія постає для нас як варварське лікування, яке передбачає взяття частини тіла в однієї людини і пересадка іншій, навіть бувають випадки, коли трансплантант належить мертвому тілу. В якості виправдання даної процедури може бути приведена концепція «фізіологічного колективізму», яка була розроблена А.Богдановим, організатором першого інституту переливання крові в 30-ті роки минулого століття як можливість об'єднати суспільство і продовжити життя. Сучасні трансплантологи не намагаються створити утопічної легенди про новий спосіб лікування. Вони просто намагаються наблизити суспільство до думки, що з'явився новий спосіб лікування, який в змозівилікувати досі невиліковні хвороби. Трансплантацію можна також розглядати як порушення всіх стандартних релігійних та етичних норм. Тіло людини-це колиска життя. Його потрібно берегти, проявляти до нього належне ставлення, і не використовувати його як

засіб досягнення мети, навіть такої безкорисливої. Такі серйозні протиріччя між вже сформованими релігійними та етичними уявленнями і новим способом лікування заставляють задуматись кожного про доцільність останнього. Як стверджує Войцех Сломський: «Проведення трансплантації органу завжди забезпечують три сторони: донор, пацієнт, а також лікар. Кожен з цих трьох суб'єктів втягнутий в моральні проблеми трансплантації.»(1, с.65). Чимало хто вважає, що лікарю найлегше в даному випадку. Однак відповідальність за дану процедуру покладена саме на нього, адже лікар визначає буде чи не буде проведена трансплантація взагалі. Йому належить вибрати відповідного донора, який буде підходити реципієнту якнайкраще, тобто визначає умови, за яких користь від проведеної операції була б максимальною. Саме лікарю належить вибрати черговість надання пацієнтам донорської допомоги. Лиш від лікаря залежить чи буде ще додатково скорочене життя реципієнта, яке через хворобу і так коротке, коли трансплантація не виправдає себе. Але жоден лікар не дає сто відсоткової гарантії щодо ризику, який донор чинить по відношенню до свого здоров'я. Здавалося б, стати героєм і врятувати життя людини благородно, але як щодо власного життя? Також такій людині в подальшому належить змінити своє життя. Йому доведеться викреслити з побуту дії, які б викликали виснаження, ейфорію чи просто призводили б до зайвого викиду адреналіну. Чи тотожна за своєю цінністю така компенсація? Це вибір, до якого кожен донор повинен прийти самостійно. І остання за чергою, але не за значимістю роль відведена для реципієнта. Для цієї людини це чи не останній спосіб залишитися в живих. Дана операція визначає перебіг подальшого життя реципієнта, визначить можливості, які будуть надані хворому. Проте, це можливо стане останнім, що він бачитиме у своєму житті. Але ця історія може мати і іншу кінцівку: хворий може вилікуватись і стати повноцінним членом суспільства. Отже, виходить, що постійна дилема трансплантації – це одвічна проблема прийняття правильного рішення, яка постає як перед лікарем, так і перед донором чи реципієнтом. І найбільше користі принесе трансплантація тільки тоді, коли всі дії, виконувані цими трьома сторонами, будуть узгоджені і взаємопов'язані. Як і будь-який спосіб лікування, трансплантація ще не зовсім досконала, проте уже існуючий рівень надійності цього методу лікування дозволяє звертатися до нього знову і знову.

Література:

1. Сломський Войцех, Біоетика.-Суми.- 2008.
2. Коновальський М.П. Оперативна хірургія. – К.- 2010
Наук. кер. – Козинцева Т.О., доцент СумДУ

Секція 6
СУЧАСНЕ УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО: СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ, СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

**ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ
КОНФЛІКТІВ**

Кудояр Л.М., *доцент СумДУ,*
Пастушенко.О.О., *студ. гр. ЕК-71*

Визначаючи збройні конфлікти сьогодення як якісно нове явище міжнародної системи, автори теорії «новизни» сучасних війн спираються на такі змінні як актори чи сторони конфлікту, причини чи мотиви початку та ведення збройної боротьби, їх просторове розміщення, засоби боротьби, втрати від конфлікту (людські жертви, матеріальні втрати). Всі ці фактори, на їх думку, зазнали кардинальних змін.

Нові війни мають більш складну багаторівневу структуру з точки зору складу конфліктуєчих сторін. Сторонами більшості внутрішньодержавних конфліктів є недержавні актори, такі як організована злочинність, кримінальні групи, релігійні рухи, міжнародні благодійні організації, діаспора, повстанські групи . Подібна диверсифікація сторін конфлікту, на нашу думку, свідчить не тільки про нові можливості та потенціал, які отримали ці актори завдяки об'єктивним процесам, що відбуваються в міжнародній системі, але й про багатшарову структуру суперечностей, що лежать в підґрунті кожного з сучасних конфліктів та про складність завдання їх довготривалого врегулювання на підґрунті задоволення інтересів всіх сторін. Змінюється мотивація та причини початку та ведення бойових дій, використання насилля тощо. Як це не парадоксально, але метою ведення воєнних дій часто є не перемога над суперником, що характерно для традиційних конфліктів, а сам стан війни, його закріплення, тобто війна як самоціль. Таким чином, нові війни мають на меті політичну мобілізацію, коли участь у воєнних діях є чи не єдиною формою соціальної активності.

На думку Керол М., нові війни, на відміну від попередніх епох, мають не геополітичні чи ідеологічні мотиви, а точаться навколо ідентичності, при чому ця ідентичність у більшості випадків не має зв'язку з державою. Подібне твердження співзвучне контроверсійній

теорії С.Хантінгтона про зіткнення цивілізацій. Політичні мотиви відходять на другий план, відсутні «чіткі політичні цілі» та «певна політична ідеологія, яка виправдовувала б дії».Щодо економічних факторів, боротьба за природні ресурси в умовах економічної та екологічної деградації є детермінуючою в більшості сучасних конфліктів.

Стосовно впливу конфліктних дій на населення, міжнародні конфлікти досліджуваного періоду характеризуються зростаючою залежністю населення від конфліктних дій, «зашкалюванням» рівня насилля, що застосовується до некомбатантів, поширенням етнічних чисток, насильного переміщення населення, тощо. Жертви серед цивільного населення є навмисними, спланованими, а не просто побічними ефектами воєнних дій, що яскраво проявилось в Сьєрра-Леоне, Сомалі, Конго, Руанді, Боснії .

Розвиваються нові способи та методи збройної боротьби, класичні війни з використанням регулярних армій поступово змінюються на невеликі зіткнення малої інтенсивності, форми боротьби близькі до партизанських, або «чисток» цивільного населення. Окрім цього, відбувається розвиток нових видів зброї, спеціалісти прогнозують поступову трансформацію традиційних форм збройної боротьби в безконтактні та такі, що не призводять до миттєвої загибелі людей, а є латентними, своєрідними «мінами сповільненої дії». Так, серед нових видів смертельної зброї спеціалісти виділяють геофізичну, лазерну, генетичну, акустичну, електромагнітну зброю, тощо. Безумовно, це було б більш характерно для збройних конфліктів між багатими та технологічно розвиненими країнами.

Головна загроза в цій ситуації полягає у відсутності міжнародно-правового інструментарію, що міг би адекватно відстежувати та контролювати нові види зброї, оскільки вони найчастіше використовують технології подвійного призначення .

Крім того, на думку багатьох ліберальних авторів, важливим фактором, що поступово починає проявлятися, є такий морально-нормативний аспект як ставлення до міжнародних конфліктів (з боку міжнародної спільноти). Воно начебто зміниться до визнання конфліктів морально неприпустимими та рано чи пізно зведе їх нанівець.

Всі вказані вище фактори стали основою для наукових спекуляцій стосовно кардинально нової природи конфліктів пост-біполярної епохи. На думку автора, змінились не сутнісні характеристики цього феномену (адже тоді б конфлікт перестав бути конфліктом), а скоріш масштаби та форми проявлення конфронтаційності. Термін «нові» війни (конфлікти) є зручним для використання у науковому та політичному дискурсі, але не повинен означати щось більше, ніж модифікацією класичного збройного конфлікту. Гіпотетично, подальший розвиток таких видів зброї, які передбачають безконтактні зіткнення, а іноді навіть не дозволяють точно визначити конфлікуючі сторони (наприклад, з використанням генної чи геофізичної зброї), можуть призвести до зміни природи конфлікту, адже буде відсутня відкрита конфліктна поведінка, а збройна боротьба в такому випадку матиме латентний характер. Міжнародних конфліктів сьогодення це ще не стосується.

Важливо зазначити, що конфлікти пост-біполярного періоду, вивели на передній план загрози гуманітарного характеру, які вимагають негайного розв'язання. Вочевидь, методи врегулювання подібних конфліктів, як і науковий інструментарій їх аналізу, не завжди відповідають вимогам часу. Найбільш нагальною потребою міжнародного співтовариства, як і кожної окремої держави, є адаптація до змін, які привнесли собою конфлікти нового покоління, задля забезпечення національної та міжнародної безпеки.

РЕЛІГІЙНІ ВІРУВАННЯ ЯК ПІДҐРУНТЯ ВИНИКНЕННЯ КОНФЛІКТІВ

*Кудояр Л.М., доцент СумДУ,
Ланчак В.В., студ. гр. ЕК-71*

Чисельність релігійних конфесій, їх різноманітність відповідають розмаїттю умов, у яких вони формувалися, особливостям історичного шляху і характеру окремих народів. Це стає причиною багатьох непорозумінь, суперечок між різними церковними організаціями, а іноді й ворожнечі на релігійному ґрунті.

Релігійні конфлікти — це зіткнення між носіями релігійних цінностей, що обумовлені відмінностями в їх світосприйманні,

уявленнях і ставленні до Бога, різним становищем та участю у релігійному житті.

За своїми типологічними характеристиками релігійні конфлікти є перш за все соціальними, оскільки релігія є підґрунтям людського суспільства.

Крім того, релігія створює засади громадськості, наприклад, солідарність, тобто почуття спільної причетності людини до якогось цілого, «ми», що породжується зв'язком між людьми та Богом. У ній вони почувають себе родиною, спільнотою, народом.

Суб'єктами релігійних конфліктів можуть стати окремо взяті індивіди, цілі народи, релігійні утворення (церква, община, секта) та держава.

Поруч з традиційними релігійними течіями існують деструктивні релігійні об'єднання, які формують класичних релігійних фанатиків. За своєю суттю релігійний фанатизм — явище, яке завжди носить соціальний характер. Людина не може бути фанатичною тоді, коли вона поставлена перед Богом, вона робиться фанатиком тоді, коли вона поставлена перед людьми. Фанатик завжди потребує ворога, завжди повинен засуджувати, страчувати.

Новоутворення, що протистоять традиційній церкві, виникли і поширилися у 60-ті роки ХХ ст. у США, а згодом і у європейських країнах. В Україні за останні роки були поширені сумнозвісне «Біле братство». Більшість складу цих організацій становлять юнаки і дівчата, часто досить освічені.

Характерним для сект є :

а) наявність лідера як особливого неповторного Спасителя, небесного обранця (земного втілення Христа чи Будди);

б) намагання духовно і фізично ізолювати членів общини від зовнішнього світу;

в) відвернути їх від колишніх цінностей і уподобань (їх майно використовується для збагачення общини чи її лідера);

г) паралізувати особисту свідомість.

Отже, ці засоби експлуатації молодих людей викликали невдоволення головних верств населення і створювали конфліктну ситуацію, яка за відповідних умов може перетворитися на релігійну.

У демократичних державах, де конфесійна політика ґрунтується на Загальній декларації прав людини, а закон гарантує свободу совісті,

забороняється розпалювати ворожнечу, ненависть у зв'язку з релігійними віруваннями.

Аналізуючи діяльність неоекультів, вироблені пропозиції з метою вдосконалення чинного законодавства України та оптимізації системи державно-церковних відносин.

З цією метою необхідно:

По-перше, внести відповідні зміни у законодавство України, спрямовані на протидію діяльності неоекультів:

а) вжити заходів до реального відокремлення церкви від політики, зокрема, та від держави у цілому.

б) розробити правовий механізм притягнення до адміністративної та кримінальної відповідальності за зазначені правопорушення з метою попередження і припинення розробки іноземними функціонерами механізму втручання у справи нашої держави.

По-друге, проводити загальнопрофілактичні заходи, а це:

а) підтримка просвітницьких програм, що висвітлюють діяльність деструктивних культів;

б) проведення науково-практичних конференцій та випуск відповідної літератури;

в) надання пільгового користування ефіром громадським і науковим діячам, відповідним держаним службовцям та представникам традиційних конфесій у межах цих програм.

По-третє, необхідно не допускати реєстрацію статутів деструктивних неоекультів ні як релігійні об'єднання, ні під прикриттям громадських організацій. Якщо подібний культ вже зареєстрований і продовжує проводити протиправну діяльність, то його необхідно дискредитувати через засоби масової інформації або зняти з реєстрації у судовому порядку.

Отже, релігійні конфлікти існують у нашому житті поряд з іншими конфліктами, тому знання про них є необхідною умовою їх цивілізованого врегулювання і припинення.

МЕЖГОСУДАРСТВЕННЫЕ КОНФЛИКТЫ

Кудояр Л.М., *доцент СумГУ,*
Хоменко А.П., *студ. гр.ЕК-71*

У истоков межгосударственных конфликтов стоят международные отношения. Основными субъектами международных отношений являются: государство и его институты, межгосударственные объединения, негосударственные организации, международные негосударственные объединения. Основным органом по поддержанию мира и согласия между нациями является Организация Объединенных Наций (ООН).

Важнейшая составная часть международных отношений – межгосударственные отношения. Их отличительной особенностью является то, что субъектами этой системы выступают государства или их объединения. Межгосударственные отношения строятся на принципах международного права, среди которых наиболее важными являются: государственный (национальный) суверенитет; невмешательство во внутренние дела другого государства; межгосударственное сотрудничество.

Субъектами межгосударственных конфликтов являются коалиции государств, отдельные государства, а также партии, организации и движения, борющиеся за предотвращение, завершение и разрешение различных видов конфликтов, связанных с отправлением властных функций. Исходя из этого, выделяют следующие виды межгосударственных конфликтов: непосредственно межгосударственные конфликты (обе стороны – государства); национально-освободительные войны (одна из сторон - государство), антиколониальные, войны народов, против расизма, против правительств; внутренние интернационализированные конфликты (государство - помощник одной из сторон на территории другого государства).

Классификацию межгосударственного конфликта можно провести по целому ряду оснований, к которым относятся: цивилизационно-культурологические особенности; причины возникновения конфликта; характер противоречий, лежащих в его основе; характер участников; интересы субъектов; пространственно-временные масштабы; применяемые средства; характер динамики

развития; социально-психологические факторы конфликта; его длительность. Рассмотрим некоторые из них.

Так, по характеру противоречий выделяются: экономические, политические, идеологические, социально-политические, этнические и религиозные конфликты, которые условно можно разбить на две группы: политические и неполитические. Кроме того, противоречия бывают объективными и субъективными.

Межгосударственные конфликты могут различаться и по своему пространственно-временному масштабу. В данном случае можно выделить глобальные конфликты, затрагивающие интересы всех участников международных отношений; региональные и локальные, которые включают в качестве сторон конфликта ограниченное число участников, а также двусторонние. В зависимости от длительности межгосударственные конфликты могут быть затяжными, средней длительности, краткосрочными.

Если в основу типологии положить применяемые конфликтующими сторонами средства, то обычно выделяют вооруженные конфликты и конфликты с применением только мирных средств. При этом вооруженные конфликты могут быть конфликтами с массированным использованием военного потенциала и с ограниченным использованием военной силы.

По характеру динамики развития можно выделить: эволюционные конфликты (в ходе которых конфликт последовательно проходит многие фазы развития); скачкообразные (при которых возможно перескакивание через фазы развития в сторону как эскалации, так и деэскалации конфликта); вялотекущие; взрывные; латентные; явные.

Исходя из интересов субъектов конфликта, выделяют следующие типы межгосударственных конфликтов: конфликт идеологий; конфликт политического господства; территориальный конфликт; этнический конфликт, религиозный конфликт; экономический конфликт.

Наиболее приемлемая форма урегулирования межгосударственного конфликта – это достижение баланса интересов его сторон, что позволяет, в конечном счете, устранить саму причину конфликта.

Выделяют несколько наиболее общих методов задействования силы в системе предупреждения или урегулирования

межгосударственных конфликтов – это убеждение, принуждение и подавление.

Метод убеждения – это комплекс мер, принимаемых государством (коалицией государств) в отношении другого государства с целью создания благоприятных условий для реализации национально-государственных интересов во внешнеполитической обстановке. Этот метод наиболее эффективен на ранних стадиях конфликта и позволяет урегулировать противоречия между государствами. На этом этапе активно используются двусторонние и многосторонние консультации, заявления о намерениях.

Метод принуждения – это комплекс мероприятий государства (коалиции государств), направленных на то, чтобы, используя силу, навязать другому государству свою волю. Принуждение отличается большей решительностью действий и интенсивным использованием совокупной мощи государства для достижения своих целей. Как правило, в международной практике принуждение используется на кризисной фазе конфликта в качестве средства предотвращения или остановки его кризисного развития.

Метод подавления – это полное лишение противника возможности к сопротивлению либо уничтожение его при помощи военной силы. При подавлении интенсивность действий государства предельно возрастает. Следствием подавления является разрешение межгосударственного конфликта либо его переход в латентное состояние.

Кроме вышеуказанных методов выделяют следующие основные направления предотвращения межгосударственных конфликтов: интернационализация жизни мирового сообщества в хозяйственно-экономической, политической и культурной сферах; строгое соблюдение всеми странами и народами принципа мирного сосуществования; снижение уровня военного противостояния; усиление роли международных межправительственных организаций, таких, как ООН и других, в области правового регулирования взаимоотношений между странами.

Таким образом, межгосударственный конфликт может быть завершен или прекращен на любой из его фаз, включая и вооруженную.

ЗНАЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЇ В ЖИТТІ ЛЮДИНИ

Скрипченко Г.О., студ.гр. VI-91

Що таке психологія? Перш за все це наука, яка є найскладнішою, досить цікавою і важливою для людини наук. Тим більше, що вона є однією з найдивніших наук. Правда, в наш час здивувати людину чим-небудь не так вже й легко. Адже наше сьогодення наповнене вражаючими дивовижними відкриттями і зверненнями в соціальній, науковій, політичній та економічній сферах. І все таки, найзагадковіші далеко ще не вивчені до кінця таємниці знаходяться в самій людині і особливо в її психічній діяльності. Вдумаємось, наскільки дивні духовні сили людини, якій вдалося відкрити і обґрунтувати різноманітні закономірності людського буття, закономірності загадкового всесвіту. Мабуть, найбільш загадковим і надалі залишається мозок людини маленька крихітка в порівнянні з всесвітом, яка вміщує в собі весь цей всесвіт із усіма його чудесами, законами, властивостями і силами. Ось, чому ми кажемо, що зі всіх чудес, які нам відомі це сама людина. Тому заклик "пізнай самого себе", який був звернений до людей ще древньогрецьким філософом Сократом, залишається одним з найактуальніших і для людей XXI століття.

"Психологія" вживається в повсякденному, життєвому розумінні. Психологом називають людину, яка завдяки життєвому досвіду може багато відчувти, побачити, зрозуміти і навіть передбачити в інших людях. В такому розумінні кожний з нас є психологом і займається психологією. Адже ми постійно взаємодіємо з іншими в різноманітних сферах людського життя. При цьому ми так чи інакше змушені формувати для себе відповідні уявлення про внутрішній світ і особливості особистості цих людей, про їх ставлення до нас і оточуючого середовища, про їх наміри, думки та інше. Наше ставлення до інших людей, наші реакції на їхні дії, наші дії по відношенні до них визначається цим нашим тлумаченням внутрішнього, психологічного розуміння і змісту поведінки людей, з якими ми зустрічаємось на всьому життєвому шляху. І таке тлумачення, таке розуміння інших людей береться головним чином з набутого досвіду людських стосунків. Проте, від таких інтуїтивних узагальнень і висновків із власного особистого часткового досвіду ще далеко до справжньої науки.

До теоретичної психології належать: загальна психологія, історія психології, експериментальна, генетична, соціальна, порівняльна, диференціальна психологія, психофізіологія, психологія особистості, моделювання психіки.

Загальна психологія систематизує експериментальні дані, здобуті в різних галузях психологічної науки, розробляє фундаментальні теоретичні проблеми психології, формулює основні принципи, категорії, поняття, закономірності, становить фундамент розвитку всіх галузей та розділів психологічної науки.

Історія психології розглядає формування психологічних категорій і понять упродовж усього часу існування наукової психології, історію психологічних досліджень у різні часи в різних школах та перспективи розвитку психології як науки.

Експериментальна психологія розробляє нові методи психологічного дослідження для ґрунтовнішого вивчення психічної реальності.

Генетична психологія вивчає закономірності розвитку психіки тварин і людини у філогенезі (упродовж біологічної еволюції усього живого та історичного розвитку психіки) і в онтогенезі (упродовж життя окремої особи).

Соціальна психологія досліджує психічні явища у процесі взаємодії людей у великих та малих суспільних групах, а саме: вплив засобів масової комунікації на різні верстви населення, особливості формування та поширення чуток, смаків, суспільних настроїв, моди, питання психологічної сумісності, міжособистісних взаємин, групової атмосфери, роль лідера в групі, сприйняття людини людиною, становище особистості у групі, стосунки між членами сім'ї тощо.

Порівняльна психологія - галузь психології, що досліджує філогенетичні форми психічного життя. У галузі порівняльної психології зіставляють психіку тварин і людини, встановлюють специфіку і причини подібності та відмінностей у їхній поведінці.

Диференціальна психологія досліджує індивідуально-психологічні особливості психіки з урахуванням вікового рівня розвитку та механізмів функціонування психіки, ролі задатків і здібностей індивіда тощо.

Психофізіологія вивчає фізіологічні механізми діяльності мозку, вищої нервової системи, які пов'язані з функціонуванням психіки.

Психологія особистості вивчає психічні властивості людини як цілісного утворення, як певної системи психічних властивостей, що має відповідну структуру, внутрішні взаємозв'язки, якій притаманна індивідуальність і яка взаємопов'язана з навколишнім природним і соціальним середовищем.

Моделювання психіки як розділ теоретичної психології використовує наукові відомості про психіку для формування математичних і кібернетичних моделей психічних функцій (сприйняття, мислення, пам'яті, розпізнавання, спілкування тощо) та всієї психіки загалом з метою розроблення і вдосконалення технічних систем, перевірки наявних психологічних теорій за допомогою комп'ютерного моделювання (комп'ютерного експерименту).

Практична психологія функціонує і розвивається як система спеціальних психологічних служб, спрямованих на надання безпосередньої допомоги людям у розв'язанні їхніх психологічних проблем. Головна мета практичної психології - створити сприятливі соціальні та психологічні умови для діяльності людини в усіх сферах життя - від сімейних стосунків до управління державою, надати дієву допомогу в розвитку та захисті їхнього психічного здоров'я. Основними функціями практичної психології є аналіз і прогнозування поведінки й діяльності людини, активний соціальний та психологічний вплив, консультативно-методична, просвітницька, профілактична, реабілітаційна, дорадча та психологічна функції тощо.

У структурі практичної психології виокремлюють такі напрями:

- **психологічна служба сім'ї та соціального захисту населення** працює в руслі забезпечення, збереження та розвитку національних традицій і культури сімейного життя, корекції та профілактики сімейних конфліктів, гармонізації сексуальних стосунків; допомоги дітям, які потерпіли від релігійного екстремізму сект; соціально-психологічної підтримки молоді сім'ї, дітей-сиріт, пенсіонерів, інвалідів, ветеранів війни;
- **психологічна служба системи освіти** психологічно забезпечує навчально-виховний процес, роботу з обдарованими та несумлінними учнями, професійну підготовку молоді, працюючи з дітьми, школярами, учнями ПТУ, студентами, вчителями та викладачами;

- **психологічна служба системи охорони здоров'я** займається психологічним забезпеченням лікувального процесу і реабілітації хворих, інвалідів, психотерапією та психопрофілактикою, оперативною психологічною допомогою населенню в екстремальних умовах психогенних, соціальних, природних, екологічних катастроф, індивідуальною допомогою в подоланні наслідків психотравмуючих ситуацій, запобіганням і усуненням загрози суїциду тощо;
- **практична психологія політичної діяльності, управління і масових комунікацій** здійснює експертизу законів і державних програм, прогнозування наслідків управлінських рішень, роботу з персоналом органів управління і державної адміністрації, підвищення ефективності засобів масової комунікації тощо;
- **практична юридична психологія і соціологія** займається психологічним і соціологічним забезпеченням діяльності органів Міністерства внутрішніх справ, Служби безпеки, суду, прокуратури, пенітенціарної системи, працюючи зі співробітниками органів міліції, суддями, ув'язненими, правопорушниками, потерпілими;
- **практична психологія і соціологія економіки та бізнесу** вивчає психологічні умови економічної діяльності, впливу на неї різних форм власності, методи оптимізації ведення ділових переговорів та укладання угод, маркетингу, реклами, надаючи консультативну допомогу підприємцям, економістам, органам державного управління, громадянам, представникам профспілок;
- **практична психологія праці та профорієнтації** здійснює заходи щодо профінформації, профконсультації, професійного відбору, профадаптації, соціально-психологічного забезпечення виробництва, створення оптимальних умов для трудової діяльності, допомагаючи учням і студентам, робітникам і службовцям підприємств, безробітним і пенсіонерам;
- **соціально-психологічна служба армії** веде роботу з військової профорієнтації та профвідбору, психологічної підготовки військовослужбовців, соціально-психологічного забезпечення високого рівня боєздатності солдатів і офіцерів Міністерства оборони, Національної гвардії та Служби безпеки;
- **практична психологія і педагогіка спорту** здійснює заходи щодо відбору, психологічної підготовки, підтримки спортсменів, спортивних команд, тренерів в екстремальних умовах спортивних змагань.

Між галузями психологічної науки існують тісні зв'язки. Відомо, що теоретична психологія напрацьовує систему психологічних знань, які є фундаментом науково-прикладної та практичної психології. Зі свого боку, науково-прикладна й практична психології узагальнюють засоби теоретичної психології, що сприяє постійному оновленню системи понять, категорій, принципів психологічної науки.

Мені стала цікава думка інших людей, як вони відносяться до психології. Їхнє ставлення до психологів. Нами було опитано людей, різних вікових категорій. Анкета включала такі питання:

Як ви вважаєте, чи важлива психологія, як наука? Аргументуйте свою точку зору.

Чи часто ви зверталися до психолога? Чи допоміг він вам?

Психологами стають чи народжуються? Чи вважаєте ви себе психологом?

Чи хотіли би ви більше пізнати психологію?

Виявляється, що всі люди вважають психологію важливою. Чому? Всі відповідали по різному:

-“за допомогою психології, я можна так сказати пізнала саму себе. Відкрила у себе любов до музики, хоча до цього нічого такого не спостерігала.”

-“з допомогою цієї науки, я перестав боятися деяких речей. Простіше стало вирішувати питання. Легше спілкуватися з людьми. Я став їх краще розуміти, хоча до цього у мене майже не було друзів”.

-“я ніколи не зверталася до психолога, але дуже б хотілося. Може щось нове узнала б про себе, але якось страшно”

-“за допомогою, психолога, я нарешті почав спілкуватись з батьками (вони розлучилися і я їх не розумів).”

-“мені психолог допоміг кинути палити.”

Ті люди, які зверталися до психологів, не важливо в якій галузі, майже всім вони допомогли. Дали пораду. Навіть декого врятували, деяким зберегли сім'ї, змінили ставлення до оточених, близьких та самого себе. Якщо людина дуже закрита в собі, вони їй допоможуть відкритись. Добре, що педагоги, які навчали нас, також є психологами, тому що все ж майже закладається з дитинства. Але ж надаром кажуть, що діти, які навчаються ще в школі трохи схожі на своїх перших вчителів. Тому можна сказати, що психологія, як наука та робота психолога дуже важливі.

Наук.кер - Сахно П.І., *ст.викладач СумДУ*

РОЛЬОВІ ІГРИ ЯК ФОРМА ДИТЯЧОЇ ТА МОЛОДІЖНОЇ СУБКУЛЬТУРИ: ГЕНДЕРНИЙ ТА СОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТИ

*Сіткар В.І., к. психол. н.,
доцент кафедри практичної психології Тернопільського національного
педагогічного університету імені В. Гнатюка.,
співробітник центру гендерних студій ТНПУ ім. В. Гнатюка*

Глибокі дослідження гендерних ролей показують суттєвий вплив на них культурних факторів. Гендерні ролі залежать як від культури (субкультури), так і від епохи. Значна частина культурних впливів передається через ровесників.

Психологи стверджують, що молодим властиві такі вікові риси, як дух максималізму та навіженості, і це абсолютно нормально, адже цей період у житті відносно вільний від суспільних і сімейних обов'язків, тож можна сповна використовувати його для пригод і втілення бунтівних ідей. Усі ці складові сприяють зародженню молодіжних субкультур[2].

До числа молоді ЮНЕСКО відносить 45% усіх людей, котрі проживають нині на нашій планеті. Власне, молодими в Україні офіційно вважаються громадяни від 14 до 35 років - кажуть, що саме в цьому віці людина найбільше відкрита для емоційних, творчих і розумових пошуків та експериментів.

Субкультура може відрізнитись від домінуючої культури мовою, манерами поведінки, одягом тощо. Основою субкультури можуть бути стилі музики, способи життя, визначені політичні погляди. Деякі субкультури мають екстремальний характер і демонструють протест проти суспільства або деяких суспільних явищ. Деякі субкультури мають замкнений характер і прагнуть до ізоляції своїх представників від суспільства. Іноді субкультури розвиваються і входять як елементи в єдину культуру суспільства. Розвинені субкультури мають свої періодичні видання, клуби, громадські організації.

Більш вужчим поняттям, яке є ближчим до субкультури, але, яке його не заміняє, є фендом (англ. fandom – фанатство) - співтовариство прихильників, як правило, певного предмету (письменника, виконавця, стилю). Фендом може мати певні риси єдиної культури, такі як «тусовочний» гумор та сленг, однакові

інтереси за межами фендому, свої видання та веб-сайти. Проте більшість фендомів не утворюють субкультур, будучи зосередженими тільки навколо предмету свого інтересу. Також з поняттям субкультура іноді плутають поняття хобі, захоплення людини якимось заняттям (наприклад, геймери, хакери тощо). Співтовариства людей з загальним хобі можуть утворювати стійкий фендом, але при цьому не мати ознак субкультури (загального іміджу, світогляду, єдиних смаків у всіх сферах тощо) [2].

Д. Майерс стверджує, що культурні традиції не є чимось непохитним, так що зв'язки між старшим та молодшим поколіннями є відносними та змінними. В людській культурі, як і серед приматів, зміни відбуваються з боку молоді. Якщо одна з примат придумав новий спосіб чищення фруктів або в новому поколінні зароджуються альтернативні ідеї щодо моди, релігії чи гендерних ролей, тоді пропозиція про нововведення, як правило, йде від молоді, а потім підтримується дорослими. Таким чином, культурні традиції зберігаються, але одночасно розвивається і сама культура [1, 259].

Нині молодіжні рухи стали користуватися шаленою популярністю. Зарховувати себе до тієї чи іншої течії дуже модно, й аргументується це уподобанням певної системи цінностей. Та слід сказати, що більшість субкультур втратили першочергові ознаки своєї ідеології, змішалися між собою, отримали чимало різних відгалужень і назв, поділилися на “тру”, тобто справжніх, і “псевдо”. Можна багато говорити про те, які ідеї сповідують представники тих чи інших молодіжних течій, але надзвичайно важко сьогодні знайти людину, котра з упевненістю назвала б себе справжнім хіпі, растаманом, готом чи емо. А ті, хто назвуть, будуть або дуже марнославною, або дуже молодими.

Культурні норми досить суттєво впливають на наші установки та поведінку. Проте цей вплив не здійснюється «в обхід» біології. Все соціальне і психологічне є в кінцевому рахунку біологічним. Якщо очікування навколишніх так чи інакше впливає на нас, тоді це також частина нашої біологічної програми. Більше того поведінка, яка ініціюється нашою біологічною спадковістю, може акцентуватись культурою. Якщо гени та гормони приписують чоловікам бути фізично більш агресивними, ніж жінкам, культура може посилити цю відмінність завдяки нормам, які приписують чоловікам бути грубуватими, а жінкам – більш слабшими та м'якшими. Природній

відбір та «культурний відбір можуть взаємодіяти в справі формування генетично вигідних особливостей організму – цей процес психологи еволюціоністського напрямку називають «коеволуція». Як зазначає Джон Арчер [1, 260] «Свій внесок в подальші адаптивні процеси людини вносять сьогодні і генетичні, і культурні фактори, і ці два процеси є тісно взаємопов'язаними». Можна сміливо стверджувати, що біологічні фактори діють в контексті культури, а культура побудована на біологічному фундаменті.

Різноманітність гендерних ролей в різних культурах і в різні епохи підтверджує те, що наші гендерні ролі справді формуються культурою. В номадичних культурах (культурах кочівників та збирачів) освіта хлопчиків та дівчат практично є однаковою, оскільки чоловіки і жінки виконують майже одну і ту ж роботу. В хліборобських суспільствах гендерні ролі є більш диференційовані: жінки працюють в полі і сидять з дітьми, в той же час як чоловіки можуть піти, куди вважають за потрібне [1, 255]. В індустріальних суспільствах ролі досить різноманітні. Серед керівників у Південній Кореї жінки становлять тільки 2%, в Сполучених штатах – 17%, в Австрії - 28%, в Швейцарії – 48% . В Північній Америці більшість лікарів та дантистів – чоловіки; в Росії та Україні більшість лікарів – жінки, як і більшість дантистів в Данії.

Хочеться наголосити, що сьогодні одним з молодіжних захоплень, яке можна поставити в один ряд з популярними субкультурами є ролові ігри (рольовики). Від самого народження всі діти граються в рольові ігри, причому незалежно від статі. Це починається з годування білочки і чаю для ляльки. В більш зрілому віці інтерес спрямовується все далі від ляльок, проте казки все ж не вистачає. Видів рольових ігор декілька: постановка за книгою або фільмами (за сюжетом або за мотивом); відновлення (історична реконструкція) битв та подій, які відбувались в реальності, надумані майстром сюжету. Недавно в цей список додали і косплей. Всі ці ігрища відбуваються як в реальності, так і на папері або в комп'ютерній грі, з елементами рольових сюжетів [3].

Суть усіх видів ігор – театралізоване дійство, де кожен виконує свою роль. В живих, реальних іграх, необхідно мати навички бою, знання твору або сценарію, мову. Також шиють, беруть в оренду або купляють костюми. Досить часто гра затягується на декілька днів і проводиться десь за містом. Якщо проводиться масова постановка,

організатори вирішують питання врегулювання проведення ігор, аж до медичного обслуговування гравців. Іноді ці ігри коштують грошей, іноді все проводиться на чистому ентузіазмі.

Необхідно зауважити, що рольові ігри (RPG – *rolle playing game*) належать не тільки дітям, досить багато дорослих займаються ними серйозно, відновлюючи події певного часу. В хід ідуть вивчення зброї, мови, моди тих часів. Відновлюються костюми з використанням дорогих матеріалів. Називається цей рух Історичною реконструкцією. Тут враховується не тільки якість одягу та уміння грати свій персонаж, кожному мечу та сережці повинно бути історичне пояснення. Ці люди реально (вживу) відтворюють історію своїх або інших країн та подій. Гра для дорослих, з серйозним підходом до постановки. Проте починалось це все саме в золоту пору юності. Адже гратись хочеться незалежно від віку, статі гендерних відмінностей та статусу в суспільстві.

Українське суспільство багате на історичні події. Тож чи не варто підтримувати вищевказану форму ігор (історичні реконструкції) як для дорослих так і для дітей і цим сприяти забезпеченню реалізації національних та регіональних механізмів гендерної рівності в суспільстві. На думку автора варто над цим нам усім подумати.

Література

1. Майерс Д. Социальная психология. 6-е изд., перераб. и доп. – СПб.: Питер, 2002. 752 с.: ил. – (Серия «Мастера психологи»).
2. “Ми - не стадо!”, Або для чого молоді величезна кількість нових субкультур. (Тетяна ЛІТЕРАТІ «Ужгород») <http://www.google.com.ua/>
3. Ролевые игры. (Наталія Квитка) <http://www.google.com.ua/>
4. Свобода вибору чи нав'язування стереотипів (засідання клубу «Юн-прес») <http://www.google.com.ua/>

МОЛОДІЖНА СКЛАДОВА ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ (на прикладі Сумської області)

Павленко А. В.,

провідний фахівець проблемної лабораторії «ЦСГАРД» СумДУ

Трудова міграція на теренах Сумської області є сьогодні надзвичайно поширеним явищем, яке суттєво впливає на соціально-економічний розвиток регіону. Найбільш негативним наслідком трудової міграції є значне погіршення стану ринку праці. Результати соціологічного опитування, проведеного у квітні-липні 2008 року проблемною лабораторією «Центр соціально-гуманітарних аспектів регіональних досліджень» СумДУ, показують, що основною масою, яка формує «міграційну хвилю» з Сумської області є саме молода і кваліфікована частина населення (55, 7 %).

Детальний аналіз результатів соціологічного дослідження, в якому автор брала безпосередньо участь, дозволяє дослідити соціальний портрет молодої людини, яка виїжджає на заробітки за межі області, та основні причини і наслідки цього процесу.

Молодь (випускники шкіл, професійно-технічних закладів, ВНЗ) в наш час є найбільш економічно активною частиною населення. Мотиваторами працевлаштування для неї є не лише пошук гарного заробітку, але й можливість фінансової незалежності від батьків, самореалізації та накопичення професійного досвіду. Проте існує багато перепон на шляху до отримання першого робочого місця у молоді. Прагнучи поєднати навчання з роботою, молоді люди, як правило, влаштовуються на тимчасову роботу, де пропонується мінімальний рівень оплати. Для більш оплачуваного місця праці роботодавці вимагають наявності професійного досвіду, більшої освіченості та кваліфікації, а саме їх молоді і не вистачає [1].

Молоді люди з Сумщини змушені шукати працевлаштування за кордоном, бо просто не мають іншого вибору, вони є депривовані в основних сферах життя: у них немає можливості знайти роботу в себе вдома, вони стикаються з більш високим ризиком бідності та невідповідністю свого освітнього рівня до запропонованих їм місця та умов праці.

За даними сумського обласного центру зайнятості загалом 7032 особи у віці до 35 років перебувало на обліку у центрі зайнятості з метою працевлаштування на кінець звітнього періоду 2011 р. З них

303 випускники професійно-технічних закладів (193 жінки і 110 чоловіків), 339 випускників вищих закладів освіти (249 жінки та 90 чоловіків), та 22 молодих людей, які закінчили або припинили навчання у середніх загальноосвітніх школах (з них 13 жінок і 9 чоловіків).

Станом на 1 березня 2012 р. на 1 вакансію у середньому по області претендувало 23 особи, що шукали роботу [2]. Проте показовим є той факт, що саме молодь, найбільш прогресивна, творча та мобільна частина населення, яка б могла поліпшити та модернізувати виробництво та менеджмент, не має можливості знайти роботу на Сумщині. Саме відсутність реальної можливості знайти пристойно оплачувану роботу вдома найбільше впливає на рішення молоді. Чим більший вік респондента, тим цей показник буде нижчим.

Подальший аналіз результатів дослідження показує, що молодь, на відміну від інших вікових категорій, найменше зацікавлена у міграції задля пошуку більшого заробітку (38% у порівнянні з 48 % у респондентів віком 23-40 років та 43 % - вік 40-45 років). Це можна пояснити, мабуть, не стільки меншими потребами, скільки певною залежністю від допомоги з боку батьків чи родичів. Частіше за інше населення, молодь виїжджає на заробітки через погані умови праці або ж просто з цікавості.

Відрізняється за віком і географія поїздки. Респонденти віком до 25 років рідше висловлюють задоволення місцем свого проживання, проте і вирізняються більшим за інших патріотизмом. З цього можна зробити висновок, що якби умови праці та заробітна плата були кращими, молодь залишалася б працювати на батьківщині. Молодше населення висловлює своє бажання переїхати до великого міста України (15 % проти 9 % в інших вікових групах), та значно скептичніше відноситься до перспективи працювати в Росії (3 % проти 9%).

Значною проблемою є невідповідність попиту на робочу силу та її пропозиції у професійно-кваліфікаційному розрізі. Молоді люди з вищою освітою, виїжджаючи за межі області рідко працюють за спеціальністю. Так, серед молодих людей більше тих, хто, виїжджаючи, влаштовується робітниками на виробництво (21 %). Ця група опитаних лідирує і серед тих, хто за межами області працює у готельно-ресторанному бізнесі (10 %). Значна частина молоді

працевлаштовується у сфері будівництва (26 %) та у сфері обслуговування (продавці, перукарі, кухарі тощо) (12 %) [3].

Узагальнюючи наведений вище матеріал, можемо спрогнозувати наступні наслідки трудової міграції молоді. Сумську область покидають у рамках міграції найбільш економічно активна, освічена, переважно висококваліфікована частина населення, у підготовку якої були вкладені значні ресурси з боку держави. Саме цей відсоток людей виїжджає на заробітки на тривалий час і працює за межами області майже постійно. До того особи, що займаються нелегальною трудовою міграцією, не платять податки жодній з держав. Тож область втрачає не лише кошти з податків, але й висококваліфіковані кадри, на робочі місця яких будуть працевлаштовуватися люди з нижчим рівнем матеріальних претензій, проте і з нижчим рівнем професійних знань та навичок. До того ж, за результатами соціологічного дослідження, заробітчани, які на довгий термін залишають область – репродуктивно-активна молодь, а тому цей процес аж ніяк не сприяє підвищенню народжуваності та зміцненню сімей мігрантів.

Література:

1. Толстокорова А. Экономическое неравенство, социальная исключенность и трудовая миграция: проблемы украинской молодежи в период постсоветской трансформации / А. Толстокорова // Семинар «Equal Opportunities for All» organised in the framework of the Partnership in the Youth Field between the Council of Europe and the European Commission in the European Youth Centre, 2007, November 7-9, Budapest: [материали].
2. Статистика та аналітика. Сумський регіональний центр зайнятості. - Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/sum/control/uk/statdatacatalog/list>.
3. Звіт про результати виконання науково-дослідної роботи «Вплив трудової міграції на формування ринку праці Сумської області та визначення шляхів забезпечення економіки області кваліфікованою робочою силою». - Суми.: Сумський державний університет, 2008. – 103 с.

ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОСТИТУЦІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Валах О. О., студ. гр. ПСдб-11-1м ХНУВС

Світ сексуальної експлуатації залучає до своєї орбіти не лише дорослих, але і дітей. Дитяча проституція історично таке ж давнє явище, як і доросла, але в останню чверть ХХ століття, завдяки процесам глобалізації вона нестримно зростає. Найвища міра дитячої проституції відзначається у великих і курортних містах. Ці місця притягають дітей можливістю добування коштів для існування, а для користувачів дитячої проституції це можливість дешево купити сексуальні послуги. Хуан Мігель Петіт вважає, що зі скасуванням віз для туристів з більшості західних країн, Україна все більше стає одним з основних напрямків для секс-туризму [3].

За останні 10 років дитяча проституція в Україні стала нормою, а торгівля людьми, в цілому, є основною проблемою разом з низьким рівнем життя. Реальність така, що мало хто намагається заважати страшному процесу. Спеціальний доповідач ООН з питань про торгівлю дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії Хуан Мігель Петіт у своїй доповіді за результатами відвідування України у жовтні 2006 р. оприлюднив висновки про те, що в Україні дитяча проституція та торгівля дітьми є величезною проблемою. За даними Українського інституту соціальних досліджень серед жінок, які займаються наданням сексуальних послуг в комерційних цілях, 11% склали діти у віці від 12 до 15 років і 20% - у віці від 16 до 17 років [3]. Спецдоповідач відзначив, що в проституцію залучаються навіть 10-ти річні дівчатка. Наведені цифри свідчать про те, що у цей кримінальний бізнес залучено більш ніж 30% неповнолітніх, які займаються проституцією.

До проблеми виявлення причин проституції, а зокрема дитячої проституції звертаються як вітчизняні, так і зарубіжні учені: медики, психологи, соціологи: Ю.М.Антонян, М.І.Арсеньєва, Н.А.Аверін, Г.Є.Введенської, А.Вінкс, А.Л.Габіані, А.І.Гурова, Я.І.Гілінський, І.А.Голосенко, С.І.Голод, О.А.Гоноченко, Д.Д.Єнікєєва, Є.С.Жігарев, К.Є.Ігошев, С.М.Красуля, І.С.Кон, Т.П.Кудлай, Н.І. Кузнєцова, В.І. Лебеденко, А. М. Свящ, А.А.Станська, Н.В.Ходирєва та ін.

Дослідниками було висунуто цілу низку підходів до вивчення феномену проституції та сформовано багато визначень. Нами прийнято наступне визначення: проституція – це діяльність людини, що полягає в неодноразовому наданні сексуальних послуг іншим особам, які не ґрунтуються на почуттєвому потязі, з метою отримання винагороди, яка є основним чи додатковим джерелом існування [4].

Дитяча проституція – це коли дитина використовується з метою отримання сексуальних послуг особами за винагороду або будь-яку іншу форму компенсації. Винагорода чи компенсації може надаватися як самій дитині, так і третім особам [4].

Мета статті: виділити основні причини дитячої проституції. Аналізуючи вітчизняний і зарубіжний досвід причини можна розділити на три групи: генетичні, або їх ще називають фізіологічні, соціальні і психологічні.

Генетичні теорії розглядають вплив спадкових чинників, що приводять дітей до заняття проституцією. Біофізіологічні теорії пов'язують вибір «професії повії» з певним морфоконституційним типом людини.

За даними учених XIX в. У. Тарновського, В. Огорокова і ін.[2], що піддали повій антропометричним і біологічним дослідженням, було встановлено, що хоча дана категорія справляє загалом враження миловидних і навіть красивих дівчат, при детальнішому вивченні виявляється ряд фізичних недоліків: наприклад, переважання лицьових розмірів над головними, що дає можливість зробити висновок і про менший об'єм мозкових мас, що йдуть в збиток як розумовому, так і етичному розвитку людини, що надає сексуальні послуги; існування фізичних ознак звироднілості, таких як неправильні форми в розвитку черепа, сідлоподібне і незрошене верхнє небо, аномалії вух, зубів, кінцівок, асиметрія особи і ін.

На підставі цих фізичних особливостей був зроблений про те вивід, що з біологічної точки зору повії — це категорія природжено-порочних жінок, які можуть бути охарактеризовані як «хворобливі або недорозвинені істоти, загострені несприятливою спадковістю, що представляє безперечні фізичні або психічні ознаки звироднілості, всього що різкіше проявляють своє відхилення від нормальних жінок у відсутності етичних уявлень і в статевому відправленні».

Психологічні теорії дають різне пояснення природи проституції, перш за все дитячої. Теорії особових рис підкреслюють наявність у індивіда певних якостей, що приводять його до такого роду суспільної поведінки, а саме залежність; труднощі у відносинах з однолітками; відсутність прагнення до освіти [1].

Мотиваційно-потребні теорії вважають, що заняття проституцією є другорядною потребою, на перше ж місце висувається задоволення потреб в грошах, а також в реалізації сексуальних бажань. Психодинамічні теорії зв'язують тягу до заняття проституцією з прагненням подавити негативні переживання підлітка, такі як відчуття провини, страху, тривожності, що виникають в ранньому дитинстві в результаті спотвореного сімейного виховання.

Трансактний аналіз розглядає заняття проституцією як одну з «ігор», яка сприяє досягненню індивідом своїх, як правило, деструктивних цілей. Ці цілі закладаються батьками в ранньому віці у формі життєвого сценарію особи, внаслідок чого виробляється певний тип сценарної поведінки, змінити яке буває практично неможливо.

На відміну від біологічних і психологічних теорій, які розглядають проблему проституції на рівні розвитку і становлення конкретної особи, тобто на мікрорівні, соціальні теорії вивчають цю проблему на макрорівні (взаємозв'язок з соціальною політикою держави, культурними і етнічними нормами суспільства, економічними умовами) і на мезорівні (взаємини дитини з різними соціальними групами) [1].

На макрорівні проституція обумовлена, в першу чергу, соціально-економічною обстановкою в країні, залежно від якої вона переживає свої підйоми і спади. У періоди високого безробіття або інфляції вона зростає, оскільки низька заробітна плата або її відсутність штовхає людину, зокрема дуже юного віку, до надання сексуальних послуг, до участі в порнофільмах і ін. Серед соціальних груп для дитини найбільш значущою є сім'я. Тому коли говорять про схильність його до заняття проституцією на мезорівні, то виділяють наступні причини:

- неблагополуччя сім'ї. Аналіз соціологічних опитів сімей, де були виявлені діти, що займаються проституцією, показав, що взаємини між батьками і дітьми носили емоційно знеособлений характер або приймали форму фізичного або психічного насильства над дитиною; у більшості сімей не проводився контроль за дітьми з

боку батьків або контроль приймав жорсткий характер, що провокує протидію дитини встановленим вимогам, і приводив до конфліктних ситуацій; у більшості сімей спостерігалася серйозна матеріальна потреба і тривале безробіття батьків; серед членів сім'ї часто виявлялися раніше судимі люди з кримінальним минулим; для більшості сімей характерний низький культурний рівень;

- відсутність сім'ї, відсутність кого-небудь з батьків, наявність в сім'ї вітчима або мачухи;

- раннє залучення дітей до спиртних напоїв, сексуальні домагання з боку дорослих. Дані соціологічних опитів професійних повій, проведених в 1975 р. в США, показали, що в дитинстві практично всі вони були спокушені, звалтовані батьками або родичами, примушені до співжиття з чоловіками старшого віку, а потім кинуті;

- бажання стати матеріально незалежними від сім'ї;

- сексуальна активність підлітка, позбавленого матеріальної і сімейної підтримки;

- недостатня інформованість підлітка про статеві відносини.

На підставі досліджень Д. Бойера і Дж. Джеймса, проведених в 1978 р. серед підлітків, що надають сексуальні послуги, було виявлено, що 63% отримали первинний поштовх до заняття проституцією, почерпнув збочену інформацію про сексуальні відносини від друзів або в результаті випадкового власного досвіду. У них були відсутні знання про контрацепцію, венеричні захворювання;

- безконтрольність і байдужість адміністрації освітніх установ до позашкільних занять дітей.

Висновки. Отже, згідно розглянутих антропологічних, соціальних та психологічних теорій, існує певна особистісна схильність окремих індивідуумів до заняття проституцією. Саме цю схильність потрібно дослідити, щоб мати можливість її коригувати. З точки зору психології виникає питання – коли, в якому віці, переважно в яких ситуаціях формується та система цінностей, яка допускає можливість комерціалізації власного тіла, порушення сексуальної вибірковості, ставлення до себе як до об'єкта.

У наявності не розробленість державних і наукових підходів щодо усвідомлення самої проблеми виникнення дитячої проституції, бездіяльність соціальних, медичних та правових служб на тлі

захоплених описів красивого життя і незмірних доходів повій і ділків порнобізнесу в засобах масової інформації. Відсутність грамотного статевого виховання в школі і безпорадність батьків у сім'ї ставлять дітей перед необхідністю самостійно вирішувати цю проблему, робити свій власний вибір на користь занять проституцією. До наслідків такого вибору можна віднести: підірване дитяче здоров'я, обтяжене побоями, кримінальними абортами, венеричними захворюваннями, СНІДом, наркоманією та пияцтвом; зв'язку зі злочинним світом; сексуальну комерцію, пов'язану з перевезенням і продажем дітей за кордон, психічні травми, котрі ведуть до руйнування особистості дитини.

Перспективи дослідження. Існує необхідність психологічних досліджень щодо феномену дитячої проституції, зокрема вивчення ціннісно-сислової сфери неповнолітніх повій, щоб мати можливість надавати необхідну консультативну та корекційну допомогу дітям, що знаходяться у групах ризику.

Література

1. Ерохина Л.Д., Буряк М.Ю. Торговля женщинами и детьми в социальной и криминологической перспективе /Л.Д. Ерохина, М.Ю. Буряк – М.: Профобразование, 2003.– 431 с.
2. Андреева Г.М. «Социальная психология». - М., 2000. – 223 с.
3. Доклад, представленный Специальным докладчиком по вопросу о торговле детьми, детской проституции и детской порнографии Х.Петитом Генеральной Ассамблее ООН от 15 марта 2006 г., озаглавленной "Совет по правам человека". Добавление. Миссия в Украину. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/ru/documents/ods.asp?m=A/HRC/4/31/Add.2>
4. Іващенко В.О. Кримінологічні та кримінально-правові аспекти боротьби з торгівлею жінками та дітьми. Автореферат дисертації / В.О.Іващенко – Київ, 2000. – 45 с.

Наук. кер. - Шевченко Л.О., *завідувач кафедри загальної та прикладної психології і педагогіки ХНУВС, доцент, к. псих.н.*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Літяга І.В., к.п.н., доцент кафедри соціальної педагогіки та педагогічної майстерності,

Житомирський державний університет ім. Івана Франка

Соціальний захист – необхідний елемент функціонування будь-якої розвиненої держави. У Конституції України соціальний захист трактується як система заходів щодо захисту населення від соціальних ризиків. У ст.46 наголошується про «право громадян на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та інших випадках, передбачених законом»[1].

Науковці по-різному трактують поняття соціального захисту. Система соціального захисту в широкому сенсі – це система законодавчих, соціально-економічних і політичних гарантій, що надають умови для забезпечення засобами існування працездатним громадянам та соціально уразливим прошаркам. У вузькому ж сенсі соціальний захист – це система законодавчих, соціально-економічних і морально-психологічних гарантій, засобів і мір, завдяки яким створюються рівні для членів суспільства умови, що перешкоджають несприятливим впливам середовища на людину, що забезпечують гідну і соціально прийнятну якість їхнього життя[2].

Особливістю сфери соціального захисту є те, що в загальному вигляді обов'язок щодо організації і надання соціального забезпечення і соціального захисту покладається на державу. Держава виконує соціально-захисну функцію, тобто затверджує й забезпечує права і свободи людини(ст.3 Конституції України).

Державне управління у сфері соціального захисту населення здійснюють Кабінет Міністрів України, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування та їх виконавчі й розпорядчі органи, а також спеціально уповноважені на те державні органи, які забезпечують впровадження в життя державної політики у сфері надання соціальної допомоги населенню та інші державні органи відповідно до законодавства України.

У Законі України «Про соціальні послуги»(2003р.) визначений перелік соціальних послуг, до яких відносять надання соціальних послуг особам, які опинилися у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги.

Соціальні послуги – це комплекс дій держави, відповідних громадських і приватних організацій, спрямованих на створення і поліпшення умов життєдіяльності та можливостей самореалізації населення, а також на реалізацію соціальних, політичних, особистісних та інших прав.

Соціальні послуги надаються безкоштовно, зокрема дітям та молоді, які потрапили у складну життєву ситуацію у зв'язку з інвалідністю, хворобою, малозабезпеченістю, безпритульністю, сирітством, жорстоким ставленням у сім'ї.

Види соціальних послуг:

- соціально-педагогічні – організація навчального та виховного процесів, дозвілля, художньої, спортивно-оздоровчої та інших видів діяльності;
- психологічні – застосування психодіагностики, проведення консультацій;
- соціально-економічні – надання натуральної та грошової допомоги;
- юридичні – консультування з питань законодавства, здійснення прав та інтересів осіб;
- соціально-медичні – організація та здійснення профілактичних, лікувально-оздоровчих заходів, підтримка та охорона здоров'я;
- послуги з працевлаштування – пошук роботи, сприяння працевлаштуванню.

Соціальне обслуговування базується на принципах гуманізму, добровільності, конфіденційності, доступності, законності, рівних можливостей громадян, незалежно від статі, віку та національності, адресності й профілактичної спрямованості.

До основних форм надання соціальних послуг відносять матеріальну допомогу та соціальне обслуговування.

Соціальне обслуговування здійснюється в установах та закладах денного перебування, в установах і закладах тимчасового й постійного перебування та в територіальних центрах соціального обслуговування, а саме в: центрах соціального обслуговування населення, кризових центрах для жінок, притулках. Зокрема, до центрів соціального обслуговування населення відносяться:

- соціальний гуртожиток;
- центр соціально-психологічної допомоги;
- центр для ВІЛ-інфікованих дітей та молоді;
- соціальний центр матері та дитини;
- центр соціально-психологічної реабілітації для дітей та молоді з функціональними обмеженнями.

Ефективність соціального обслуговування залежить від того, що його мета має визначатись як на державному рівні, так і на рівні окремих регіонів, міст, районів та на рівні окремих груп населення і особистості, зокрема.

Отже, система соціального обслуговування населення має постійно розвиватись, відпрацьовуючи різні технології, визначаючи чітку структуру програм, принципів управління та створення власного інструментарію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кельдер Т.Л. Поняття соціального захисту і його основні напрямки в сфері праці / Т. Л. Кельдер // Економіка праці. – Режим доступу до ресурсу : <http://slv.com.ua/bookz/123/3351.html>.
2. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://constitution.org.ua/>.

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА ЯК ЕЛЕМЕНТ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Піскун К.В., *магістр,
ДВНЗ «Українська академія банківської справи
Національного банку України»*

Модернізація управління, побудова рухомої знаннями економіки і першість електронної торгівлі – це цілі, які перед собою ставлять багато країн, та при всій їх привабливості, навряд чи вони є досяжними через проблеми бідності, соціального розшарування суспільства, його недооцінку.

Приділяючи увагу забезпеченню інформацією і розвитку інформаційних технологій, міжнародні організації, уряди країн не надають належної ролі соціальній сфері у даному питанні.

Побудова інформаційного суспільства і соціальний вимір є важливими елементами електронного адміністрування і електронних послуг.

Термін «інформаційне суспільство» вперше з'явився у Японії у середині 60-х років ХХ ст. Він став основним в докладі спеціальної групи, створеної японським урядом для винайдення перспектив розвитку економіки країни. Спеціалісти, що запропонували цей

термін, пояснили, що він характеризує суспільство, у якому у надлишку циркулює висока за якістю інформація, а також є усі необхідні засоби для її зберігання, розподілу і використання. Аналіз літератури з даної тематики, засвідчує фрагментарність і нестабільність розвитку інформаційного суспільства. Очевидною є і нестача загальноприйнятої термінології, невпорядковані і нескоординовані роботи щодо технологічних, політичних, економічних, соціальних або освітніх перспектив інформаційного суспільства. Деякі з авторів вважають, що інформаційне суспільство дасть відповідь на соціальну нерівність, бідність, безробіття, а деякі, мають протилежну думку і вказують на розширення соціальної нерівності, розриву між тими, хто володіє інформацією і людьми, позбавленими її.

Друга точка зору пов'язана з широким соціальним контекстом, що включає проблеми соціальної єдності і так званого «цифрового розподілу» – розриву між тими, у кого є можливість виходу до Інтернету, і тими, у кого її немає. Позбавлені такої можливості – звичайні люди з низьким рівнем достатку, освіти та живуть у депресивних районах. І хоча наявність таких соціальних проблем широко визнається урядами і міжнародними організаціями, більшість національних і міжнародних ініціатив продовжують виходити не із соціальних обґрунтувань. Такий інформаційний вакуум, на сьогодні, існує і в Україні.

Проаналізувавши підходи стосовно визначення інформаційного суспільства багатьох авторів, можна зробити власний: інформаційне суспільство – це суспільство з високим рівнем розвитку і використання інформаційних технологій, розвиненими інфраструктурами, що забезпечують виробництво інформаційних ресурсів і можливість доступу до інформації.

Формування у країні інформаційного суспільства безперечно пов'язане з освітою у даному суспільстві. І як один з пріоритетів розвитку – організація комп'ютерної підтримки навчального процесу, тобто електронна освіта, – цілеспрямована навчальна діяльність, яка у процесі навчання і вивчення використовує нові мультимедійні технології та інтернет шляхом спрощення доступу до ресурсів та сервісів, а також за рахунок віддаленого обміну та співпраці. Необхідне проведення активного виховання людини, якій належить жити і працювати у інформаційному суспільстві. Навчання, на нашу

думку, необхідно сконструювати за регіональними особливостями та цільовими аудиторіями: діти, інваліди, пенсіонери, безробітні, сільські жителі, викладачі вузів, державні службовці і т.д., що врахує освітній рівень кожної групи, її життєві переваги, рід занять. Одним з важливих напрямків електронної освіти як основи становлення інформаційного суспільства може стати відкриття у провідних державних університетах нової спеціальності – «Медіалогії», що дозволить випускникам таких вузів ввійти в інфосферу спеціалістами XXI ст.

Подолання «цифрового розриву» для забезпечення єдності суспільства, рівних можливостей, боротьби з соціальним відторгненням; соціальний розвиток з особливим акцентом на забезпечення доступу до електронних сервісів, навчання користування ними, розвиток навичок, стимулювання користування мережею, поширення Інтернет-технологій, розвиток електронної комерції і послуг; розподіл ресурсів між програмами, призначеними для основної і соціально-уразливої частини суспільства, – стратегічні напрями реформ щодо створення ефективного електронного управління, що включає соціальний вимір.

Формування інформаційного суспільства неможливе без врахування соціальних факторів, яким необхідно приділяти значно більше уваги і тоді, як наслідок, економічні і суспільні перспективи можуть мати досить обнадійливий вигляд: добре інформовані і відповідальні громадяни, їх інтерактивна і творча участь, розвиток електронної комерції, електронного управління, комунікації без перешкод.

Наук. кер. - Дехтяр Н. А., доцент кафедри фінансів ДВНЗ
*«Українська академія банківської справи
Національного банку України»*

ПАТРІОТИЗМ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ – ЗАПОРУКА РОЗБУДОВИ ДЕРЖАВНОСТІ

Кітов М. Г., *д-р філос. н.,
доцент кафедри філософії*

Національний університет харчових технологій

Сучасне покоління людей є свідком розпаду СРСР і утворення на його теренах незалежних держав. Але думати, що успіх у розбудові української державності прийде сам собою, є небезпечною політичною ілюзією. Історія застерігає: сьогодні або ніколи український народ має завершити багатовікову боротьбу, довести її до логічного завершення – розбудувати власну державу. Особливу роль у цьому процесі має відіграти молодь, зокрема її передова частина – патріотично налаштоване студентство.

Джерелом розвитку, як відомо, є боротьба. Без неї суспільство впадає в стагнацію. Боротьба військова і мирна, політична і економічна, інформаційна і культурологічна, боротьба за власні державницькі, економічні, політичні культурологічні, геополітичні інтереси. Боротьба не знає спину, адже єдність протилежностей відносна, а їх боротьба абсолютна. В цій борні знайде місце кожна молода людина відповідно до свого фаху, здібностей, таланту і соціального статусу. Боротьба не означає боротися тільки «проти». Вона передбачає, насамперед, боротьбу «за». Головний недолік патріотичних сил України полягає саме в забутті цього «за». Майбутнє твориться не лише знищенням старого, а і опікою нового.

Значне місце у створенні нового якраз і належить студентству, адже його майбутній професіоналізм, запліднений національно-державницькою ідеологією активності, спроможний зрушити гори. Молодь за своєю природою є ані прогресивною, ані консервативною. Вона – лише потенція, готова до будь-якого починання. А це значить, що молодь піде за тим, хто своїм прикладом, своєю відкритістю, героїкою боротьби за ідеали свободи поведе її за собою. Патріотизм – це укорінене в душу народу почуття свободи нації. Громадянин може знати і любити свою землю, мову, культури, але нічого не робити для утвердження незалежної державності. Вищим проявом патріотизму є екзистенційна укоріненість в людині почуття постійної боротьби за свободу (політичну, економічну, культурну) своєї нації.

Найстрашнішою руїною, яка залишилася Україні від імперії, це руїна інтелектуальна. Невипадково українська держава не має на сьогодні концептуального, не говорячи вже про ідеологічно-психологічне забезпечення своєї розбудови. Це – найбільша біда сьогоденної України. Люди втрачають історичну орієнтацію, віру, підпадають під прес пропаганди доморошених українофобів. Необхідна система виховання

Патріотичне виховання не повністю збігається з національним. Національне виховання передбачає, перш за все, перебування особи в специфічному етнопсихологічному, соціокультурному просторі і формування етнічної самоповаги, почуття гордості за свій етнос. Як не обирають батьків, котрі народили і виростили дитину, так не обирають і національність. Це – природний феномен. Проте в реальному житті соціокультурні поля різних етносів пересікаються. Єврейськомовна сім'я, російськомовний дитячий садочок, російськомовна школа, українськомовний університет – такі і подібні варіативні життєві ситуації сьогодні в Україні зустрічаються ще дуже часто. Іншими словами, на формування особистості впливають культури різних етносів. Носієм же якої культури виросте особистість? Багато чого залежить від свободи її вибору. Проте існує й об'єктивна детермінанта цього процесу, а саме – розвиток етносу. Етнос у своєму розвитку проходить ряд етапів, ступенів розвитку. Одним із ступенів такого розвитку є формування його в націю. Нація – це етнос на такому ступені розвитку, коли усвідомлення необхідності створення власної незалежної держави виступає як життєва потреба більшості його соціальних груп і прошарків. Саме цю життєву потребу і виборює етнос навіть шляхом національно-визвольної боротьби. Тому для українця (селянина чи робітника, науковця чи інженера, представника любої політичної сили) взагалі не повинно існувати проблеми: бути чи не бути незалежній українській державності. Це право дано самою природою соціогенезу. Але названа проблема досить гостро стоїть перед представниками інших етносів. Саме для них існування української державності і української політичної нації є постійним плебісцитом, адже їм потрібно постійно усвідомлювати необхідність співвідношення своїх культурно-етнічних потреб з потребами і інтересами корінного, титульного етносу. Співвідношення своїх інтересів і потреб на користь корінного етносу, що досяг рівня

розвитку нації, і є патріотизмом. Людина не може бути патріотом сім'ї, народності, етносу, але може бути патріотом певного села, міста, краю, держави. Якщо найхарактернішою ознакою етносу як системи є ментальність, то такою ознакою політичної нації є патріотизм. Ментальність – це суто колективний феномен, адже окрема особа може й не мати всіх ознак ментальності свого народу. Патріотизм не виключає корисливості у відносинах між особистістю і певною спільнотою, але він завжди передбачає дію. Патріотом не можна бути, ставлячись до потреб нації споглядално. Патріотизм – це усвідомлення індивідом своєї окремішності, відмінності від певної спільноти і одночасне усвідомлення ним необхідності постійного співвідношення інтересів особи і спільноти, усвідомлення особою інтересів і потреб спільноти як власних та боротьба за їх реалізацію. Загальнолюдські цінності, які буцімто має засвоїти людина не існують. Існують цінності та ідеали певних спільнот, серед яких етнос і політична нація є найбільш системно зорганізованими. Тому людські цінності найбільш повно проявляються саме в національній формі. За їх реалізацію і повинна боротися молодь, адже їм належить майбутнє.

ЧИ Є УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО СОЦІАЛЬНИМ ІНТЕЛЕКТУАЛОМ?

Найдьонов О.Г., *к. філос. н.,
доцент кафедри філософії та соціально-гуманітарних дисциплін,
Херсонський державний аграрний університет*

Історія – це не боротьба класів, а змагання, співробітництво народів в ім'я інтелектуального і духовного прогресу. Тому її слід розуміти й сприймати як моральний та інтелектуальний поступ людства, як рух до Бога, до того, до чого закликав нас Христос, – праведного життя, миру, злагоди, гуманності.

Матеріалістична ідеологія, яка тривалий час була панівною у нас, не дозволяла суспільним наукам належним чином вивчати етногенетичні процеси: виникнення, розвиток, старіння тих чи інших народів, їх зв'язки з іншими етносами і расами. Адже саме це і є історією, крізь призму якої проглядається становлення і розвиток, вдосконалення людини, її тернистий «шлях до Храму».

Народ, нація, людство в цілому ізоморфні, тобто схожі на окрему людину структурно і функціонально. Ідея такої схожості обстоювалася багатьма відомими вченими. Своє яскраве відображення вона знайшла в платонівській концепції взаємозв'язку Людини великої (соціального Логоса) і Людини маленької (особистості), а також в теорії суспільства як великої “соборної особистості” О. Конта. [Див.: 1, 2] Ця ідея пронизує також древні вчення Сходу і Античності про єдність макро- і мікрокосму.

Керуючись антропним принципом, такі характеристики окремого індивіда як свідомість, розум, інтелект, дух, пам'ять, почуття, воля, душа, характер, менталітет можна перенести на соціум або етнос, до того ж не метафорично, а цілком реально говорити про свідомість, розум, дух, інтелект, волю, пам'ять, характер, душу, енергію суспільства чи народу.

Спробуємо виявити особливості українського народу як соборної особистості в контексті наявності (відсутності) соціального інтелекту.

Біологічне успадкування здійснюється автоматично без осмисленої участі людини, саме по собі. Що ж стосується соціального (етнічного) успадкування, то воно здійснюється за безпосередньої участі свідомості, точніше інтелекту людей і завдяки йому. Тільки людям і етносам притаманне як біо- так і соціоуспадкування. У тварин немає інтелекту і немає соціального («позагенетичного») успадкування. Соціоуспадкування у людей здійснюється шляхом збереження і передачі етнічної пам'яті особливими механізмами соціальної («позагенетичної») природи. Головну роль у таких механізмах відіграє інтелект. Якщо він послаблений або поруйнований, етнос втрачає свою пам'ять, помиляється у виборі між добром і злом, припиняється розуміння значення інформації (на біле кажуть чорне і навпаки). Іншими словами, втрачається аналітична здатність і вміння оцінювати ситуацію. Зі складної, тонко функціонуючої розумної системи етнос перетворюється на «отару баранів», якою керує погонич. Біблія про таких говорить: «Горе тим, що зло називають добром, а добро – злом, що ставлять темноту за світло, а світло – за темряву, що ставлять гірке за солодке, а солодке – за гірке». [3]

Інтелект виявляє себе в умінні вибирати (відбирати). Саме шляхом відбору (перебору) даних народжується знання (розуміння). Вирішальне значення в цьому випадку має елемент пам'яті – внутрішньої (оперативної) і зовнішньої. Інтелект – це інформаційний

аспект розуму людини чи етносу: здатність збирати, передавати, зберігати інформацію і використовувати її для вироблення знань (знаходження істини).

Що стосується етнічного інтелекту, то це здатність етносу (нації) робити вибір у найширшому розумінні слова:

- вибір між добром і злом;
- відбір своєї еліти (політичної, ділової, інтелектуальної, духовної);
- вибір форми держави, способу життя. І так далі.

«Та головний вияв національно інтелекту – в умінні формувати свою державу, її політику. Держава і є зосередження колективного (об’єктивного за висловом Гегеля) розуму». [4]

Зворотній бік інтелекту – ідіотизм. Ідіотизм нації (життя народу виявляється головним чином на державному рівні: в корумпованості, слабкості, «нечесності», некомпетентності державних структур, нездатності навести цивілізований порядок.

Українське суспільство більше нагадує соціального ідіота ніж соціального інтелектуала. Національний ідіотизм проявляється в «нерозумності» держави, квалості, нечесності (корумпованості чиновників, нездатності до боротьби з організованою злочинністю), не патріотичності, неоперативності.

Значною мірою така ситуація пов’язана з рисами національної підсвідомості (менталітетом). Ми не тому на чорне говоримо біле, що не розуміємо, що й до чого, а в силу свого характеру. Ми обманюємо самі себе – ось страшна особливість українського менталітету. Ми не використовуємо «знання серця» (вираз Г.Сковороди). В результаті прирікаємо себе на животіння у хворому суспільстві.

Література.

1. Конт О. Дух позитивной философии: Слово о положительном мышлении. Пер. с фр. – Изд. 2-е / О. Конт. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2011. – 80 с.
2. Платон. Бенкет / Платон ; [перекл. з давньогрец., комент. У. Головач, вступ. ст. Д. Реале]. – Львів : Український Католицький Університет, 2005. – 178 с.
3. Іс. V. 20.
4. Канигін Ю.М. Віхи священної історії: Русь-Україна . – К., Україна, 2001. – С. 155.

ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Назаров М., студ. гр. ГМ-71

В умовах обмеженості матеріальних ресурсів та збільшення темпів народжуваності виникає потреба в оптимізації та самоорганізації різних сфер діяльності як держави, так і суспільства.

Стає очевидним можливість застосування не тільки в біології такого фактору еволюції по Дарвіну як природний відбір. Держави, як цілісні організми, знаходяться в постійній взаємодії одна з одною, відстоюючи свої інтереси. Отже, з часом найбільш сильні та розумні починають домінувати, а слабкі – зникати, причому допомагаючи сильним ставати ще могутнішими.

З моменту проголошення незалежності Україна почала свій шлях з чистого аркушу, тому мусила зробити цивілізаційний вибір. Взявши до уваги вікові традиції, вибір став очевидним. У духовному світі – це християнські цінності, християнське розуміння державного, віротерпимість (цей вибір був зроблений з прийняттям християнства). В економіці вибір тяжіє до вільного ринку і конкуренції, права на підприємницьку діяльність та недоторканість приватної власності. У сфері політики – до європейських стандартів демократії. Тому Україна, як європейська держава, почала процес інтеграції до Європейського Союзу як носія тих цінностей, які вона сповідує.

Беручи до уваги той факт, що Україна сьогодні не є членом Європейського Союзу, очевидно, що активність та ефективність роботи інституцій громадянського суспільства в нашій державі не відповідають стандартам аналогічних інституцій в Об'єднаній Європі. Це пояснюється різними умовами формування суспільної свідомості в країнах Європи та Україні як складової Радянського Союзу.

У сучасному розумінні громадянське суспільство – це прошарок суспільства між владою та бізнесом, представлений громадськими організаціями, який демонструє високий рівень суспільної самоорганізації. Таким чином виділяють три сектори суспільства: влада (органи державної влади та місцевого самоврядування), бізнес (система підприємств, різного роду товариств) та громадськість (організації, які утворені за власною ініціативою засновника та не мають на меті отримання прибутку) [1, с.12-15].

Перед тим як почати розгляд питання про стан функціонування громадянського суспільства в Україні, варто взяти до уваги історичну складову. По-перше, українська держава – молода демократія, яка тривалий час була у складі тоталітарного Радянського Союзу. Даний режим, як раніше зазначалося, не підтримував прагнення громадськості до проявів активності, але це не означає, що їх не було. Громадські організації та рухи функціонували підпільно та саме їхня активна позиція, патріотизм, інформаційна діяльність в результаті стали каталізатором повалення тоталітарного режиму.

В Україні практично відсутній громадський контроль у сфері соціального реформування, тому якісні зміни не відбуваються. Суспільство має бути безпосереднім ініціатором змін у цій галузі, оскільки освіта, охорона здоров'я, житлово-комунальне господарство стосується кожного. У політичному просторі спостерігається пасивність громадських об'єднань чи відверте обслуговування впливових політичних сил.

Профспілкові організації в Україні існують більше за традицією, ніж реально виконують свої прями обов'язки. Ставлення бізнесу та влади до профспілок базується на застарілих уявленнях про роль їх у минулому, а суспільство не володіє інформацією щодо сучасного профспілкового руху. Більшість громадян України, не зважаючи на їхній соціальний статус, вважають, що профспілки в нинішньому вигляді існують радше за інерцією та не виконують покладених на них обов'язків [3, с. 85].

Успішна євроінтеграція України неможлива без ефективного функціонування інституту громадянського суспільства. Поборення стереотипів, трансформація суспільства у вільних та активних громадян – це завдання і держави, і громадянського суспільства. Інтеграція до Європи означає ідентифікацію себе зі спільнотою європейців та намагання реалізувати в Україні найкращі механізми взаємодії влади та суспільства, що діють в європейських демократіях. Треба зрозуміти, що розвиток громадянського суспільства потрібен Україні, а не Європі, і коли рівень розвитку громадянського суспільства в нашій державі наблизиться до рівня європейських держав, питання вступу України до ЄС буде для нашої сторони не принциповим, оскільки була досягнута мета – створення активної громадянської сили, яка є дієвим гравцем на державному та міжнародному рівнях.

Література

1. Балацький О.Ф. Менеджмент громадських організацій: навч. посібник / О.Ф.Балацький, О.М.Теліженко, О.А.Лук'янихіна. – Суми, 2011. – 364 с.
2. Арістотель. Політика / Арістотель. – К., Основи, 2005. – 238 с.
3. Михайловська О. Держава і розвиток інститутів громадянського суспільства // Політичний менеджмент. – 2005.- №3(12). – с.108-114.
4. Національна стратегія розвитку «Україна – 2015». К., ГО «Український форум», 2008. – 73 с.
5. Політична система і громадянське суспільство: європейські і українські реалії: Монографія / За заг.ред. д.і.н., проф. А.Кудряченка. – К.:НІСД, 2007. – 396 с.
Наук. кер. - Костенко А.М., ст. викл. СумДУ

ЕМОЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА ІЗОЛЯЦІЯ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Колісник Л., *практичний психолог СумДУ*

Наслідком сучасного темпу життя, з одного боку, є стрімкий розвиток інформаційного суспільства, з іншого ж – емоційно-психологічна ізоляція його членів. Стиль життя в умовах урбанізації дозволяє досягти значних результатів, зокрема, у виробничій та науковій сфері. Проте, поряд із цим яскравою рисою великих міст є загальна відчуженість людей. Скупчення великих мас населення у містах призвело до збільшення контактів між людьми, але це, як правило, безлике спілкування малознайомих та незнайомих людей. Таким чином, людині постійно необхідно взаємодіяти з іншими, поряд з тим вона позбавлена близьких та довірливих стосунків. Обмежене коло глибокого спілкування, замкнутість на своїх проблемах, відсторонення від життя інших – це плоди урбанізації, що поширюються по всьому світу. Сучасна людина живе своїм внутрішнім світом, менше - світами інших людей.

У наші дні значна частина людей принаймні час від часу переживає душевний дискомфорт, пов'язаний із браком глибокого,

довірливого інтимно-особистісного спілкування. Розбіжність між бажаними та наявними соціальними взаємовідносинами американські дослідники Л.А.Пепло та Д.Перлман називають самотністю. При цьому розрізняють два види самотності. Перший - самотність як емоційна ізоляція, пов'язана зі станом втрати або відсутності глибокої емоційної прив'язаності. Другий - самотність як соціальна ізоляція, що походить із відсутності соціальних зв'язків.

Проблема самотності досить змістовно представлена у психології у роботах вітчизняних та зарубіжних вчених. Її досліджували у контексті з'ясування самої сутності поняття самотності, причин її виникнення, характерних виявів і впливу на людей у різні періоди життя, взаємозв'язку суб'єктивного відчуття самотності і розвитку особистості. Багато досліджень присвячено вивченню відчуття самотності особистістю та її самооцінці, самотності та особливостей спілкування (Т.Ю.Довбій, М.Мицелі, Б. Мораш, Я.О. Овсяннікова, Л.Попелу, Г.Є. Улунова). Значна кількість робіт з даної тематики стосується переживання самотності особами старшого віку, а також людьми з певними фізичними чи психічними вдами (В.Д. Альперович, Т.В. Зозуля, С.Г. Корчагіна, О.В. Левина, С.Г. Максимова, А.І. Ташева, Ф. Хепфлінгер, Р.В. Шмелева, Р. С. Яцемирська, М.В. Прохорова, О.Н. Мухиярова, М.А. Іванов, Б.М. Мастеров). У великій кількості російських досліджень йдеться про особливості переживання самотності у підлітковому та юнацькому віці (А.А. Артамонова, Г.А. Гаврилова, Т.І. Гольман, О.Б. Долгинова, О.Р. Кирпиков, О.М. Коротеєва, С.В. Малышева, О.В. Неумоєва, Н.В. Перешеїна, Є.Є. Рогова, О.А. Селиванова, О.О. Третьякова, Г.Р. Шагивалеева, Р.В. Шмельов). На сучасному етапі зарубіжні вчені багато часу присвячують дослідженню впливу самотності на фізичне здоров'я людей (Г. Бернтсон, Дж.Д. Беррі, М.Н. Бурлесон, Л.Дж. Вайт, А.С. Гібс, Дж.М. Ернст, Дж.Т. Качіпо, Р.Б. Ковалевські, Л.Є. Кроуфорд, В.Б. Маларкі, С.М. Масі, Р. Стрікголд, М.І. Хагс, Дж.А. Хобсон, Л.С. Хоуклі та інші).

Вченими доведено, що самотність негативно позначається на когнітивних здібностях людини, її фізичному та психічному здоров'ї, її поведінці [3; 5]. Результати досліджень вітчизняних [1-2] та зарубіжних [3; 7] вчених засвідчують зв'язок самотності з такими індивідуально особистісними характеристиками як більша сконцентрованість на собі, знижена увага до інших, відсутність

відкритих та довірливих стосунків із друзями, низька активність в організованих групах, депресивні симптоми, сором'язливість, нейротизм, низька самооцінка, песимізм, інтровертованість, роздратованість, агресивність, підвищена тривожність, страх негативної оцінки, недостатній самоконтроль, залежність від зовнішніх обставин, схильність до контролю з боку оточуючих, відмова від впливу у міжособистісній взаємодії, складнощі у налагодженні контактів з іншими людьми. Переживання почуття самотності викликає низку стійких психофізіологічних реакцій – зокрема, відчуття втоми, розлади сну, млявість. Таким чином, стан самотності може бути значною перешкодою для повноцінного функціонування особистості на всіх її життєвих етапах.

За результатами досліджень в Україні, наприклад, близько 50% молоді мають високий та середній ступінь переживання почуття самотності [1]; у Росії кількість респондентів, які часто переживають почуття самотності, збільшується з 25% серед учнів шкіл до 45% серед студентів середніх спеціальних НЗ та 55% серед студентів ВНЗ [3]; у США - сьогодні для 15-30% людей самотність є хронічним станом, а 80% молоді до 18 років та 40% дорослих старших 65 років відчують самотність принаймні час від часу [4-6]. Отже, особливо гостро проблема самотності постає перед молоддю та представниками старшого віку.

Серед чинників виникнення переживання самотності у літньому віці перш за все варто зазначити втрату близької людини та погіршення стану здоров'я, що позбавляє можливості підтримувати широкі соціальні контакти. Щодо стану самотності в юнацькому віці, то тут існує цілий ряд чинників. Так, російська дослідниця Г.Р. Шагівалєєва відзначає наступні:

- порушення зв'язку між поколіннями у сім'ї, що може бути обумовлено матеріальним неблагополуччя родини, збільшенням робочого часу батьків, їх алкоголізмом та кримінальною поведінкою;
- відсутність організованої системи дозвілля дітей та молоді або ж неможливість скористатися подібним сервісом через брак коштів;
- складність працевлаштування у відповідності до отриманої освіти, що призводить до тимчасової, часто нелегальної трудової зайнятості;
- зменшення кількості шлюбів та збільшення середнього віку вступу у шлюб, що пов'язано як із загальною демографічною ситуацією, так і з економічними проблемами [3].

До цього варто також додати проблему дітей трудових мігрантів, які позбавлені повноцінного спілкування, а також особливості сучасної освіти, що передбачає часто самотійну роботу молодшої людини з інформацією, а час, відведений на спілкування з педагогами, все більше обмежується, інколи зводяться до мінімуму (дистанційна форма навчання).

Переживання самотності часто призводить до демонстрації асоціальних форм поведінки, виникнення різного роду залежностей: алкогольної, наркотичної, ігрової, інтернет-залежності. У випадку з молоддю негативні переживання позначаються на їх процесі соціалізації та на формуванні особистості, стають однією з причин їх соціальної дезадаптації.

Попри об'ємну теоретичність розробленість проблеми бракує матеріалу, що стосується практичної роботи у даній сфері. Тому необхідно інтенсифікувати роботу саме у зазначеному напрямку.

1. Лашук В.Г. Психологічні особливості переживання самотності в юнацькому віці: автореф. дис. ... канд. психол.наук /Лашук В.Г. – К, 2010. – 32с.
2. Овсяннікова Я. О., Довбій Т. Ю. Самооцінка та самотність: залежність і взаємозв'язок// Психологічні науки, № 58/2011. ст 119-122
3. Шагивалеева Г.Р. Одиночество и особенности его переживания студентами: Монография / Г.Р. Шагивалеева. – Елабуга: Изд-во ОАО «Алмедиа», 2007. – 157 с.
4. Berguno G, Leroux P, McAinsh K, Shaikh S. Children's experience of loneliness at school and its relation to bullying and the quality of teacher interventions. *Qualitative Report*. 2004; 9: 483–499.
5. Hawkey Louise C., Cacioppo John T. Loneliness Matters: A Theoretical and Empirical Review of Consequences and Mechanisms. // *The Society of Behavioral Medicine*, 2010
6. Heinrich LM, Gullone E. The clinical significance of loneliness: A literature review. *Clin Psychol Rev*. 2006; 26: 695–718.
7. Peplau, L.A. & Perlman, D. (1982). *Loneliness: a sourcebook of current theory, research, and therapy*. New York: Wiley.

ЗДІБНОСТІ ДО УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Федоришин М.В., студ. гр. М-01

Управлінська діяльність, як і будь-яка інша діяльність, може характеризуватися різним рівнем її якісних параметрів, виконуватися з більшою або меншою ефективністю. Це визначається багатьма факторами, але в першу чергу залежить від тих особистісних і професійних якостей керівника, необхідність у яких визначається змістом і характером управлінської діяльності. Іншими словами, головними факторами її ефективності виступають специфічні управлінські здібності. У зв'язку з цим поняття здібностей відіграє особливу роль при вивченні управлінської діяльності.

Здібності - це індивідуально-психологічні особливості особистості, що є умовами успішного здійснення якої-небудь діяльності і виявляють динаміку оволодіння необхідними для неї знаннями, уміннями і навичками.

Категорія управлінських здібностей включає дві підгрупи здібностей. Перша - управлінські здібності, необхідність яких обумовлена змістом управлінської діяльності як типу професійної діяльності: її специфічними умовами і вимогами, системою її основних - адміністративних функцій, «суб'єкт-суб'єктним» принципом її організації. Друга - здатності більш локального характеру, обумовлені тією або іншою основною управлінською функцією.

На ефективність управління впливають різні чинники, серед яких визначаємо:

- розумові та фізичні можливості людини, її спроможність здійснювати управлінську діяльність;
- засоби виробництва, за допомогою яких людина, колектив, суспільство виробляє все необхідне для життя, тобто підсилює розумові та фізичні здібності людини;
- соціальні умови, які сприяють розкриттю творчих здібностей окремого працівника і колективу в цілому;
- сукупний вплив попередніх чинників, посилені їх інтеграцією.

В управлінській діяльності велику роль відіграє людський інтелект, використання обчислювальних систем, інформаційне забезпечення праці керівників та спеціалістів. Специфіка сучасних систем, об'єктів і суб'єктів управління складається у примноженні творчих здібностей людини за рахунок інтеграції науки, техніки і виробництва. Велике значення мають професійний рівень керівника, його творчі здібності, рівень формалізації

накопиченого досвіду, здатність швидко приймати та реалізовувати управлінські рішення.

Однією з головних проблем формування творчих здібностей сучасних менеджерів є розвиток їх лідерських якостей і обізнаності в мистецтві управління. Зазвичай лідером вважають менеджера, який здатен ефективно впливати на інших і з яким бажає співпрацювати більша частина колективу.

У сучасному розумінні управлінське мистецтво — це систематизовані теоретичні узагальнення про кращі зразки (еталони), прийоми, методи та засоби успішної керівної діяльності; розвинуте вміння, з одного боку, ефективно використовувати теоретичні знання, а з іншого — діяти в тих ситуаціях, для яких наука управління ще не виробила необхідних рекомендацій.

Мистецтво управління комплексно характеризує творчу управлінську діяльність, яка показує роль індивідуальних якостей менеджера і стиль його роботи в досягненні поставлених цілей. Саме мистецтво управління визначає співвідношення формального і неформального управління, формування авторитету менеджера і прояв його лідерських якостей. Мистецтво управління — це сплав освіти, досвіду й індивідуальності творчої особистості.

Основою управлінського мистецтва є конкретний приклад, ситуація, зразок, у яких демонструється певна управлінська проблема і дається метод її вирішення. Діяльність менеджера, що працює творчо, володіє мистецтвом управління, характеризується підприємливістю, постійним пошуком нових можливостей у сфері економіки, технологій, організаційної структури.

Сфера впливу неформального лідера може виходити за адміністративні межі формальної організації. Чинники, що визначають можливість стати лідером наступні: вміння користуватися владними повноваженнями, професійна компетентність, організаційні здібності, високі моральні якості, харизматичний вплив та інші якості і можливості. Особливо важливою складовою психологічної структури особистості лідера є спроможність раціонально використовувати надану владу.

Отже, хоча управлінська діяльність – це мистецтво, яке, однак, базується на наукових принципах.

Наук. кер. - Кривопишина О.А., *д-р психол. н., доцент СумДУ*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Мироненко Ю.Л., студ. гр. М-01

З точки зору сучасних дослідників розвиток, становлення творчої особистості, її формування, створення умов творчої самореалізації індивіда залишається в багатьох аспектах відкритим для наукових дискусій. Велика практична значущість цієї проблеми та неможливість її вирішення в межах окремих наукових парадигм стимулювали процес інтеграції та взаємозбагачення теоретико – експериментальних та концептуальних підходів на шляху до створення єдиної теорії творчості [1].

Проблема розвитку творчості має історичний характер і залежно від способу життя, образу світу, який вона формує, а також від вимог суспільства до творчої особистості. Потреби самоактуалізації, які виникають у процесі творчої діяльності особистості, розвиваються як наслідок актуальних потреб суспільства. В зв'язку з цим, виникають нові етапи розвитку нашого уявлення про сучасну стратегію життєтворчості покоління, створення моделі формування творчої особистості у сучасному суспільстві.

Природа творчості — одне з найголовніших питань в дослідженні розвитку творчої особистості. Актуалізація психологічних механізмів розвитку творчої особистості є складним процесом, що пов'язаний з віковим становленням особистості [2]. Юність розглядається як етап перехідного стану до самостійної творчості творчих особистостей, саме в цей період формується людська особистість, починаються прояви її здібностей, нахилів, стратегічних та ситуативних патернів майбутньої сталої поведінки.

Вивчення розвитку творчої особистості в юності дозволяє визначити мотиваційні довготривалі установки, які характеризують спрямованість особистості на створення творчого продукту. В період юності мотиваційна сфера особистості перебудовується таким чином, що домінуючу позицію в її структурі займають схильності. Схильності визначають як спрямованість на конкретну діяльність, як потреба в будь-якому виді діяльності, як професійна спрямованість особистості. До специфічних особливостей схильностей відносять : спонукання до діяльності, яке завжди співпадає зі змістом цієї діяльності; при умові вибору адекватної її діяльності схильності

трансформуються в інтереси; при відсутності діяльності, що відповідає схильностям, з'являється незадоволеність своєю діяльністю [3]. Творча діяльність є соціально обумовлена, де більш повно представлені продуктивні компоненти; вона орієнтована на одержання принципово нових, соціально значущих і доцільно оформлених результатів; творчість є таким атрибутом людини, завдяки якому здійснюються соціально значущі зміни в навколишньому середовищі, розвитку культури й удосконалення особистості.

Творча сутність людини є ядром індивіда, вона може бути охарактеризована у його можливостях конструктивно вирішувати не тільки порівняно прості, але й досить складні проблеми, що виникли у професійному чи повсякденному житті [4].

Творча особистість включає в себе ряд компонентів та характеристик притаманних цьому поняттю. До основних характеристик творчої особистості відносять: здатність до самоактуалізації, креативність, готовність до ризику, нерівномірність успіхів під час вивчення різних навчальних предметів, наявність творчого потенціалу, високий рівень мотивації, самобутність, високий рівень розвитку емпатії, семантична гнучкість.

Характеризуючи творчу особистість в цілому, можна констатувати такі її особливості [5].

- Інтелектуальний потенціал – гнучкість, швидкість, дивергентність, здатність до наслідування.
- Допитливість – внутрішня пізнавальна мотивація, відчуття нового.
- Ініціатива – постійна активність і зайнятість, працелюбність, любов до труднощів.
- Незалежність, самостійність, прагнення до самовираження.
- Наполегливість, відданість справі.
- Оригінальність, творчість: прагнення до творчих задач та занять, винахідливість.
- Ерудиція, самореалізація.

Таким чином, у процесі свого життя, особистість проходить декілька етапів свого розвитку, основним з яких вважається період юності. Розвиток творчої особистості — це постійні змінення, переходи, перетворення родових, соціально-типологічних властивостей в індивідуальні, особистісно-сміслові її якості, що

виникають в ході онтогенезу. Особистісне зростання корелює з розвитком у напрямі самореалізації та самоактуалізації людини.

Список використаної літератури

1. Кривопишина О. А. Процес літературної творчості у юності у вимірах теорії динамічних систем / Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки: Зб. Наук. Праць. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2008. – № 22 (46).– С.43 – 50.
2. Кривопишина О. А. Процес літературної творчості, як низка самоподібних фракталів /Актуальні проблеми психології: Етнічна психологія.Історична психологія. Психолінгвістика. // За ред. Максименка С.Д. – М.-Л.А.Чепи.-К.:ДП «Інформаційно-аналітичне агенство», 2008. – Т. 9. – Ч. 3. – С.99-109
3. Гілфорд Дж.Теорія структури інтелекту.-К.: Знання,1996
4. Абрамова Г. С. Практикум по возрастной психологии: Учеб. пособ. для студ. вузов / Г. С. Абрамова [2-е изд., стереотип.]. — М. : Издательский центр «Академия», 1999. — 320 с.
5. А.Маслоу. Мотивация и личность. Самоактуализированные Люди: Исследование психологического здоровья. Мотивация и личность, - Спб., 1999. – 256 с.

Наук. кер. - Кривопишина О.А., *д-р психол. н., доцент СумДУ*

ПСИХОЛОГІЧНИЙ КЛІМАТ У КОЛЕКТИВІ

Артеменко В.А., *студ. гр. М-01*

Одним із показників успішної діяльності керівника організації (фірми, колективу) є рівень сформованості психологічного клімату. Психологічний клімат будь-якої установи породжується міжособистісною взаємодією, яка опосередковує не тільки міжособистісні впливи, а й вплив навколишнього фізичного середовища: речей, предметів, явищ тощо [2].

"Психологічна форма клімату, — пише Р. Х. Шакуров, — розкривається в емоційних, вольових та інтелектуальних станах і властивостях групи (так, можна говорити про атмосферу оптимізму, цілеспрямованості, творчого пошуку та інтелектуальної активності людини тощо)". На його думку, якщо в інтелекті, емоціях, волі

фіксувати соціальний зміст, то тут виявлятиметься соціально-психологічний аспект, який проявляється в єдності, згоді, задоволенні, дружбі, згуртованості[3].

Психологічний клімат колективу — якісний бік стосунків, що виявляється у вигляді сукупності психологічних умов, які сприяють або перешкоджають продуктивній спільній діяльності та всебічному розвитку особистості в групі[1].

Найважливіші ознаки сприятливого психологічного клімату колективу(групи):

- суб'єктивні ознаки (відсутність тиску з боку керівництва на підлеглих і визнання за ними права приймати рішення, значущі для справ колективу; достатня інформованість членів колективу про завдання та стан справ у колективі; усвідомлення і взяття відповідальності на себе за стан справ у групі кожним із її членів тощо);

- об'єктивні ознаки (високі показники результатів діяльності; низька плинність кадрів; високий рівень трудової дисципліни; відсутність напруженості й конфліктності в колективі тощо).

Загальні чинники формування психологічного клімату: характер виробничих відносин того суспільства, складовою частиною якого є група; організація й умови трудової діяльності; стиль керівництва; соціально-психологічні, тендерні та демографічні особливості групи; чисельність групи тощо.

Вирізняють такі основні чинники формування психологічного клімату:

- чинники макросередовища (соціально-психологічні тенденції науково-технічного прогресу; соціально-психологічні особливості територіального району, в якому функціонує організація, тощо);

- чинники мікросередовища (особливості матеріально-економічних, технологічних та організаційно-управлінських умов праці в колективі та ступінь задоволення людей цими факторами; особливості формальної структури в колективі та її співвідношення з неформальною; стиль керівництва керівника колективу; рівень психологічної культури керівника та співробітників тощо).

Отже, основними чинниками, що впливають на стан психологічного клімату в колективі є: умови праці та побуту, задоволеність ними; ступінь задоволення характером міжособистісних

стосунків зі співробітниками; стиль керівництва, особистість керівника, а також те, чи задоволений він співробітниками[2].

Відомий психолог Н. Л. Коломінський розробив схему, де враховано основні чинники, що зумовлюють задоволеність особистості виконуваною роботою, а також взаємний вплив різних компонентів. Схема перш за все має значення для діяльності керівника так, як допомагає запобігати конфліктності в колективі. Аби керівник сприяв згуртованості колективу, він має володіти такими особистісними характеристиками: визначеність, усвідомленість, цілеспрямованість, вибірковість, тактовність, дієвість, вимогливість, критичність, відповідальність.

З метою формування та поліпшення психологічного клімату в колективі (фірмі) бажано проводити тренінги, з допомогою яких психологи навчали б членів колективу і керівників високій культурі взаємодії та спілкування. Найбільш ефективними є такі форми тренінгів, як поведінковий тренінг, рольовий тренінг, соціально-психологічний тренінг спілкування та ін. [3]

Список використаної літератури

1. Максименко С. Д., Соловієнко В. О. Загальна психологія: Навч. посіб.— К., 2000.
2. Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии: Учеб. пособие / В. Д. Балин, В. К. Гайда, В. К. Гербачевский и др. // Под общей ред. А. А. Крылова, С. А. Маничева. — СПб., 2000.
3. Регуляция социально-психологического климата трудового коллектива. Практическая психодиагностика. Методы и тесты. / Под ред. Б. Д. Парыгина. — Самара, 2000.

Наук. кер. - Кривопишина О. А., *д-р психол. наук, доцент* СумДУ

АНАЛИЗ ВЛИЯНИЯ ИНТРОВЕРСИИ — ЭКСТРАВЕРСИИ НА МОТИВАЦИЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЛИЧНОСТИ

Ханюкова Е.А., студ. гр. М-01

Значимость мотивации для разработки современной психологии связана с анализом источников активности человека, побудительных сил его деятельности, поведения. Ответ на вопрос, что побуждает человека к деятельности, каков мотив, ради чего он ее осуществляет, есть основа ее адекватной интерпретации. В самом общем плане мотив - это то, что определяет, стимулирует, побуждает человека к совершению какого-либо действия, включенного в определяемую этим мотивом деятельность. Актуальность данной темы состоит в том, что индивидуально - психологические особенности человека (в нашем случае его экстра версия — интроверсия) оказывают определенное влияние на формирование типа мотивации деятельности.

Существенными для исследования структуры мотивации являются её четыре структурных компонента: удовольствия от самой деятельности, значимости для личности непосредственного ее результата, «мотивирующей» силы вознаграждения за деятельность, принуждающего давления на личность. Первый структурный компонент условно назван «гедонической» составляющей мотивации, остальные три — ее целевыми составляющими. Вместе с тем первый и второй выявляют направленность, ориентацию на саму деятельность (ее процесс и результат), являясь внутренними по отношению к ней, а третий и четвертый фиксируют внешние (отрицательные и положительные по отношению к деятельности) факторы воздействия.

Согласно теории И.П.Павлова в организме человека на действие раздражителя (мотивацию) возникает ответный рефлекс (активация). Ганс Юрген Айзенк дополнил данную теорию элементами теории активации. Исследователь ввёл понятия экстраверт и интроверт, а также разработал тесты для определения доминантного типа темперамента. Экстраверсию и интроверсию он связывает с индивидуальными различиями в работе, причем у интровертов по сравнению с экстравертами, исходя из результатов его исследований, предполагается более высокий уровень активации. Последние медленнее вырабатывают условные рефлексы.

Черты характера, обладая определенной побуждающей силой, ярко проявляются в ситуации выбора действий или способов поведения. С такой точки зрения в качестве черты характера можно рассматривать степень выраженности у индивида мотивации достижения — его, потребности в достижении успеха. В зависимости от этого для одних людей характерен выбор действий, обеспечивающих успех, в то время как для других более характерно стремление избегания неудач.

Мотив достижения успеха — стремление человека добиваться успехов в различных видах деятельности и общения. *Мотив избегания неудачи* - относительно устойчивое стремление человека избегать неудачи в жизненных ситуациях, связанных с оценкой другими людьми результатов его деятельности и общения. *Локус контроля* - характеристика локализации причин, исходя из которых человек объясняет свое поведение и ответственность, как и наблюдаемое им поведение и ответственность других людей. Интернальный (внутренний) локус контроля — поиск причин поведения и ответственности в самом человеке, в себе; экстернальный (внешний) локус контроля - локализация таких причин и ответственности вне человека, в окружающей его среде, судьбе [1].

Как известно, мотивация к тому, или иному виду деятельности обусловлена потребностями. Но помимо потребностей или даже вопреки им, существуют различные воздействия, исходящие от других людей и предметов окружающей среды, вызывают ответные действия человека. Это соответствует представлениям о социальной обусловленности поведения человека, о ведущей роли волевой регуляции, об обусловленности поведения человека чувством долга, пониманием необходимости или целесообразности.

Чтобы совершилось «действие мотивации» необходимо, прежде всего, её осознавать. Важность данного вопроса была отмечена многими учёными (И. П. Павловым, А. Н. Леонтьевым, М. В. Матюхиной и другими). Как говорил Обломов: «Я не могу хотеть того, чего не знаю». И это действительно так, ведь любой человек, будь он интровертом или экстравертом, прежде чем совершить поступок, должен ответить на вопрос «Зачем это нужно?»[2].

Понимание, «чего» я хочу добиться, означает понимание цели; понимание, «почему» — понимание потребности; а понимание «для чего» — смысл действия или поступка.

Лица экстравертного типа чаще всего потребность считают причиной поступка, и являются людьми с низким нейротизмом, высокой самооценкой, со склонностью к избеганию неудач и т. д., в то время как

долженствование (как причина поступка) называется чаще лицами, имеющими противоположные личностные свойства.

С другой стороны, экстраверты среди мотиваторов чаще называют потребность, мотивационную установку, внутреннее предпочтение (склонность), оценку возможностей и процесс удовлетворения потребностей, а интроверты — долженствование, внешнее предпочтение, недекларируемую нравственность, прогноз последствий и потребностную цель.

Лица с мотивацией стремления к успеху объясняют свой успех наличием способностей, а лица с мотивацией избегания неудачи объясняют неудачу отсутствием способностей. Таким образом, стремящиеся к успеху свои достижения приписывают внутренним факторам (способностям, старанию и т. п.), а избегающие неудачи — внешним факторам (легкости задания, везению и т. п.).

Значительное влияние на силу и устойчивость мотивов оказывает успешность деятельности человека. Успехи воодушевляют его, а постоянно возникающее удовлетворение от достигнутого результата приводит к удовлетворенности родом занятий, т. е. к стойкому положительному отношению к своей деятельности. Неудачи приводят к возникновению состояния фрустрации, которое может иметь два исхода в плане влияния на силу и устойчивость мотива. В одном случае неудачи, повторяющиеся неоднократно, вызывают у человека желание оставить эту деятельность, так как он полагает, что мало способен к ней. Эта *интропунитивная* форма фрустрации, направленная на самого себя (самообвинение), может привести к свертыванию целей деятельности, замещению их более простыми, доступными, или только к мысленному их достижению, или вообще к отказу от них.

В другом случае при *экстрапунитивной* форме реагирования на неудачи у человека возникает агрессивная реакция, направленная на внешние объекты, сопровождающаяся досадой, озлобленностью, упрямством, стремлением добиться намеченного во что бы то ни стало, даже вопреки реальным возможностям. При этом неудача рассматривается как случайность из-за сложившихся внешних обстоятельств. В результате мотив усиливается, но действия, предпринимаемые человеком под его влиянием, часто носят импульсивный и иррациональный характер: они продолжают осуществляться даже тогда, когда уже не целесообразны.

Так, результаты исследований Г. Томсона и С. Канникатта показали, что при разделении детей на группы интровертных и

экстравертных было выявлено, что у первых большая эффективность занятий была при похвале, а у вторых при порицании [3].

Между тем установлено, что порицание часто отрицательно влияет на лиц со слабой нервной системой. Похвала действует на них положительно, а на лиц с сильной нервной системой почти не оказывает стимулирующего действия. Публичная похвала очень хорошо оценивается людьми обеих категорий характера, в то время как публичное иронизирование вызывает самое отрицательное отношение. Что же касается выговора наедине, то больше половины людей реагируют на него позитивно.

Экстраверты чаще неадекватны в оценке своих способностей, склонны завышать или занижать уровень трудности постановки и выполнения цели и задач, а также уровня своих возможностей. Уровень притязаний зависит от сопоставления своих результатов с нормативными достижениями (результаты значимой для человека социальной группы), от самооценки и личностных особенностей. Известно, что нереалистично высокие или низкие стандарты ведут к "стратегии самопоражения". Максимальной эффективности соответствует не максимальная, а оптимальная сила мотивации.

В результате анализа влияния мотивации деятельности на развитие интроверсии и экстраверсии личности, можно сделать следующие выводы: степень выраженности мотивации достижения успеха и мотивации избегания неудач коррелирует с индивидуально психологическими особенностями личности (доминантным типом темперамента, экстраверсией—интроверсией, интернальным (внутренним) — экстернальным (внешним) локус контроля, интропунитивная — экстрапунитивной формой фрустрации. Исходя из проведённых исследований на сегодняшний момент в мире очень много людей смешанного типа характера - амбавертов. Вероятно, именно этот вариант является оптимальным, так как он наиболее сбалансированный, находится в зоне, так называемой «золотой середины», соответственно, мотивация деятельности личности зависит от системы направленности.

Список использованной литературы

1. Мотивация и деятельность / Х. Хекхаузен. — 2-е изд. — СПб.: Питер; М.: Смысл, 2003. — 860 с: ил.
2. Мотивация и мотивы/Е.П. Ильин — СПб.: Питер, 2002 — 512 с: ил.
3. Психология управления: учеб. пос. / С. И. Самыгин, Л. Д. Столяренко. — Ростов на Дону: Феникс, 1997. — 512 с.

Науч. рук. - Кривопишина Е.А., *д-р психол. наук, доцент СумГУ*

THE ANALYSIS OF INFLUENCE OF TEMPERAMENT TYPES IN MANAGEMENT

Shkurat M.S., *student gr. M-01*

Among the individual personality traits that strongly characterize human behavior, a special place belongs to temperament. Temperament is a genetically determined set of characteristics that remain unchanged from birth throughout life. It affects the individual's emotions and thinking, volitional action, affects pace and rhythm of language, behavior. The relevance of this topic is that temperament makes influence on the way how person works, relations with coworkers and that is why it is so important to know all positive and negative qualities of your temperament and benefit from them or control them.

According to the greatest scientist Pavlov I.P. there are four main types of temperaments: sanguine, choleric, phlegmatic and melancholic.

The sanguine temperament is characterized by high mental activity, vigor, working capacity, speed and vivacity of movements, fast tempo of speech. Manager with the sanguine temperament has positive qualities such as persistence, high mobility and easy adaptability to new circumstances, the ability to clearly and confidently operate during difficult situations, high productivity during dynamic work, optimism and a sense of humor, sociability and teamwork. Furthermore, sanguines particularly excel in offices that encourage creativity and innovation. On the other hand a sanguine-manager may show negative qualities such as formal attitude to their duties when they lose interest in their work, stubbornness and irritability in response to criticism, negligence in difficult situations.

Whatever the task, the tenacious choleric is on the job. With the innate need to control everything around them, choleric are marked by their and domineering attitudes. Manager with the choleric temperament is characterized by quick reflexes and constant striving to be ahead of everyone. In difficult situations choleric-manager can act courageously because he/she likes to risk and conquer the danger. Choleric is very active, critical, initiative and independent at work. This person is very sociable and extremely sensitive to public opinion. On the other side this kind of manager can be very rude, judgmental and unrepentant, impatient and unsympathetic, tactless and manipulative. He/she can change friends very easily, often tends to take the specific position in the team, sometimes vindictive, vengeful. The mood of choleric often changes unexpectedly. Being laid off, he/she can be a leader of a group that violates the discipline.

The most balanced of the four temperaments, phlegmatics are marked by their slow, steady approaches and lackadaisical attitude. Manager with phlegmatic temperament has such positive qualities as confidence and self-control, perseverance and persistence, acting without fear in difficult situations, does not come into conflicts, tries to complete everything that is planned. This kind of manager is friendly, diplomatic and inoffensive, pleasant and balanced, adaptable and consistent, patient and controlled. Disadvantages of phlegmatic manager: hesitant, doubtful and sluggish, compromising and aimless, nonchalant and indifferent, uninvolved and unenthusiastic.

Marked by their scheduled and critical temperaments, melancholies are known for crossing their "T's" and dotting their "I's." To a melancholy, no detail is too insignificant or excessive. Manager with a melancholy temperament has some advantages. This kind of manager is analytical, detailed and orderly, considerate and respectful, sensitive and self-sacrificing, cultured and idealistic. However, this manager has weaknesses such as instability, impulsivity, a tendency to rash actions, expression of rudeness and irritability. Melancholic's perfectionism may make them critical or pessimistic, and they drive themselves crazy with their efforts to measure up to their own high standards.

After analyzing all types of temperaments I came to a conclusion that the advantages of one type of temperament can be disadvantages of another type. The research shows that managers that have strong and balanced nervous system achieve better results than managers with opposite qualities. Temperament doesn't fully influence on the character of person that is why an individual may develop qualities that are needed in job. Also manager should realize the advantages of his/her temperament and use them in work.

A list of references

1. Психология управления: учеб. пос. / С. И. Самыгин, Л. Д. Столяренко. — Ростов на Дону: Феникс, 1997. — 512 с.
2. Общая психология. Учеб. для студентов пед. институтов / А.В.Петровский, А.В. Брушлинский, В.П.ЗинченкоВ.П. и др.; Под ред. А.В. Петровского, - 3-е изд., перераб. и доп. М., 1986.
3. Personality Analysis: <http://www.officearrow.com/small-business-management/>

Supervisor: Doctor of Psych. Krivopishina O.A.

РОЗВИТОК ЄВРОРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА: «КАРПАТСЬКИЙ ЄВРОРЕГІОН»

Король С. М., *аспірант кафедри політології,
соціології та психології СумДУ*

З точки зору перспектив розвитку єврорегіонального співробітництва України, на особливу увагу заслуговує діяльність Карпатського Єврорегіону. З огляду на переферійне розташування як до власних національних центрів, так і до потужних міжнародних організацій, а також і з точки зору важливості його геополітичного розташування слугує своєрідним мостом міжнародного співробітництва регіонів [1, с. 358].

Міжнародну Асоціацію "Карпатський Єврорегіон" (КЄ) створено 14 лютого 1993 р., підписанням у м. Дебрецені (Угорщина) міністрами закордонних справ України, Польщі та Угорщини Декларації про співробітництво населення, яке проживає в Карпатському регіоні. Декларація зафіксувала підтримку урядами цих країн бажання органів самоврядування і місцевої адміністрації в регіоні Карпатських гір і річки Тиси створити "Карпатський Єврорегіон" як структуру для підтримання відносин довгострокового співробітництва між різними його учасниками. До складу "Карпатського Єврорегіону" увійшли прикордонні адміністративні одиниці п'яти держав – Польщі, Словаччини, Угорщини, України та Румунії [2, с.116].

Площа єврорегіону становить 137,305 тис. кв. км., а населення нараховує 6,362 млн. чоловік (українська сторона) [3, с. 163].

Цілями "Карпатського Єврорегіону" визначені наступні:

- сприяння співробітництву в економічній, соціальній, науковій, екологічній, освітній, культурній галузях та в спорті;
- лобювання та втілення транскордонних проектів, співробітництво з національними інституціями та організаціями.

Місія Карпатського єврорегіону полягає у покращенні рівня життя населення данного регіону, збереженні миру, сприянні добросусідським відносинам по обидві сторони кордонів, зменшенні ефекту ізоляції на кордонах, забезпечення прозорості кордонів.

КЄ має власний бюджет, який включає кошти регіональних та місцевих органів влади, а також закордонних спонсорів, зокрема Фонду братів Рокфелерів, Інституту досліджень "Схід-Захід".

Організаційна структура Асоціації "Карпатський Єврорегіон" включає: Раду; виконавчого директора; Секретаріат; національні представництва; робочі комісії.

До складу Ради входять 15 чоловік (по 3 представники від кожної країни-учасниці).

25 січня 1996 р. на XIV засіданні Ради Єврорегіону (Егер, Угорщина) було затверджено Положення про Секретаріат Асоціації "Карпатський Єврорегіон". Згідно з цим положенням виконавчі та адміністративні функції здійснює виконавчий директор, який призначається Радою КЄ на два роки на підставі конкурсного відбору, який проводиться в регіонах-членах КЄ. До повноважень виконавчого директора входить організація виконання рішень Ради КЄ, керівництво Секретаріатом, координація діяльності робочих комісій та національних представників, підготовка проектів угод, проектів засідань Ради, підтримка контактів з місцевими та міжнародними інституціями [2, с.118].

Найважливішим геополітичним завданням "Карпатського Єврорегіону" є сприяння європейській інтеграції України, що було зазначене в «Стратегічній програмі регіонального розвитку Єврорегіону Карпати на період 2007-2013 років. [1, с. 360].

Даний єврорегіон один із перших та найпотужніших в Україні. Про це свідчить його кількість країн-учасників та ряд реалізованих міжнародних заходів і проектів в економічній, культурній, екологічній, соціальній, освітній сферах, а також проведення робіт по збереженню пам'яток культури, розвитку туризму і залучення ресурсів для розвитку музейних установ.

Література:

1. Кіш Є.Б. Центральна Європа в сучасній системі єврорегіональної інтеграції: Монографія. – Ужгород: Ліра, 2008. – 440 с.

2. Мікула Н. Єврорегіони: досвід та перспективи. – Львів: ІРД НАН України, 2003. – 222 с.

3.Збірник «Транскордонне співробітництво та розвиток транскордонних кластерів». Під редакцією В.С. Куйбіди, А.Ф. Ткачука, В.В. Толкованова. Київ, Видавництво «Крамар», 2009, 242 с.

МЕТОДЫ И СТИЛИ ВОСПИТАНИЯ КРЕАТИВНОЙ ЛИЧНОСТИ

Перфильева Е.А., студ. гр. М-01

Креативность - это способность человека порождать необычные идеи, оригинальные решения, отклоняться от традиционных схем мышления. Креативность является одним из компонентов творческой личности и не зависит от эрудиции. Людей, обладающих высоким уровнем креативности, называют креативными личностями.

Методы воспитания – научно обоснованные способы психолого-педагогического целесообразного взаимодействия воспитателя с воспитанниками с целью:

- организации воспитательной среды;
- создания условий для самоорганизации их жизни;
- психолого-педагогических воздействий на сознание и поведение;
- стимулирования их деятельности;
- инициации процесса самовоспитания.

Существует традиционное деление общих методов воспитания (они же называются методами педагогического общения) на три группы:

1) методы формирования сознания личности – рассказ, беседа, диспут, лекция, пример;

2) методы организации деятельности воспитанников и формирования опыта общественного поведения – приучение, упражнение, требование, поручение, создание воспитывающих ситуаций;

3) методы стимулирования поведения и деятельности – поощрение, наказание, соревнование.

В психолого-педагогической теории и практике наиболее традиционными принято считать методы убеждения, упражнения, поощрения, воспитания на личном примере, принуждения.

По стилю отношений между родителями и детьми в семье различают авторитарное, демократическое, либеральное и попустительские стили воспитания.

Авторитарное воспитание - тип воспитания, в рамках которого определенная идеология принимается в качестве единственной истины. При этом доминирует такой воспитательный метод как

требование. Принуждение является основным путем передачи социального опыта детям. Было обнаружено, что дети авторитарных родителей отличаются замкнутостью и робостью, обычно угрюмы, непритязательны и раздражительны. Они редко занимаются саморазвитием, не склонны к творческой деятельности.

Демократический стиль - это стиль отношений между родителями и детьми, в рамках которого отец или мать в основном выполняют необходимые обязанности по координации действий ребенка в организации его учебной деятельности, самообразования досуга, учитывая его интересы и собственное мнение, согласовывая с ним на правах «взрослого» человека все вопросы и проблемы. Было обнаружено, что дети демократичных родителей адаптированы лучше всего. Этот стиль в наибольшей степени способствует воспитанию самостоятельности, активности, инициативы и социальной ответственности. Со временем у этих детей развивается высокая самооценка, а в школе они учатся гораздо лучше, чем дети, воспитанные родителями с другими стилями поведения. Данный стиль воспитания способствует развитию интеллектуальной активности и чувствительности к побочным образованиям, которые возникают при мыслительном процессе.

Попустительский стиль обычно проявляется в семье как отсутствие всяческих отношений: отстраненность и отчужденность членов семейного союза друг от друга, их полное безразличие к делам и чувствам другого.

Либеральный стиль (невмешательство) воспитания характеризуется отсутствием активного участия отца или матери в управлении процессом обучения и воспитания. Многие, даже важные дела и проблемы фактически могут решаться без их активного участия и руководства.

Также можно сказать, что большие шансы проявить творческие способности имеет, как правило, старший или единственный ребенок в семье. Чаще творческие дети появляются в семьях, где отец значительно старше матери. Ранняя смерть родителей приводит к отсутствию образца поведения с ограничением поведения в детстве, что способствует развитию креативности. Благоприятно для развития креативности повышенное внимание к способностям ребенка, ситуация, когда талант становится организующим началом в семье.

Рассмотрев стили и методы воспитания, можно сделать вывод, что они влияют на становление творческой личности. Демократический стиль воспитания и общения родителей и ребенка максимально способствует формированию креативной личности.

Список использованной литературы:

1. Голованова Н.Ф. Общая педагогика. Санкт – Петербург, 2005.
2. Байбородова Л.В. Теория и методика воспитания. М.: изд. Владос. 2004.
3. Воспитательный потенциал семьи и социализация детей // Педагогика.- 1999.- № 4.
4. В.Н.Дружинин. Психология общих способностей. Москва, Издательство Наука. 1994 г. 399 с.

Науч. рук. - Кривопишина Е.А., *д-р псих. н., доцент СумДУ*

ТЕОРИИ КОНВЕРГЕНЦИИ. ИХ ЗНАЧЕНИЕ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ

Кайдаш В.В., *студ. гр. ГМ-91*

Теория конвергенции (лат. *convergentio* - сближение разного, вплоть до возможного слияния в единое) - учение, обосновывавшее мирное сосуществование двух систем, капитализма и социализма, возможность и необходимость сглаживания экономических, политических и идеологических различий между капитализмом и социализмом, их последующему синтезу в некое "смешанное общество".

Разрабатывалась в середине 1950-х годов ряда западных социологов, политологов, экономистов и философов: Дж. Гэлбрейт, У. Ростоу, Б.Рассел, П.Сорокин, Я. Тинберген и др.

Концепция появилась в годы идеологического и военного противостояния двух общественно-политических систем, социализма и коммунизма, представители которых боролись между собой за передел мира.

Политической причиной возникновения теории конвергенции явились геополитические результаты второй мировой войны. Теория

конвергенции послужила теоретико-методологической основой для возникших позже, а именно в 1980-е годы, концепции социализма с человеческим лицом и социал-демократической идеологии.

Противоположная ей "теория дивергенции" утверждает, что между капитализмом и социализмом гораздо больше различий, чем сходства. Никакого перетекания или смешения между ними не может быть.

Третья теория или, лучше сказать, свод теорий, избрала компромиссный путь, утверждая, что две общественно-политические системы могут соединиться, но прежде они должны сильно видоизмениться, причем несимметричным способом: социализм должен отказаться от своих ценностей и приблизиться к идеалам рыночной экономики. Иначе эти теории называются концепцией модернизации.

Уже на исходе перестроечных лет большой общественный резонанс приобрела парадоксальная концепция Френсиса Фукуямы.. Основываясь на теории конвергенции и исторических изменениях, происходивших в СССР, он сделал вывод о том, что с крахом коммунизма как исторически значимой общественной системы, из мировой истории удаляется последнее глобальное противоречие, противоречие между двумя системами.

Историческая реальность свидетельствует о том, что активно разворачивающаяся на наших глазах конвергенция регенерирует по преимуществу иррационалистические тенденции, присущие указанным системам. (На возможность этого указывали в свое время Г. Маркузе, Ю. Хабермас и Р. Хейлбронер.)

Как научная теория она умерла, но как руководство к практике она оказывает влияние на европейцев и в 21 веке. Современная конвергенция прежде всего приводит к взаимной гравитации и интеграции иррационалистических, дисфункциональных структур США и бывшего Советского Союза. В современных условиях бюрократизированный рационализм целеполагающих социальных структур (в веберовском смысле) не может продолжить себя, не переходя на более высокий уровень осмысления комплексных и многомерных проблем человечества в его настоящем и будущем.

Науч. рук. - Барвинский А.А., *к. псих.н., доцент СумГУ*

РОБОТА МЕДИЧНОГО ПЕРСОНАЛУ ЯК ІНДИКАТОР ЯКОСТІ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ В ЛІКАРНЯХ м. СУМ

Калита М., студ. гр. ЖТ-81,
Костенко А.М., ст. викл. СумДУ

Визначення якості медичних послуг є необхідним кроком і важливою складовою реформи вітчизняної медичної галузі. Якість послуги визначається рівнем задоволеності потреб пацієнта. Якість послуги значною мірою визначається й законодавством, але при лікуванні вона залежить від медичного закладу. У зв'язку з цим, одним із методів оцінки якості медичної допомоги є соціологічне дослідження, яке слугує об'єктивному відображенню ситуації з питань гарантії якості медичного обслуговування.

Метою дослідження є оцінити задоволеності пацієнтів якістю медичної допомоги, зокрема, роботою медичного персоналу.

Дослідження проводилося впродовж травня 2011 року на підставі рішення Координаційного комітету з впровадження стратегії «Нова Сумщина-2015», силами кафедри «Соціальної медицини та організації охорони здоров'я» медичного інституту та лабораторії «Центр соціально-гуманітарних аспектів регіональних досліджень» Сумського державного університету.

Дослідження проводилося серед пацієнтів стаціонарних відділень міських та обласної лікарень м. Суми, а також серед сільського і міського населення Сумської області. Опитування проводилося у два етапи:

1 етап – початок травня 2011 року серед пацієнти стаціонарних відділень лікарень м. Сум (1-ша, 4-та, 5-та, обласна). Всього було опитано 497 респондентів.

2 етап – середина травня 2011 року серед населення м. Суми (340 респондентів) та Сумської області (472 респондента).

Як ми вже зазначали, одним із показників якості медичних послуг є робота медперсоналу. Аналіз результатів дослідження свідчить про високий рівень довіри до лікарів. Так, роботою лікарів задоволені понад 79 % опитаних при цьому частково задоволені – понад 16 %. Ще понад 3 % не змогли визначитися.

При цьому опитані розмежовують кваліфікацію лікаря і рівень роботи медичного персоналу (включаючи і медсестер). Так, роботою медперсоналу задоволені понад 79 % опитаних при цьому частково

задоволені – 14 %, варіант «важко сказати» обрали 4%, «ні» - понад 2% опитаних. Найбільше роботою медсестер і молодшого персоналу незадоволені пацієнти п'ятої і четвертої лікарень м. Сум.

Спостерігаються відмінності у оцінках роботи медперсоналу між чоловіками і жінками. Незадоволені роботою лікарів понад 6% чоловіків, серед жінок негативно оцінили послуги лікарів майже 2%. У той же час пацієнтки більше нарікають на роботу молодшого медичного персоналу

В основному в роботі медперсоналу невдоволення викликає неухважність (понад 8%), недостатній нагляд (майже 6%), грубість (понад 5 %). Понад 52 % опитаних пацієнтів задоволені якістю медичної допомоги на стаціонарі, не змогли визначитися 12% хворих. Водночас із цим 96% опитаних пацієнтів вважають потрібними зміни в системі охорони здоров'я.

Таким чином, під час дослідження нам вдалося з'ясувати, що пацієнти Сумських лікарень в цілому дають позитивну оцінку роботі лікарів і медичного персоналу, але частина опитаних нарікають на низьку кваліфікацію, компетентність, неухважність, недостатній нагляд і грубість з боку медичного персоналу.

ЧИКАГСКАЯ «ШКОЛА ЖИЗНИ» КАК ЦЕНТР ФОРМИРОВАНИЯ СОВРЕМЕННОЙ ЭМПИРИЧЕСКОЙ СОЦИОЛОГИИ

Карих А.С., студ. гр. ГМ-91

Чикагская школа была первой институциональной академической школой в североамериканской социологии. По сути дела, в течение первой трети XX века Чикагская школа и была в основном социологией США. Американский историк социологии Деннис Смит в работе, посвященной этой школе, пишет, что «как сила, так и слабости Чикагской школы проистекают из столкновения между американским капитализмом и американским либерализмом». Школа опиралась в мировоззренческом плане на протестантскую религиозную традицию, преобладающую в американской жизни, в социальном плане — на идеи реформизма, а в гносеологическом — на эмпиризм. Значительное влияние на методологические позиции

школы оказала философия прагматизма, автор которой — Джон Дьюи также работал в эти годы в Чикагском университете.

Школа возникла на базе первого в США департамента социологии, организованного с момента создания нового университета в Чикаго в 1892 году.

Чикагская социологическая школа в период с 1915 года до начала 30-х годов сформировала интегральную и кумулятивную программу проведения основанных на местных проблемах исследований, которые произвели в свое время очень сильное впечатление. Несмотря на имевшиеся в этой программе слабые места, она стала важным этапом в институционализации социологии и эмпирических исследований и имела долгосрочное значение и влияние.

Главной своей практической задачей школа с момента создания поставила научное обеспечение решений, принимаемых местными органами власти, в частности муниципальными властями Чикаго. Вот почему в перечне ее исследований значительное место занимали такие проблемы, как девиантное и маргинальное поведение, изучаемое на примере работы тюрем графств, суда для несовершеннолетних, выполнения закона о бедности. Объектом исследования являлись пенитенциарная система, жизнь в отелях, бродяги, городские районы порока, банды, самоубийства, психические заболевания, «сухой закон», религиозные секты.

Основателем и первым деканом факультета социологии Чикагского университета был Албион Смолл. Первыми лидерами, создававшими социологическую школу в Чикаго, были также Дж. Винсент, Ч. Хендерсон, У. Томас. Свой значительный вклад внесли в становление школы также Л. Уорд, У. Самнер, Ф. Гиддингс, Э. Росс, Ч. Х. Кули. В рамках школы сформировалось несколько поколений исследователей.

Школа существует и пользуется высокой профессиональной репутацией и сегодня. Однако с конца 30-х годов она теряет свое исключительное, монопольное положение в социологической науке США. Причинами этого стало, с одной стороны, развитие социологии в других центрах, а с другой — уход в 1934 году тогдашнего лидера школы Р. Парка, возникшие разногласия относительно методов исследований и кризис концепции локализма как главного направления развития американской социологии.

Главная тематика Чикагской социологической школы сегодня — урбанистическая социология, проблемы социальной окружающей среды.

Науч. рук. - Барвинский А. А., к. псих. н., доцент СумДУ

МЕТОДЫ ЭКСПЕРИМЕНТОВ СОЦИОЛОГИИ

Либец А.С., студ. гр. ГМ-91

Эксперимент в социологии - это метод сбора и анализа эмпирических данных, направленный на проверку гипотез относительно причинных связей между социальными явлениями. В реальном эксперименте эта проверка проводится путем вмешательства экспериментатора в естественный ход событий: он создает или находит определенную ситуацию, приводит в действие гипотетическую причину и наблюдает за изменениями в ситуации, фиксирует их соответствие или несоответствие выдвинутой гипотезе.

Гипотеза - это предполагаемая модель рассматриваемого явления. На основе этой модели изучаемое явление описывается как система переменных, среди которых выделяется независимая переменная (экспериментальный фактор), подчиненная управлению экспериментатором и выступающая в качестве гипотетической причины определенных изменений в зависимой переменной.

Основными признаками социального эксперимента являются:

- активное вмешательство исследователя в систему изучаемых явлений;
- планомерное введение относительно изолированного экспериментального фактора, его вариация, возможная комбинация с другими факторами;
- планомерный контроль за всеми существенными детерминирующими факторами;
- эффекты изменения зависимых переменных должны быть измерены и однозначно сведены к влиянию независимых переменных (экспериментального фактора).

Структура социального эксперимента может быть представлена следующим образом:

1. Экспериментатор. Это обычно исследователь или группа исследователей, которые разрабатывают и проводят эксперимент.
2. Экспериментальный фактор (или независимая переменная) - условие или система условий, которые вводятся социологом. Независимая переменная должна быть, во-первых, управляемой, т.е. ее направление и интенсивность действия должны находиться в соответствии с программными установками; во-вторых,

контролируемой, если ее качественные и количественные характеристики раскрываются в пределах программы эксперимента.

3. Экспериментальная ситуация - ситуация, которая создается в соответствии с программой исследования для проведения эксперимента. В условия экспериментальной ситуации не включается экспериментальный фактор.

4. Экспериментальный объект - это группа лиц, согласившихся участвовать в экспериментальном исследовании

Проводимые в социологии эксперименты различаются: 1) по характеру объекта и предмета исследования; 2) по специфике поставленной задачи; 3) по характеру экспериментальной ситуации; 4) по логической структуре доказательства гипотезы.

Науч. рук. - Барвинский А. А., *к. псих. н., доцент СумГУ*

СТРУКТУРНО-ФУНКЦИОНАЛЬНЫЙ ПОДХОД К ИЗУЧЕНИЮ СОЦИАЛЬНЫХ СИСТЕМ

Яровая О.Ю., студ. гр. ГМ-91

Структурно-функциональный подход, - один из наиболее развитых и детально (от метатеории до эмпирических исследований) разработанных подходов в социогуманитарном знании 20 в., задающий принципы исследования социокультурных явлений и процессов (на уровнях общества, социума и культуры, личности, любого социального "объекта" - группы, общности, института, организации) как системно-организованной структурной целостности, в которой каждый элемент имеет определенное функциональное значение (функцию внутри этой целостности).

В социологии структурный подход акцентирует аспект социальной структуры (целостность взаимосвязанных элементов, процессы воспроизводства), а функциональный - аспект социальной организации (принципы соотношения и функционирования элементов) социума, общества как системы в целом.

Центральным для структурно-функционального анализа является понятие функции, которая рассматривается в нем в двух аспектах:

- 1) как "назначение" ("роль") "одного" из элементов некоторой целостности по отношению к "другому" или к целостности (системе) в целом;
- 2) как такая зависимость в рамках данной целостности (системы), при которой изменения "одного" оказываются производными (функцией) от изменений "другого" (на уровне прикладных и (или) статистических анализов эта зависимость описывается через взаимоотношения зависимой и независимой переменных).

В своем развитии структурно-функционального анализ прошел ряд этапов становления и представлен несколькими основными версиями:

- 1) предысторию структурно-функционального анализа связывают с идеями органицизма в социологии, прежде всего с именем Спенсера ;
- 2) основы структурно-функционального анализа ("его прообраз"), его исходные методологические принципы заложил Дюркгейм и его школа;
- 3) так называемый "ранний" функционализм представлен Британской школой антропологии - прежде всего Радклиф-Брауном и Малиновским ;
- 4) собственно классический американский структурный функционализм стал формироваться с 1930-х под влиянием круга идей Сорокина ; в это же время конституируются методологически близкие ему статусно-ролевые теории личности;
- 5) в конце 1940-х основные идеи структурно-функционального анализа были переинтерпретированы в терминах системного подхода;
- 6) 1950-1960-е - время доминирования структурно-функционального анализа в социологии в виде двух его основных версий: функционального императивизма Парсонса и функционального структурализма Мертона;
- 7) со второй половины 1960-х нарастает критика структурно-функционального анализа с разных теоретико-методологических позиций как внутри социологии (в меньшей мере - в антропологии), так и в общенаучной методологии;
- 8) в эти же годы (с середины 1960-х) происходит кардинальное переосмысление основ структурно-функционального анализа с позиций социологии социальных изменений - Турен , П. Штомпка и др.

Науч. рук. - Барвинский А. А., *к. псих. н., доцент СумДУ*

ФІЗІОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ТЕМПЕРАМЕНТУ

Карпенко Б.М, студ. гр. ЛС-101

Темперамент - це ті природжені особливості людини, які обумовлюють динамічні характеристики інтенсивності і швидкості реагування, ступеня емоційної збудливості і врівноваженості, особливості пристосування до навколишнього середовища.

Одне з основних властивостей вищої нервової діяльності - рухливість нервових процесів. Рухливість нервової системи характеризується швидкістю зміни процесів збудження і гальмування, швидкістю виникнення і припинення їх (коли цього вимагають умови життя), швидкістю руху нервових процесів (ірадіації і концентрації), швидкістю появи нервового процесу у відповідь на роздратування, швидкістю утворення нових умовних зв'язків, вироблення та динамічного стереотипу.

Комбінації зазначених властивостей нервових процесів збудження і гальмування були покладені в основу визначення типу вищої нервової діяльності. Залежно від поєднання сили, рухливості і врівноваженості процесів збудження і гальмування розрізняють чотири основні типи вищої нервової діяльності.

Слабкий тип. Представники слабого типу нервової системи не можуть витримувати сильні, тривалі і концентровані подразники. Слабкими є процеси гальмування і збудження. При дії сильних подразників затримується вироблення умовних рефлексів. Поряд з цим відзначається висока чутливість (тобто низький поріг) на дії подразників.

Сильний врівноважений тип. Різні сильної нервовою системою, він характеризується неуврівноваженістю основних нервових процесів - переважанням процесів збудження над процесами гальмування.

Сильний урівноважений рухливий тип. Процеси гальмування і збудження такі й урівноважені, але швидкість, рухливість їх, швидка змінюваність нервових процесів ведуть до відносної нестійкості нервових зв'язків.

Сильний урівноважений інертний тип. Сильні й урівноважені нервові процеси відрізняються малою рухливістю. Представники цього типу зовні завжди спокійні, рівні, важко збудливі.

Тип вищої нервової діяльності відноситься до природних вищих даними, це вроджена властивість нервової системи. На даній фізіологічній основі можуть утворитися різні системи умовних зв'язків, тобто в процесі життя ці умовні зв'язку будуть різно формуватися в різних людей: у цьому і буде проявлятися тип вищої нервової діяльності. Темперамент і є прояв типу вищої нервової діяльності у діяльності, поведінці людини.

Особливості психічної діяльності, що визначають його вчинки, поведінку, звички, інтереси, знання, формуються в процесі індивідуального життя людини, в процесі виховання. Тип вищої нервової діяльності надає своєрідність поведінки людини, накладає характерний відбиток на весь вигляд людини - визначає рухливість його психічних процесів, їх стійкість, але не визначає ні поведінки, ні вчинків людини, і його переконань, ні моральних устоїв.

Наук. кер. - Барвінський А.О., к. псих. н., доцент СумДУ

ОСНОВНІ УМОВИ СТАНОВЛЕННЯ ПСИХІКИ

Ступницька А.В., студ. гр. ЛС-105

Психічний розвиток є процесом, так як має динамічний характер - розпочавшись ще до народження дитини, розгортається та триває, за думкою більшості вчених, все життя людини.

Психічний розвиток відбувається накопиченням кількісних та якісних перетворень психіки, які забезпечують формування і функціонування особистості.

Для психіки спадковість в першу чергу дає сприятливі вияви - будова мозку, його функції, здатність до формування свідомості, однак іноді мають місце і несприятливі ознаки - соматичні та психічні хвороби та відхилення

При розгляді питання детермінації психічного розвитку людини фігурують поняття "фактори" і "умови". Фактори психічного розвитку - обов'язкові та незмінні чинники розвитку психіки, загальні для всіх індивідів

Умови психічного розвитку - специфічні особливості розвитку психіки конкретного індивіда, що мають варіативний та змінний

характер. На фоні типових, загальних для всіх людей факторів психічного розвитку проявляються специфічні умови становлення особистості.

Є такі фактори психічного розвитку, як біологічний, соціальний та активність самої особистості. На основі взаємозв'язку психічного розвитку людини зі зростанням і дозріванням її організму розгортається дія першого фактору становлення особистості - біологічної основи.

Біологічний фактор психічного розвитку - базові індивідні властивості людини, що виступають основою, вихідним чинником становлення особистості.

Загальний фактор - соціальне середовище - проявляється через конкретні умови соціалізації певного індивіда, зокрема впливу його родини, психологічного мікроклімату в ній, характеру стосунків, змісту сімейного виховання тощо.

Наук. кер. - Барвінський А.О., к. псих. н., доцент СумДУ

ЗИГМУНД ФРЕЙД І ТЕОРІЯ ПСИХОАНАЛІЗУ

Левкович М.А., студ. гр. ЛС-105

Одна з найвпливовіших ідейних течій ХХ ст. - психоаналіз. Виникнувши в рамках психіатрії як своєрідний підхід до лікування неврозів, психоаналіз спочатку не претендував на роль філософського вчення, яке розкривало б та пояснювало поряд із механізмами функціонування людської психіки також і закономірності суспільного розвитку.

Засновником психоаналізу в його класичній формі був австрійський психолог, невропатолог, психіатр Зігмунд Фрейд (1856-1939). Психоаналіз Фрейда був спробою синтезу двох напрямків досліджень природи людини:

- розкриття психічних поривань внутрішнього світу, змісту людської поведінки;

- аналізу впливу культурного та соціального середовища на формування психічного життя людини та її психічних реакцій. А це в свою чергу передбачало глибше вивчення структури особистості.

Психоаналіз ґрунтується на такому принципі того, що усі наші дії і думки мають свою першопричину. У поведінці людини немає ніяких випадковостей, всьому є причина і за бажання після аналізу самих себе ми її зможемо знайти. У підсвідомості завжди лежать головні причини здійснюваних нами дій. Фрейд відмічає, що наші думки про те, що ми усвідомлюємо здійснювані вчинки або поступаємо завжди раціонально, насправді, усього лише свого роду покриття, під яким ховаються справжні причини, що спонукали людину до тієї або іншої дії.

Окрема увага в психоаналізі відводиться періоду раннього дитинства. На думку Фрейда, наше бачення себе в дорослішому віці, це результат досвіду отриманого в перші роки життя.

Секс лежить в основі такого важливого досвіду раннього дитинства, вважав Зигмунд Фрейд. Варто відмітити, що значення слова " секс " в психоаналізі відрізняється від звичайного значення цього слова. На думку Фрейда " секс " і любов - це почуття, що виникають на основі радісного або такого, що засмутив нас фізичного досвіду перших років життя, із-за яких і виникають певні проблеми.

З раннього дитинства людини примушують відмовлятися від того, що він любить і таким чином, примушують вирости, вважав Фрейд. Згідно теорії Фрейда ці почуття з часом не згасають, а залишаються колишніми і саме тому людина іноді випробовує бажання повернутися до дитячих звичок. Від того наскільки жорстоке або добре до нас наше життя залежить сила виникаючих бажань.

Постійна присутність різних конфліктів в стані людини є другим важливим моментом в психоаналізі. За допомогою цього методу він хотів показати, що в кожній людині фактично завжди борються декілька сил таких як бажання і заборони, любов і ненависть і так далі

Наук. кер. - Барвінський А.О., *к. псих. н., доцент СумДУ*

ДОСЛІДЖЕННЯ НЕРВОВОЇ СИСТЕМИ В XVIII ст. І ПЕРЕХІД ДО ПОНЯТТЯ ПСИХІКИ ЯК ФУНКЦІЙ МОЗКУ

Тарасенко Л.О., студ. гр. ЛС-105

XVIII ст. – переломний момент в розумінні функцій головного мозку. Перші уявлення про рефлекторний принцип нервової системи людини Р. Декарт. Аналогія між дією штучних механізмів і діяльністю головного мозку. Розвиток теорій темпераменту зв'язаної з деякими властивостями нервової системи.

А. Галлер – засновник експериментальної фізіології. Ввів важливі для психології поняття збудливості і чутливості.

І. П. Павлов встановив і експериментально довів, що фізіологічною основою темпераменту є сукупність властивостей нервових процесів.

Й. Г. Прохазка розвинув новаторську концепцію про зумовленість психічних функцій людини діяльністю ЦНС.

Ч. Белл довів, що нервовий стовбур складається з двох різних структур зв'язаних між собою, в якій виділив волокна, що приводять до дії м'язовий апарат.

Ф. Мажанді експериментально довів, що передні кінці підкіркових нервових центрів – еферентні(рухові), а задні – аферентні(чутливі).

І. Сеченов довів, що всі акти свідомої і несвідомої діяльності психіки по своїй природі є рефlekсами.

Ф. Енгельс довів, що свідомість і мислення являються продуктами матеріального тілесного органу – мозку.

Зв'язок психічних функцій з мозком чітко виявляється при вогнищевих ураженнях головного мозку.

Наук. кер. - Барвінський А.О., к. псих. н., доцент СумДУ

УЧАСТЬ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ ОСВІТНІХ ПРОГРАМАХ

Тимошук Г., студ. гр. ПР-92

Пріоритетним партнером України у сфері освіти і науки виступає Європейський Союз, співпраця з яким є стабілізуючим фактором розвитку нашої держави. Підтримка України з боку Європейського Союзу в освітній та науковій галузі на сучасному етапі покращує формування в студентів вищих навчальних закладів професійно зорієнтованого спілкування іноземними мовами, розвитку мобільності, реформування освітніх систем та розширення наукових зв'язків із зарубіжними країнами, запровадження програм та проектів ЄС для становлення молодого особистості й професійних навичок у різних галузях знань.

Мета даної роботи: аналіз гуманітарних програм європейського Союзу, які діють на Україні, їх вплив на освітню систему України.

На сьогоднішній день ЄС пропонує українській молоді взяти участь у наступних освітніх програмах: Еразмус Мундус, Темпус, програма імені Жана Моне, Рамкові програми.

Рамкові програми спрямовані на розв'язання найбільш актуальних і перспективних проблем сучасної науки і технологій. Метою цих програм є підтримка довготривалого навчання і розвиток кар'єри кваліфікованих науковців через індивідуальні стипендії, що надаватимуться безпосередньо на рівні Європейського Союзу і дофінансовуватимуться регіональними, національними та міжнародними програмами [1, с. 14]. Україна отримала доступ до зазначених програм ще 12 років тому.

Програма Темпус – освітня програма, яка підтримує модернізацію системи вищої освіти і створює простір для співпраці в країнах – партнерах ЄС. Програма Темпус фінансує міжуніверситетську співпрацю у таких сферах, як розробка навчальних програм, управління університетами, взаємодія науковців та громадянського суспільства, партнерство освіти і бізнесу, а також структурні реформи в системі вищої освіти. На сьогоднішній день проекти Темпус запроваджуються майже в усіх областях України, понад 120 вищих навчальних закладів долучилися до реалізації проектів. Участь у проектах допомогла керівництву ВНЗ України, науково-педагогічному складу визначати і розвивати стратегічні напрямки модернізації, такі як покращення роботи бібліотек, використання мультимедійних засобів, залучення додаткових фінансових ресурсів. На сьогоднішній день проекти Темпус запроваджуються майже

в усіх областях України, понад 120 вищих навчальних закладів долучилися до реалізації проектів.

СумДУ здобув право на участь у проекті. Термін виконання проекту: січень 2009р.–січень 2011р. Координатором проекту був університет м. Кобленц (Німеччина). Спільним рішенням Сумський державний університет було обрано базою для наступної координаційної зустрічі, яка відбудеться у травні.

Еразмус Мундус – надає можливість студентам, аспірантам, а також науковцям з різних країн створювати комунікативний зв'язок один з одним. Вона ставить перед собою задачу міжкультурного обміну [3]. Мета програми – краща підготовка її учасників до активної діяльності, співпраці в сучасному глобальному суспільстві, яке базується на знаннях.

Протягом наступних чотирьох років учасниками програм академічної мобільності стануть 178 учасників з України.

Програма імені Жана Моне – це освітня програма, мета якої полягає у підвищенні рівня знань і поінформованості суспільства в ЄС і за його межами в питаннях європейської інтеграції через стимулювання викладання, дослідницької діяльності та дискусій на теми, що стосуються Європейського Союзу [2]. У рамках програми Жана Моне Європейський Союз виділяє кошти університетам на започаткування викладання дисциплін, пов'язаних з тематикою європейської інтеграції та розвитку наукової діяльності в зазначеній сфері [3]. Уперше українські університети та експерти взяли участь у програмі Жана Моне в 2001 р. За конкурсом програми Жана Моне 2011 року ухвалено до фінансування 160 проектних пропозицій, з них – сім українських.

Список використаної літератури

1. Бобало Ю., Лозинський А., Міюшкович Н., Бучок Т., Закалюжна Г., Шевчук Л. 7 Рамкова програма Європейського Союзу / Ю. Бобало, А. Лозинський, Н. Міюшкович, Т. Бучок, Г. Закалюжна, Л. Шевчук: Львів. – 2007. – №8. – 34с.
2. Брошура “Європейський союз – Україна: співробітництво у сфері вищої освіти”. – К.: 2010. – 20 с.
3. Новини Європейського Союзу. [Електронний ресурс] Головна сторінка. Новий конкурс освітньої програми TEMPUS-IV. – 18.11.2010. / Режим доступу:
http://cg.gov.ua/single_page.php?menu_id=3798&NameTable=single_page&TypeCod=&DEPAT=2899&pm=oda_menu.

Наук. кер. - Костенко А.М., ст. викл. СумДУ

ВАДИ ТА НЕДОЛІКИ ДЕМОКРАТІЇ ХХІ ст.

Панченко Ю.В., *к. істор. н., ст. викл. СумДУ*

Досвід демократичних перетворень в різних країнах світу в ХХ ст. підтвердив правоту А. де Токвілля, який попереджав про небезпеку для свободи, що криється в можливостях «тиранії більшості», котра може бути більш жорсткою чим тиранія небагатьох або одного. Невипадково У.Черчілль підкреслював: «Ніхто не претендує, що демократія є досконалою і всевидющою. Насправді, можна визнати демократію найгіршою формою правління, якщо не брати до уваги всіх інших, випробуваних людством»².

В демократичних державах відбувається цілеспрямована боротьба за владу певних груп людей, які можуть представляти інтереси окремих кіл, певних верств населення і при цьому застосовують на основі демократичних процедур політичні технології маніпулювання електоратом, використовують підкуп і навіть, шантаж.

В основному, через демократичні форми управління своє панування стверджують економічно потужні групи і організації за рахунок соціальних аутсайдерів. Такі дії роблять більшість громадян пасивними статистами в політичних іграх, а до влади приходять не завжди гідні і делікатні люди. Багато зловживань приховано в «машині голосування».

Демократія не виключає непримиренності до інакодумства. Вона не гарантує прийняття найбільш розумних рішень.

Обов'язковою умовою для здійснення усвідомленого вибору громадян рішень щодо важливих проблем суспільства є обізнаність у справах і зваженість. Тільки при такому стані рішення зборів прийняте більшістю голосів вільних громадян, набуває за демократії великого значення. Демократична процедура обговорення проблем, співставлення різних точок зору, обґрунтування пропозиції дають можливість зменшити ризики прийняття помилкового рішення, а свобода слова допомагає знаходити оптимальні способи розв'язання проблем і в той же час активізує громадську думку, яка живить демократію.

²<http://7000.kiev.ua/?s=info/mvyvody/7817>

Коли до влади приходять нечесні і некомпетентні люди слово може використовуватися на шкоду демократії, розпочати наступ на демократичні засади, насаджуючи боротьбу з інакодумством. Таке явище стає характерним для транзитних суспільств, для молодих демократій.

Крайнім формам демократії в перехідні періоди розвитку суспільства притаманна мітингова стихія, що може привести до охлократії, до тимчасового або більш-менш тривалого домінування в політичному житті суспільства натовпу, що є типовим проявом «негативної свободи», що межує з анархією і свавіллям.

Демократію важко і навіть неможливо знайти десь у вірцевому вигляді. Вона несе на собі відбиток людської обмеженості і недосконалості, імпульсивності, некомпетентності, недалекоглядності. Народ не можна ідеалізувати, він обирає до влади не найкращих, а таких, як він сам, кому він симпатизує з тих чи інших причин.

Треба зазначити, що демократичні принципи, в основному, торкаються політичної складової життя суспільства. Водночас в суспільному житті є такі сфери, де повинні панувати обізнаність і компетентність, а іноді – жорстка і конкретна воля однієї особи, яка несе управлінську або фінансову відповідальність. В таких умовах толерантність, терпимість до недемократичних установ, за твердженням професора Пенсільванського університету Е.Кеннеді, часто виступає як умова виживання демократичного управління. Жодна демократія не може існувати за умови надзвичайної ситуації, коли треба швидко прийняти рішення, організувати його виконання задля життя і безпеки людей. Демократична процедура, яка є тривалою в часі може завадити швидкій мобілізації людських та матеріальних ресурсів. Такі ситуації передбачені Конституціями та законодавством усіх демократичних країн, але надзвичайний стан є тимчасовим, обмеженим в часі і території.

Складно вимагати демократичності і відкритості банківської діяльності. Це відноситься і до економічної сфери. Сучасне виробництво побудовано на принципах жорсткої ієрархії: накази віддаються згори донизу і передбачають безумовне і чітке виконання на всіх ланках. Учасники виробничого процесу можуть залучатися до обговорення тих чи інших проблем, але після прийняття рішення воно стає обов'язковим для виконання. Взагалі економіка за

своєю природою є авторитарною системою, в якій принципи рівності, довіри повинні бути обмеженими. Таким же обмеженим, а не позбавленим повністю демократичності, є процес освіти і виховання. Американський вчений М.Олсон підкреслює, що в умовах демократії, економічне зростання повинно супроводжуватися достатнім рівнем особистої безпеки громадян та їхньої власності. Водночас певні елементи демократії можуть застосовуватися в усіх сферах життя суспільства.

Таким чином, значна частина найрозвиненіших країн сучасного світу мають демократичний політичний устрій, що характеризується певними рисами в організаційній структурі влади, або обрали демократію як тенденцію свого розвитку.

Особливе значення на користь демократії має те, що в авторитарній і тоталітарній моделі облаштування суспільства така категорія як «сила» займає статус головного аргументу вирішення в суспільстві конфлікту шляхом нанесення поразки супротивній стороні. В демократичній моделі сила відсунута на задній план, це останній аргумент, що використовується тільки у випадку потреби, а конфлікти вирішуються шляхом компромісів, судового розгляду.

ПРОФСПІЛКИ: ШЛЯХИ ДО ПОРОЗУМІННЯ

Бондаренко Х., студ. гр. ЖТ-02,

Панченко Ю.В., к. істор. н., ст. викл. СумДУ

У наш час, такий непередбачуваний і швидкоплинний, кожен громадянин прагне, щоб його права та інтереси були захищені, щоб у разі чого він мав надійну опору та підтримку. Це стосується будь-якої сфери людської діяльності. Саме з цією метою утворюються профспілки.

Трішки з термінології:

Профспілки – це добровільна громадська організація, що об'єднує робітників, які пов'язані спільними інтересами щодо виду їх діяльності як в виробничій, так і в не виробничій сферах, для захисту трудових та соціально-економічних прав і інтересів своїх членів.

Хтось подумає, що утворити профспілку дуже легко, як в принципі і вступити в неї. Але це дещо не так. Подібна організація

повинна мати чітку, стійку основу, на якій і базується її діяльність. Кожна профспілка має будуватися на певних принципах:

1) Демократичності – діяльність профспілок повністю підконтрольна їх рядовим членам. Саме вони обирають керівників профспілок та мають можливість їх відкликати. Шляхом обговорення на загальних зборах та голосуванням визначаються та стверджуються в остаточному варіанті положення проекту колективної угоди. Шляхом прийняття рішення на загальних зборах (конференції) вирішуються всі важливі для діяльності профспілок питання.

2) Незалежності та автономності – демократичні профспілки є організацією, ціллю якої є захист інтересів трудящих і тільки трудящих. Профспілки юридично не залежать в своїй діяльності ні від державних органів, ні від адміністрації підприємства, ні від будь-якої громадської організації або політичної партії, ні від будь-кого іншого. Це дозволяє профспілкам бути вільними у виборі напрямків, методів та видів діяльності. А також шляхів досягнення поставлених цілей.

3) Гласності, відкритості та доступності – всі збори, їх протоколи, звіти керівних органів та будь-яка інша офіційна документація профспілок має бути доступною для всіх її членів.

Щодо вступу до профспілок. Це також не хвилинна справа. Варто зауважити, що людина сама обирає профспілку, керуючись своїми принципами, інтересами та вподобаннями. Перш за все, робітник підприємства, організації, який хоче вступити до профспілки, має написати заяву на ім'я голови комітету профспілок з проханням про прийняття його в члени тієї чи іншої організації, вказавши точно її офіційну назву та дату, від якої він просить вважати його членом профспілки. Кожний робітник перед тим, як написати заяву про вступ, має уважно ознайомитися зі Статутом та вирішити, чи бажає він його дотримуватись.

Взагалі, профспілки виконують важливі функцію по відношенню до їх членів. Варто на цьому зробити акцент. Тож які функції виконують подібні організації?

1) Участь в колективних переговорах, відстоювання вигідних для робітників умов праці;

2) Підготовка та підписання колективної угоди;

3) Контроль за виконанням адміністрацією умов колективної угоди та примушування її ліквідувати порушення;

4) Представництво трудящих перед адміністрацією, в державних органах, а також в судах та таке інше.

Згідно з чинним законодавством, профспілки мають право на організацію та проведення страйків, зборів, мітингів, походів та демонстрацій на захист трудових та соціально-економічних прав та інтересів робітників.

Якщо говорити про Україну, то подібні організації розвиваються й у нашій країні. Тут, наприклад, діють: Незалежна профспілка гірників України, Незалежна профспілка гірників Донбасу, Вільні профспілки залізничників, Вільні профспілки працівників текстильної та легкої промисловості України, створено Українську спілку промисловців і підприємців, Спілку орендарів і підприємців України, Асоціацію фермерів України та інші організації.

На мою думку, утворення профспілок є дуже доречним, адже дійсно з їх допомогою можна вирішити дуже багато питань, які хвилюють багатьох людей. Тому хотілось би побажати нашій країні, щоб профспілки продовжували функціонувати і надалі, але керуючись основними їхніми принципами, на яких і ґрунтується їхня робота.

Це перш за все демократичність, незалежність та автономність, гласність, відкритість та доступність. Тож, єднаймося разом!

ПОЛІТИЧНА ЕЛІТА СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Фоміна Н., студ. гр. ЖТ- 02,

Панченко Ю.В., к. істор. н., ст. викл. СумДУ

Важливою запорукою прогресивного демократичного розвитку новітньої України є не лише формування власної нової, національно зорієнтованої еліти, але й узгодження дій еліти загальнонаціональної і місцевої (регіональної). Власне, від такої узгодженості суттєво залежить не лише результат державотворення, але і єдність, цілісність України як унітарної держави.

У сучасній політології є два основні підходи до визначення поняття «політична еліта» та її ролі у суспільстві – функціональний і цілісний. Перший пов'язаний з формальним соціальним статусом представника еліти в суспільстві. Другий визначає еліту на основі

своєрідного духовного аристократизму, культури, освіти, волі тощо. Іншими словами, поділ еліти України на регіональну і національну можливий, передусім, за компетенцією, функціональними її особливостями, діапазоном конкретних питань, які їй доводиться вирішувати. Звичайно, розподіл на еліту регіональну і загальнонаціональну можна здійснювати і за істотними відмінностями між загальнонаціональною (столична, обласна) і регіональною (провінційна) елітами. Тут маємо брати до уваги такі ознаки: рівень освіти, інтелекту; функціональний вплив на соціально-економічну і політичну ситуацію в Україні (ступінь можливостей і реальних дій).

Неважко помітити, що в багатьох випадках регіональна еліта, маючи специфічні риси й особливості, повноваження, разом з тим багато в чому копіює загальнонаціональну (столичну) еліту. Хоча заради істини треба вказати і на те, що з роками регіональна еліта України (особливо в колишніх високоіндустріальних центрах) стає все більш досвідченою, самодостатньою у вирішенні конкретних соціально-економічних, політичних та інших проблем, тобто – мало поступається еліті загальнонаціональній.

За усіма ознаками у сучасній Україні домінуючою за ціннісними орієнтаціями, реальними діями є тоталітарно-ліберальна еліта. До першої відносимо колишніх функціонерів, до другої – еліту, безпосередньо пов'язану з соціально-ринковою, підприємницькою діяльністю, бізнесом.

Великі надії в Україні з перших років незалежності поклалися на «нову» українську еліту. І саме тому, що вона почала було формуватися переважно як носій національно-культурних ідей і цінностей. За таких обставин потенційно наріжним каменем творення новітньої української держави мала стати тисячоліттями незреалізована національна ідея. Так, однак, не сталося. Поступово на ключові посади, в тому числі й президентську (Л. Кучма), прийшли лідери господарського, економічного типу, підприємці, власники, банкіри.

Для сучасної української еліти будь-якого рівня властивий так званий киевоцентризм, з поділом на київську, донецьку, дніпропетровську і трохи харківську еліту, суттєву різницю між якими все ж помітити майже неможливо. Якщо колишній компартійний еліті (України, СРСР) були притаманні такі риси, як комчванство, самовпевненість, відірваність від народу, невміння спілкуватися з

ним, то в цьому плані мало чим відрізняється від неї сучасна українська еліта.

Серед політичних лідерів сучасної України можна виокремити два типи:

"поступливий" — лідер консервативного типу, тобто такий, що під певним тиском намагається зберегти в країні раніше існуючу систему;

"інверсійний" — лідер, якого визнають і сприймають через переслідування його владою чи критику з боку інших лідерів або політичних сил.

Аналізуючи феномен сучасного політичного лідерства в Україні, щодо багатьох лідерів абсолютно неможливо визначити, є вони лідерами загальнонаціональними чи регіональними; інтереси яких соціальних груп захищають; яке їх ставлення до існуючого суспільного устрою — функціональне, дисфункціональне чи стабілізуюче. Інакше кажучи, нині в Україні не бракує так званих "розмитих лідерів", які діють адекватно суспільно-політичним змінам і конкретним колізіям. Таких лідерів скоріше забагато. А тому поява дедалі більшої кількості лідерів елементарного популістського типу загрозлива для України. І це тоді, коли суспільство сьогодні надто гостро потребує сильних лідерів, гідних сповна взяти на себе відповідальність за долю усієї нації, а не лише за долю своїх виборців.

У житті кожного суспільства є фундаментальні цінності, співвідношення яких, власне, і має визначати його еліта. Серед таких цінностей особливо виділяються такі діалектично суперечливі цінності, як: свобода і необхідність; держава і ринок. Образно кажучи, чим більше держави, державного регулювання (втручання), тим менше ринку і свободи. Це аксіома, хоча стовідсотково відкидати державне регулювання аж ніяк не слід. Принципово важливо, що і загальнонаціональна і регіональна еліта в Україні – це еліта не стільки політична, скільки економічна, еліта ділових кіл.

Усій українській еліті нині бракує, передусім, державницької відповідальності за практичні дії, а також і політичної культури. Ще В. Липинський наголошував, що політична культура – це глибоке усвідомлення елітою свого не просто класового, але національного інтересу і активна творча діяльність з його реалізації в процесі служіння своїй державі та в здобутті політичної влади. Для багатьох представників нинішньої української еліти здобуття влади є самометою, егоїстичним, але не державницько-національним прагненням.

ЖІНКИ В ПОЛІТИЦІ

Бондарева Т.О., студ. гр. ЖТ-02,
Панченко Ю.В., к. істор. н., ст. викл. СумДУ

В силу історичних обставин чоловіка вважають лідером у суспільстві. На початку цивілізації, коли основним критерієм виживання людини в суворих умовах життя були фізична сила та витривалість, така думка була цілковито виправдана. У різні історичні періоди роль жінки в суспільстві змінювалась. Протягом століть жінки виборювали собі рівні з мужчинами права. На початку XIX ст. жінки, які до цього часу займались лише домогосподарством, почали освоювати роботу на фабриках, завдяки чому могли забезпечити сім'ю. А в кінці цього ж століття у більшості високорозвинених країнах жінки отримали громадянські права. У 1960-ті роки виник рух "За визволення жінок", який ставив за мету повністю урівняти жінок з чоловіками у громадянських та економічних правах. Поволі спектр можливостей панянок розширювався. Сьогодні жінки працюють лікарями, адвокатами, займаються бізнесом. Тепер ніхто не здивується, зустрівши пожежника чи будівельника у жіночій особі, а в арміях деяких західних країн вони займають провідні посади. Однак вибір між кар'єрою та материнством залишається для багатьох жінок досить складним.

Багато як чоловіків, так і жінок вважають, що велика політика — не жіноча справа. Та як багато добра може зробити жінка для суспільства та нашої держави? Адже вона дбає насамперед про інтереси своїх дітей. А дбати про дітей означає дбати про економічний добробут країни, в якій вони живуть, удосконалювати систему освіти, охорони здоров'я. Бачачи, що в світі є багато людей, які потребують підтримки, жінки з усього світу створюють добротні фонди та організації, призначені для допомоги сиротам, людям, хворим на рак, біженцям та ін. Протягом століть жінки виборювали право займатися політичною діяльністю, та нашттовхувались на опір суспільства, яким керували чоловіки. Втручання жінки в політику почалося зі здобуття виборчого права. Першою у світі жінкою прем'єр-міністром стала Сірімаво Бандаранаїке. Пізніше її досягнення повторила ізраїльтянка Голда Меїр.

Один з найвпливовіших політиків в історії Великобританії, залізна леді Маргарет Тетчер прагнула до успіху з дитинства. При цьому, ні впливовими знайомствами, ні завидним становищем у суспільстві, які б допомогли зробити їй кар'єру, спочатку вона похвалитися не могла.

Амбіції Тетчер були неприборкані. Це підтверджували навіть її подруги по коледжу. Вперше вона спробувала потрапити до парламенту

від Консервативної партії в Датфорті у віці 23 років. Тоді це викликало справжній скандал - вона була наймолодшим кандидатом і єдиною жінкою, яка претендувала на участь у національному управлінні.

Спроба не увінчалася успіхом, але це не зупинило Маргарет. Через п'ять років вона знову брала участь в передвиборній гонці а місце в парламенті в багатому передмісті Лондона, відомому як Фінчлі, і перемогла. Багато в чому цьому сприяв ораторський дар Тетчер.

Пізніше прем'єр-міністр Гаролд Мак-Міллан призначив її парламентським секретарем. Через 9 років Тетчер стала міністром освіти і науки, а ще через п'ять - лідером Консервативної партії.

У результаті Маргарет стала прем'єр-міністром Великобританії і протрималася на посаді рекордний термін - 11 років. Вона вивела країну з фінансової кризи, зробивши те, що не міг зробити жоден прем'єр-міністр за попередні три терміни. Тетчер була твердою, владною, честолюбної і підкреслювала це. Прізвисько "Залізна леді", яке дали їй російські журналісти, дуже лестило Тетчер.

Сьогодні більшість українців справді готові голосувати за жінок-політиків. Але не за бізнес-вумен, які, насамперед відстоюватимуть власні інтереси, а за сильних, неконфліктних, але принципових жінок, які скликають не на страйки і барикади, а навпаки, вміють проявити істотну і безпосередню турботу про своїх виборців.

Сьогодні назрів "голод" на жінок-політиків, які могли б освіжити політичну еліту України своїми прогресивними, справедливими ідеями, спрямованими на користь суспільства.

АНАЛІЗ МОДЕЛЕЙ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМУНІЗМУ. ЙОГО ЕТАПИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НА ТЕРЕНАХ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ

Бардак В. В., студ. гр. ЖТ – 02,

Панченко Ю.В., к. істор. н., ст. викл. СумДУ

Ідея суспільного ладу, за якого всі люди будуть рівноправними трудівниками і власниками суспільного багатства, є давньою мрією людства. Основними ідейно-політичними доктринами, що відображають інтереси робітників і в цілому осіб найманої праці, є комунізм і соціал-демократія як різновид соціалізму. Головною ідеєю комунізму й соціалізму є ідея соціальної рівності, тобто рівності

людей за їх становищем у суспільстві. Розрізнені, близькі до соціалізму й комунізму ідеї у тій чи іншій формі висловлювались ще в докапіталістичну епоху.

Перший етап розвитку комунізму – утопічний соціалізм. Його родоначальником є Т. Мор. Він пише працю, скорочена назва якої «Утопія» (1516). У книзі Т. Мора розповідається про острів, на якому існує республіка, де немає ні багатих, ні бідних, а всі жителі однаковою мірою забезпечені матеріальними благами. Громадяни республіки, керівники якої обираються демократичним шляхом, усім володіють спільно, у них нема ніякої особистої власності.

Наступний етап розвитку утопічного соціалізму – критичний утопічний соціалізм. Критики – А. Сен-Сімон, Ш. Фур'є, Р. Оуен (виражали інтереси робітничого класу, але не усвідомлювали класового змісту свого вчення).

К. Маркс і Ф. Енгельс створили цілісну теорію соціалізму й комунізму, яка дістала назву «науковий соціалізм», або «науковий комунізм».

Марксистська концепція соціалізму передбачає подолання експлуатації людини людиною, побудову соціально рівного суспільства, в якому б вільно почувала себе трудяща людина. Для цього, за більшовицьким проектом, ліквідовувались приватна власність, експлуаторські класи і проголошувались: диктатура пролетаріату з метою побудови безкласового комуністичного суспільства; принцип «від кожного за здібностями, кожному за працею»; усупільнення (а насправді одержавлення) власності; робітничий клас, очолюваний своєю комуністичною партією, - провідна сила змін.

Із подальшим розвитком у комунізмі можна вирізнити такі стадії: 1) ленінізм; 2) сталінізм; 3) маоїзм.

Сьогодні жодна з комуністичних партій світу не висуває ідей комуністичного будівництва, більшість із них відмовилась від формаційного бачення соціалізму й уже перейшла або переходить на соціал-демократичні позиції.

Моделі реалізації комуністичної ідеології: 1) тоталітарний соціалізм (більшовицький або нацистський); 2) демократичний соціалізм.

Аналіз рис, притаманних більшовицькій доктрині (В. Ленін, Л. Троцький, Й. Сталін), з погляду комуністичної ідеології та демократії:

Риси	Комунізм	Демократія
1. Домінування класової боротьби в суспільстві, зв'язок з ідеологією	Позитив. Оскільки центральним класом стає пролетаріат, то за таких умов він з легкістю зможе досягти влади.	Негатив. Адже демократія – це коли влада здійснюється всім народом, а не лише певною верствою населення.
2. Концепція соціалістичної революції, побудова державою диктатури пролетаріату	Позитив. З точки зору комуністичної ідеології соціалістична революція є необхідною сходинкою до її становлення, а диктатура пролетаріату є передбачуваним другим етапом її еволюції.	Негатив. Демократи виступають за еволюційну, тобто поступову зміну суспільства. Також демократія взагалі відкидає таке поняття як диктатура.
3. Ідея пролетарської, соціалістичної демократії	Позитив. Прибічники Комуністичної партії (той же пролетаріат) обирають лише серед прихильників комунізму. Тобто, «свої» голосують за «своїх».	Негатив. Проголошується свобода вибору. І все населення має право вибирати кандидата на владні посади серед представників різних політичних сил.
4. Власна концепція вирішення національного питання	Позитив. Усе спрямоване на втілення ідеї колективізму (в тому числі, існування єдиної мови, культури тощо).	Негатив. Для демократії характерне надання права вибору.
5. Тактика дій щодо інших політичних партій та головні принципи зарубіжної політики соціалістичної держави	Позитив. За таких умов усуваються усі конкурентоспроможні партії, щоб центральною політичною силою стала Комуністична партія (що і було здійснено в СРСР). Усування будь-якого зв'язку із державами закордону.	Негатив. За демократії існують різні партії, серед яких можна обрати ту, що більш тобі імпонує. Позитивне ставлення до встановлення дружніх зв'язків та співпраці з іншими державами.

На мою думку, існування цієї ідеології, як у сьогоднішні, так і у майбутньому, неможливе. Це пояснюється тим, що комунізм за своєю суттю, впринципі, є романтичною ідеєю і прирівнюється до утопії. Адже, шлях, який треба пройти до визнання цієї ідеології діючою, дуже складний і прикладу повної його реалізації ще не спостерігалось у суспільстві. Навіть країни, які визнавали своєю ідеологією комунізм, не пройшли більше I стадії його розвитку. Тобто, провадження диктатури пролетаріату та становлення розвинутого комунізму так і залишилися нереалізованими.

Та й саме суспільство не підготовлене до сприйняття цієї ідеології. Хоча в душі майже кожен з нас – затятий комуніст і йому щиро імponує дана ідеологія. Але у середовищі, де панує класова нерівність та нестабільність, не можна говорити про становлення комунізму. Бо не може бути й мови про орієнтацію на моральні принципи людини, які за вищевказаного стану справ у державі скоріше звучать як: «Кожен сам за себе!».

Зараз в Україні існує КПУ, яку очолює Петро Симоненко. Але ця партія не користується особливою увагою з боку електорату.

На мою думку, майбутнього комунізм на теренах сучасної України не має. Принаймні, до досягнення стабільності в країні, що, як складний процес, затягнеться надовго. Також, це пов'язано із тим, що все той же електорат, якому імponує КПУ з його ідеями – це переважно люди, що є «обличчям» покоління, наприклад, все тих же часів СРСР. Молоді люди більш прихильні до націоналізму чи соціал-демократії.

Комунізм за своїми теоретичним засадами та процесами свого розвитку є дуже цікавою ідеологією. Але в ході історичних подій ця ідеологія була дещо спотворена і тому отримала ярлик «негативу» у суспільстві. Та люди, які вміють відрізнити політичну користь від справжніх її засад бачать багато позитивних рис комунізму, хоча, з точки зору демократії, він трактується як «неправильне вчення», що не може формувати щасливе суспільство.

Для України комунізм є справді утопією. Бо в нестабільному суспільстві його існування є неможливим. Крім цієї головної перешкоди становлення комунізму є ще багато інших – другорядних.

СОЦІНТЕРН ЯК ОСЕРЕДОК ДЕМОКРАТИЧНОГО СОЦІАЛІЗМУ

Немцева А., студ. гр. ЖТ-02,

Панченко Ю. В., к. істор. н., ст. викл. СумДУ

Соціал-демократія — ідеологічна й політична течія, яка виступає за здійснення ідей соціалізму в усіх сферах суспільного життя; важлива складова політики лівих сил сучасності, передусім Західної Європи.

Мета даної роботи — з'ясувати головні цілі, завдання Соцінтерну як осередка демократичного соціалізму; дослідити стан сучасної української моделі соціал-демократизму.

Одним із перших розгорнуто обґрунтування соціал-демократичної ідеї здійснив німецький теоретик Едуард Бернштейн (1850—1932). Його теоретична позиція тісно пов'язана з політичною орієнтацією на реформи.

Світова соціал-демократія — організована політична сила. Координатором діяльності соціал-демократів виступає Соціалістичний Інтернаціонал. За статутом Соцінтерну, прийнятим 1986 р. ця міжнародна організація є об'єднанням політичних організацій і партій, мета діяльності яких — демократичний соціалізм. Соціалістичний інтернаціонал (Соцінтерн) — всесвітня організація (спілка) соціалістичних та соціал-демократичних партій та організацій. Цього часу до нього належать 168 партій та організацій. Офіційна дата заснування — 20 липня 1889, Париж. Соціалістичний інтернаціонал є наступником Другого інтернаціоналу, який існував до 1914 року і Соціалістичного робітничого інтернаціоналу, що діяв з 1923 по 1940 рік. Нова організація виникла після Другої світової війни у 1951 році. Місце постійного перебування штабквартири — Лондон. Секретаріат координує діяльність спілки та організує зібрання конгресів, проводить пресконференції та видає друковану інформацію. Як неурядова організація, Соцінтерн має статус радної організації (1-а категорія) в Організації Об'єднаних Націй. Вищим органом Соцінтерну є Конгрес, що збирається кожні три роки, а між ними — Рада Соцінтерну. Президент — Йоргос Папандреу. Від України членами Соцінтерну зараз є Українська соціал-демократична партія, раніше була ще і Соціалістична партія України, але у липня 2011 року її було виключено із лав Соціалістичного інтернаціоналу.

Серед цілей Соцінтерну:

- зміцнення зв'язків між партіями, що об'єдналися;
- координація їх політичної лінії методом згоди;
- розширення зв'язків з іншими партіями соціалістичної орієнтації, які не є членами Соцінтерну, але бажають співробітничати з ним.

У програмних документах Соцінтерну підкреслюється, що цілей демократичного соціалізму можна досягти лише в окремих країнах. Соціал-демократи виступають як організована політична сила в Європарламенті, утворюючи соціалістичну групу (СГЄП). Від кінця 70-х рр. за результатами виборів до Європарламенту в країнах Європейського співтовариства (нині — Європейський Союз) ця група є найчисленнішою. Вона виробила спільну позицію з багатьох політичних і економічних проблем, а тому може реально впливати на розвиток Європи і світу. Особливістю сучасної соціал-демократії є те, що загальний напрям політичної діяльності цих партій визначається відносно короткотерміновими програмами і заходами. Саме цим і пояснюється згода соціал-демократів іти на компроміси і домовленості як усередині своїх партій, так і поза їхніми межами. Саме цим можна пояснити й появу численних соціал-демократичних концепцій (австромарксизму, африканського соціалізму, етичного соціалізму та ін.).

Багатоваріантність цих і деяких інших підходів соціал-демократів до розв'язання наболілих соціальних проблем приводить до того, що нині важко провести чіткі відмінності між соціал-демократичними партіями і партіями інших ідейно-політичних орієнтацій.

Варто відзначити, що в нашій країні існують значні проблеми з формуванням української моделі соціал-демократичної теорії. Ні більшість інтелігенції, ані інтелектуально розвинена молодь не мають, на жаль, найменшого уявлення про потужні духовно-теоретичні корені соціал-демократії, про її зв'язок з вельми різноплановими теоріями в галузі економіки, етики, політики. До 1997 року в Україні не з'явилось практично жодної монографії, пов'язаної з європейською соціал-демократією. У нас майже невідомі імена тих українських вчених (за винятком М.Поповича), які зосередили свій дослідницький інтерес на тлумаченні просоціал-демократичних філософсько-соціологічних настанов та їх пристосуванні до умов України. Через ізолюваність нашої держави від зовнішнього світу ми й досі не маємо

тієї соціал-демократичної «інфраструктури», яка існує навіть у Москві, де ще з радянських часів функціонують спеціальні науково-дослідницькі підрозділи, покликані узагальнювати досвід європейської соціал-демократії.

У процесі дослідження встановлено, що за таких умов одним з чільних напрямків діяльності української соціал-демократії має стати активна та творча (зокрема, через переклад найкращих робіт сучасних теоретиків соціал-демократії) популяризація теоретичного доробку європейської соціал-демократії серед найширших верств населення – особливо молоді.

МОДЕЛІ ПОБУДОВИ СОЦІАЛІСТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА

Рилова М., студ. гр. ЖТ-02,

Панченко Ю.В., к. істор. н., ст. викл. СумДУ

Соціал-демократична ідеологія виходила й виходить з пріоритету поступовості історичної еволюції суспільства в напрямку ладу соціальної справедливості й рівності громадян, незалежно від їх суспільного становища, збереження при цьому соціального та міждержавного миру. Уявлення про поступове реформування буржуазного суспільства, про необхідність відмови від класової боротьби нерозривно пов'язано у цій доктрині з розумінням першочергового значення народної влади в політичному й економічному житті, з посиленням соціального захисту трудящих і заохоченням робітничого самоуправління.

Відтак держава в соціал-демократичних концепціях трактується як підпорядкований народу гарант демократії, важливий інститут збереження і поглиблення свобод суспільства, примирення суспільних потреб та інтересів. Соціал-демократична концепція першої половини ХХ ст. відобразила існування кількох різновидів моделей побудови соціалістичного суспільства, серед яких умовно виокремлюють скандинавський "розподільчий соціалізм", лейбористський "корпоративний соціалізм", французький "самокерований соціалізм".

Соціал-демократичні моделі побудови соціалізму

Англійська модель "корпоративного соціалізму" (модель демократичного соціалізму, заснована на ідеї усупільнення виробництва шляхом корпоратизації економіки, активізації участі трудящих у прибутках та управлінні корпоративними капіталами, посиленні

громадського і робітничого контролю за діяльністю акціонерних товариств).

Характерні риси:

- реформування власності шляхом націоналізації та акціонування підприємств;
- активне втручання держави в економічні процеси, проведення реформ з метою поступової трансформації капіталізму в соціалізм;
- широке застосування планових методів управління (директивне планування для державних підприємств та індикативне планування приватного сектору);
- урядовий контроль над розвитком соціальної сфери; суспільний контроль над розподілом доходів;
- сильні профспілки, діяльність яких не обмежується контрольними функціями; зростання їх ролі як організаторів виробництва.

Скандинавська модель “розподільчого соціалізму” (модель демократичного соціалізму, заснована на еволюційному переході до нового суспільства, на принципах компромісу зацікавлених соціальних груп, пануванні приватної власності, державного перерозподілу та вирівнюванні доходів, розвинутої системи соціального забезпечення).

Характерні риси:

- заснована на пануванні приватної власності, не передбачає усупільнення власності та централізованого втручання в економіку;
- державний перерозподіл і вирівнювання доходів, розвиток системи соціального забезпечення і колективного споживання;
- еволюційний перехід до соціалізму шляхом удосконалення соціального забезпечення, принципів солідарності та компромісу “зацікавлених соціальних груп”;
- формування профспілкових фондів як засіб перерозподілу капіталів; перехід під контроль трудящих частини функцій приватних підприємств.

Французька модель “самокерованого соціалізму” (модель демократичного соціалізму, заснована на господарській автономії виробничих та територіально-адміністративних одиниць, децентралізованій груповій власності, індикативному плануванні, суспільному контролю за ціноутворенням та використанням ресурсів).

Характерні риси:

- відмова від націоналізації, вирішення проблем усупільнення шляхом розвитку акціонерного капіталу та активного державного регулювання соціально-економічної сфери;

- державне індикативне планування, координація планів приватних підприємств як найважливіша передумова переходу до соціалізму;
- участь трудящих у прибутках підприємства, розвиток самоуправління, суспільний контроль над ціноутворенням, використання ресурсів, розвитком соціальної інфраструктури;
- державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності, політика протекціонізму, захист національних товаровиробників.

Отже, еволюція ідей соціал-демократизму наприкінці ХХ ст. пов'язана з новим етапом науково-технічної революції, модернізацією та інформатизацією економіки, бурхливим розвитком сфери послуг та зміною соціальної бази соціал-демократичного руху на основі зростання частки представників нових середніх верств: висококваліфікованих робітників, менеджерів, дрібних підприємців, зайнятих у сфері послуг тощо. Трактуючи боротьбу за соціалізм як спробу здійснення етичних цільових настанов у політиці та економіці, сучасні соціал-демократи значну увагу приділяють моральним та етичним аспектам господарського розвитку, інститутам сім'ї, школи, церкви, громадських організацій тощо. Тому "демократичний соціалізм" трактується як міжнародний рух за свободу, соціальну справедливість та мир.

НЕДОЛІКИ ДЕМОКРАТІЇ

Зеленська Ю., студ. гр. ЖТ-02,

Панченко Ю.В., к. істор. н., ст. викл СумДУ.

Ідея демократії народилась в античному полісі як «припущення про народоправство, про його принципову можливість, про причетність кожного громадянина до управління, про участь кожного в суспільному житті й діяльності». Це поняття використовується в назвах країн та партій, вживають його як синонім справедливості й рівноправ'я для характеристики політичних рішень, законів, настанов. Демократією називають і волю громадян, і наближеність високого начальства до людей. Таке різноманітне вживання слова «демократія» свідчить про багатозначність та суперечливість одного з центральних понять політичної теорії і практики.

Саме тому воно є й цікавим для мене, навколо говорять про демократичне суспільство, народ прагне влади, у чому ми вже не раз переконувались, слідкуючи за мітингами та страйками громадян України та інших держав. Постає питання: «А що буде, якщо народ отримає цю владу?», «Чи зможе він справді правити державою, суспільством?». Адже суспільство складається із окремих частинок: є освічені люди, які цікавляться усім навкруги, слідкують за політичною, економічною ситуацією в країні, є діти, яких ще не цікавлять такі аспекти життєдіяльності людей, а є решта населення, які і знати нічого не хочуть про політику, уряд, ситуацію, але прагнуть демократії, бо думають, що мають рацію в своїх поглядах щодо організації суспільства.

Я маю на меті показати, що демократія не є ідеальним механізмом вибору, адже на мою думку, суспільство є до неї неготовим, завдання - знайти недоліки демократії, навести приклади не зовсім вдалих проявів влади народу.

Для початку варто згадати погляди авторитетних політиків, філософів: Платона та Цицерона. Вони виступали проти демократичної форми держави. Державу Цицерон визначає, як справу, надбання всього народу. При цьому, він підкреслює, що "народ - не будь-яке об'єднання людей, зібраних разом якимось чином, а об'єднання багатьох людей, пов'язаних між собою згодою в питаннях права і спільністю інтересів. За демократії, коли все вирішується згідно з волею народу, то який би справедливий і поміркований він не був, все ж таки сама рівність вже несправедлива, якщо при ній немає відмінностей у суспільному становищі.

На думку Платона, різні люди мають неоднакові здібності, тому виконують різні види роботи різної якості. У досконалій державі кожен має «робити своє» відповідно до своїх здібностей. Демократія - влада більшості, яка може бути законною або незаконною (якщо народ захоплює насильно владу). А відповідно, як форма справедливого і ефективного вибору існувати в суспільстві не може.

Перейдемо безпосередньо до недоліків демократії, їх можна поділити на 3 види:

Успадковані недоліки - це ті, які своїм походженням не завдячують демократії, а походять від інших, попередніх режимів. Проте на сьогодні вони або суперечать принципам демократії, або

ускладнюють функціонування демократичного режиму і тому їх необхідно усунути.

Спричинені недоліки - це побічні, негативні наслідки від недосконалих механізмів демократії, наприклад, участі народу в політиці. Потрібно весь час поліпшувати механізми демократичного режиму і таким чином обмежити їхні негативні наслідки, а то і взагалі, убезпечитись від них.

Органічні недоліки - це риси, властиві демократії і уникнути їх можливо лише шляхом руйнування самого режиму. Тому повністю позбавитись негативного впливу цих недоліків неможливо, але, якщо пам'ятати про небезпеку від них, то її можна мінімізувати.

До успадкованих, лише перелічу, належать: нерівні можливості, правління багатих, соціальна нерівність, політична пасивність, відчуження влади.

Спричиненими є маніпуляція свідомістю та вплив на підсвідомість, криза цілей та цінностей. Демократія легко ідентифікується, якщо її порівнювати із тиранічним режимом, адже він побудований на насильстві - саме на тому, що є неприйнятним для демократичного режиму. Проте насильство може бути як фізичним, так і психологічним. Західна демократія, заперечуючи перший вид, широко застосовує другий, який часто називають «новим деспотизмом».

До органічних належать необхідність складних умов для функціонування демократії та політичний режим повільного регулювання. Потреба в демократії суспільства у сучасних західних демократичних країнах забезпечується через високу освіченість громадян, насамперед, завдяки знанню історії, політології, права. Освіта допомагає людям усвідомити, що демократичний режим попри всі свої недоліки, має й неперевершені переваги, одним з яких є проголошення людини найвищою цінністю. Іншою умовою існування демократії є висока політична активність громадян, потрібна для здійснення демократичних процедур, голосування у виборах до місцевих та центральних органів влади, а також для голосування на референдумах.

В реаліях не всі люди мають високу освіту, яка відповідає знанням, не всі є активними у житті держави. Наразі все частіше відповідають, що на вибори не збираються йти. «Бо що вони там змінять?». Тобто дехто у сучасному суспільстві навіть не вірить в

існування демократії. А щодо освіченості, несправедливо, коли людина, залежна від алкоголю чи наркотиків, або людина, яка своїми діями показує байдужість до держави, та ті, чий досвід та знання дозволяють вибирати ефективних представників, хто є відданий державі, мають однакові права, однакову кількість акцій в управлінні державою. Багато громадян, ідучи на вибори, навіть не знають хто приймає участь у цих виборах. Вони бачили реклами двох-п'яти кандидатів і обирають за принципом «подобається - не подобається», що пізніше призводить до негативних наслідків для держави. У країні з несприятливою демографічною ситуацією, наприклад, коли збільшується частка осіб пенсійного віку, як в Україні, вибори теж можуть бути недосконалими, адже пенсіонери, побачивши хоч крихту турботи про себе, хоч і награну, віддають свій голос депутатові, який насправді просто купує виборців за безцінь, але такий важливий для стареньких.

Приклад Помаранчевої революції 2004 року показав, що демократія може спричинити поділ суспільства на ворожі сторони, коли опозиційні групи в протилежному переконати неможливо, і кожен вірить в те, що підтримує найкраще. Важко досягти своєї мети, обрати саме того, хто зможе змінити ситуацію, адже підкоритись іншій стороні ніхто не хоче, не хоче навіть слухати і відстоює своє до останнього. Навіть після остаточної перемоги Ющенка, Схід і Захід України ворогували між собою. В нашому суспільстві не може існувати демократії, адже скільки людей - стільки думок, суспільство не може бути єдиним, а отже, спільного рішення воно не досягне. Демократію можна вважати тиранією більшості над меншістю. В ідеалі, демократія може існувати лише в суспільстві, в якому більшість відмовляється від намагань насаджувати нестерпну політику меншості, а вона в свою чергу покірно приймає і підпорядковується цьому рішення. Менталітет багатьох народів не пристосований до демократії, адже в більшості випадків людина, що досягла влади, рідко думає про перешкоди на своєму шляху, про інших, яким її дія заважає.

Ще один недолік - те, що більшістю можуть бути особливі групи, як от в Америці, наприклад, нацисти, Ку-клукс-клан, чи інші расистські чи терористичні організації. Тоді решті свідомого народу доведеться підкоритись дивним поглядам. В суспільстві настане безлад.

Для демократії суспільство має бути підготовлене, воно повинне розуміти свою роль, виконувати обов'язки і знати свої права, повинне бути зацікавлене у долі держави, повинне бути згуртованим, досвідченим, рішучим. Та навіть за таких умов держава не буде регулюватись ідеально. Народ потребує сили, що зможе керувати ним, направляти у потрібну сторону. Вже багато українців, які здавалося вчора ще прагнули демократії, сьогодні бажать сильної влади. Вони зневірилися у тому, що натовп вмiло вирішить проблему. Тому перед запровадженням демократичного режиму потрібно виправити її недоліки, до того часу такий режим для країни може бути неефективним.

ІНФОТЕЙНМЕНТ ЯК МЕТОДИКА ВПЛИВУ НА АУДИТОРІЮ: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Морозова О. О., *аспірантка,*

Інститут журналістики КНУ ім. Т. Г. Шевченка

За останні роки український медіа-ринок зазнав суттєвих змін. З'явилися українськомовні суспільно-політичні видання, які працюють у жанрі інфотейнмент (англ. information, entertainment) – розважання інформуванням, або дослівно – «інформуй і розважай». Деякі науковці сприймають інфотейнмент як ознаку таблоїдизації, жанр «бульварної» періодики.

Читацький попит на глянцеві журнали, які працюють у жанрі інфотейнмент, зумовлений низкою чинників. По-перше, для українців саме така інформаційно-розважальна періодика – явище нове, а тому цікаве. По-друге, її популярність пояснюється загальносвітовими тенденціями. Так, представник Стокгольмської школи економіки і політичних наук футуролог Р. Йенсен у своїй роботі «Суспільство мрії» [СПб. : Стокгольмская школа економіки в Санкт-Петербурзі, 2002] висловив гіпотезу про поступовий перехід світової спільноти до «постматеріального» суспільства.

Подібний розвиток подій свого часу передбачали й інші теоретики інформаційного суспільства – М. Маклюен, Е. Тофлер, Ф. Уебстер. В одній з колонок для французької газети «Liberation» У. Еко назвав таку тенденцію «карнавалізацією звичаїв». У своїй роботі «Мистецтво в практиках культури» [К.: Інститут соціології НАНУ; Інститут філософії НАНУ, 2008] Р. Шульга зазначає, що сьогодні особливим форматом спілкування ЗМІ й аудиторії є телеконкурс, тому що він надає глядачу унікальну можливість відчути себе співучасником

подій, впливаючи на результат за допомогою телефонного або sms-голосування. При цьому, важливу роль відіграє складник, який раніше був характерним винятково для спортивних змагань, – це елемент «уболівання», переживання за власного фаворита. Тож, як правило, аудиторія відгукється на пропозицію побачити відомих артистів, діячів культури та політики у незвичних для них обставинах і охоче робить власний внесок в їхній успіх, активно голосуючи за своїх улюбленців.

У науковий обіг термін «інфотейнмент» увів американець Н. Постман, відомий дослідник і критик медійної культури. Вивченням цього феномену також займалися професор Гарвардського університету Т. Патерсен, науковці М. Нісбет, Л. Тай [2].

Інформація стає розвагою – так її простіше продати. Для суспільно-політичних тижневиків, які працюють у жанрі інфотейнмент, і зміст повідомлень, і сам текст – речі другорядні. При підготовці номеру увага зосереджується передовсім на формі подання новин, доборі ілюстративного матеріалу (світлина, інфографіка). Інфотейнмент адаптувався до специфіки журнальної індустрії, і нова концептуальна позиція: «читачам має бути цікаво дивитись, а не тільки читати» стала провідною в інформаційно-розважальних тижневиках.

Список використаних джерел:

1. Здоровега В. Й. Теорія і методика журналістської творчості : підручник / Володимир Здоровега. — 3-тє вид. — Львів : ПАІС, 2008. — 276 с.
2. Зорков Н. Н. Инфотейнмент: возникновение, функции, способы воздействия [Электронный ресурс] / Н. Н. Зорков. — www.relga.ru/Environ/WebObjects/tgu-www.woa/wa/Main?level=authors&userid=187. — Лист. — 2009.
3. Гід журналіста : зб. навч. матеріалів, склад. за фр. методикою вдоскон. працівників ЗМІ / адапт. та упорядкув. А. Лазаревої ; Центр підготов. й вдоскон. журналістів (Париж), Ін-т мас. інформації (Київ). — К. : [б. в.], 1999. — 96 с.
4. Григораш Д. С. Журналістика у термінах і виразах : довідник / Д. С. Григораш. — Львів : Вища шк., 1974. — 295 с.
5. Гриценко О. М. Основи теорії міжнародної журналістики : підруч. для студ. гуманіт. спец. вищ. закл. освіти / О. М. Гриценко, В. І. Шкляр ; [за ред. Різуна В. В.] ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т журналістики. — К. : Київ. ун-т, 2002. — 304 с.

Наук. кер. - Шумарова Н. П., *проф., завідувач кафедри мови та стилістики Інституту журналістики Київського національного університету ім. Тараса Шевченка*

ОТРИЦАТЕЛЬНЫЕ ЭМОЦИИ КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ

Иванова Т.В., *доцент СумГУ,*
Певнев Я.В., *студ. гр. ЛС-109*

Значительность авторитета М.Вебера и его влияние на социологию является бесспорным, как и тот факт, что многие его идеи априори считаются своего рода аксиомами, то есть не опровергаются, а, главным образом учитываются для подтверждения тех или иных теоретических позиций, в том числе, и в современной социологии. К такого рода идеям можно отнести представление о постепенной рационализации социальной жизни, замещении аффективных форм поведения ценностно-рациональными и продуманными. К сожалению, акцентированность на рациональности социальной жизни приводит к недооценке эмоционального и аффективного компонента, который является неотъемлемой частью любых социальных связей и отношений. Более того, зачастую субъекты социального взаимодействия используют рациональную риторику для того, чтобы скрыть истинные мотивы социального поведения, в основе которого лежат субъективные причины, имеющие выраженный аффективный характер.

Кроме того, хотелось бы обратить внимание на особенности, связанные с допустимостью и социальной желательностью эмоций. В настоящее время существует достаточно стойкое убеждение (как на уровне массового сознания, так и в научных кругах), что дихотомия эмоций имеет место не только в их обозначении, но и в результатах их влияния, как на отдельного индивида, так и на социальную жизнь в целом. При этом, положительным эмоциям (радость, счастье), приписывается однозначно положительное влияние, равно как и отрицательным (депрессия, тревога) – отрицательное. В этой связи хотелось бы дать небольшую реплику. Противопоставление эмоциональных полюсов в большей мере характерно для западного стиля мышления, в то время как для восточного в большей мере присуща ориентация на подчеркивание взаимодействия и взаимовлияния разнознаковых эмоций. Для Украины, следует подчеркнуть, в большей мере характерен именно западный взгляд на эмоции (в данном случае, имеется в виду мнение официальных наук – психологии и социологии).

С другой стороны, существование эмоций, в том числе отрицательных, имеет определенное значение, сущность которого следует не отрицать, а изучать.

В данном сообщении представлены результаты опроса студентов 4 курса СумГУ в отношении оценки отрицательных эмоций в их жизни. Студентам предлагалось в свободной форме описать, какую роль играют отрицательные эмоции в их жизни. Использовался контент-анализ с последующей статистической обработкой полученных результатов. Всего в опросе приняло участие 96 человек (мужчин – 40, женщин – 56).

Прежде всего следует отметить, что 56% студентов указали, что отрицательные эмоции имеют только негативное влияние на их жизнь. 44 % студентов, наряду с негативными моментами также указывали на определенное значение и важное влияние отрицательных эмоций. Далее будут приведены результаты анализа высказываний второй группы студентов.

49% студентов считают, что отрицательные эмоции влияют на формирование личности и внутреннего мира. В частности, отрицательные эмоции дают возможность лучше понять себя и пределы своих возможностей, являются важным источником жизненного опыта (51%), способствуют личностному росту (26%), развивают самоконтроль (23%). На втором месте по значимости было влияние отрицательных эмоций на социальные достижения (19%), то есть эмоции этого знака являлись дополнительным фактором, стимулирующим деятельность. 13% опрошенных указывали, что негативные эмоции можно использовать для влияния на окружающих, в частности, получая сочувствия, либо, напротив, активизируя их на те или иные действия. Еще в 13% случаев респонденты указывали, что отрицательные эмоции являются важным индикатором, который указывает на существование тех или иных проблем в их жизни. Наконец, 6% студентов отметили, что они используют внешнее выражение отрицательных эмоций для того, чтобы избавиться от внутреннего напряжения, то есть с определенной терапевтической целью.

Таким образом, проведенное исследование показывает, что не стоит однозначно соотносить знак эмоции с его социальным влиянием. Данное соотношение гораздо шире и требует более пристального изучения.

ВЗАИМООТНОШЕНИЯ ВРАЧА И ПАЦИЕНТА КАК УСЛОВИЕ УСПЕШНОСТИ ЛЕЧЕНИЯ

Огиенко М.

Одним из сложных психологических вопросов в системе врачебной практики является процесс коммуникации с пациентом. Удовлетворенность больного лечением в определенной от качества общения с лечащим врачом. Достаточно часто пациенты высказывают жалобы на невнимательном врачей. Кроме того, достаточно часто больные отмечают, что практикующие врачи не дают им ясные и понятные ответы в отношении их заболевания, а также не могут точно выявить те проблемы, с которыми пациент пришел к врачу. Неэффективное общение является барьером на пути к достижению положительного эффекта лечения.

. Сложности в коммуникации врач-пациент влияют на качество врачебной помощи и сказываются на течении лечебного процесса. Речь идет не только о крайних проявлениях нарушенных взаимоотношений в виде жалоб пациента на нечуткое обращение и т.д. Даже стертые, невербализированные, проявления конфликтных взаимоотношений, вполне ощутимо влияют на настроение. В коммуникации участвуют обе стороны.

Врач при общении с пациентом наиболее полно реализует принцип "исцеление через осознание", а также известное многим клиницистам положение, что больного часто надо не только лечить, но ещё и учить и воспитывать. Учить – означает прибавить человеку знаний, которые избавляют от большого масштаба переживаний, высокого уровня тревоги и чувства страха. Воспитание предусматривает многократное, терпеливое, доброжелательное повторение ряда положений, с помощью которых больные избавляются от слабостей, ошибок, вредных привычек, от предрассудков, тенденциозности, предубеждений и суеверий.

Врач должен быть непременно психологом потому, что это позволит ему точнее ориентироваться в характерологии, личностных реакциях людей, поможет изучить особенности мышления пациента, а также выяснить его морально-этические и социальные установки. Врач должен быть ещё и педагогом, свободно владеющим дидактикой, потому что многие положения психогигиены требуют от людей устойчивых навыков, выполнения обязательных правил,

рекомендаций, без которых эта деятельность становится абстрактной и даже эфемерной. Культура людей формируется и достигает больших высот только тогда, когда объединяются 4 следующих аспекта: воспитание, обучение, знание и постоянное совершенствование личности. Воспитание опирается на преемственность человеческого опыта, который развивается и совершенствуется от поколения к поколению. Врач, занимающийся врачебной педагогикой, постоянно использует коллективный опыт и в плане своей профессии, и в области смежных наук.

Взаимоотношения с больным в ходе лечения – одна из важнейших составляющих врачебного искусства. Поддержка, внимание, уважение и сочувствие – средства, позволяющие добиться эффекта плацебо без плацебо. Однако не все больные склонны к плодотворному сотрудничеству. Иногда они используют доверительные отношения с врачом для целей, отличных от лечения. Важно быть готовым к встрече с человеком, который вызовет антипатию. Бывает, что доверительные отношения с больным мешают врачу объективно оценивать ситуацию. И, тем не менее, значение их переоценить невозможно. Способность устанавливать и поддерживать доверительные отношения – часто самое главное качество врача, которое побуждает людей обращаться к нему за помощью.

Взаимоотношения врача и пациента остаются основой медицинской практики. Врачи и больные должны стремиться к сотрудничеству, делиться своими сомнениями и говорить друг другу правду. Даже самая современная техника не заменит плодотворного взаимодействия врача и больного. Только сочетание доверительных человеческих отношений с достижениями медицинской науки и техники даст по-настоящему хороший результат лечения. А для этого технически оснащенный врач должен не только уметь, но и любить разговаривать с больным.

Особенностью взаимоотношений врача и пациента в современных условиях является то, что пациент превращается в равноправного соучастника медико-биологической деятельности. Это требует формирования нового мышления и поиска механизма, регулирующего отношения между медиками и больными с позиции права, морали и религиозных убеждений.

Секція 7 ПЕДАГОГІКА

ПРОБЛЕМА НЕУСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ

Литюга Ю., студ. гр. ПР-91

Проблема навчальної діяльності студентів знайшла відображення у психолого-педагогічних дослідженнях, які стосуються: системного і особистісно-діяльнісного підходів (І. Бех); теорії діяльності та розвитку особистості (О. Асмолов, Г. Балл, Л. Виготський, П. Гальперін, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн, та ін.); професійної підготовки викладачів (В. Гриньова, В. Сластьонін, Г. Шевченко); морального виховання особистості (І. Зязюн, В. Сухомлинський, та ін.). У рамках даної статті нами розглядаються деякі результати експерименту з виявлення проблем неспішності студентів вищого навчального закладу та їх мотивацій до навчання.

Причини труднощів в учбовій діяльності розглядалися багатьма педагогами і психологами (М.А. Данілов, В.І. Зикова, Н.А. Менчинська, Т.А. Власова, М.С. Певзнер, А.Н. Леонтьєв, А.Р. Лурія, А.А. Смірнов, Л.С. Славина, Ю.К. Бабанський).

Навчальна діяльність являє собою систему, яка має дві підсистеми: діяльність студента (учіння) та діяльність викладача і студента (навчання). Вона складається з двох діяльностей: одна забезпечує передачу досвіду, нагромадженого людством, а інша спрямована на засвоєння цього досвіду й трансформацію його в особистий досвід. Її компонентами є: мотиви, навчальні цілі, навчальні дії, дії контролю й оцінки. Д. Ельконін зазначав, що навчальна діяльність "повинна спонукатися адекватними мотивами. Ними можуть бути лише ті мотиви, які безпосередньо пов'язані з її змістом, тобто мотиви набуття узагальнених способів дій, або мотиви власного зростання, власного вдосконалення".

Висновки зроблені на основі емпіричних соціологічних досліджень, що проводились у 2012 році серед студентів Сумського державного університету. У ході дослідження було опитано близько 200 студентів університету.

Аналізуючи результати діагностики мотивації навчання, ми дійшли висновку, що у більшості студентів склалося стійке позитивне ставлення до навчання. 53 % опитаних студентів зазначили,

що вони стали ставитися до навчання більш серйозно і відповідально, ніж у школі. Ці дані збігаються з думкою опитаних викладачів. Близько 70% з них вказали, що у половини студентів присутні позитивне ставлення до навчання, усвідомлення його особистісного змісту, значущості. Необхідно зазначити, що питання навчальної мотивації зважується студентами далеко не однозначно в різних контекстах анкети. Досліджуючи характер спонукань, які привели їх до вищого навчального закладу, ми одержали такі дані: 62,2% опитаних студентів привели в університет як широкі, так і вузькі соціальні мотиви (бажання здобувати вищу освіту і мати більше можливостей при виборі майбутньої професії, зайняти престижне місце в суспільстві й ін). Насторожує той факт, що тільки 12,5% респондентів вирішили одержати вищу освіту через прагнення стати хорошим спеціалістом. Навчально-пізнавальними мотивами (подобається вчитися, хочу стати освіченою людиною) керувалися 25,3% студентів.

Інформацію про рівень навчальної мотивації студентів ми також одержали, аналізуючи характер спонукань відвідування ними навчальних занять. Як показують дані, тільки 34,9% опитаних студентів спонукає відвідувати заняття наявність навчально-пізнавального інтересу. Значна частина респондентів відвідує навчальні заняття з більш прагматичних причин: необхідність складати іспити, заліки; контроль присутності студентів на занятті й ін. Це збігається і з уявленнями викладачів про сьогоdnішнього студента та його ставлення до навчання: 70,8% опитаних викладачів виділили таку узагальнену рису студентства, як прагматизм, і, на жаль, лише 16,6% - захопленість.

Можна зробити висновок, що навчально-пізнавальний інтерес, з яким приходять учорашні школярі до університету, на жаль, від курсу до курсу падає. І хоча в студентів зростає почуття обов'язку і відповідальності, важливий компонент мотивації їхньої навчальної діяльності - емоційний - залишається нереалізованим. Зменшується число студентів, яким сам процес навчання приносить радість, задоволення, і збільшується число студентів, яким не подобається вчитися. Позитивне ставлення до навчання в університеті у студентів не тільки не формується, але навіть губиться.

Причини незацікавленості і як наслідок неуспішності студентів, на наш погляд, криються в навчальному перевантаженні

студентів, двозмінності занять, надмірній академічності подання теоретичної інформації, відсутності довірливих партнерських відносин між викладачем і студентом. І хоча тільки 3,1% опитаних студентів мають значні труднощі в навчанні, 40,6% респондентів зазначили, що їм нелегко вчитися, 34,4% з них мають незначні труднощі. Аналіз переліку труднощів вказує на те, що студентам властиво шукати їх причини переважно в зовнішніх обставинах, поза собою, тоді як більшість з труднощів зумовлені відсутністю сформованої власної системи навчальної праці, навичок використання раціональних прийомів навчальної діяльності.

Труднощі, які виникають у студентів у процесі навчання (у порядку значущості)

1. Великий обсяг інформації, яку необхідно запам'ятовувати.
2. Недостатньо сформовані уміння вчитися та організовувати свою навчальну діяльність.
3. Не вистачає часу на підготовку до занять.
4. Труднощі в осмисленні інформації, котра подається в лекціях.
5. Недостатньо літератури для підготовки до занять.
6. Недостатньо методичних рекомендацій з наукової організації праці.
7. Незручний розклад і режим занять.
8. Різні вимоги викладачів.

Нам здалося цікавим таке спостереження. Студенти на перше місце в переліку труднощів поставили нестачу часу, майже на останнє - відсутність навичок, умінь, здатностей раціональної організації своєї навчальної діяльності. На думку викладачів, їм найчастіше доводиться консультувати студентів з прийомів виконання розумових і навчальних дій. Поради і вказівки щодо раціонального планування навчального часу практично не цікавлять студентів. Це протиріччя, на наш погляд, пояснюється тим, що більшість студентів не вміють адекватно оцінити свої труднощі, що, в основному, виникають через відсутність сформованих навчальних умінь і слабо розвинуту здатність до управління навчальною діяльністю. Неадекватна оцінка труднощів, нездатність визначити їхні дійсні причини знижують інтерес студентів до навчання, формують байдуже чи негативне ставлення до нього.

Неуспішність спричиняє за собою небажання відвідувати навчальні заклади. Здавалося б, заклад, в якому проводять стільки

часу, повинен приносити радість, бути місцем придбання досвіду і навчання в широкому значенні цього слова. Викладачі мало звертають уваги на той факт, що якщо вони не враховують психологічних, емоційних потреб своїх вихованців, то сприяють створенню і підтримці суспільства, в якому люди не представляють цінності.

Отже, аналіз отриманих даних про мотивацію навчальної діяльності студентів дозволяє зробити такі висновки: навчальні мотиви присутні у загальній структурі мотивів більшості з опитаних. Але їх не можна назвати внутрішніми, глибоко усвідомленими, оскільки мотиваторами часто виступають утилітарні, прагматичні цілі, зовнішні стосовно навчальної діяльності. В основному в студентів переважає орієнтація мотивів на кінцевий результат, а не на засвоєння способів дій з навчальною інформацією. Навчально-пізнавальні інтереси в значній більшості опитаних хиткі, ситуативні. Те ж можна сказати і про ставлення до навчання, що коливається від негативного і байдужого до позитивного і відповідального. Часто навчальні мотиви тільки називаються ними, але не стають поштовхом до конкретних активних дій. Усе це є серйозними стримуючими чинниками становлення навчальної діяльності студентів.

Наук. кер. - Сахно П.І., *ст. викл. СумДУ*

ВАЖЛИВІСТЬ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У СУЧАСНОМУ СВІТУ

БоклагН.П., *студ. гр. ПР-91*

Знання однієї мови дозволяє увійти в коридор життя,
знання двох мов – відкриває вам усі двері у цьому коридорі.

Франк Сміт

Знання іноземних мов – це ключ до успіху в сучасному світі, де спілкування іноземними мовами та обробка величезних обсягів інформації набуває все більшого значення. Інтерес до вивчення мов традиційно великий, бо перефразовуючи відомий вислів, можна сміливо сказати, що той, хто володіє мовами, володіє світом.

Загалом людина, яка володіє мовами, – різнобічно розвинута особистість, володіє кращими здібностями до вивчення нового, вільніша та більш впевнена у спілкуванні з людьми.

Зовсім недавно вчені з Лондонського університету шляхом проведення великого статистичного та наукового дослідження прийшли до висновку, що люди, які вчать іноземні мови, мають більш гнучке і оригінальне мислення. Цей висновок базується на тому, що вчені науковим шляхом підтвердили прямий зв'язок між активністю сірої речовини і знанням кількох мов.

Стара приказка говорить: «Скільки мов ти знаєш, стільки раз ти людина». Тобто, чим більше мов на сьогодні ти знаєш, тим краще. Адже, кожна мова – це ключ, який відкриває двері до чогось свого, до чогось нового.

Так, наприклад, англійська мова – це офіційна мова міжнародного бізнесу та торгівлі, Інтернету і техніки, науки і мистецтв. 80% ділового мовного простору займає саме вона. Кожен з нас все частіше стикається з нею у спілкуванні з партнерами по роботі і на відпочинку. Англійська мова використовується при заповненні анкет, складання резюме, у діловому та приватному листуванні. Володіння англійською мовою – вже не дивовижна навичка, а необхідність. Нині її навчають у дитячих садках, школах, вузах, не кажучи вже про численні курси та тренінги. А в деяких країнах навіть математика і деякі інші предмети шкільної програми викладають англійською мовою.

Німецька мова – це мова техніки і фінансів. За останні п'ять років попит на неї значно виріс, з'явилося багато німецьких партнерів та інвесторів. Інтенсивно імпортуються товари з Німеччини, наприклад, сантехніка, меблі, електроніка, автомобілі. А отже, потрібні люди, які можуть з цими імпортерами спілкуватися. Знання німецької мови також вітається в представництвах німецьких банків.

У той же час складно сказати, яку роль відіграє у світі італійський бізнес. Стало модно носити одяг і взуття від італійських дизайнерів, купатися в італійських джакузі та обідати за столом виробництва Італії. Завдяки тим, хто зміг знайти спільну мову з іноземними партнерами, культура Італії надовго проникла в нашу країну.

Очевидно також, що стрімко набирає обертів актуальність японської та китайської мов. Багато східних фірм відкривають філії в

інших країнах і шукають фахівців, які добре володіють мовою. А знайти таких поки не просто. Крім того, що вивчення японської (як і китайської) - неймовірно складний і трудомісткий процес, займатися цим марно, не маючи абсолютного слуху і хорошої зорової пам'яті.

Варто згадати і про французьку мову. Навряд чи вона вам знадобиться, якщо ви не працюєте у французькій компанії. Але якщо вже буде можливість її застосувати, французька допоможе легко заручитися симпатією і вічною дружбою французів.

Трохи менше шанувальників у польської, болгарської та скандинавських мов, але робота перекладача таких людей чекає завжди.

Арабська мова теж не особливо актуальна, особливо для жінок, адже найчастіше араби вважають за краще брати на роботу чоловіків. Дівчат, які володіють арабською, більш охоче беруть на роботу викладачами або приватними репетиторами, що теж досить непогано. У Туреччині подібної дискримінації взагалі немає, володіння турецькою дає відмінний заробіток в торгових компаніях і, особливо, в туристичних фірмах.

Поряд зі зростанням ролі іноземних мов, збільшується й кількість бажаючих оволодіти професією перекладача. Але вивчення іноземної мови – справа нелегка, тут потрібен серйозний стимул. Чому ж у них виникає бажання стати професіоналами у сфері перекладу з іноземних мов? Чи отримують вони якусь користь від цих знань у повсякденному житті? Що стимулює їх до вивчення іноземних мов? Чи планують вони працювати за отриманою спеціальністю, чи ці знання їм просто необхідні для життя? А головне, що означають для них ці знання: вони є ознакою престижу чи необхідністю сьогодення?

Відповідь на ці запитання дає опитування, проведене серед студентів різних курсів Сумського державного університету спеціальності «Переклад». Відповідно до даного опитування серед опитуваних 15% обрали професію перекладача, тому що це престижно. 10% опитуваних вирішили стати перекладачами, тому що знання іноземних мов є необхідними на сьогодні. А 75% опитуваних мають здібності до вивчення іноземних мов та їм подобається дана професія, що й вплинуло на їх вибір.

Що стосується впевненості, чи дійсно після здобуття освіти вони будуть працювати перекладачами, то тут впевнені лише 45% опитуваних, решта 55% даної впевненості не мають.

Вражає те, що 100% опитуваних вважають, що навіть, якщо вони не будуть в майбутньому працювати перекладачами, то знання іноземних мов все одно знадобиться їм у житті.

95% користуються можливістю читання книг та перегляду фільмів в оригіналі, і лише 5% не приваблює таке заняття.

Досить цікавим є те, що 100% опитуваних вважають, що знання іноземних мов дають більше шансів для отримання високооплачуваної престижної роботи.

95% мають користь від володіння іноземними мовами у повсякденному житті, а саме: можливість спілкуватися з іноземцями, можливість розуміти зміст іноземних пісень, перегляд та читання книг в оригіналі, можливість додаткового заробітку, змога розуміти інструкції до медицини та техніки, які написані іноземною мовою, полегшене використання Інтернету.

Отже, ми чітко бачимо, що у наш час з'являється все більше і більше охочих знати іноземні мови. Вони розуміють важливість їх вивчення. Вони не вважають це прагнення лише даниною моді, а замислюються про ті переваги, які дає знання іноземних мов будь-якій культурній людині. Вивчення будь-якої іноземної мови розкриває перед нами нові можливості, робить багатшим наш духовний світ. Володіючи іноземною мовою, людина автоматично переходить на вищий соціальний ступінь, оскільки стає конкурентоспроможним претендентом на високооплачувану посаду. Адже, як відомо, престижні організації, зазвичай, або самі є представниками іноземних фірм, або ведуть з ними активну партнерську діяльність. А там без знання іноземної мови не обійтися! Іноземні мови покращують якість нашого життя у всіх її сферах.

Наук. кер. – Сахно П. І., *ст. викл. СумДУ*

ОСОБИСТІТЬ ВЧИТЕЛЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Гапochenko A.A., студ. зр. ПР-91

Проблема особистості вчителя – його світоглядної культури, духовно-морального обличчя, загалом професіоналізму – одна з найактуальніших у педагогіці й філософії освіти. Саме від вчителя, його особистісних характеристик залежить реалізація навчальних планів, якість освітніх послуг, виховання учнів як у процесі навчання, так і в поза навчальний час.

Актуальність дослідження зумовлюється необхідністю осмислення місця і ролі вчителя в освіті, його особистісних характеристик та якостей при сучасному розвитку суспільства.

Стрімкий світовий розвиток, поширення нових інформаційних засобів вимагають від вчителя часової відповідності, тобто перетворення на «нового вчителя», утворення сучасної особистості педагога, здатного забезпечити особистісне становлення учня в постіндустріальну епоху. Це питання і є основним завданням нашого дослідження.

Об'єктом дослідження є особистість вчителя; предметом – проблема особистості у педагогіці.

Метою дослідження являється аналіз особистості сучасного вчителя відповідно до суспільних ідеалів.

В українській освітянській літературі останніх років до проблеми особистості сучасного вчителя зверталися такі вчені, як В. Андрущенко, С. Гончаренко, Л. Губерський, М. Євтух, І. Зязюн, В. Кремень, В. Кушерець, О. Савченко, О. Сердюк, І. Надольний, В. Огнев'юк та ін. Однак, незважаючи на публікації цих та багатьох інших вчених, проблема залишається актуальною. ХХ століття змінило пріоритети педагогіки в розумінні сутності особистості. З'явилися теорії громадянського (Г. Кершенштейнер), вільного (М. Монтесорі), нового (Е. Демолен) виховання особистості. Педагогіка особи (Г. Шаррельман), експериментальна педагогіка (В. Лай), педагогіка прагматизму (Д. Дьюї) та інші напрями прагнули адекватно досягнути особистість. Наприклад, представник експериментальної педагогіки Е. Мейман стверджував, що для визначення істотних ознак особистості слід брати до уваги дані анатомії, фізіології, психології, психопатології, а також етики, естетики і релігії. Д. Дьюї виводив сутність особистості з біологічних чинників, вважаючи, що сукупність розумових і фізичних властивостей індивіда є досягненням етносу і передається спадково. Тому притаманне особистості пізнання, яке відбувається в надрах її „Я”, має справу не з мисленням, а зі світом відчуттів, вірувань, волінь, прагнень тощо.

Аналіз різних підходів дозволяє зробити висновок, що вони конструюють своєрідні моделі особистості, кожна з яких має право на існування й одночасно потребує доповнення іншою. Сучасна педагогічна наука прагне до цілісного бачення особистості, сформованого не як формальне поєднання різнопланових підходів, а як залучення здобутків (надбань), що відкривають ті чи інші грані особистості як цілісної істоти.

Якщо узагальнити визначення поняття «особистість», що існують в рамках різних психологічних теорій і шкіл (К.Юнг, Г.Олпорт, Е.Кречмер, К.Льовін, Ж.Нюттек, Дж.Гилфорд, Г.Айзенк, А.Маслоу і інших), то можна сказати, що особистість традиційно розуміється як синтез всіх характеристик індивіда в унікальну структуру, яка визначається і змінюється в результаті адаптації до мінливого середовища і значною мірою формується реакціями тих, що оточують на поведінку даного індивіда.

Отже, можна сказати, що особистість людини це соціальне за своєю природою, відносно стійка і при життєво виникаюча психологічна освіта, що є системою мотиваційних стосунків, що опосередковують взаємодії суб'єкта і об'єкта, тобто виражає насамперед соціальні, а не лише психологічні характеристики індивіда. Відтак педагогічний ракурс дослідження поняття особистості є не тільки доцільним, але й необхідним.

Особливо гостро у цьому зв'язку постає питання про ідеал особистості вчителя та його кореляцію з реальністю. Вперше в історії педагогічної думки цю проблему було висунуто в педагогічній літературі другої половини XIX – початку XX століття. Серед сучасних дослідників ідеалу вчителя можна назвати В. Беха, І. Беха, С. Гончаренка, В. Журавського, І. Зязюна, В. Мадзигона, С. Максименка, М. Михальченка, І. Надольного, В. Огнев'юка, О. Савченко, С. Сисоєву. В їхніх розвідках ця проблематика досліджується в загальному філософському сенсі.

Підґрунтям моделювання педагогічного образу ідеального вчителя виступають філософські концепції про ідеал людини – мудрої, доброї та справедливої, здатної передати свої знання дітям, виховати у них високі духовні якості. В основі цього ідеалу містилися, послідовно змінюючи одне одного, роздуми про людину античних мислителів, філософів середніх віків, епохи Відродження, нового і новітнього часу, класичних та модернізаційних філософських систем.

Природовідповідність людини, викристалізована античною філософією, досить довго слугувала ідеалом вчителя, його світоглядної і моральної позиції, загальної культури. На зміну їй прийшов ідеал християнський, де визначення ідеальної людини здійснювалося крізь

призму християнської моралі. Абсолютним ідеалом став образ Ісуса Христа, оскільки Боголюдина втілювала такі чесноти, як любов до ближнього, доброту, чесність, мудрість, самопожертву. Цей ідеал аж до початку ХХ століття був універсальним орієнтиром підготовки вчительських кадрів.

На початку ХХ століття у вітчизняній літературі намітилась тенденція створення національного ідеалу вчителя. Формується так званий реальний ідеал, згідно з яким ідеальним вважався вчитель, який повинен бути духовно довершеною особистістю, комунікабельним, високоморальним, професіоналом своєї справи, широко ерудованим. В контексті національного відродження перед українським вчителем ставилися завдання знати історію, мову, культуру і традиції рідного народу, мати чітку громадянську позицію, працювати над пробудженням національної і політичної свідомості вихованців (Г. Ващенко). Що стосується шляхів наближення вчителя до ідеалу, то основним із них тогочасна педагогічна думка вважала особисте самовдосконалення. У прагненні до ідеалу вчитель має синтезувати низку властивостей. Він повинен бути: науковцем (володіти підходами і методами дослідницької роботи); педагогом (знати та вміти застосовувати на практиці педагогічну теорію); психологом (знати основи психології, вікові та індивідуальні психологічні особливості учнів); технологом (володіти методикою і технологією навчально-виховного процесу, втілюючи наукові ідеї в практику); організатором (володіти навичками управлінця-менеджера для управління учнівським колективом); трішки медиком (знати фізичні і розумові межі дитячого організму, рамки психологічного навантаження); артистом (уміти перевтілюватися, володіти правильною дикцією, художнім словом) тощо.

Вирішальним фактором наближення вчителя до ідеалу є рівень володіння ним педагогічною технологією. Особистий технологічний потенціал педагога включає кілька компонентів. Інтелектуальний компонент полягає в поінформованості у питаннях освітніх технологій як традиційних, так й інноваційних, розумінні їх концептуального ядра. Дієво-практичний компонент – це володіння набором дидактичних методів, прийомів та організаційних форм, що складають основу професійної майстерності; надбання власної педагогічної техніки, що виробилася в індивідуальній професійній діяльності і стала змістовою характеристикою особистого досвіду; навчально-методичний супровід викладання предмету, підготовленому власноруч або нагромадженому в процесі роботи. Емоційно-особистісний компонент визначається пристосуванням своїх професійних можливостей до учнівського

контингенту, врахуванням індивідуальних запитів учнів, особистим досвідом спілкування з ними; характерними рисами вдачі (темперамент, інтуїція, акторські та організаторські здібності), що підсилюють дієвий вияв професійних умінь.

Суспільний ідеал вчителя нерозривно пов'язаний із формуванням педагогом власного позитивного іміджу. Педагог повинен володіти технологією іміджування і постійно працювати над її вдосконаленням. Це безпосередньо торкається його професійної компетенції і є суттєвим показником індивідуальної педагогічної майстерності. Позитивний імідж, професіоналізм і здатність адаптуватися поряд з рішучістю є головним ключем до успіху в будь-якій сфері діяльності. Як відзначалося вище, учні висувають до педагогів особливі вимоги порівняно з вимогами до інших людей. Діти, як відомо, максималісти, і менше, ніж дорослі, схильні визнавати умовності і застереження. Якщо педагоги навчають їх бути ввічливими, добрими, справедливими, стриманими тощо, вони й самі повинні бути такими, інакше всі їх повчання не варті уваги. Інші дорослі можуть дозволяти собі помилки і слабкості, бо вони не закликають до зразкової поведінки, вони “звичайні” люди, але педагоги-професіонали виховання — безперечно мають бути зразками. Навіть сторонні люди чекають від педагогів більш культурної поведінки, ніж від представників інших професій.

Педагог, якщо він хоче користуватися авторитетом, мусить не виходити за рамки культурної норми у всіх відношеннях. В першу чергу це стосується його всебічного культурного розвитку: знання літератури, театру, живопису, музики, світової і вітчизняної історії, економіки, географії, політичної проблематики, багатьох інших галузей знань, в яких має розумітися культурна людина. Дуже важливою є культура мови. Якщо педагог робить неправильні наголоси, вживає примітивні вирази, учні, особливо старшокласники, зразу використовують цей факт проти нього, нерідко у своєму колі насміхаються над учителем. Мовна культура постає і в оригінальності жартівливих зворотів, відсутності штампів. У багатьох людей прагнення до репутації гумористів реалізується у застосуванні штапованих, модних у певний час зворотів та слів. Педагогу бажано бути творчою особистістю і уникати подібних трафаретів.

Зовнішній вигляд педагога також є предметом уваги учнів. Він має бути не тільки охайним, але й витриманим у плані моди. Занадто старомодний одяг учителя сприймається учнями як показник його загального консерватизму, і це розцінюється, враховуючи потяг молоді до всього нового, як істотний недолік. Модна зовнішність сприймається із

схваленням, але занадто авангардний, екстравагантний вигляд учителя нерідко є для учнів ознакою того, що педагог більш за все дбає про враження, яке він справляє на оточуючих. Молоді педагоги часом висловлюють думку, що вони, як і всі люди, мають право на самовираз, свободу поведінки тощо. З цим можна погодитися, але варто пам'ятати й про те, що коли їх прагнення справляти враження і дивувати буде на першому плані, то педагогічні успіхи завжди будуть на другому. Справедливо те чи ні, але педагогічна праця вимагає деякого самообмеження.

Вимоги до вчителя з боку держави і суспільства полягають також у тому, щоби педагог своєю творчою діяльністю в процесі навчально-виховної роботи вмів проектувати розвиток особистості, чітко уявляв, яким повинен стати його вихованець як громадянин. Досягаючи головної мети національного виховання – формування свідомого громадянина-патріота, вчитель має створювати умови для всебічного і гармонійного розвитку особистості, закласти основи громадянської свідомості, активності та відповідальності. Чільне місце в цьому процесі посідає формування громадянської відповідальності, яка передбачає добровільний вибір особистістю поведінки, що відповідає таким важливим категоріям, як обов'язок, ініціативність, дисциплінованість, самостійність, вимогливість, принциповість.

Учні цінують такі якості педагога, як глибокі фахові знання, загальна ерудиція, логіка мислення, критичний підхід до розв'язання проблем, переконаність, власна точка зору, принциповість, чітка громадянська позиція, уміння спілкуватися, почуття гумору.

Оцінки старшокласників відрізняються від критеріїв оцінювання педагогів учнями молодших класів. Ідеал вчителя в уяві старшокласника все більше наближається до ідеалу вчителя в моделюванні батьків. Це пояснюється тим, що і батьки, і учні старших класів налаштовані на кінцевий результат навчально-виховного процесу, а не на емоційно насичені його проміжні етапи. Ідеальним можна вважати досягнення вчителем особистісного (духовного) рівня спілкування. Цей рівень свідчить про високу культуру взаємодії педагога і учня і притаманний педагогам, для яких їхня професія є покликанням. Нерідко такі вчителі формують у школяра уявлення про ідеальну людину і виступають своєрідним моральним еталоном, за яким дитина чи підліток визначає власні чесноти й чесноти інших людей.

Педагог виступає носієм знання, яке він повинен зробити надбанням вихованців. Знання є змістом педагогічного впливу. Тому батьки бажать, щоб учитель передав вихованцям якомога більшу суму

знань. Педагог повинен досконало володіти своїм предметом, бути ерудованим, постійно працювати над власним самовдосконаленням. Ідеальний вчитель, на думку батьків, має здійснювати індивідуальний підхід до кожного учня. Це дозволить йому не допустити затримки в розвитку обдарованих дітей і відставання слабших з метою засвоєння усіма вихованцями нормативного освітнього мінімуму, сприятиме становленню індивідуальності як головної характеристики особистості. Батьки висувають вимогу, щоб учитель був професійно та педагогічно компетентним, що є запорукою результативного навчально-виховного процесу.

Для того, щоб бути привабливим і ефективним, особистість вчителя має відповідати потребам практики, вимогам часу, тим перспективам, які окреслюються в процесі суспільної трансформації. Відповідь на вимоги часу якраз і визначає основні напрямки формування та розвитку особистісних характеристик сучасного вчителя. Серед них, зокрема, слід виокремити: а) поглиблення і розширення наукового світогляду вчителя; б) підвищення загальної його культури – політичної, моральної, естетичної; в) постійне оновлення наукових знань, раціональної складової особистості; г) кристалізацію вольових якостей; д) підвищення педагогічної майстерності; е) поглиблення органічного зв'язку вчителя з життям, соціальною практикою; є) утвердження активної життєвої позиції.

Що ж до професійних вимог до особистості, то їх можна розділити на 3 типи:

1. Особистісно-етичні: почуття громадянської відповідальності, гуманізм, щирість, уважність, доброзичливість, свідоме ставлення до праці і дисциплінованість, вимогливість, принциповість, скромність, товарицькість, об'єктивність, самокритичність, висока моральна культура, артистизм, загальна ерудиція, терпеливість і наполегливість.
2. Індивідуально-психологічні: широта і глибина пізнавальних інтересів, ясність і критичність розуму, винахідливо емоційна чуйність і стійкість, довгочасна пам'ять, розвинутість спостережливості волі, уявлення, великий обсяг і переключеність уваги, культура темпераменту, об'єктивна самооцінка.
3. Педагогічні: високий рівень професійно-педагогічної підготовки, інтерес до педагогічної діяльності, любов до справи і дітей, педагогічний такт, педагогічне мислення, професійно педагогічна працездатність, прагнення до науково-педагогічної творчості, культура і виразність мови, почуття гумору.

Нами було проведене дослідження щодо особистості вчителя та його роботи. Була запропонована анкета 70 старшокласникам та студентам.

В результаті проведеного дослідження нами було отримано наступні результати: серед старшокласників лише 39% були задоволені своїми вчителями загалом, та 59% влаштовував характер, відношення педагога, тобто та особистість, яку вони сприймали. Серед студентів же обидва показники досягли 81%. Ці результати нас дещо здивували. Ми очікували набагато вищих відсотків серед старшокласників, аніж серед студентів, але все виявилось навпаки.

Отже, було виявлено, що в сучасних умовах ідеалом учителя є образ всебічно розвиненої особистості, спроможної долучитися до процесу суспільних і професійних перетворень, бути професіоналом, який здатний до багатоваріативності педагогічної дії, прогнозування можливих результатів, володіє прийомами аналізу та самоконтролю, вміє педагогічно осмислити нові соціально-економічні умови виховання. Також проведене дослідження виявило, що потрібно негайно покращити рівень педагогічного професіоналізму у сфері середньої освіти, і здійснили аналіз особистості сучасного вчителя відповідно до суспільних ідеалів, а тому мета досягнута.

Список використаної літератури

1. Андрущенко В., Табачек І. Формування особистості вчителя в сучасних умовах // Політичний менеджмент. - 2005. - № 1 (10). - С.58-69.
2. Бик А. Мислення як категорія педагогіки В.Сухомлинського в контексті новітньої освітньої парадигми // Наук.зап. - Вип. 52. - ч.2. - Серія: Педагогічні науки. - Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2003, - с. 7-11.
3. Губерський Л., Андрущенко В., Михальченко М. Культура. Ідеологія. Особистість: Методолого-світоглядний аналіз. – К., 2002.
4. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії. – К., 2000.
5. Маклаков А. Г. Общая психология. – СПб.: Питер. – 2001. – 592 с.
6. Теплов Б. М. Избранные труды: В 2 т. / Ред. – сост. Н. С. Лейтес. – М.: Педагогика, 1995. – 157с.

Наук. кер. - Сахно П.І., *ст. викл. СумДУ*

КОНФЛІКТИ У СТУДЕНТІВ У ПЕРІОД НАВЧАННЯ

Щербакова Ю. С., студ. гр. ЕМ-91

Спілкування з іншими людьми - невід'ємна частина, необхідна умова повноцінного життя кожної людини. Найкраще в нашому житті пов'язане із спілкуванням. А саме неприємне? Також із спілкуванням, з взаємостосунками удома і на роботі. Роздумуючи про те, що заважає нормальному спілкуванню, взаємодії, ми частіше всього згадуємо про конфлікти і про те, що з ними пов'язано: відсутність взаєморозуміння, загрози, ворожнеча, образи, спроби (деколи безнадійні) довести свою правоту... Ми звикли відноситися до конфліктів як до явища тільки негативного. Нам хочеться їх уникнути. Але чи можна прожити без конфліктів? Щоб відповісти на це питання, треба, перш за все визначити, що таке конфлікт, прийти до згоди щодо значення цього слова. Існують різні визначення конфлікту, і всі вони підкреслюють наявність суперечності, яка приймає форму розбіжностей, якщо йдеться про взаємодію людей. Конфлікти можуть бути прихованими або явними, але в основі їх завжди лежить відсутність згоди між двома або більше сторонами - особами або групами. Відсутність згоди обумовлена наявністю різних думок, поглядів, ідей, точок зору і т.д. Це не завжди виражається у формі явного зіткнення, конфлікту. Це відбувається тільки коли існуючі суперечності, розбіжності порушують нормальну взаємодію людей, перешкоджають досягненню поставленої мети. Більшість дослідників схильні вважати, що існування суспільства без конфліктів неможливе, оскільки конфлікт є невід'ємною частиною буття людей, джерелом змін, що відбуваються в суспільстві. Люди, щоб подолати розбіжності вступають, у відкриту конфліктну взаємодію, в процесі якої вони одержують можливість висловлювати різні думки, виявляти більше альтернатив при ухваленні рішення – саме в цьому і полягає важливе позитивне значення конфлікту.

Серед позитивних функцій конфлікту виділяють :

1. Розрядку психологічної напруженості
2. Комунікативно-зв'язкову
3. Консолідууючу

Хоча конфлікти можуть носити негативний характер, з конфліктами, як явищем неминучим, не треба боротися, ними треба управляти. Правильно організована конфліктна взаємодія – це вірний,

хоча і не легкий шлях до згоди. Конфлікти можуть виникати практично у всіх сферах людського життя, у тому числі і при здійсненні професійної діяльності. Організація і зміст діяльності визначають специфіку конфлікту, мають характерні особливості і педагогічні конфлікти. В будь-якому конфлікті як соціально-психологічному явищі в діалектичній єдності представлено загальне, особливе і одиничне. Відомо досить багато класифікацій конфліктів, що базуються на різних критеріях. Конфлікти можуть відбуватися усередині нас і між нами. По цьому критерію виділяють внутрішньоособові, міжособові, між особою і групою і міжгрупові конфлікти.

Міжособовий конфлікт. Це найпоширеніший тип конфлікту. В учбових закладах він може виникати між учасниками педагогічного процесу одного або різних статусів: викладач - студент, викладач - викладач і т.д. Багато хто вважає, що основними причинами цих конфліктів є необґрунтовані домагання або поганий характер учасників ситуації. Дійсно, зустрічаються люди, яким через особливості характерів, відмінностей в поглядах манері поведінки дуже непросто ладити один з одним. Проте більш глибокий аналіз показує, що в основі таких конфліктів, як правило, лежать об'єктивні причини.

Конфлікт між особою і групою. Як відомо, неформальні групи встановлюють свої норми поведінки, спілкування. Кожний член такої групи повинен їх дотримуватись. Відступ від прийнятих норм група розцінює як негативне явище, виникає конфлікт між особою і групою. Ще один поширений конфлікт цього типу – конфлікт між студентською групою і викладачем. Найбільш важко такі конфлікти протікають при авторитарному стилі педагогічного спілкування.

Міжгруповий конфлікт. Учбовий заклад, як і будь-яка інша організація, складається з безлічі формальних і неформальних груп, між якими можуть виникати конфлікти. Наприклад, між керівництвом і виконавцями, між співробітниками різних підрозділів, кафедр, між неформальними групами усередині підрозділів, між адміністрацією і профспілкою.

Нами було проведено опитування серед студентів ВНЗ на тему «Основні причини виникнення конфліктів між студентами у вищих навчальних закладах», було опитано 50 студентів міста Суми віком

від 18 до 22 років. Після проведення опитування отримані такі результати:

1. Що на вашу думку являється причиною конфліктів в групі ?
 - а) боротьба за оцінки; (22%)
 - б) боротьба за місце лідера в групі; (44%)
 - в) спроба самоствердитися; (18%)
 - г) не бажання іти на компроміси; (10%)
 - ж) відсутність дружніх стосунків; (6%)
2. Між ким частіше виникають конфлікти в групі ?
 - а) між жінками; (50%)
 - б) між чоловіками; (24%)
 - в) між студентами протилежної статі; (26%)
3. Чи часто ви приймаєте участь в конфліктах ?
 - а) так; (60%)
 - б) ні, нечасто; (32%)
 - в) зовсім не приймаю (18%)
4. Яким методом ви зазвичай вирішуєте конфлікти ?
 - а) мирним методом; (12%)
 - б) силовим методом; (70%)
 - в) конструктивним методом; (18%)
5. Чи знаходитеся ви с ким-небудь з вашої групи в напружених взаємовідносинах ?
 - а) так; (74%)
 - б) ні; (26%)
6. Чи впливають, на ваш погляд, конфліктні ситуації в вашій групі на успішність в навчанні ?
 - а) так; (86%)
 - б) ні; (14%)

Отже, проблеми різних видів конфліктів мають складний характер, охоплюють усі сторони буття людини. Опираючись на існуючі в сучасній психології уявлення про конфлікти, виявлено ряд його характерних психологічних особливостей, а саме: в якості суперечливих тенденцій, що стикаються у різних видах конфліктів, виступають цінності. Наявність конфлікту в системі цінностей особистості є обов'язковою умовою людської життєдіяльності: найбільш важливі життєві цінності виявляються найменш доступними. Умовою перетворення тієї чи іншої сфери життєдіяльності людини в ціннісну є її об'єктивне включення в коло

основних детермінант її буття. Шляхом використання низки методик провідні фахівці визначили психологічні особливості внутрішньо особистісної конфліктності студентів. Результати проведеного аналізу свідчать про конфліктність в ціннісній сфері сучасної студентської молоді, що виражається в недоступності найбільш важливих життєвих цінностей. Всі види конфліктів у студентів протягом навчання у вузі охоплюють ряд життєвих сфер особистості, це є невід'ємною частиною життя та важливим фактором для подолання життєвих труднощів.

За результатами проведеного опитування можна зробити висновки, що:

1. Більшість студентів вважають причиною виникнення конфліктів боротьбу за місце лідера в групі 44%; боротьбу за оцінки 22%; спробу самоствердитися 18%.
2. Найчастіше конфлікти в групі виникають між жінками 50%; між студентами протилежної статі 26%; між чоловіками 24%.
3. Студенти приймають участь в конфліктах досить часто 60%; нечасто 32%; зовсім не приймають 18%.
4. Більшість студентів зазвичай вирішують конфлікти силовим методом 70%; конструктивним методом 18%; мирним методом 12%.
5. Більшість студентів знаходяться у напружених взаємовідносинах зі своїми одногрупниками 74%
6. Студенти вважають, що конфліктні ситуації впливають на успішність в їхній групі 86%; що не впливають 14%.

Будь-який конфлікт виникає не миттєво, причини його накопичуються і зростають іноді протягом досить довгого часу. Розвиток особи неможливий без подолання внутрішніх суперечностей, розв'язання психологічних конфліктів. Стратегія вирішення конфлікту залежить від суб'єктивного визначення ситуації. Конфлікт може сприйматися як підстава для вирішення протиріччя і в цьому випадку ведеться пошук конструктивної поведінки, направленої на вирішення конфлікту. Якщо ж конфлікт сприймається і оцінюється як загроза тоді людина веде пошук зняття емоційної напруженності, що виникає при конфлікті по типу психологічного захисту.

Наук. кер. - Сахно П.І., *ст. викл. СумДУ*

ІНТЕРАКТИВНЕ НАВЧАННЯ

Гавриленко А.В., студ. гр. ПР-92

Суспільство сьогодення вимагає від людини: певних умінь, які можна застосувати за будь-яких обставин, широких знань, загального підходу до мислення і вирішення питань, комунікабельності – працювати у злагоді з іншими та спільно досягати мети. А всьому цьому ми вчимося ще з ранніх шкільних років. Постає питання, як же зробити так, щоб такі вміння здобули всі. Тому тема ефективності навчання є досить актуальною.

У вчителя є великі можливості для того, щоб виробити в учнів ці вміння. При цьому допоможе використання на уроках сучасних технологій навчання, зокрема, інтерактивне навчання.

Яким сьогодні має бути урок? Чому в одних учителів він цікавий і продуктивний, а в інших – ні? Будь-який урок має перед собою чітку мету, а саме поєднати всі його сторони: освітню – дати учням знання, забезпечити формування навичок; виховну – сформувані моральні переконання учнів, етичні норми; розвивальну – розвинути розумові здібності учня. Сьогодні у практиці школи не враховується ще й комунікативна мета, тобто мало уваги приділяється психологічному контакту та взаємодії з учнями. А саме цей контакт є однією із заporук ефективності навчального процесу, для досягнення якої можна використовувати нестандартний урок. Існує ряд ознак, що його характеризують:

- 1) центр уваги – особистість учня. Навчальний предмет розглядається як засіб розвитку особистості учня
- 2) особистісне сприйняття учнями завдань, що ставляться і виконуються в ході уроку
- 3) пізнавальна діяльність будується на принципах педагогічної взаємодії, співробітництва, співтворчості
- 4) змістовий бік нестандартних уроків обов'язково припускає актуальність і новизну, цікавість, емоційність, порівняння й аналогії, розкриття значущості матеріалу для школярів
- 5) розподіл функцій між учителем та учнями
- 6) особливості нестандартних уроків полягають у створенні групового ефекту, але за активної позиції кожного учня

7) на нестандартних уроках використовується лише та інформація, що співвідноситься з можливостями і здібностями кожного учня

8) учитель налаштовує на педагогічну взаємодію і співробітництво з учнями, урок спрямований на формування позитивних емоцій у відносинах між учителем та учнем.

Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної активності, що має на меті створення комфортних умов навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність.

Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії усіх учнів; учитель та учень є рівноправними суб'єктами навчання.

Інтерактивне навчання сприяє формуванню навичок та вмінь як предметних, так і загальнонавчальних; виробленню життєвих цінностей; створенню атмосфери співробітництва, взаємодії; розвитку комунікативних якостей. Дана технологія передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем.

Отже, інтерактивне навчання – це комунікативно-діалогічне навчання, що спрямоване на активізацію пізнавальної діяльності школярів.

Серед інтерактивних видів та форм роботи доцільно звернути особливу увагу на рольові ігри, лекції, семінари, мозковий штурм, дискусія, робота у великих та малих групах, метод ключових запитань, прийом що відомо, що невідомо, метод-прес, або незакінчене речення та інше.

Дискусія. Розвитку критичного мислення, психічних функцій, формуванню власного погляду на світ сприяє така форма уроку, як дискусія. Під час дискусії ставляться запитання:

- Які факти свідчать на користь твоєї думки?
- Як ти мислив, коли дійшов такого висновку?
- Що могло б відбутися, якби....?
- Чому? Що сталося б, якщо...?

Доводячи свою думку під час дискусії, учні складають відповідь на поставлене запитання за поданим початком:

1.Я думаю....

2. Тому що....

3. Наприклад,...

4. Отже, я вважаю....

Це дає можливість вчитися формулювати та висловлювати свою думку з дискусійного питання аргументовано, в чіткій та стислій формі, впливати на думку співрозмовника.

Робота в парах. Учні об'єднуються в пари та визначають, хто з них висловлюватиметься перший. Робота починається з обговорення ідеї кожного учасника. Учні мають досягти згоди щодо обговорюваної проблеми.

Під час роботи в парах учням пропонується:

- обговорити короткий текст, завдання, зміст прочитаного; взяти інтерв'ю у партнера і визначити його ставлення до пропонованого матеріалу, лекції, відповіді на запитання; поставити запитання до прочитаного;
- критично проаналізувати чи відредагувати письмові роботи одне одного (письмові відповіді на проблемні запитання);
- сформулювати підсумок уроку чи серії уроків з теми;
- разом розробити запитання до вчителя або до інших учнів;
- разом проаналізувати проблемну ситуацію, вправу чи експеримент;
- оцінити роботу одне одного;
- відповісти на запитання вчителя;
- порівняти записи, зроблені під час лекції чи в процесі створення опорно-логічного конспекту з теми.

Справді, сама форма проведення уроку значно підвищує рівень пізнання учнів, зацікавлює до навчання. Доказом того є результати проведеного нами анкетування серед учнів 10-11 класів Степанівської загальноосвітньої школи I-III ступенів №1.

1. На уроці мені подобається:

А) працювати в групах

Б) рольові ігри (розігрувати ситуації)

В) дискутувати

Г) створювати власні проекти

2. Скоріше за все я віддав (ла) би перевагу такій структурі уроку:

А) розповіді вчителя, бесіди, читанню підручника

Б) роботі в групах, рольовим іграм, дискусіям

3. Чи підвищують мій інтерес до навчання та активність на уроці такі форми його проведення як робота в групах, рольові ігри (розігрувати ситуації), дискусія, власні проекти:

А) так

Б) ні

Дослідження стосувалося вподобань учнів щодо структури проведення уроку. 70% учнів на питання «Що мені подобається на уроці?» відповіли «робота в групах, рольові ігри, дискусії». Лише 30% віддали перевагу звичайній формі проведення уроку, тобто розповіді вчителя, читанню підручника і т. д. 100% учнів вирішили для себе, що інтерактивні засоби на уроках підвищують їх інтерес до навчання та активність.

Таким чином, застосування інтерактивних методів дозволяє підтримувати жагу до знання та активізувати зацікавленість учнів. Саме нетрадиційна форма проведення, незвичайні задуми, організація оживляють буденні однакові уроки.

Наук. кер. – Сахно П.І., *ст. викл. СумДУ*

ИНТЕРНЕТ-ЗАВИСИМОСТЬ У СТУДЕНТОВ

Сахно П.І., *ст. викл. СумДУ*,
Калашник Я.Ю., *студ.*

За всю историю человечества не было еще такого времени, когда люди бы не страдали от каких-нибудь зависимостей. Узколюбые питекантропы жадно глотали грибы-псилоцибы, стройные кроманьонцы бросали в костер листья полыни и с удовольствием вдыхали дым, египтяне вводили под кожу настои из кишок тетрадонтов и ловили неземной кайф. Стоит ли говорить о греках, римлянах и представителях более поздних цивилизаций? Вино, бражка, водка, табак, естественные и синтетические наркотики...

Пристраститься к чему-то не сильно полезному — дело нехитрое. Куда сложнее потом отказаться от вредоносной привычки. Есть и еще один немаловажный момент: даже совсем невинное на первый взгляд увлечение может стать губительным для организма, если не знать меры. Последние два десятилетия ознаменовались повсеместным распространением Интернета в профессиональной и в обыденной жизни

миллионов людей. С одной стороны, это замечательно: расширяется круг общения, стираются расовые границы, повышается общий уровень образованности человечества. С другой — налицо негативные последствия: число людей с красными глазами, трясущимися руками и разговаривающих на непонятном простому смертному языке неуклонно растет.

Проблема Интернет-зависимости — одна из «горячих» тем на мировых медицинских форумах. В настоящее время интенсивно обсуждается и исследуется феномен зависимости от Интернета - синдром Интернет-аддикции (addict — от англ. наркоман). В медицине появился очень образный термин Netaholic. Интернет-зависимость (Интернет-аддикция) относится к классу нехимических зависимостей. Определяя аддиктивное поведение как уход от реальности посредством изменения психического состояния (Короленко Ц.П.), можно говорить, что создаваемая компьютером реальность, несомненно, изменяет психическое состояние. Компьютер становится фетишем, составной частью того или иного ритуала, заменяя собой наркотик, азартные игры и коллекционирование одновременно.

Рассмотрим сложившуюся ситуацию в Украине. Больше всего интернетчиков в Киеве и Киевской области — 44% от общего количества. Другие области центральной Украины по «интернетизации» значительно отстают от столицы: в Черкасской области живет только 0,92% украинских интернетчиков, в Винницкой — 1,04%, Кировоградской — 0,65%, Полтавской — 2,38%.

По регионам лидерство у Восточной Украины — Харьковской (6,58% от общего количества), Донецкой (6,68%), Днепропетровской (9,17%) и Луганской (1,5%) областей.

Самое низкое проникновение Интернета по региону — в северных областях: Черниговской (доля — 0,85%), Сумской (0,85%) и Житомирской (0,75%).

В западном регионе наибольший процент проникновения — у Львовской области (4,56%). В других областях региона процент интернетчиков невысок: в Волынской — 0,63%, Ровенской — 0,62%, Хмельницкой — 0,91%, Тернопольской — 0,63%, Черновицкой — 0,51%, Ивано-Франковской — 0,69%, Закарпатской — 0,6%.

На Одесскую область приходится 7,89% украинской интернет-аудитории, на Николаевскую — 1,11%, на Херсонскую — 0,86%, на Запорожскую — 3,42%, на АР Крым — 2,41%.

18-24 года — средний возраст пользователей сети и зависимых от неё. Эти годы как раз приходятся на годы юности и студенчества.

Студенты чаще других групп населения обращаются к услугам «Всемирной паутины».

Основными предпосылками развития интернет-зависимости у студентов являются:

- неполное разрешение кризиса встречи с взрослостью, проявляющегося в развитии кризиса идентичности с возникновением конфликта между самоидентичностью личности и предлагаемыми социальными ролями и сменяющегося кризисом интимности с формированием психологической изоляции;
- привлекательность интернет-среды для разрешения данного кризиса за счет возможности конструирования в ней желаемой реальности.

Для подтверждения интернет-зависимости у студентов было проведено социологическое исследование. В исследовании приняли участие студенты в возрасте от 19 до 22 лет.

Актуальность. В настоящее время актуальность исследования проблемы интернет-зависимости становится все более очевидной в связи с ростом количества интернет-пользователей в Украине и в мире.

Респонденты отвечали на 6 вопросов анкеты

1. Вы игнорируете друзей и близких ради интернета?
2. Считаете ли вы, что с людьми легче общаться on-line, чем лично?
3. Вы ощущаете, что жизнь без Интернета скучна?
4. У вас возникают проблемы с учёбой из-за долгого времени проведения в интернете?
5. Среднее количество времени в день, которое вы проводите on-line:
 - a. около 1 часа;
 - b. от 1ч до 3 ч;
 - c. от 3ч до 6ч;
 - d. более 6 часов.
6. Причины «посещения» интернета:
 - a. выполнение домашнего задания;
 - b. общение в социальных сетях;
 - c. on-line игры, шопинг и т.д.;
 - d. познавательная мотивация;
 - e. от скуки.

Выводы по результатам исследования:

Среди опрошенных студентов: 7% являются интернет-

зависимими; у 49% - проявляються признаи склонности к интернет-зависимости; остальные 44% студентов не имеют признаков интернет-зависимости, они предпочитают личное общение с людьми и используют интернет только как познавательный источник.

Интернет сам по себе нейтральное средство, изначально предназначавшееся для научно-исследовательских и военных целей. Сейчас дискуссия о вреде Интернета достаточно серьезна. В результате проделанной работы можно сделать выводы, что в процессе взаимодействия с Интернетом развивается психологическая зависимость от киберпространства. Приведенные примеры дают основания полагать, что в зависимости от мотивации, целей и условий деятельности Интернет может быть использован для входа в некий виртуальный мир, в котором трудности и проблемы реального мира отсутствуют. Но процент увлеченных студентов растет с каждым днем, поэтому чтобы не превратиться в раба сети, нужно, прежде всего, осознать эту проблему и понять, что кроме вас самих, никто вам не поможет избавиться от этого пагубного недуга.

Для профилактики Интернет-зависимости необходимо повышать уровень самооценки, развивать умения студентов общаться без помощи сети Интернет. Хорошо помогают домашние животные, особенно кошки и собаки, ведь за ними надо постоянно ухаживать.

ПРОБЛЕМА СТАНОВЛЕННЯ БІЛНГВАЛЬНОЇ ОСВІТИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

Ситняківська С. М., к. педаг. н.,
доцент кафедри

*соціальної педагогіки та педагогічної майстерності,
Житомирський державний університет імені І. Франка*

Останнє десятиліття характеризується стрімкими змінами у всіх сферах діяльності людства, у тому числі і в питаннях державотворення та системи підготовки сучасних фахівців освітніми навчальними закладами. Завдяки створенню Євросоюзу і вибору нашою державою інтеграційного вектора зовнішньополітичної діяльності в напрямку цього об'єднання європейських держав, створюються реальні умови для подальшого всебічного, ґрунтового соціального, освітнього та наукового розвитку громадян української

держави. Модернізація вищої освіти, що відбувається на сучасному етапі в нашій країні, пов'язана, у першу чергу, з якісним оновленням змісту освіти та забезпеченням її мультикультурного характеру з огляду на процеси, які спрямовані на інтеграцію трудового потенціалу України на європейські країни. Національна політика підготовки фахівців за період незалежності нашої держави зазнала значних позитивних змін, особливо стосовно рівня вивчення іноземних мов загалом та іноземних мов за фахом підготовки зокрема. Навчання іноземній мові й іноземною мовою стає невід'ємною складовою процесу формування сучасного фахівця на рівні спеціаліста і магістра. Про це свідчить і те, що показник рівня володіння іноземною мовою у більшості вищих навчальних закладів, у тому числі і в Житомирському державному університеті імені Івана Франка, включено до кваліфікаційної характеристики випускника ВНЗ на рівні бакалавра, а спеціальною іноземною мовою (за фахом підготовки) – на рівні магістра. Доречно зазначити, що сучасна європейська мовна політика України також орієнтує громадян на багатомовність. Без вирішення цієї проблеми успішна інтеграція сучасного фахівця у ринок праці просто неможлива. Це стосується і майбутніх фахівців із соціальної педагогіки, адже знання декількох мов на професійній основі є надійною інвестицією в умовах ринкової економіки. Однак, якщо викладанню англійської мови загального вжитку у нашому вузі приділяється достатньо велика увага, то мова професійного спрямування, або білінгвальна підготовка, почала культивуватися лише нещодавно.

Однак, на сьогоднішній день впровадження білінгвального навчання у ВНЗ, попри очевидну актуальність, має серйозні проблеми. Вони стосуються різних сторін його впровадження у навчальний процес: насамперед відсутністю відповідного розробленого методичного забезпечення, браком часу, використанням лише традиційних методів навчання та невірною розуміння його цілей, а іноді і зневіри у його успішність і потрібність [1].

Насправді ж білінгвальне навчання може принести майбутньому фахівцю більше користі, ніж класичне, розвиваючи у студента різні професійні компетенції, які у майбутньому дадуть можливість конкурувати не лише на українському, а й на світовому ринку праці. Як зазначав Л. В. Щерба, "Порівнюючи принципово різні мови, ми знищуємо ілюзію, до якої нас привчає знання лише однієї мови, –

ілюзію, ніби існують непорушні поняття, які є однаковими для усіх часів і для усіх народів. У результаті ми звільняємо думку з полону слова, з полону мови і надаємо їй виключно діалектичної науковості" [2]. У цьому, на його думку, величезне освітнє значення білінгвізму.

Оскільки білінгвальне навчання передбачає використання іноземної мови, то ефективними можна вважати усі відомі методи, які використовуються при вивченні іноземної мови загалом і передбачають системне оволодіння чотирма основними видами мовленнєвої діяльності:

- *читання та розуміння прочитаного* (адапованих та неадапованих науково-популярних джерел, лекційних матеріалів, навчальних посібників, підручників та наукових статей, тестів, засобів масової інформації, англійських текстів з Інтернет ресурсу, у тому числі програмних засобів використання англійських сайтів, анування та реферування текстів);

- *слухання та розуміння почутого* (мова викладача під час лекцій, розуміння міжособистісного спілкування під час практичних занять, розуміння аудіо-інтернет конференцій, круглих столів, семінарів, автентичних аудіо-записів наукових фільмів, художніх фільмів соціально-педагогічного спрямування);

- *говоріння* (монологічне та діалогічне мовлення на заняттях, спілкування під час практики, виступи на конференціях з участю міжнародних науковців);

- *письмо* (ведення конспекту лекцій, виконання соціально-педагогічних завдань, написання анотацій до наукових статей, написання резюме щодо подальшого працевлаштування, оформлення наукових звітів при участі у грантах, написання доповідей, рефератів для участі у міжнародних студентських конференціях).

При цьому неабияке значення відводиться оволодінню навичками комплексного використання зазначених видів діяльності при роботі над перекладом наукової літератури за фахом, який також має свої граматичні, лексичні та стилістичні особливості.

Цілком зрозуміло, що у немовному вищому навчальному закладі з високим рівнем підготовки за всіма вищезазначеними видами мовленнєвої діяльності, білінгвальне навчання є можливим на старших курсах або в межах магістерської підготовки. При цьому важливе значення відіграє збалансоване використання традиційних та інноваційних методів навчання. Особливого значення при

білінгвальному навчанні набуває особистісно-орієнтований підхід, який сприяє активізації творчого потенціалу та індивідуальних особливостей студентів.

Виходячи із зазначених чотирьох видів діяльності та форм організації навчального процесу при білінгвальному навчанні набуває великого значення зміст навчальних посібників та підручників, які, окрім матеріалів та завдань спрямованих на реалізацію усіх зазначених видів вивчення іноземної мови, повинні містити теоретичний матеріал, практичні та тестові завдання за спеціальним (фаховим) курсом. Навчальні матеріали підручників та посібників мають бути максимально унаочненими – повинні містити схеми, таблиці, діаграми, щоб за допомогою візуального сприйняття полегшити розуміння і усвідомлення соціально-педагогічних феноменів та вивчити фахову термінологію. У цих методичних матеріалах має бути викладена актуальність даної дисципліни англійською мовою, коротка історія та основні поняття теорії і техніки перекладу, особливості мови наукової літератури. Підручники та посібники, окрім словника соціально-педагогічного спрямування з перекладом на рідну мову, повинні містити теоретичну частину, у якій представлено особливості перекладу наукової літератури: граматичні та лексичні основи перекладу, поради з практики перекладу наукової літератури та правила використання словників і довідників. Ця теоретична частина посібника, як правило, відводиться студентам на самостійне опрацювання з метою полегшення подальшого осмисленого сприйняття основного матеріалу курсу. Основна частина підручника чи посібника повинна складатися з розгорнутого тексту лекцій, запитань для самоконтролю, тестових завдань для перевірки засвоєння матеріалу та практичних завдань, що стосуються заданої теми, викладених англійською мовою. Для підвищення ефективності слухового сприйняття та створення мовного середовища під час самостійної роботи, бажано забезпечувати навчальні посібники аудіодисками з відповідними навчальними матеріалами.

Отже, білінгвальне навчання – це необхідна складова сучасної системи навчання у ВНЗ, яка потребує вивчення і подальшої розробки з наукової та методичної точки зору. Варіантом її впровадження у навчальний процес у ВНЗ може бути організація вивчення спеціальних курсів білінгвальним методом. Його реалізація забезпечує свідоме ставлення магістра до професійної діяльності, розвиває

світогляд, самосвідомість та самовідповідальність, розширює можливості адаптації майбутнього фахівця у різних соціальних, інформаційних, наукових реаліях сьогодення. Білінгвальне навчання дасть змогу випускникам простіше інтегруватися у сучасний ринок праці, вимоги якого постійно передбачають вільне володіння однією або декількома іноземними мовами за фахом. Серед перспектив розвитку білінгвального навчання у Житомирському державному університеті імені Івана Франка – організація міжнародних студентських науково-практичних конференцій, пошук грантової підтримки білінгвальної освіти соціальних педагогів, видання адаптованих підручників та посібників за фахом, впровадження практики обміну студентами із зарубіжних ВНЗ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Моїсеєва Ф. А. Роль іноземної мови в загальній концепції підготовки сучасного фахівця. [Електронний ресурс] // Донецький державний університет економіки та торгівлі імені М. Туган-Барановського. – Режим доступу : <http://rusnauka.com/NIO/Philologia/moisjejeva.doc.htm>.
2. Шубин С. В. Мотивация овладения иностранным языком в условиях билингвального обучения в вузе : дис... канд. пед. наук / С. В. Шубин. – Великий Новгород, 2000. – 279 с.

МЕТОДЫ СТИМУЛИРОВАНИЯ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ

Жук М.С., студ. гр. М-01

Цель данной работы состоит в выявлении наиболее эффективных методов стимулирования деятельности студентов в учебно-воспитательных процессах современного вуза.

Методы стимулирования – совокупность средств и приемов, необходимых для побуждения человека к каким-либо действиям.

Существуют три основных метода стимулирования учебной деятельности:

- а) метод поощрения;
- б) метод наказания;
- в) метод соревнования.

Поощрение - это сигнал о состоявшемся самоутверждении, потому что в нем содержится общественное признание того подхода, того образа действия и того отношения к действию, которые избраны и реализуются учащимся. Чувство удовлетворения, которое испытывает поощренный студент, вызывает у него прилив сил, подъем энергии, уверенность в своих силах и, как следствие, сопровождается высокой старательностью и результативностью. Но самый главный эффект от поощрения - возникновение острого желания вести себя так и действовать таким образом, чтобы испытывать это состояние психического комфорта как можно чаще. Особенно эффективно поощрение в учебно-воспитательных процессах для студентов младших курсов, которые наиболее чувствительны к оценке их поступков и поведения в целом. Педагогическая целесообразность поощрения возрастает при работе со студентами несмелыми, застенчивыми, неуверенными в себе [1].

Наказание - один из самых старейших методов воспитания и стимулирования. Данный метод корректирует поведение студента, заставляет его задуматься, где и в чем он поступил неправильно, вызывает чувство неудовлетворенности, стыда, дискомфорта. Наказание - это самоутверждение наоборот, которое порождает потребность изменить свое поведение, а при планировании будущей деятельности - чувство опасения пережить еще раз комплекс неприятных чувств. Однако наказание не должно причинять студенту ни морального унижения, ни физического страдания. Главное чувство наказанного - чувство переживания, отчужденности, отстраненности от других студентов, от коллектива. А.С. Макаренко называл это состояние "выталкиванием из общих рядов". Вот почему не рекомендуются коллективные наказания, при которых создаются условия для сплочения воспитанников на нездоровой основе [2].

Соревнование - это метод направления естественной потребности учащихся к соперничеству и приоритету воспитания нужных человеку и обществу качеств. Соревнуясь между собой, студенты быстро осваивают опыт общественного поведения, развивают физические, нравственные, эстетические качества. Особенно большое значение имеет соревнование для отстающих: сравнивая свои результаты с достижениями товарищей, они получают новые стимулы для роста и начинают прилагать больше усилий.

Организация соревнования - основа его эффективности. Определяются цели и задачи соревнования, составляется программа, разрабатываются критерии оценок, создаются условия для проведения соревнования, подведения итогов и награждения победителей.

Соревнование должно быть достаточно трудным, увлекательным. Механизм подведения итогов и определения победителей лучше сделать наглядным [3].

По моему мнению, наиболее эффективным методом является поощрение, поскольку именно данный метод вселяет в студента уверенность в свои силы, у него появляется прилив энергии для достижения новых успехов.

Менее эффективным, по-моему, является метод соревнования, так как он может вызывать враждебность между соревнующимися, и студенты будут чувствовать не удовольствие от игр, а агрессию по отношению к своим одноклассникам. Тем более у тех, кто будет оказываться в числе проигравших, может сформироваться чувство собственной неполноценности, возможно появление в будущем неуверенности и страха вновь очутиться в подобной ситуации.

Совсем неэффективным, как мне кажется, является метод наказания. Данный метод, во-первых, разрушает дружественные отношения между преподавателем и студентом. А для продуктивной деятельности студенту нужно чувствовать, что они с преподавателем «по одну сторону баррикад». Во-вторых, применение данного метода в коллективе, ухудшит самооценку наказуемого, что в дальнейшем может повлиять на эффективность в его учебной деятельности.

Список используемой литературы:

1. Харламов И.Ф. Педагогика. - М.: Высшая школа, 1990. с. 338.
2. Бабанский Ю.К. и др. Педагогика. - М.: Просвещение, 1988. – с. 121.
3. Ильина Т.А. Педагогика. - М.: Просвещение, 1984. – с. 402.

Науч.рук. - Кривопишина Е.А., *д-р псих. н., доцент СумГУ*

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ДИДАКТИКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Матлай О.І.

Дидактика – це галузь педагогіки, що містить теорію навчання. Вона сформувалася у самостійну галузь, відокремлюючись від філософських знань, на початку XVII ст. завдяки англійському філософу Франсісу Бекону. У вжиток термін “дидактика” ввів німецький педагог Вольфганг Ратке. Він під цим терміном розумів дисципліну, що досліджує теоретичні засади навчання.

Засновником дидактики вважають Яна Амоса Коменського. Коменській був новатором в області дидактики. Він висунув багато глибоких, прогресивних дидактичних ідей, принципів і правил організації учбової роботи (учбовий рік, канікули, розподіл учбового року на учбові квартали, одночасний прийом учнів восени, класно-урочна система, облік знань учнів, тривалість учбового дня і інше).

Й. Ф. Герbart, німецький філософ і педагог, який після Коменського здійснив найбільший вплив на дидактику, вже вважав її частиною педагогіки, відносячи до останньої і теорію виховання. Герbart є засновником теорії формальної освіти.

Засновником української дидактики був великий педагог Д. Ушинський. Він створив цілісну дидактичну систему на науково-матеріалістичній основі. Запропонувавши модель дидактичного процесу та чітко визначивши дві основні мети, що реалізуються одночасно, — оволодіння системою наукових знань і розвиток розумових здібностей, — Ушинський розробив психологічно аргументовані технології навчання грамоті, розвитку мислення, обґрунтовує умови ефективного перебігу процесу засвоєння знань, педагогічної взаємодії вчителів і учнів, що реалізується засобами спонукання дітей до самостійної та активної пізнавальної діяльності. Ці дві мети, на його думку, і є сутністю процесу навчання. Розум розвивається лише в процесі засвоєння знань. Він — не що інше, як добре організована свідомість. Тому однобічне захоплення завданням розвитку розуму без зв'язку із засвоєнням знань, так само як і завданням забезпечення готових знань без уваги до розвитку розуму, суперечить законам розвитку свідомості людини. Ушинський формулює важливе положення: розвивати розум взагалі — справа неможлива, бо розум, або, краще сказати, свідомість збагачується лише примноженням фактів і переробкою їх. У цьому твердженні виражений закономірний зв'язок між вивченням матеріалу, характером діяльності свідомості та зміною свідомості, тобто закономірність розвитку свідомості в навчанні.

Не всі, проте, вважають, що дидактика є теорією навчання, або теорією освіти і навчання. Вже в XIX ст. О. Вільман особливо підкреслював те значення, яке має для дидактики зміст освіти, системність, тематичний обхват і його освітньо-виховне значення. Уявлення про дидактику як науку про зміст освіти відстоював З. Гессен, який у своєму творі «Структура і зміст сучасної школи» дав підзаголовок: «загальна дидактика». В даний час ці уявлення близькі західнонімецьким дидактикам, які вважають дидактику наукою про зміст освіти (В. Клафки, Е. Венігер) або наукою про категорії освіти (І. Дерболав). Деякі дидактики в Німеччині розглядають науку про зміст освіти, якій в

англомовній літературі відповідає термін *curriculum*, разом з дидактикою як наукою про методи навчання. Таке розуміння дидактики, що відділяє процес освіти від його змісту, неприйнятне перш за все тому, що не можна вивчати дидактичний процес, його методи, засоби і організацію без урахування його змісту, так само як не можна розглядати переваги самого змісту без включення його в який-небудь процес.

Одночасно скрізь, де займалися дидактикою, існувала єдина дидактика, що вивчала комплекс проблем навчання, а потім і зміст освіти. Як затверджують деякі німецькі автори, вже в XVII ст. в Німеччині поняття «*curriculum*» ввів Д. Морхоф, але це залишилося непоміченим. Тільки в США сфера дослідження змісту освіти, звана «*curriculum*», стала поступово відриватися від педагогічної психології і в XX ст. набула самостійного характеру. Своєрідне віддзеркалення вона знайшла в праці Дж. Брунера «Процес освіти» (1964). Проте той же Дж. Брунер ввів поняття теорії освіти, охоплюючої проблеми як змісту, методів, так і засобів освіти. Тільки видана в 1967 р. у Німеччині брошура З. Б. Робінсона (*Bildungsreform als Revision des Curriculum*) послужила імпульсом для виділення разом з дидактикою нової дисципліни, що займається змістом освіти.

Беручи до уваги ці зміни в розвитку дидактики, можна вважати, що вона є однією з основних педагогічних наук, а її предметом є навчання інших, незалежно від того, чи проходить воно в вищому навчальному закладі, поза ним або в буденних ситуаціях, наприклад в сім'ї, на виробництві, в суспільних організаціях або інших формах.

Оскільки викладання і навчання - це види діяльності, що є інтегрально взаємозв'язаними сторонами процесу навчання, ми можемо сказати, що дидактика є наукою про навчання, його цілі і зміст, а також про його методи, засоби і організацію.

Ян Амос Коменській був засновником педагогіки нового часу. В його теоретичних працях з питань навчання і виховання дітей («Материнська школа», «Велика дидактика», «Новітній метод мов», «Пансофічна школа» і ін.) розглянуті всі найважливіші педагогічні проблеми. В дидактичному навчанні Коменського одне з важливих місць займає питання про загальні принципи навчання, які звичайно називають дидактичними принципами. Принципи навчання містять ті положення загальнометодичного характеру, на які спирається навчання. В педагогічній літературі розрізняють дидактичні (загальні) принципи навчання і методичні (приватні) принципи навчання.

Таким чином, під навчанням ми розумітимемо планомірну і систематичну роботу педагога з учнями, засновану на здійсненні і

закріпленні змін в їх знаннях, установках, поведінці і в самій особі під впливом навчання, оволодіння знаннями і цінностями, а також власної практичної діяльності. Навчання є цілеспрямованою діяльністю і включає в себе намір педагога стимулювати навчання як суб'єктивну діяльність тих, що вчать. На цій основі деякі дидактики визначають навчання як керівництво процесом навчання, проте це визначення не є повним, оскільки воно виключає інші характеристики навчання. Однією з таких важливих характеристик є обмін інформацією між педагогом, іншими джерелами і тими, що вчать, дозволяючи учню опановувати знання, засвоюючи їх безпосередньо або в ході рішення проблеми. Набуваючи знання про навколишню дійсність і про себе, учень набуває здатність приймати рішення, регулюючи його відношення до цієї дійсності. Одночасно він пізнає моральні, соціальні і естетичні цінності і, переживаючи їх в різних дидактичних ситуаціях, формує своє відношення до них і створює систему цінностей. Важливим чинником змін особи того, що вчиться є також його практична діяльність, пов'язана з набуттям знань і впливом на дійсність.

Навчання - це процес, в ході якого на основі досвіду, пізнання і вправ виникають нові форми поведінки і діяльності або змінюються раніше набуті. Воно є таким видом людської діяльності, який в дитинстві і юності превалює над іншими формами, тобто над грою, роботою і суспільною діяльністю.

Дидактика досліджує не всі форми поведінки, а лише цілеспрямовані, тобто ті, метою яких є перетворення людської діяльності. Відповідно, провідними тенденціями розвитку національної системи освіти мають бути:

- орієнтація на людський вимір в освітній діяльності, на визнання цінності особистості учня та її гідності;
- усвідомлення педагогами суб'єктності учня в навчальному процесі та її забезпечення;
- спрямованість навчального процесу до учня, на формування в цьому процесі його особистості; Ø подолання відчуження культури і науки від освіти, орієнтація освіти на гуманістичні цінності світової, національної і професійної культури;
- перенесення акценту з викладацької діяльності педагога на пізнавальну діяльність учня, на формування творчої методики його самоучіння та самоактуалізації, в тому числі й навчально-пізнавальної діяльності;

- перехід від традиційних, інформативних, монологічних методів і форм навчання до діалогічних; Ø комп'ютеризація і технологізація навчання;
- цілеспрямоване впровадження особистісно-орієнтованих технологій навчання.

Таким чином, сучасна загальна дидактика, спираючись на сучасні гуманістичні концепції, має відкривати нові явища в навчальному процесі та опрацьовувати такі проблеми в руслі гуманістичних дидактичних концепцій:

- 1) визначати мету і обґрунтовувати зміст навчання;
- 2) досліджувати сутність, закономірності та принципи навчання, а також шляхи підвищення його впливів на учнів як суб'єктів навчання;
- 3) обґрунтовувати дидактичні основи забезпечення суб'єктності учнів у навчальному процесі;
- 4) вивчати закономірності навчально-пізнавальної діяльності учнів, формування її методики, шляхи активізації в процесі навчання;
- 5) обґрунтовувати систему діалогічних методів навчання і методику ефективного їх застосування в навчальному процесі;
- 6) визначити й удосконалювати організаційні форми навчальної роботи в різних освітньо-виховних системах;
- 7) обґрунтовувати ефективні та об'єктивні критерії оцінки результативності як усього дидактичного процесу, та і викладацької діяльності суб'єктів викладання та навчально-пізнавальної діяльності суб'єктів учіння;
- 8) переосмислювати оціночно-результативний компонент навчального процесу та наповнювати його особистісним виміром тощо.

КОЛЕКТИВНІ ФОРМИ НАВЧАННЯ ЯК МЕТОД ПІДВИЩЕННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНОГО ІНСТИТУТУ

*Голубничий С.О., аспірант кафедри загальної хірургії,
радіаційної медицини та фізіотрії медичного інституту СумДУ*

Сучасні темпи приросту наукової інформації, яку необхідно передати студентам за час навчання, а також збільшення кількості студентів з низькою успішністю змушують викладачів інноваційні методики навчання. Однією з методик є інтенсифікація учбової

діяльності. Підвищення темпів навчання можна досягнути шляхом удосконалення методів навчання, за рахунок впровадження колективних форм пізнавальної діяльності, напрацювання у викладача відповідних навичок організації управління колективною діяльністю, прагнення до результативності навчання і рівномірного руху всіх студентів в процесі пізнання незалежно від рівня їх знань і індивідуальних особливостей [1]. Успіх у навчанні залежить від багатьох факторів, серед яких провідне місце займають мотиви, пізнавальні потреби і інтереси, а також цілеспрямованість та інші вольові якості студента. Особливості мислення студента є також одним з основних факторів успішності його навчання. Практично ж у навчанні не завжди враховується рівень розвитку мислення студента. Догматичний стиль викладання, коли від студента вимагають засвоєння готових істин, а позиція викладача є єдино прийнятною, а оцінка відповідей студентів визначається мірою відповідності їх конспекту лекцій чи змісту першоджерела, негативно впливає на розвиток мислення студента та мотивації навчальної діяльності. Натомість вільне обговорення матеріалу, порівняння різних підходів до вирішення проблем та надання студентам можливості висловлювати свої думки стимулює пізнавальну активність студентів [2].

Метою нашого дослідження було розробити та апробувати таку нову ефективну форму проведення практичного заняття, яка б підвищувала пізнавальну мотивацію у всіх студентів.

Аналізований у роботі колектив сформований у вересні 2009 року. Кількісно в групі (ЛС - 909) налічується 12 осіб, чоловічої і жіночої статі. Дана група сформована з громадян України є однорідною за віковим складом. Студенти групи, що аналізується, мають середній показник успішності. Група при виконанні навчальних завдань характеризується високим ступенем взаємодії. Студенти мають сформовану систему цінностей, орієнтовану на самостійне доросле життя. У групі переважають доброзичливі відносини, побудовані на взаємоповазі. Студенти з повагою ставляться до викладачів і на заняттях поведуться дисципліновано.

Практичне заняття проведено 23.12.2011г. на базі кафедри загальної хірургії, радіаційної медицини та фтизіатрії медичного інституту та хірургічного торакального відділення КЗ «Сумська обласна клінічна лікарня». На цьому занятті були зроблені невеличкі

доповіді та проведене їх обговорення учасниками семінару. Відомо, що традиційна схема проведення семінарських занять має ряд недоліків - виступаючі студенти демонструють індивідуальні знання, відсутні співробітництво та взаємна допомога, обмежується інтелектуальна активність студентів, частина студентів мають можливість під час доповіді одногрупників займатись своїми справами. Таким чином, групова форма спілкування на занятті не є адекватною моделлю відношень людей в колективі, на виробництві і тому не задовольняє вимог, які висуваються при підготовці спеціалістів. Вважають, що найбільш адекватною є колективна форма проведення семінарського заняття по принципу круглого столу. Найкраще вона реалізується на семінарі-дискусії.

Важливою запорукою успішного семінарського заняття є самостійна робота студентів. Ніякі знання не підкріплені самостійною роботою не можуть стати дійсним здобутком людини. Вища школа відрізняється від середньої головним чином методикою навчальної роботи і ступенем самостійності студентів. У ВУЗі студент сам здійснює пізнання, а викладач лише організує пізнавальну діяльність студентів. Вважають, що самостійна робота більш ефективна, якщо ній задіяні 3-4 особи. Групова робота підсилює фактор мотивації та взаємної інтелектуальної активності, підвищує ефективність пізнавальної діяльності студентів завдяки взаємному контролю. Самостійна робота студентів включає відтворюючі і творчі процеси в діяльності студента.

Нами було вирішено, що для підвищення мотивації у студентів, практичне заняття необхідно провести із використанням активних форм навчання. Найбільш ефективним ми вважали метод роботи у мікрогрупах, з елементами змагання між групами. Згідно цієї концепції студентів групи було поділено на 3 мікрогрупи по 4 чоловіки, із підбором в кожен мікрогрупу студентів з різними здібностями та відношенням до навчання. Такий розподіл допомагає активізувати всіх студентів незалежно від їх здібностей, за рахунок колективної роботи, результат якої залежить від дій кожного члена мікрогрупи. Кожній мікрогрупі було запропоновано вдома приготувати доповідь про одну з підтем із перерахованих (1-ша - лікування свіжих ран, 2-га - лікування гнійних ран, 3-тя - первинна хірургічна обробка ран) та три питання. Обов'язки в мікрогрупі були чітко розподілені: один студент, найбільш сильний, готував матеріал

доповіді, 2-ий – із середніми здібностями, доповідав, а 3-ій та 4-й - найслабші, готували демонстраційний матеріал (мультимедійну презентацію). На наступному етапі студенти проводили взаємне опитування.

Для того щоб впровадити дану методику мною було заплановано провести практичне заняття за таким планом:

Вступ -5 хвилин - викладачем пояснюється актуальність даної теми, пояснюється характер проведення даного заняття, оцінювання знань студентів та їх роботи.

Основна частина - 45 хвилин - Заслухується доповіді та проводиться взаємне опитування студентів

Практична частина – 25 хвилин. Після закінчення розгляду теорії студенти мають прийняти участь у роботі з тематичними хворими (робота з хворими у перев'язувальному кабінеті).

Підведення підсумків – 5 хвилин викладач робить узагальнення всієї отриманої інформації та звертає увагу на питаннях, на які студенти не звернули увагу під час доповідей та дискусії.

При проведенні практичного заняття за цим планом мною було встановлено, що:

- студенти добре підготували доповіді та демонстраційний матеріал. На наступному етапі – були задані питання та відповіді на них.

- Частина студентів питання готувала не заздалегідь, а безпосередньо під час заняття, однак якість цих питань була достатньо високою.

- Кількість заданих питань однією групою іншої перевищила три. Це затягнуло теоретичну частину заняття і тому час на практичну частину довелося зменшити.

- Після проведеної таким чином теоретичної частини студенти активніше приймали участь у практичній частині, і кількість бажаючих прийняти безпосередню участь в роботі з тематичними хворими була значно вищою, ніж зазвичай.

Окрім зазначених особливостей при проведенні даного заняття, були не продумані ряд організаційних моментів.

Кожний студент має придумати своє питання і відповіді на питання задане опонентами. На цьому слід акцентувати увагу, коли пояснюєш умови проведення заняття студентами. Якщо на це не звернути увагу, то може статися так, що на даному етапі буде задіяний один студент і найчастіше той, який краще орієнтується в темі. Викладач

повинен оцінювати, як якість заданого питання, так і якість відповіді. У разі відсутності питання викладач може задати питання студенту, але при цьому знизити оцінку студента, який не склав своє питання.

При проведенні заняття студенти із зацікавленістю приймали участь у дискусії. Однак, що стосується доповідей, то їх студенти сприймали з меншим інтересом. При оцінці доповідей особливу увагу слід звертати не лише на матеріал доповіді, а й на те як цей матеріал доповідається.

Вважаю, що для підвищення зацікавленості студентів до інформації, яка доповідається, необхідно зменшити час доповіді максимум до 5 хвилин і змінити тематику та характер інформації, яка доповідається. Наприклад, націлювати студентів на пошук інформації, яка не висвітлена в підручниках.

Ще одним позитивним моментом є те, що зменшення часу на доповіді, дає змогу провести комп'ютерне тестування, як того вимагає болонська система.

Таким чином, вільне обговорення матеріалу та залучення у навчання змагання та колективних форм роботи, дало змогу підвищити пізнавальну мотивацію студентів і покращити рівень їх підготовки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Педагогика и психология высшей школы: Учебное пособие. 3-е изд., перераб. и доп.- Ростов на Дону:Феникс, 2006.-512с.-(Высшее образование).

2. Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. Психологія вищої школи: Навчальний посібник для магістрантів та аспірантів.-К.:ТОВ"Філі-студія", 2006.-320с.

ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫЕ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ И ПОВЫШЕНИЕ КАЧЕСТВА

Кмыта А.П.

Успешное осуществление реформы высшей школы ставит в качестве одной из необходимых задач дальнейшее совершенствование психолого-педагогической и профессиональной подготовки научных работников.

Исследования последних лет показали: для того чтобы научно-педагогический работник мог использовать психологические знания в учебном процессе, необходимо по-новому рассмотреть многие фундаментальные проблемы обучения [1], [2]. Это особенно

отчетливо проявилось при реформировании образования в последние годы. Оказалось, что многие психологические и дидактические принципы и концепции должны быть переработаны и некоторые из них «не работают», то есть не могут послужить основой для разработки обучающих программ.

Мировой опыт разработки обучающих систем показывает, что сегодня основным препятствием на пути создания эффективных обучающих систем является недостаточная разработка не столько специфических проблем, обусловленных тем, что обучающие функции передаются компьютеру, сколько фундаментальных проблем психологии обучения. Следовательно, в основу психологической подготовки научно-педагогических работников следует также положить новейшие данные о закономерностях деятельности обучающего и обучаемых. В последние десятилетия во всем мире наблюдается значительный рост психологических исследований проблем обучения. Вместе с тем многие психологические проблемы недостаточно изучены, что объясняется не только их сложностью, но и тем, что еще относительно недавно основное внимание психологи уделяли преимущественно деятельности обучаемых. Преобладала точка зрения, согласно которой считалось, что проблема обучения – это область педагогики, что педагогическая психология должна ограничиться исследованием учения. Это, в свою очередь, оказало влияние на стратегию исследований в области педагогической психологии и послужило одной из причин теоретической не разработанности многих важных проблем психологии обучения. Большинство специалистов в области педагогической психологии сконцентрировали свое внимание на изучении деятельности учащихся, недостаточно анализируя при этом деятельность обучающего. Те же, кто исследовал деятельность педагога, не всегда соотносили ее с деятельностью учащихся. Вследствие этого из поля зрения выпали существенные аспекты реального взаимодействия между деятельностью обучающего и обучаемых, а также многие психологические факторы, оказывающие влияние на учебный процесс.

Глубокая разработка основных теоретических проблем психологии обучения, таким образом, является необходимой

предпосылкой успешного осуществления реформы общеобразовательной и профессиональной школы.

Особенностью целей учебной деятельности является то, что они иерархичны: отдаленных целей нельзя достичь, минуя более близкие. Последние же выступают как средство (само по себе, однако, недостаточное) достижения более отдаленных целей. Вот почему в учебной

деятельности надо стремиться к достижению не только ближайших, но и всего множества отдаленных целей.

Поскольку учебная деятельность осуществляется путем решения учебных задач, ее структурно-функциональный анализ сделан нами на основе модели решения учебных задач. В основу анализа были положены следующие теоретические предпосылки, разработанные В.В. Краевским [3].

Для описания структуры учебной деятельности необходимо выделить основные ее элементы и раскрыть взаимодействие между ними. Выделение элемента деятельности зависит от цели исследования, и достаточно полный структурно-функциональный анализ учебной деятельности должен описывать учебную деятельность как иерархическую систему и выделять элементы, различающиеся по месту в иерархии.

Учебная деятельность описывается как решение задач, поэтому структурно-функциональный анализ ее предполагает разработку модели решения учебных задач, которая должна отражать как структурный, так и функциональный аспекты учебной деятельности [4].

Такая модель выступает как средство проектирования учебной деятельности и как средство ее исследования.

Структурно-функциональный анализ учебной деятельности, осуществляемый на основе модели решения задач, опирается на теоретическое представление о процессе решения учебных задач.

Будем рассматривать процесс обучения как систему управления в которой взаимодействует агент «Преподаватель» и агент «Студент». Синтез такой системы как мультиагентной интеллектуальной системы управления позволит обеспечить эффективное взаимодействие этих агентов на всех уровнях их иерархии [7]. Функционально такая система может включать

следующие параметры: а) предметная область – то есть класс объектов (предметов), о которых идет речь в задаче; б) отношения, которые связывают объекты предметной области; в) требование задачи – то есть то, что необходимо установить в результате решения задачи; г) оператор, то есть совокупность тех действий (операций), которые надо произвести над условиями задачи, чтобы выполнить ее требования (под условиями задачи подразумеваются элементы предметной области вместе с отношениями, которые их связывают).

При моделировании процесса обучения как процесса решения задач и элементарная операция, и сложный способ действия могут выполнять принципиально равноценные функции, выступая как некоторый оператор. Каждый из них также может быть представлен как некоторая система, имеющая, в свою очередь, сложную структуру.

Также один и тот же элемент модели для одного субъекта может быть «крупным», а для другого – «мелким». Иначе говоря, любую операцию можно считать элементарной только применительно к некоторым обучающимся, поскольку применительно к другим она может выступать как сложный способ действия. Поэтому для любого учащегося всегда можно подобрать задачи, при которых один и тот же оператор функционировал бы в качестве разнообразных психологических единиц деятельности, начиная от операции и кончая способом действия.

Таким образом, используя данный подход, задача повышения эффективности обучения в связи с актуализацией болонского процесса, раскладывается на следующие задачи. Первая – построение модели учащегося. Здесь учебные цели в общем виде и последовательность задач, которые входят в набор основных обучающих воздействий, выступают как известные. Для решения задачи необходимо выдвинуть гипотезу об учащемся, для чего требуются данные о его исходном состоянии.

Вторая задача – установление основных этапов учебной деятельности (например, этапов формирования способа действия, усвоение которого выступает в качестве ближайшей учебной цели). При решении этой задачи учитель исходит из определенного понимания сути процесса усвоения способа действия, а также путей управления усвоением. Речь идет об усвоении в рамках обучения.

Здесь, однако, средства обучения выступают неявно, обучающие воздействия описываются как набор основных учебных задач.

Третья задача – выбор обучающих воздействий, обеспечивающих функционирование учебной деятельности. В качестве данных выступают модель обучаемого и модель учебной деятельности, а искомым является набор обучающих воздействий, которые не входят в последовательность основных задач. Для решения задачи необходимо выработать план обучения и соответствующий эталон процесса обучения.

В данный момент, используя аппарат категориального анализа, элементы теории распознавания образов, использованные в рамках информационно-экстремальной интеллектуальной системы, удалось приблизиться к решению первой задачи. В научно-проблемной лаборатории анализа и синтеза слабо формализуемых систем и проблем дистанционного обучения СумГУ (кафедра информатики) было разработано программное обеспечение, работающее, как агент интеллектуальной системы управления дистанционным образованием, который реализует задачу машинной оценки знаний студентов по результатам их компьютерного тестирования. По результатам экспериментального внедрения интеллектуальная система показала адекватные результаты [5], [6].

Литература

1. Теоретические основы содержания общего среднего образования / Под ред. В.В. Краевского, И.Я. Лернера. – М.: Педагогика, 1993. – 352 с.
2. Семенов И.Н. Опыт деятельностного подхода к экспериментально-психологическому исследованию мышления на материале решения творческих задач // Методологические проблемы исследовательской деятельности. - М., 1976. – С. 148-188.
3. Краевский В.В. Проблемы научного обоснования обучения (методологический анализ). – М.: Педагогика, 1977. – 264 с.
4. Гриценко В.И., Довбыш А.С., Любчак В.А., Информационный синтез адаптивной мультиагентной системы управления дистанционным обучением. – УсиМ. – 2006. – №6 – с. 4-6, 25.
5. Brusilovsky P., Miller P. Web-based testing for distance education // WebNet'99. NGS of AACE World Conference of the WWW and Internet-Honolulu, III, 1999., - p. 149-154.
6. А.С. Довбиш, В.О. Любчак, С.О. Петров Машинна оцінка знань студентів у системі керування дистанційним навчанням. Вісник СумДУ. Серія "Технічні науки". – 2007. – №1. – с. 167-178.

ПОВЕДЕНИЕ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ НА ЗАНЯТИЯХ

Забара Ю., студ. гр. ПР-91

Отношение студентов и преподавателей достаточно актуальная тема в наше время. Общение преподавателей со студентами бывает дружеским, нейтральным, может доходить до ненависти. Какое отношение преподавателя студенты ценят больше всего, какое наоборот является неприемлемым, по мнению студентов? Что заставляет студентов не ходить на пары, а что наоборот стимулирует учебный процесс? Чтобы ответить на вышеперечисленные вопросы было проведено исследование среди студентов Сумского государственного университета. Студенты были выбраны в хаотическом порядке (разный возраст, разные факультеты, курс, уровень интеллекта)

Тест посвящён вопросу поведения преподавателя на парах. Было задано студентам по 3 вопроса по интересующей теме 1. как преподаватель ведёт себя на парах. 2. какие чувства у вас вызывает преподаватель, который любит шутить и насмеяться над студентами. 3. Как студент реагирует на поведение преподавателя.

Разделив студентов на тех, средний балл которых больше 4 (26 студентов) и меньше четырёх (14 студентов), а также за половыми признаками (мужчины – 22, и женщины – 18), мы получили такие результаты.

На первый вопрос 38 % студентов, средний балл которых больше 4, ответили, что преподаватели разговаривают спокойно. В то время как студенты (43%) с баллом меньше 4, что преподаватели запугивают несдачей предмета. Это связано с тем, что студенты-двоечники в основном в своих неудачах обвиняют преподавателя. А отличники относятся к ним более спокойно. На этот вопрос большинство мужчин (33 %) ответили, что преподаватели успокаивают, женщины же наоборот считают, что преподаватели запугивают несдачей предмета (33 %).

По второму вопросу не было общего мнения у опрошиваемых. Из категории людей, которые учатся на оценки, которые <4, у 31% такой преподаватель вызывает гнев, а у 31% - улыбку. Что касается студентов, оценка, которых > 4, то 36 % не обращают внимания. У мужчин же это вызывает улыбку (33 %), а у женщин – гнев (33 %). Можно сделать вывод, что студенты одной

категории по-разному реагируют на преподавателя. Все люди разные и одна и та же ситуация может вызвать разные эмоции. Реакция студентов с оценкой ниже 4 понятна. Они уже привыкли, что преподаватели ставят им плохие оценки и относятся к этому равнодушно.

Студенты балл, которых <4 считают, что такое поведение преподавателя мешает учебному процессу (35 %), а тех, которые имеют по предметам оценки > 4 это раздражает (64 %). В этом вопросе девушки и парни проголосовали одинаково. 26 % мужчин и 46 % женщин за то, что такое поведение раздражает.

По данным нашего социологического исследования студенты реагируют на подшучивание преподавателей негативно или равнодушно. И в большинстве случаев это либо мешает учебному процессу либо раздражает.

Науч. рук. - Сахно П.И., *ст. преп. СумГУ*

ЗМІСТ

Ткаченко А. А. СЕМЕЙНЫЕ КОНФЛИКТЫ И ВОЗМОЖНОСТИ ИХ ПРЕОДОЛЕНИЯ.....	3
Савельева Ю. СУЧАСНІ ВИКЛИКИ МОЖЛИВОСТЯМ УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОК У ПЛАНУВАННІ СІМ'Ї	5
Шульга І. ДО ПРОБЛЕМИ ГЕНДЕРНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	8
Лебедь А. Е. Філософія: ИСТИНА БЫТИЯ И БЫТИЕ ИСТИНЫ...12	
Андрущенко Н. О. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ОСМИСЛЕННОСТІ ЛЮДСЬКОГО ІСНУВАННЯ.....	14
Сінько Ф. КРИЗА КУЛЬТУРИ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ.....	17
Плахута В. А. ОСНОВИ ПСИХОСОМАТИКИ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ МЕДИЦИНИ.....	20
Кугук В. О. ФІЛОСОФІЯ БУДДИЗМУ У СПРИЙНЯТТІ ГЕРМАНА ГЕССЕ.....	24
Провозин Н. РАЗМЫШЛЕНИЯ О ГОСУДАРСТВЕ.....	27
Руденко Р. ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «НУМІНОЗНЕ» В ТЕОЛОГІЇ РУДОЛЬФА ОТТО.....	29

Бага В. М. СУТНІСТЬ МОВИ В НАУКОВІЙ КОНЦЕПЦІЇ	
О. ПОТЕБНІ.....	32
Назаров М. КОНЦЕПЦІЯ ІДЕАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ ПЛАТОНА.....	34
Гарин А. В. КОНТЕКСТНАЯ ЛОГИКА И ЕЁ ПРИМЕНЕНИЕ ДЛЯ РЕШЕНИЯ ПАРАДОКСОВ САМОРЕФЕРЕНЦИИ.....	35
Шерстюк Н. В. КРИЗА ОСОБИСТОТІ У ПОСТСУЧАСНУ ЕПОХУ.....	37
Дубина О. О. КРИЗА КУЛЬТУРИ: ЕСТЕТИЧНІ І АСКЕТИЧНІ ПРАКТИКИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ (Ф. НІЦШЕ, М. ФУКО).....	40
Опанасюк В. В. ВИБОРЧА СИСТЕМА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ІНЖЕНЕРІЇ.....	45
Шпірко Д. СТАН РОЗВИТКУ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....	48
Заворотько Т. ПОЛІТИЧНІ МАНІПУЛЯТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЗМІ У ПЕРЕДВИБОРЧІЙ АГІТАЦІЇ.....	50
Гаврилюк А. В., Пасечник І. В. ПРОБЛЕМА ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ПОСТМОДЕРНІЗМУ.....	55
Шадюк Т. А. МОТИВ СТРАЖДЕННОСТІ ЯК СВІТОГЛЯДНИЙ АСПЕКТ СУЧАСНОЇ УКРАЇНОМЕНТАЛЬНОСТІ.....	60

Бабушка Л. Д. ПРОБЛЕМА «ПРИСУТНОСТІ» ТА «ВІДСУТНОСТІ» ЛЮДИНИ В КУЛЬТУРІ СУЧАСНОСТІ.....	65
Шарафуллина А. ТЕМА СОСТРАДАНИЯ В ПРОИЗВЕДЕНИИ Ф. НИЦШЕ «АНТИХРИСТИАНИН».....	67
Щеглюк Л. ЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ТРАНСПЛАНТОЛОГІЇ.....	69
Кудояр Л. М., Пастушенко О. О. ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ.....	71
Кудояр Л. М., Ланчак В. В. РЕЛІГІЙНІ ВІРУВАННЯ ЯК ПІДҐРУНТЯ ВИНИКНЕННЯ КОНФЛІКТІВ.....	73
Кудояр Л. М., Хоменко А. П. МЕЖГОСУДАРСТВЕННЫЕ КОНФЛИКТЫ.....	76
Скрипченко Г. О. ЗНАЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЇ В ЖИТТІ ЛЮДИНИ.....	79
Сіткар В. І. РОЛЬОВІ ІГРИ ЯК ФОРМА ДИТЯЧОЇ ТА МОЛОДІЖНОЇ СУБКУЛЬТУРИ: ГЕНДЕРНИЙ ТА СОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТИ.....	84
Павленко А. В. МОЛОДІЖНА СКЛАДОВА ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ (на прикладі Сумської області).....	88

Валах О. О. ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОСТИТУЦІЇ НЕПОВНОЛІТНІХ.....	91
Літяга І. В. ДЕЯКІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ.....	96
Пісчун К. В. ІНФОРМАТИЗАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА ЯК ЕЛЕМЕНТ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ.....	98
Кітов М. Г. ПАТРІОТИЗМ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ – ЗАПОРУКА РОЗБУДОВИ ДЕРЖАВНОСТІ.....	101
Найдьонов О. Г. ЧИ Є УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО СОЦІАЛЬНИМ ІНТЕЛЕКТУАЛОМ?.....	103
Назаров М. ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА.....	106
Колісник Л. ЕМОЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА ІЗОЛЯЦІЯ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....	108
Федоришин М. В. ЗДІБНОСТІ ДО УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	112
Мироненко Ю. Л. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ.....	114
Артеменко В. А. ПСИХОЛОГІЧНИЙ КЛІМАТ У КОЛЕКТИВІ....	116
Ханюкова Е. А. АНАЛІЗ ВЛИЯННЯ ІНТРОВЕРСИИ - ЕКСТРАВЕРСИИ НА МОТИВАЦІЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТІ ЛІЧНОСТІ.....	119

Shkurat M. S. THE ANALYSIS OF INFLUENCE OF TEMPERAMENT TYPES IN MANAGEMENT.....	123
Король С. М. РОЗВИТОК ЄВРОРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА: «КАРПАТСЬКИЙ ЄВРОРЕГІОН».....	125
Перфильева Е. А. МЕТОДЫ И СТИЛИ ВОСПИТАНИЯ КРЕАТИВНОЙ ЛИЧНОСТИ.....	127
Кайдаш В. В. ТЕОРИИ КОНВЕРГЕНЦИИ. ИХ ЗНАЧЕНИЕ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ.....	129
Калита М., Костенко А. М. РОБОТА МЕДИЧНОГО ПЕРСОНАЛУ ЯК ІНДИКАТОР ЯКОСТІ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ В ЛІКАРНЯХ м. СУМ.....	131
Карих А. С. ЧИКАГСКАЯ «ШКОЛА ЖИЗНИ» КАК ЦЕНТР ФОРМИРОВАНИЯ СОВРЕМЕННОЙ ЭМПИРИЧЕСКОЙ СОЦИОЛОГИИ.....	132
Либец А. С. МЕТОДЫ ЭКСПЕРИМЕНТОВ СОЦИОЛОГИИ.....	134
Яровая О. Ю. СТРУКТУРНО-ФУНКЦИОНАЛЬНЫЙ ПОДХОД К ИЗУЧЕНИЮ СОЦИАЛЬНЫХ СИСТЕМ.....	135
Карпенко Б. М. ФІЗІОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ТЕМПЕРАМЕНТУ.....	137
Ступницька А. В. ОСНОВНІ УМОВИ СТАНОВЛЕННЯ	

ПСИХІКИ.....	138
Левкович М. А. ЗІГМУНД ФРЕЙД І ТЕОРІЯ	
ПСИХОАНАЛІЗУ.....	139
Тарасенко Л. О. ДОСЛІДЖЕННЯ НЕРВОВОЇ СИСТЕМИ В	
XVIII ст. І ПЕРЕХІД ДО ПОНЯТТЯ ПСИХІКИ ЯК ФУНКЦІЙ	
МОЗКУ.....	141
Тимощук Г. УЧАСТЬ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ ОСВІТНІХ	
ПРОГРАМАХ	
Панченко Ю. В. ВАДИ ТА НЕДОЛІКИ ДЕМОКРАТІЇ ХХІ ст.....	144
Бондаренко Х., Панченко Ю. В. ПРОФСПІЛКИ: ШЛЯХИ ДО	
ПОРОЗУМІННЯ.....	146
Фоміна Н., Панченко Ю. В. ПОЛІТИЧНА ЕЛІТА СУЧАСНОЇ	
УКРАЇНИ.....	148
Бондарєва Т.О., Панченко Ю. В. ЖІНКИ В ПОЛІТИЦІ.....	151
Бардак В. В., Панченко Ю. В. АНАЛІЗ МОДЕЛЕЙ РЕАЛІЗАЦІЇ	
КОМУНІЗМУ. ЙОГО ЕТАПИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НА ТЕРЕНАХ	
НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ.....	152

Нсмцева А., Панченко Ю. В. СОЦІНТЕРН ЯК ОСЕРЕДОК ДЕМОКРАТИЧНОГО СОЦІАЛІЗМУ.....	156
Рилова М., Панченко Ю. В. МОДЕЛІ ПОБУДОВИ СОЦІАЛІСТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	158
Зеленська Ю., Панченко Ю. В. НЕДОЛКИ ДЕМОКРАТІЇ.....	160
Морозова О. О. ІНФОТЕЙНМЕНТ ЯК МЕТОДИКА ВПЛИВУ НА АУДИТОРІЮ: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ...164	
Іванова Т. В., Певнев Я. В. ОТРИЦАТЕЛЬНЫЕ ЭМОЦИИ КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ.....	166
Огиенко М. ВЗАИМООТНОШЕНИЯ ВРАЧА И ПАЦИЕНТА КАК УСЛОВИЕ УСПЕШНОСТИ ЛЕЧЕНИЯ.....	168
Литюга Ю. ПРОБЛЕМА НЕУСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ.....	170
Боклаг Н. П. ВАЖЛИВІСТЬ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У СУЧАСНОМУ СВІТУ.....	173
Гапochenко А. А. ОСОБИСТІТЬ ВЧИТЕЛЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	177
Щербакoва Ю. Є. КОНФЛІКТИ У СТУДЕНТІВ В ПЕРІОД НАВЧАННЯ.....	184
Гавриленко А.В. ІНТЕРАКТИВНЕ НАВЧАННЯ.....	188
Сахно П. І., Калашник Я. Ю. ІНТЕРНЕТ-ЗАВИСИМОСТЬ У СТУДЕНТОВ.....	191
Ситняківська С. М. ПРОБЛЕМА СТАНОВЛЕННЯ БІЛІНГВАЛЬНОЇ ОСВІТИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ.....	194

Жук М. С. МЕТОДЫ СТИМУЛИРОВАНИЯ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ.....	198
Матлай О. І. ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ДИДАКТИКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....	200
Голубничий С. О. КОЛЕКТИВНІ ФОРМИ НАВЧАННЯ ЯК МЕТОД ПІДВИЩЕННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНОГО ІНСТИТУТУ	204
Кмыта А. П. ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫЕ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ И ПОВЫШЕНИЕ КАЧЕСТВА.....	208
Забара Ю. ПОВЕДЕНИЕ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ НА ЗАНЯТИЯХ.....	213

Наукове видання

СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Матеріали
Всеукраїнської наукової конференції
викладачів, аспірантів, співробітників та студентів факультету
іноземної філології та соціальних комунікацій

(Суми, 19-20 квітня 2012 року)

Частина друга

Відповідальний за випуск В. В. Опанасюк

Комп'ютерне верстання С. М. Кищик
Стиль та орфографія авторів збережені.

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 12,79. Обл.-вид. арк. 13,40. Тираж 40 пр. Зам. №

Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.

